

1966/1

F/292

1-3

PALÓCFÖLD

CZINKE FERENC

1926-ban született Nagyrosválygon. Nagy-családos, puszta cselédemberek legkisebb gyermeke. 1953-tól él Nógrád megyében 1963-ban olaszországi tanulmányúton járt. 1965-től a Magyar Képzőművészek Szövetségének tagja.

Festő- és grafikusművész, pedagógus. Művészete tematikai, műfaji és formai szempontból rendkívül gazdag. A változatosság nála azonban nem eklekticizmus, hanem érzékeny, ismételten megújulni tudó szemlélet, egy következetesen és tudatosan kereső, kísérletező alkotóegység intenzív és dinamikus fejlődésének bizonyítéka. Festményeit, egyedi és sokszorosított grafikai műveit, mozaikját, zománcképeit korszerű formanyelven megfogalmazott realista ábrázolásmód, mély gondolatiság, lírai és drámai elemekből szőtt hangvétel és szocialista humanista mondanivaló jellemzi. Táj és emberábrázolásának forrása megyénk természeti és társadalmi valósága.

Munkásságának jelentős állomásai: 1961. Derkovits-ösztöndíjat kapott. 1963. A San Vito Romano-i nemzetközi képzőművészeti fesztiválon díjat nyert. Rómában önálló kiállítást rendezett. 1965. A SZOT művészeti díjával tüntették ki. A lipcsei Népek Barátsága nemzetközi grafikai pályázaton harmadik díjat nyert. Megkapta a líptószentmiklósi (Csehszlovákia) Bohuna-Galéria díjat. A miskolci Szőnyi István Teremben önálló kiállítást rendezett itáliai anyagából. 1966. Az MSZMP Nógrád Megyei Bizottságának székházában felavatták 24 m²-es mozaikját.

Rendszeresen részt vesz a nemzeti és országos kiállításokon. Képei szerepeltek a Kairóban, Damaszkuszban, Bagdadban, Pekingben, Berlinben és Moszkvában rendezett magyar grafikai tárlatokon.

Jelenleg a budapesti Ernst Múzeumban, 1967-ben megrendezendő önálló, gyűjteményes kiállítására készül.

SZÉPIRODALOM

PALÓCFÖLD

PALÓCFÖLD

NÓGRÁDI ÍRÓK, MŰVÉSZEK ANTOLOGIÁJA

1966|1

SALGÓTARJÁN

PALÓCFÖLD

Nógrádi írók és művészek antológiája

Szerkeszti a szerkesztőbizottság:

András Endre, Czinke Ferenc, Erdős István, Kojnok Nándor, **Paróczai Gergely**

Felelős szerkesztő: Csukly László

Kiadja:

A Nógrad megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya

Felelős kiadó: Molnár Pál

E. 1974.

E. 1982.

E. 1969.

A borítólapon:

Czinke Ferenc: Kiszebábu

SZÉPIRODALOM

AVAR PÁL:

AZ ORVOS IS MEGHAL

Aki ismerte őt, a tömzsi kis embert, pofazacskói közé hajló orrával, sörtebajusz-kája körül viritó mosolyával, az most így sóhajtott fel:

— No, eztán majd betegnek sem szabad lenni, mert ugyan kinek van annyi fegyvere a halál ellen! Annyi teája, pirulája, keserű pora és tablettája, mint Rényi doktornak volt. És lám!

Egyik betege és jóbarátja, a számtan tanár aznap idegesen járt fel-alá a szobájában. Mindenkinek azt magyarázta, hogy csakis alattomban történhetett az eset. Mint ahogy Hágen döfte le annakidején Szigfridet, hogy előbb kikémlelte a gyenge pontját. Jóllehet amarról világraszóló monda keletkezett, Rényi doktor hősi alakja pedig úgy hozzátartozott a körzet szürke, mindennapos életéhez, mint a tüsszentéshez a „kedves egészség!”

Súlyos betegek egytől egyig túléltek. Ő senkinek sem panaszkodott, csak egyszerűen lezökkent a járdáról, és jajszó nélkül omlott bele a felöltőjébe.

Akiről irigy kollégái azt híresztelték, hogy mézes-mázos kedvességében az ágyba is bebújik a beteghez, most a rideg aszfalton lelt végső nyugodalmat.

Ott az utcán kikutatták a zsebeit. Gyógyszerreklámos naptárjában az aznapi tíz fekvő közül kilenc beteg neve már ki volt pipálva. A tizedik azonban, egy Hoppálné nevezetű asszonyé, immár örökre kipipálatlan maradt. A doktor utolsó útja, így minden valószínűség szerint ehhez a bizonyos Hoppálnéhoz vezetett, de már nem jutott el odáig, mert az a „viszmájor” meggátolta szándékában. És ugyanúgy kilehelte a lelkét, mint a múltkoriban Gáspár János tűzoltó, oltás közben, vagy méginkább, mint Prazsák fuvaros muraközije a csúszós kövezeten.

Amikor a körzeti rendelő ablakán kitekintett a koratavaszi égre, megint azt a jólismert szűrést-szorítást érezte a mellében, mint nemrégiben.

— Szubjektív dolog! — gondolta és legyintett. — Rá is ér az ember önmagával foglalkozni! — És ezzel be is csukta maga mögött az ajtót.

Az utcán kigombolta a kabátját. Inge gallérját ujjával tágította ki és lassan, bandukolva indult el a peremvárosi suttyó akácok között a „fekvők” víztilátogató-sára. Bár alig ügyelt rá, hogy a tavaszi szél hogyan kurizál a csitri leveleknek, mégis megkönnyebbült egy kicsit. És akkor lélegyenesen igazította meg nadrágját, rengő pocakja alatt.

Az egyik újonnan épült ház kapujában a fejkendő Valkónéval futott össze.

— Jaj, már azt hittem, nem tetszik jönni! — csapta össze tenyerét az asszony. — Kis hija, hogy el nem mentem hazulról!

— Siessen előre! Mindig csak előre! — parancsolta az orvos, mert egyedül akart felcammogni. A félemeleten megállt, hogy kifújja magát. — Persze, a lift most sem működik, — dörmögött a fogai közt. — Hogy van a kis beteg? — kiáltotta az asszony után.

Valkóné akkorra a második emelet felé tartott, onnan harsonázott lefelé:

— Jobban. Hálstennek, jobban. Már fölköpi a slejmot, — felelte és folyton beszélt, amiből egy szót sem lehetett érteni. Beszélt, amíg csak fel nem ért a negyedik emeletre. Ott aztán jócskán kellett várakoznia, mire az orvos cipőjének kopogását ismét meghallotta.

— No, rendben van. Nincs semmi baj, — fricskázta meg a Miki gyerek fülét Rényi doktor. — Egy-két injekció és kész! — Ezzel tette is el a sztetoszkópját, amely zsebkendő helyett mindig a szivarzsebéből kandikált kifelé.

Valkóné aggodalmasan topogott az ágy végénél. Egy darabig feszülten figyelt, aztán megkérdezte:

— Ugye nem húzódik a tüdejére?

— Ó, hogysisne! — emelte rá szemét az orvos. — Éppen elhúzódóban van. — S mialatt a kezét mosta, kisebbik fia jutott eszébe. Reggel hideglelésről panaszkodott.

— Ugye hogy nem szabad neki futballozni? — kérdezte Valkóné, és a megszeppent fiúra tekintett.

Egyelőre szó se lehet róla! — felelte határozott hangon Rényi doktor. Bajusza körül azonban nemsokára megjelent az az ismert és megnyugtató mosoly.

A lépcsőházban lefelé menet aztán újból csak elkomolyodott. Nem tehetett róla, há minden zökkenés fokozta mellében a fájást, és neki egész úton a halálra kellett gondolnia. Mi lesz a feleségével, ha ő már nem keres? A gyerekek még hamarabb megszokják, s talán a szűkölködés nem is fog ártani nekik.

Újabb lépcsőfok.

Fejfájára nem írhatnak hangzatos címet. Egyszerűen csak annyit, hogy „orvos”. Akik olvassák, azok közül sokan tudják majd, ki az, aki alatta nyugszik. De éppen azok, akik hozzá a legközelebb állnak, csupán egy morgós, kenyerüket kereső idegent siratnak el. Akinek a szeretetét alig érezhették. Aki mindig sietett, és sohasem figyelt rájuk, mert ha odahaza volt is, legtöbbször fáradt volt és ideges.

Erőt vett magán. A vesekővel operált egyetemista leányt, meg a zöldségüzlet vezetőjét olyan hamar sikerült elintéznie, hogy szinte maga sem vette észre, és már tovább is ment. Az öreg kereskedő, fejét és nyakát vastag gyapjúsálba bugyolálva kísérte őt az ajtóig. Közben folyton magyarázta, mennyire nem állhatja azokat, akik elhagyják magukat és unos-untalan a betegségükkel foglalkoznak.

— Az én szervezetem, akár a vas, kérem. Én rajtam aztán nem fog ki semmi, — hadarta. — Jó, hát ezegyszer megfáztam. Azt is meg tudom mondani, hogy történt...

— Tegnap elmondta, — vágott a szavába Rényi doktor, és kezét nyújtotta a kereskedőnek.

A szomszédos ház, ahová ment, már nem volt olyan modern, mint az, amelyikben Valkóné lakott a fiával. Négy-öt egymás végéhez épített falusias házikó sorakozott libasorban az utca felé szűk, mosókonyhás udvarral.

Panyikék a leghátulsó házban laktak egy szoba-konyhás lakásban. A beteg asszony egy összecsupkható vaságyon feküdt a konyhában. Négy apró gyereke maszatosan hancúrozott a lábánál, de amint meglátták az orvost, megszeppenve húzódtak a sarokba. A legkisebbik, egy kócos, kékszemű kislány még el is sírta magát.

A fülledt meleg, és a gyermektestek szaga hirtelen a mellére ült Rényi doktor-nak. Levetette a kabátját, még az ingét is kigombolta, nehogy rosszul találjon lenni.

— Most kell gyönnie az uramnak. — nyögdécselt az asszony, és sápadt kezével lesimította a dunyhát. Csikos flanellingéből férfiasan nyúlt ki a sovány nyaka.

— Jaj, nagyon jó az az orvosság! — hálálkodott az asszony, miközben az orvos a pulzusát tapintotta, — Cseppet sem fáj az epém azóta. Csak gyenge vagyok, nem bírok semmit, — panasolta.

— Én már nem érem meg — gondolta szomorúan az orvos —, mire Panyikénál is foganatosítani lehet majd a tisztiorvosi hivatal előírásait. Talán az utódom megéri! — nézett körül, és leült egy konyhaszékre.

— Nem tudom, minek is kellett nekünk idegyönni? Ilyen nagy városba! Se rokon, se ismerős, se senki! Dehát az uram akarta. Csak gyerünk és gyerünk! Mindenáron menni akart, — búslakodott az asszony.

Akkor lépett be a férfi gyűrött vászonruhában.

Alig nyílt ki az ajtó, mind a négy gyerek egy szempillantás alatt a nyakában termett és húzta-vonta, ahogy csak lehetett. Apjuk amúgy kormosan csókolta sorra őket, amitől aztán, nagy multságukra, maguk is kormosak lettek.

A férfi a jobb csuklóját nyújtotta az orvosnak.

— Hát én nem bánom, én megmondom az asszony előtt is, hogy már nem bíztam hozzá, — csóválta a fejét. — Már egész úgy volt, csak a csont meg a bőr, nem is evett. De most aztán — mondta ragyogó arccal —, most aztán én is aszondom, lesz belőle valami.

— Azért még korai, még feküdnie kell neki. Pontosan szedni a kanalas orvosságot, a tablettákat és ami a legfőbb, a diéta! — emelte fel tömpe mutatóját.

A férfi megfordult, és a konyhaszekrény fiókjában kotorászott. Pénzt keresett. Sokáig csörgött a forintokkal, többször is megszámolta őket, majd egy elszánt mozdulattal az orvos kilincsre akasztott kabátja zsebébe tömte.

— Most csak ennyi van itthon, de majd!

— A világért sem! — háritotta el megfellebbezhetetlenül a doktor, és az egész összeget kimarkolta a zsebéből. Az asztalra tette.

A férfi azonban ezzel nem nyugodott meg. A kredenc aljában kezdett keresgélni, s az asszony nagy rémületére egy tál krumplilaskát húzott elő és szégyenkezve, nevetve tette le az asztalra. Később még egy üveget is talált. Vizsgálódva emelte a sárga, homályos villanykörtéhez, hogy van-e még benne.

— Jó lesz ez most nekem? — latolgatta magában Rényi doktor. — Dehát illik. Nem mondhatom meg, hogy én is beteg vagyok.

— Már megkérdezem, ha nem tetszik haragudni, — kezdte a férfi —, hogyhát hogyis mondjam, mennyi esik egy betegre? Egyszóval, mi a norma az orvosoknál?

— Ez jó kérdés! — hökkent meg Rényi doktor, bár ez a közvetlen érdeklődés jólesett neki. — Bizony, így hirtelen nem tudnám megmondani. De majd legközelebbre kiszámítom, — nevette el magát, és döcögő nevetése a pohárba ömlő bor kotyogásával vegyült össze. — Ha élek addig! — csúszott ki a száján titkos aggodalma. Majd, hogy elterelje magáról a figyelmet, a poharat gyorsan fölemelte, és a beteg egészségére koccintotta. A laskától zsiros ujjait egy erőltetett mosoly kíséretében törölte meg a zsebkendőjében.

— Ebből nem szabad ám ennie az asszonyknak! Túlságosan zsiros, — tette még hozzá szigorú hangon.

— Mentsisten! — vágta rá azonnal Panyik, de azért lopva a feleségére pillantott.

Az asszony lesütötte a szemét, és elvörösödött.

A gimnáziumi tanár, akihez ezután becsöngetett, nemcsak betege, hanem barátja is volt Rényi doktornak. Humoros kedvében gyakran csipkedte az orvost, hogy elmarad a világtól, nem műveli magát, reggeltől estig csak a betegek panaszait hallgatja. A tanár hosszú versezeteket szokott szavalni neki, most is egy Horatius eklogába fogott, amint meglátta a barátját. Rényi doktor csak úgy tudta őt félbeszakítani, hogy a vitrinhez ment, elővette a sakktáblát és komoly képpel így szólt:

— Nem bánom, játszunk egy partit!

Erre a tanár valóban abbahagyta a szavalást, és boldogan elmosolyodott:

— Mindig tudtam, hogy komoly ember vagy. Most sem csalódtam benned, — mondta, és pillanatok alatt felállította a figurákat.

Az orvosnak azonban eszeágában sem volt sakkozni, amikor többen vártak még rá. Ehelyett szóbeli támadást intézett a barátja ellen: "

— No, professzorom, vegyen elő papírt, ceruzát és számítsa ki: mennyi az orvos normája, ha a napi beteglétszám...

A kistermetű, kecskeszakállas ember felnézett a csillárra, tréfásan mozgatni kezdte a száját, és tudákos hangon hadarni kezdett:

— Kevesebb, mint a... De nem ez az érdekes, hanem amit az eddig ismert adatokból vektoranalízis segítségével kielemeztem. Ehhez azonban, kérem, jól fogdzonez meg! — fordult a barátja felé, és halkabba vette a hangját: — Nevezett körzeti orvos harmincötévi közszolgálatát alatti kerekén húszezer szenvedő beteget mentett meg a halál karmaiból. Zárójelben: ezek egy része, persze, előbb-utóbb mégiscsak meghalt. Kétszázat nem sikerült megmentenie. Zárójelben: ezek közül legesek ma is élnek. Egy műhibát is elkövetett...

— Amiért hat hónapot ült, és végre pihenhetett egy kicsit. — szólt közbe Rényi doktor, és elgondolkozva süppedt bele egy fotelbe.

A tanár nem hagyta magát zavarni. Kezével legyintett, aztán megvető tekintettel folytatta:

— Ha az Egyenlítő hosszát az eddigi számítások alapján hitelesnek vehetjük, úgy csaknem három és félszer körüljárhatta volna a földgolyót. Abban az esetben, hogyha ezt a távolságot egyvégtében teszi meg, már az első kör után felfigyel rá valamelyik sportegyesület. A második, vagy a harmadik után leszerződött edzőnek, és így gondtalanul nézhet öreg napjai elé. — A tanár pátósszal emelte fel a karját, rámutatott az orvosra, és miközben beszélt, belehuppant a szembenlevő karos-zékbe. — De ő nem ezt tette, hanem felaprózta a távolságot. Minden ötven, száz lépésnél megállt és felemelt egy-egy jární nem tudót...

Rényi doktor szemében könny csillant meg, és a zsúrasztalkán heverő tányérból egy szem kecszet harapott el arany metszőfogaival.

— ... amivel persze a saját teljesítményét rontotta, — fejezte be mondókáját a tanár, aztán diadalmas tekintettel nézett körül.

— Jól van, maga stréber! Azt is eldarálja, amire nem kíváncsi az ember. Vigázzon, mert rossz jegye lesz magaviseletből!

Jót nevettek a mókán. Az orvos viszont bejelentette, hogy most nem maradhat sakkozni. De szombaton este sem jön el, mert ha nem hal meg addig, a hét végéig a családjával tölti.

— Meghalni egy orvosnak! — döbrent meg színésziessen a kis ember, és olyan nagyot kacagott, hogy hegyes szakállán a szőrszálak külön-külön járták a táncot.

— Allj! — kiáltotta aztán, köhögésén győzedelmeskedve a lopva menekülő orvos után. — Majdnem elfelejtettem, hogy a múltkori mérgeid kiváló az asztma ellen. Szombaton én megyek el hozzád. Addigra elfogy, és akkor legalább kipróbálom rajtad a szicíliai védelmet. Jó?

Kezefogtak.

Rényi doktor jókedvűen ment ki a kapun, de ahogy az utcára lépett, melankóliája még súlyosabban nehezedett rá, mint eddig. Sohasem nézett bele ilyen mélyen az életébe. Most, hogy a matematika-tanár számai tükröt mutattak neki, úgy érezte, egész élettörténete elfér egy írkalapon. A számtani példatárban egy többismeretlenű egyenletet, amelynek könnyen rá lehet akadni a nyitjára. Megoldása egy tizenöt éves gyereknek sem okozna nagyobb fejtörést.

Csak ez a folt ne éktelenkednék rajta: az a műhiba! Fiatal orvos korából elérhető közelségbe került most ez az eset. Mintha csak moziban ülne, és még a szemét sem volna szabad lehunynia.

Falun működött akkor és szüléshez hívták. A vajúdo asszony hirtelen vért kezdett köpni. Ő ott sürgött körülötte a bábával: a fogóval kínlódott. „Ahelyett, hogy feláldozta volna a magzatot és az anya megmentésén fáradozik, — csendült fel lelkiismeretében a törvénytörő szakértő tárgyilagos hangja — a kartárs mindenáron a gyermek megmentését akarta elérni. Holott a műtét szabályai szerint...” Ő, az utolsó szó jogán annyit hozott fel mentségére, hogy más az itt az előkelő tárgyalóteremben, és más egy falusi viskóban, petróleumlámpa mellett. De ez már nem segített rajta.

A börtön nem volt rossz. Rosszabb volt a vívódás.

Par évvel ezelőtt a lakásán felkereste őt egy fiatal nő. „A doktor úrnak köszönhetem az életem. Sőt, most már a két gyerekem is. Szegény mama!” Lehajtott a fejét és sírt. S ahogy ő nézte, nézte az asszonykát, eszébe jutott a műtét. Neki ezt a fejet, ezt a testet szét kellett volna szabdalnia, karjait levagdosni, és darabonként bedobálni egy vödörbe. Így járt volna el szabályosan, és akkor talán életben marad a tüdőbeteg anya. De ő nem! Ő szabálytalanul járt el...

Most, hogy az utcán bandukolt, képzeletében látta magát karddal a kezében, amint a fiatal nővel hadakozik, és hiába vágja le a fejét, helyébe másik nő. Háta mögött pedig gyerekek sokasága kél ki a földből. A kis gyerekekből felnőtt leányok, asszonyok és pánélba öltözött daliák lesznek, akik kivont karddal támadnak rá és legyőzik őt, a gyöngé, beteg embert.

Melleben újabb szorítást érzett, válla és karja bénán zsibbadni kezdett. Neki-tántorodott egy oszlopnak.

Tudta, hogy egy injekció segítene rajta. Még ő is beadná magának, ha volna hol.

Hatodik betege, egy munkaellenőr lakását zárva találta. Ott beadhatta volna! Az nem ütközne meg azon, hogy olyan orvos ő, aki maga is beteg.

Elővette noteszét, és remegő kézzel kipipálta a munkaellenőr nevét. Majd a táskájában kezdett kutatni. Végül ráakadt egy nitroglicerines kapszulára. A kapu alatt sietve a nyelve alá tette. Félt, hogy meglátja valaki. Néhány másodperc múlva megkönnyebbült.

— Mégis angina pektorisz! — állapította meg szomorú bizonyossággal. Sehogyan sem tudott megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy ettől fogva mindig hordania kell magánál ilyen kapszulákat, és bárhol érje is el a szorítás, rá kell harapnia. Ha mindjárt a betegek előtt is.

Feje valósággal felrobbant a nitroglicerintől, és tüzmámorban vizsgálta meg a szomszédos bérház vicefelügyelőjét. Óvatosságból kétszer is átfutatta a receptet, mert a betűk és a nullák sátánian ugráltak a szeme előtt.

Az utcasarkon csendesen korholni kezdte magát. Mért nem hallgatott az apjára, aki mindenáron papnak akarta adni? Most egy parókia kertjében üldögélhetne, nézné az ezüstfenyvek szuronyain fennakadt holdat, és szövegetné a hívságos letről szóló vasárnapi szentbeszéd szálait.

Önkéntelenül feltekintett az égre. A hold valóban ott tündökölt, de Rényi doktor e pillanatban semmi gyönyörűséget nem talált benne. Fénye arra szolgált csupán, hogy mellette elolvashatta a házszámokat.

Garay utca 70. Itt lakik a bolondos festő, aki a felesége elmondása szerint nem hallgat az orvosokra, nem veszi be a gyógyszert, de folyton panaszködik.

Rényi doktor lemondó pillantással mérte végig Korodinit, és fáradtan leroskadt egy székre, ahová a festő modelljeit szokta ültetni.

— Ne mozduljon! — kiáltott rá Korodini, és gyors vázlatot készített az orvostól. — Most álljon fel, és menjen pár lépést! Most vissza! Mégegyszer kérem, amíg nem mondom, hogy elég!

Mit tehetett mást a doktor, minthogy engedelmeskedett. Annyi ereje sem maradt, hogy ellenszegüljön. Azután ismerte már az ilyen kamaszos, bohém embereket. Addig erőszakoskodnak, míg el nem érik, amit akarnak.

— Rögtön kész! — dünnyögte a festő az orra alatt, és letette a vázlatkönyvet. — Már régen figyelem magát. Remek alakja van kérem. Már festői szempontból. Prototípusa a jövő-menő, örökké elfoglalt embernek.

Rényi doktor komolyan figyelt minden szóra, és kíváncsian hajolt a vázlat fölé, amelyen a saját karikatúráját láthatta. Csak a számtan tanár példájából kellene címnek kiragadni egy mondatot, gondolta. Azt kéne valahogy tömören megfogalmazni, amikor tárgyaloglását végzi kopott táskájával, egymáshoz ütődő térdkalácsaival, előre igyekvő fejével.

— Milyen élethű! — állapította meg, és elkérte a vázlatot. Aztán a telefonhoz ment és tárcsázott. Körzete legelegánsabb és legpanaszosabb asszonyát, Hoppálnét akarta felhívni, de közben meggondolta magát és letette a kagylót. Arra akarta kérni az asszonyt, hogy ha lehet, tekintsen el a ma esti vizittől, hiszen holnap felveszik a klinikára. Addig már kibírja, és nem lesz semmi baj.

— Nem, inkább felmegyek, — mondta hangosan. — Csak az hiányzik, hogy elmulasszak valamit! Ez képes lenne feljelenteni.

A festő felesége kíváncsian figyelt.

— Semmi, semmi! — mondta az orvos. — Csakhat vannak betegek, akik valóban betegek. De akadnak olyanok is, akik unatkoznak, és nem tudnak mit kezdeni magukkal. Egész nap a szív működésüket, meg az emésztésüket figyelik. Aztán, ha észrevesznek valamit, egy kis átmeneti zavart, megijednek, rosszul lesznek, és hívják az orvost. Ez is olyan. Az ura jól keres, ő egész nap odahaza van, gyerekei nincsenek, még kutyát sem tart. Nem szeret senkit...

— Ezekre kéne szigorú törvényt hozni! — pattant fel a festő felesége, akinek szintén nem voltak gyerekei, és ugyancsak nem dolgozott, de ismeretlenül is haragudott Hoppálnéra, amiért megjátssza a beteget, holott kutyabaja sincs. — Én elküldeném az illetet valahova. Elküldeném a főiskolára modellnek, hadd tanuljanak rajta a diákok!

— Nem olyan egyszerű, órákhosszat ülni egy bizonyos pózban, mozdulatlanul, — szólt közbe a festő. — Már egy felnőtt művész egészen más. Percek alatt ellesi, amire szüksége van, — tette még hozzá, majd egy fordulattal letért a témáról. — Sehogy se boldogulok ezzel a Van Dyck-barnával! — és dühösen vágta bele az ecsetet egy hosszúkás, zöldmázás köcsögbe. — Állok rendelkezésére! — nézett aztán az orvosra, aki még mindig nem ocsúdott fel a gondolataiból. Szeme a mozgalmas, szeszélyes színekből, foltokból álló festmény-vázlaton akadt meg, képzelete azonban valahol messzi barangolt.

— Egy befutott művész nem szorul ilyen alkalmi modellekre, — zsóntólódott tovább a festő felesége. — Minden emberben talál valami érdekeset, — tette még hozzá, de amint látta, hogy férje vetkőzni kezd a vizsgálatához, illetlenül kisértelt a műteremből.

Amikor Rényi doktor ismét nekiindult az útnak, kint már komoly este volt. Az utcai lámpák fénye a holdvilággal viaskodott, a villanykörték körül szivárványos ködglória ragyogott, és sűrű fátyol ereszkedett a háztetőkre.

Az egyik ablakból fojtott sóhajtozás szivárgott ki, szapora zihálással szövedő „jajistenem”.

Savanya János háza volt ez, az öreg kárposító. Felesége kint könyökölt az ablakban, az orvost várta.

Savanyát a kórházból meghalni küldték haza, de ő nem és nem!

Rényi doktor egy pillanatig tétovázott: ide menjen-e előbb, vagy az asszony-sághoz? Ha sokat késik onnan, esetleg kellemtelenedhetnek neki felülről. A kár-pitos viszont a büszkesége, akibe három év óta ő küldi vissza a lelket. Erről senki sem tud, ezt senki sem tartja számon ott fenn, de még csúfolódó, irigy kollégái sem hederitenek rá.

Döntött. Benyitott Savanyáékhoz.

Megható volt, ahogy fogadták. A kárpitos bizakodva nyújtotta aszott, sárga karját az orvos felé és felnyögött, mint egy kiszáradt topolyafa a zivatarban. Szemében túlvilági fény ragyogott:

— Láttam, bimbóznak a fák... Halványzöld alapon rózsaszín pöttyök, — sziszegte fogatlan szájjával. — Brunner méltóságoséknak csináltam ilyen garnitúrát még negyvenben. — És mintha csak magában beszélne, messzire bandzsított a a szemével.

Az orvos jóleső érzéssel hajolt föléje. Puhán kopogtatta a mellét, selymesen tapintotta a máját, és akkor megint felnyögött Savanya:

— Ott, ott fáj! Jaj doktorkám, ha megérném, hogy ezek a gesztenyék... Akár-csak a Lajkó professzorék szalonja! Annak is a mája, de az ivott, sokat, sokat ivott... Én csak kósoltam néha, jaj!

Egyszerre szigorúan nézett a feleségére, és tisztán mondta ki a nevét:

— Szamáca! — így hívta az asszonyt, bár inkább Töpörtyűnek lehetett volna becézni, olyan kicsi volt és ráncos. — Különben semmi, semmi! — könnyörült meg rajta, amikor látta, hogy az mozdulni készül.

Rényi doktor az asztalhoz ült, és pótlást írt fel a gyógyszerből. Enyhe nyugtatót az asztma ellen, cseppeket a szívre, porokat a májra, és emlékeztető cédulát a diéta megváltoztatására. És miközben a kezét mosta, mindent szóval is elmagyarázott. Az asszony odafigyelt, de lopva az urára is tekintgetett: nem beszél-e megint sokat, jót tesz-e ez az örökös visszaemlékezés, nem terheli-e meg a szív-idegeket?

Rényi doktor aztán az asszony csuklója felé nyúlt, és a szemé elé vonta:

— Már megint elmulasztottuk az iszapolást, — állapította meg éneklő hangon, nehogy megsértse Savanyánét. A göbös, deformált ujjak fájdalmasan nyúltak ki az orvos puha tenyerébe. Persze csak félig, mint egy megrozsdált bicska.

Szamáca bűnbánóan hajtotta le a fejét.

— Csak kell a vízben pancsolni. Szegénykém szíve tájára rakom ezeket a vizes borogatásokat, így hát az iszap nem sokat használ.

Az orvos megcsóválta a fejét és elköszönt. Kint az előszobában barackot nyomott a kislunoka lekopasztott fejére.

— Meleg sapkát a kobakra, asszonyom! Kanyaró-járvány van! — búcsúzott az ajtót nyitó fiatal anyától.

Ezalatt a két öreg szívében újabb reménység csivített. A doktor két kanállal felemelte a levesadagot, az injekció helyett cseppeket írt fel. No, és ezek a keresztstájéki szeszbedörzsölések! Egyszóval javult az állapot, kétségtelenül javult.

— Jaj, ha meg lehetne érni!...

Ezt csinálja utánam egy professzor! — gondolta a kapuban az orvos, és olyan könnyedén lépett ki az utcára, mint harminc évvel ezelőtt a klinika bejáratán. Szívspecialista szeretett volna lenni. Savanya János a legjobb példa rá, hogy lehetett volna, ha a szerelem nem veszi el az eszét vagy egy „díjas gyakornoki” állásba besegíti őt a szerencse. Nem tanult más, ügyesebb kollégái példájából sem. Szegény

lányt vett feleségül, akinek parázsló nagyravágyásánál csak a hűsége volt nagyobb. Hányszor kellett hallania a szemrehányást: „Maradtál volna tovább a klinikán, most szakorvos lehetnél, volt klinikai tanársegéd, és csak úgy ömlene hozzánk a pénz!” Ezt hallotta unos-untalan, és a könnyeket látta. A könnyek évről évre mélyülő árkait.

Most is ez tűnt fel előtte. És ezek az árkok óriásivá nőttek a szeme előtt. Bennük zuhogott az áradat. Egy kiálló sziklát keresett kétségbeesetten, amelyre ráállhat és előveheti a naptárját, az egyetlen támpontot, amely védi őt a zűrzavar és a feledékenység ellen.

Szeme homályosodott. Csak egy nevet látott, és a név mellett a ceruzája hegyét.

Hirtelen levegő után kellett kapnia. Ijedtében a táskája is a földre esett.

— Itt a vég! — villant át az agyán, de nem rémült meg a haláltól. — Úgy látszik, ennyi az egész! — gondolta.

Többre már nem jutott ideje.

* * *

Hoppálné másnap reggel írásbeli panaszt adott be a kerületi rendelőintézet igazgatójához. Utána vonult csak be a klinikára.

A főorvos azonnal elküldött Rényi doktorért, majd a titkárnője felé fordult:

— Látja, mindig történnie kell valaminek! — mondta haragosan. — Hogy az emberek nem képesek maradéktalanul teljesíteni kötelességüket. Megtömte a pipáját, és az ablakhoz sétált.

— Melyik is az a Rényi? — kérdezte a titkárnő kíváncsian. Ő nem ismerhette még, mert alig egy éve dolgozott a központban. Azóta pedig ezt a nevet ott nem emlegette senki.

— Az a kővér kopasz... — válaszolta az igazgató. — Beszélek a fejével, csak találkozzam vele! — tette még hozzá dohogva, és rágyújtott a pipájára.

A MINDENSÉG ÉRZETE

SZABADSÁG

Érik a dél gyümölcse,
míg ring a szél a fákon.
Halálom eltervezték,
neked is ezt kívánom.

ELNÉMÍTOTT KÖLTŐ

Hagyd el borzasztó énekeidet,
ne rémítsd testvéreidet,
a háztetőkön a macskák
szerelmeidet siratják.

A HÁBORÚ CHIMERÁJA

Szöveget láttam egy falban,
ráakasztva egy embert,
még élt, amikor mentél,
de kiabálni nem mert.

Ráakasztottad
a kabátodat.
Csak azt ne mond, hogy
szived megszakad.

LEÁNY, VIRÁGGAL

Nem szűz az én kedvesem,
minek lenne szegénykém?
Régesrég elosztottak
mindenkinek a pénzén.

TÁJ, ARANY MEZŐVEL

Oltsd el a villanyt,
ne menj tovább,
hajlonganak a
szélben a fák.

Gyönyörű lenne,
ahogy élnénk ...
Meg sem született,
már megölték.

INTIM ROMAI KÉPEK

NOVECENTO

Látta isten a sebeinket,
azon volt, betakarja,
néha eljárkált a folyókon,
még csak vizes se lett a talpa,
tett aztán más csodákat is,
de ezekért nemigen becsülték,
szólt: ezt még az isten se bírja,
s elment egy másik házzal arréb.

FIUMICINOI IDILL

Pár apáca
a reptér hűs
árnyékában
áll magában.

Pár apáca,
hosszú lábú,
karcsú testű,
lángos mellű.

Nézi őket
két tisztes úr
nyugatnémet
útlevéllel.

A két úrra
visszanéz a
pár apáca
... über alles.

CSTIA

Süttethetném hasamat a nappal.
Törülközhetek-e felhő-condrákkal,
díszelgethetek-e tengeri sóval?

Hánykolódjatok bazilikák
dórhéj-kupolái az ég szelében!
Stabat Mater dolorosa.

Amikor születtem,
meghaltak
hatmillióan.

OLY SZÉPEK

Oly szépek ezek a költemények,
csupa intim római képek.

(Volksstimme, 1965. április 3: „Egy öre-
gebb ember mellett mentem. Falfehér
volt az arca, éreztem, hogy a dühtől és
felháborodástól szinte reszket. A tün-
tető menet befordult a Kartnerstrassé-
ra, amikor robbanást hallottunk. A ná-
cik egy bűzbombát dobtak közénk. A
férj mellett szinte magának mor-
molta újra és újra a szavakat: „Igy
volt ez annak idején is, így kezdődött.”)

Föld, ne adj nekünk menedéket!

ID. SZABÓ ISTVÁN: BETEG A GYEREK

PASZTORÉNEK

A régmúlt idők kezdetén,
 midőn még a fennkölt erény,
 mint zsenge rügy pattant a fán,
 az ifjú, jámbor Jonatán,
 nyáját követve együgyűn
 s buzgón töprengett: mi a bűn,
 mily titkot rejtő ártalom
 leselg reá, és egy napon,
 hajnaltájt fölkerelkedett,
 szomjúhozván az ismeret
 hűs italát, nosza, tehát,
 megnyergelte kis szamarát,
 majd tarisznyájába vetett
 piros hagymát, friss kenyeret,
 aztán kocogva, csendesesen,
 átbaktatott dombon, hegyen,
 bóbiskoló falvak során,
 s a tudnivágyó Jonatán
 hű állatkáját terelé,
 hol fölfelé, hol lefelé,
 hol kaptatón, hol völgy iránt,
 követvén a helyes irányt,
 mignem meglelte a sötét
 barlangban ülő remetét,
 s köszöntötte: Ó, Mesterem,
 szivemben dúló gyötrelmem,
 mondd: hol a véték, amelyet
 elkerülnünk rendeltetett?
 Felelt a százesztendős agg,
 figyelmezd fiam szavamat,
 s tanulj meg a félelmetest:
 a sátán hajléka a test,
 ezért kiáltom keserűn:
 a nők csókjában van a bűn!

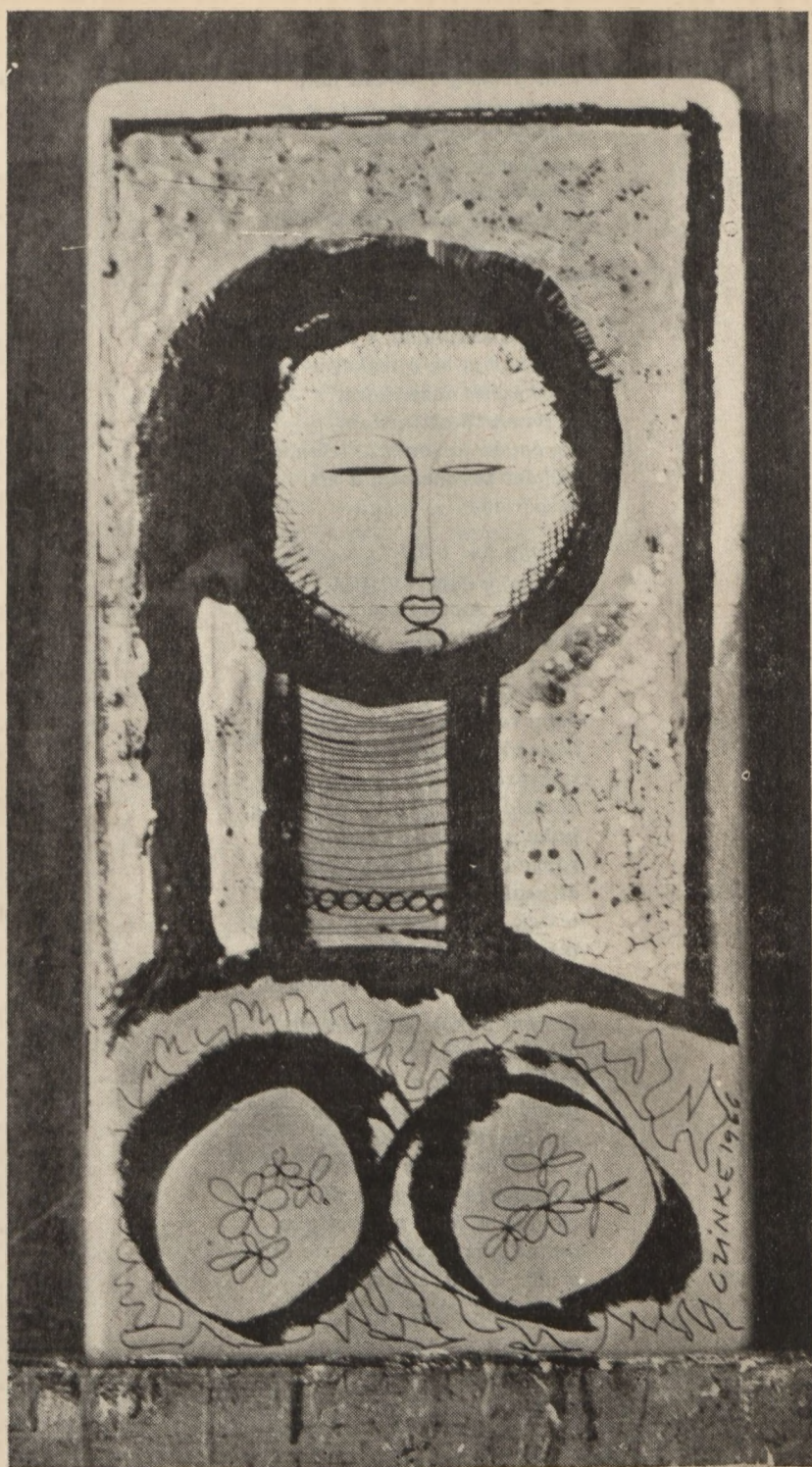
Virradatra, ismét korán,
 a szamarán ült Jonatán,
 miközben a szent remete,
 s áldásra emelt tenyere,
 mögötte messze elmaradt,
 akárcsak a pajkos patak,
 a csacsokanyelven csevegő
 a duzzatcsecsű dombtető,

a megvonagló karcsú fák,
csipőjükön virág, virág,
s eltűnődve Jonatán
üdvössége, lelke javán,
hű állatkáját terelé,
hol fölfelé, hol lefelé,
hol kaptatón, hol völgy iránt,
követvén a helyes irányt,
hogy mielőtt a nagyvilág
álomba szunnyad, s udvarát
körülvonja az éjszaka,
elérkezzék haza, haza,
is immár ő az intelem
ösvényén járjon szüntelen,
miként parancsolja a hit,
megőrizvén jó juhait.

De egy dús babérfa alatt,
amikor legurult a Nap, —
baktató, sovány csacsiján,
megpróbáltatott Jonatán,
mert holdsugarban szökkenő
lenge leány surrant elő,
vagy rejtekező őspogány
istennő tört reá talán;
szikrázó tűz a két szeme,
vártalak — intett — no, gyere,
puha a pázsit és karom,
röppen az élet szárnyakon,
állítsuk meg a gyors időt,
leszek — ha kell — a szeretőd,
mézes korsód, s ha nem elég,
leszek majd göndör gödölyéd.

Ekként bukott el az erény,
a bársonylágy éj küszöbén,
s álmélkodott a bús számár:
gazdám, mikor lesz vége már? —,
ám Jonatán feledte rég,
a zord, bozontos remetét,
s hallgatta aranyhegedűn,
rigószavú, halk csengettyűn,
amint száz hang kérdezte őt:
a nők, a nők, a drága nők
csókjában vajon mi a bűn?

CZINKE FERENC: ZOMÁNCKÉP

NAGY VOLTÁL KÖZÉPCSATÁR

Részlet a Medicina — Sport Könyvkiadó kiadásában megjelenő regényből

KIKÜLDETÉSBEN

(26.)

Legutolsó mérkőzésünket megelőző hét csütöntök reggelén Szekeressel Pestre utaztunk. Az együttes többi tagját aznap reggel a sportbuszba gyömöszölték, és a várostól vagy 20 kilométerre eső ócska kis fürdőhelyre vitték, ahol pénteken reggel nekünk is jelentkeznünk kellett.

Pesti kiküldetésünk célja az volt, hogy nagy riválisunk vasárnapi ellenfelével, egy másik pesti csapattal eszmecserét folytassunk, hogy a számukra helyezés szempontjából már érdektelen mérkőzésen teljes erőbedobással hatjanak. Persze, nem minden anyagi érdekelttség nélkül. Az efféle manőverek sportszerűtlenségéhez kétség nem fér. Dehát melyik csapattal nem fordult még elő, hogy saját érdekében doppingolt más csapatot a győzelemre? A vezetőség választása azért esett ket-
tőnkre, mert játékos berkekben legismerősebbek voltunk Pesten, ráadásul Selejt játszott is korábban annál az együttesnél: a csapat nagymenői mind haverjai voltak. Fel is kutatta még kora délelőtt két kebelbarátját: Nótást és Ossziánt. Elvit-
tük a fickókat a Mályás-pincébe, és jól tartottuk őket. Sejtették, hogy mi járat-
ban vagyunk.

— Hát pajtikáim — mondta Nótás —, rajtunk nem múlik a szerencséték. Majd beszélünk a többiekkel. Amúgyis ráhajtottunk volna a mérkőzésre, mert tavasszal pizszokul összerugdostak bennünket a saját pályájukon. Csakhát elég tré helyzetben vagyunk. A kapusunk vasárnap lesérült, két játékosunk most kapott házifegyelmet. A hapsik meg nagyon harapni fognak, ez előre várható.

Úgy elkezdtek síránkozni, hogy hirtelenében arra gondoltam: ellenfelünk megelőzőt, és lepénelte őket. De amikor ezt kimondtam, cigánymódra esküdzöttek, és Osszián kijelentette, hogy sohase engedjék többé dresszbe öltözni, ha ő bele-
megy efajta disznóságba.

— Hát jó — egyeztünk meg a végén —, a dohányt döntetlen esetén is meg-
kapjátok.

Biztonság kedvéért az edzésükre is kimentünk délután 2 órakor. Láttuk, hogy a két srác nem hamukált, mert a kapusuk le sem vetkőzött, olyan rozoga állapot-
ban volt. Mindezek ellenére fogadkoztak, hogy ráhajtanak a mérkőzésre, már csak az egyesületeink között fennálló barátság kedvéért is. Láttuk Selejttel, hogy meg-
tettünk minden tőlünk telhetőt, elköszöntünk tőlük. Már odakint jártunk az utcán, amikor Selejt, mintha csak éppen akkor jutott volna eszébe, úgy odavetve megjegyezte:

— Múlt vasárnap a meccs után láttam, hogy Siklósival beszélél.

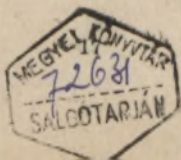
— Agitáltak, hogy jöjjenek át. Mondtam, hogy korai még a téma, a bajnokság
egyelőre nekünk áll.

— Ha áll — dünnyögte Selejt, és vizsgálódva nézett rám. — Mondd csak,
Doktor, meccs előtt is beszéltek veled?

— Hülye vagy? Hol beszéltek volna? — hirtelen rájöttem, hogy mire céloz.

— Az anyád istenit, nekem te ne találgass, mert kupán váglak!

— Nyugi! Miért lettél egyszerre olyan ideges?

— Mert egyes dolgok iránt háklis vagyok.

— Például?

— Például azért is, hogy ha piacilégeznek néznek. Idehallgas! Mondd meg igaz lelkedre: hajtottam a meccsen?

Szemtelen vigyorral rámhunyorított, és megveregette a vállam.

— Komikám, az csak alakítás dolga. Gürizek én a mezőnyben olyan mutatósan, akár a szakadt ló, a tizenhatoson belül meg szétrúgatom magam. Az az aranyigazság, hogy vannak olyan meccsek is, ahol többet fizetnek a meg nem rúgott gólokért, mint a rúgottakért. Hja, ilyen az élet! No, suttozd a fülembre: mennyit kerestél az üzleten?

Bosszantott kitartó szemtelenkedése, de higgadtan mondtam:

— Selejt, hagyd ezeket a morhaságokat, mert bokán rúglak. Magad se gondolhatod komolyan, hogy leállok elseftelni a mérkőzést.

— Becsületes lettél, Doktor? Talán annyira vastag vagy, hogy nem kell a dohány?

— Az undor nem kell, amit a tükörképem okozna, ha ilyesmibe belemennék. Az ember meghallgatja a lelkifröccsöket bizonyos morális dolgokról, és sok esetben fület mutat a prédikátornak. De a valóságban ez mégis másképpen van. Én, amit dicsőrságnak tartok, nem azért nem megyek bele, mert az ellenkezőjét prédikálták a fülembre, hanem azért, mert guszthusom ellen való. Az ilyesmit natúr-ból kell tudni fiam, nem brosúrából.

Rándított a vállán.

— Az én brosúráim arra tanít, hogy tartsd nyitva a tenyeredet. Ha keveset tesznek bele, légy öntudatos és utasítsd vissza. Ha sokat, akkor egyezz ki önmagaddal, és ne ugass nagy dolgokról, mert a dohány az alapja mindennek. Amit te itt sóderolsz a tisztességről és öntudatról, az csak smafu. Egy ideje megjátszod az érett és bölcs ifjút, tele magasztos érzésekkel. Hogy oda ne biciklizzek! Ha így folytatod, kifúrod a helyéből a KISZ-titkárt. A nőd előtt akarsz te pózolni, öregem, a vesédbé látok. Összeakadtál végre olyan spinével, aki fütyül a nagy nevedre, meg a hősi múltadra. Most aztán úgy állsz, mint kapus a tizenegyes rúgás előtt. Vetődnél, de nem tudod: jobbra dobd-e el magad, vagy balra. Nyomorult érzés lehet ez, a krapek ilyenkor holtbiztosan beszedi a büntetőt.

Mondd: mi az isten csudájának akarod megjátszani magad? Elfigyellek, ahogyan ülsz az utóbbi időben az íróasztalod mellett. Olyan komoly pofát vágsz, hogy... Még meghatódik valaki a görék közül, és a kabátodra aggat egy kiváló dolgozó érmet. Te vagy a jövődjő új értelmisége, szoros összefogásban a munkásosztállyal és a dolgozó parasztsággal. Szocialista embertípus! Nem veszed észre, hogy mindenki röhög rajtad?

— Idehallgass. Selejt — mondtam neki — unalmas a dumád! Vannak egyes dolgok, melyek huszonhat éves korára érlelődnek meg az emberben. Például az, hogy előre is tekintsen egy kicsit. Az embernek akadnak marha pillanatai, amikor ha csak egy keresztbetett szalmával is, de szeretne több lenni, mint amennyi. Lehet, hogy hülye vagyok, de a jövőre vonatkozóan vannak homályos elképzeléseim. Ha pléhre csúszok velük, akkor neked lesz igazad.

Egy presszó mellett mentünk el, intett, hogy lépjünk be egy kicsit. Bent a konyak és a fekete mellett Mártáról kezdett faggatni.

— Doktor, mindig gögyis fickónak tartottalak. Hogyan szédülhettél bele ennyire a nőbe? Sejtem én a te homályos elképzeléseidet. Te a házasság tervét kalapálgatod magadban. Csakhogy a babus nagyobb menő, mint te vagy, félo, hogy nem akarja hozzád kötni magát. Te meg, hülye állat, erre meg akarod változtatni a vizek folyását, ahelyett, hogy elegánsan leköszönnél.

— Oltári nagy lélekbúvár vagy, Selejt. Tegyük fel: így van, ahogy mondtad.

Bediliztem, kótyagos vagyok és kész. Az életben naponta követnek el ehhez hasonló ostobaságokat. Elnézően vigyorgott, és a szemembe fújta a füstöt.

— Bátyám, nem az itt a baj. Ott a bukfenc, hogy a te páternoszttered mindig csak fölfelé vitt. Ha feküdt vezényeltél, a tyúkok engedelmesen feküdtek. A vakvéletlen elibéd sodort egy osztályonfelüli csinibabát, aki egy kicsit már nem a te zsebedhez való, de ezt is lefektetted. Atyuska, ez az a pillanat, amikor az ember fent van a legfelső emeleten. Most aztán lépj ki ügyesen a páternosztterből, ne mafláskodj, mert ha még egy percig is hülyéskedsz, a szerkentyű megfordul, és visszafelé siklik veled. Aztán az alagsorig meg se állsz.

Máig is úgy érzem, hogy Szekeresnek ezek a pimasz mondatai találóan jellemezték akkori helyzetemet. Igyekeztem a fejtegetéseihez jó arcot vágni, pedig legszívesebben ráborítottam volna az asztalt. Pimaszul élvezte a helyzetet, hogy egyszer végre ő oktathat ki engem, én meg azon törtem a fejem, hogyan szabadulhatnék meg tőle. A hétvégi, rejtékhelyen való tartózkodás sivárnak és unalmasnak ígérkezett, ezért úgy egyeztünk Mártával, hogy Selejtet valamilyen ürügygel leteszem, visszautazom és együtt töltjük az estét. A vonat indulásig alig egy órahosszányi idő volt hátra, és a balszélső elállíthatatlanul fecsegett. A szerencse végre egy ismerős nőt vezérelt útjainkba, akire nyomban lecsapott. Megegyeztünk, hogy másnap reggel a korai vonattal indulunk haza, és ha valamilyen ok miatt elkerülnénk egymást, nyolc óra tájban a Hordó kis termében találkozunk.

A vonat indulásáig hátralevő idő most egyszerre hosszúnak mutatkozott. Szerettem volna valamilyen ajándékot vinni Mártának, de sehogyan sem tudtam kikösködni, hogy mit. Végül összevásároltam egy csomó hanglemezt a legújabb számokból, és azzal igyekeztem a pályaudvarra.

Márta hálás mosollyal nyugtázta a lemezeket, de rögtön megjegyezte: nem lett volna-e jobb Pesten maradnom? Szekeres előtt hogyan számolok el az éjszakámmal?

— Egyszerűen — feleltem. — Selejt reggel fél nyolckor megérkezik a vonattal. A távolsági busz viszont már hétkor itt van. Tudom, mert legutóbb is azzal jöttem haza. Nos, mi feltűnő van abban, hogy reggel is azzal érkezem?

Figyelmesen nézett, aztán megkérdezte:

— Szeretsz te hazudni. Feri?

— Csak akkor hazudok, ha a helyzetem erre kényszerít.

— Nekem hányszor hazudtál?

— Kis dolgokban lehet, hogy számtalanszor, de alapvető dolgokban, úgy érzem, egyszer sem.

— Felelj nekem erre: ha sohasem kaptál volna meg, tudnál-e még szeretni?

— Tudnálak. De azt hiszem, pokol lenne az életem. Én nem tudom szétboncolni önmagamban a szerelmet testi vonzalomra, és lelki kapcsolatra. De úgy gondolom, ezzel minden normális ember így van.

Bólintott és megfogta a kezem.

— Igazad van. De a kétféle vonzalomnak szinkronban kell lennie egymással. És én ismerlek annyira, hogy kételkedjem abban, hogy ez nálad is így van.

— Ne vádold. Az ember egyszer csak rájön, hogy sok mindent másképpen kell csinálnia, mint eddig. S az ilyesmi nem megy egyik napról a másikra.

Elmosolyodott.

— Vacsoráztál már?

— Tönkretettem a büfészolgálatot a vonatban. Annyi száraz zsemlyét nyeltem, hogy alig győztem ásványvizet inni utána.

— Ezek szerint éhes maradtál. Így semmi akadály, hogy velem vacsorázz.

Megerített a szobában. Valójában nem kívántam enni, de gondoskodásán látszott, hogy készült erre az estére, s a figyelmessége most mindennél jobban esett. Az eddigi futó szeretkezéseim, a lépcsőházakban és kapualjakban zavart körülmények között kicsikart, elsietett kis csókok és miniatűr szerelmek mik voltak ahhoz az estéhez képest, amit akkor kettesben eltöltöttünk! Vannak fogalmak, melyeket csupán konvencionális, semmitmondó jelzőkkel tud kifejezni az ember. Ha most azt állítom, hogy tökéletesen boldog voltam akkor Márta mellett, úgy érzem semmit sem mondok vele. Ha az ember életének minden mozzanatát egy szakadatlanul pergő filmszalag rögzítené, a visszafelé pergetett filmet annál az esténél mindig megállítanám.

Késő éjszakáig felvontunk: végighallgattuk az új lemezeket. Volt köztük egy tangó: szentimentálisan szomorkás alt hang dúdolt az őszi mezőkről és a szerelemről, azt a lemezt újra feltettem és táncra kértem.

— Vesd le a cipőd — kuncogta, amikor rá se hederítettem a tiltakozására —, meghallják odalent.

Mezítláb táncoltunk a parketten, hangtalanul és összesimulva. Mulattatta a komikus helyzet és kötekedve kérdezte:

— Mondd meg őszintén: ilyenkor mire gondol egy férfi?

— Arra, hogy örökké tarthatna ez a lemez.

— Megunnád.

— A lemezt lehet, de téged soha.

— Nagyon kívánsz?

Szorosabban magamhoz vontam.

— Úgy érzem, megőrülök érted.

A lemez hirtelen vad csacsacsába csapott át. Elengedett és leállította a zenét.

— Figyelj rám — mondta oktató hangon. — Az emberi szervezetet alkotó anyagok hatvanöt százaléka víz. Az izmok 75—80 százalékban vizet tartalmaznak. Akarod tudni, miből áll az emberi test? Oxigénből, szénből, hidrogénből, nitrogénből, mészből. Aztán a többi anyagok. Foszfor, klór, fluor, kén, nátrium kálium, magnézium, van. Te ezekben az anyagokban vagy szerelmes.

— Lehet — feleltem. Egyszer elég illuminált állapotban a Képtárban kovályogtunk. Mutattak egy képet, amelynek a hozzávetőleges ára hallatán felakadt a szemünk. Miből állt az a kép? Ha jól meggondolom, csupán néhány négyzetméter vászonból, s egy pár kiló okkerből, égetett szienből, karmin világosból. Akkor megtanultam, hogy ne a primitív anyagot tiszteljem, hanem azt az erőt, ami egységes és fegyelmezett rendszerbe kényszeríti a mozgást, életet lehel beléje. S ezt nem tudod megcáfolni sajtóságos materializmusoddal.

— Le akarlak beszélni arról, hogy ennyire szeress. — Leült a pamlag szélére, és komoly hangon folytatta: — Amióta téged ismerlek, szüntelenül harcban állok önmagammal. Szívem, te túlságosan eluralkodsz felettem, s ha ezt továbbra is tűröm, egyikünkre nézve sem lehet jó vége.

Melléültem és átkarolva kértem, hogy hallgasson, hagyja most ezeket a gondolatokat, de megrázta a fejét.

— Vannak dolgok, Feri, amelyekről beszélni kell. És jobb nem halogatni ezeket a témákat. Nyár közepén, amikor a Margitszigeten együtt töltöttük azt a napot és hazakisértél, a búcsúzásnál nagyon kedvetlennek láttalak. Emlékszem, arra kértél, hogy másnap még egyszer találkozzunk. Én akkor azt feleltem, hogy nem ígérhetem, s talán egyszer meg is fogom mondani, miért. Aztán azon az októberi estén, amikor kikocsiztunk a városból... Akkor talán el is mondtam volna, ha engedsz szóhoz jutni. Feri, amikor én nyáron szabadságon voltam, megkérték a kezemet. Ne hibáztass, hogy eddig komolyan nem beszéltem erről.

Igent mondtál?

— Nemet se mondtam. Gondolkozási időt kértem, ami hamarosan lejár. S ha igen mondok, egy héten belül állást kapok Pesten, és feleségül veszek egy orvos-professzor, akinek a kutatásait az egész világ figyelemmel kíséri.

A torkom elszorult, de fegyelmezetten kérdeztem:

— Szereted azt az embert?

— Csodálom őt és jólesik a hiúságnak, hogy szeret. Olyan férfi, akinek élettársául szegődni nem kis dolog. Önzőnek, karrieristának tartasz? Hidd el, nincsenek olyan reményeim, hogy valamikor madame Curie lesz belőlem. De egy szűke körzeti orvosnál mindenestre több. Milyen perspektíva áll itt előttem? Kinyitok reggelenként, akár a boltos és délután bezárok. Tudom, hogy most a gyógyítás magasztos küldetésére gondolsz. De én nem így akarok gyógyítani! Naponta beadok húsz-huszonöt injekciót, legtöbbször olyat, amit még az elődöm szoktatott meg a betegeimmel. Aztán lótok-futok, tanyákra kocszom kificamodott bokákat helyretenni, himlőt és kanyarót gyógyítani, s alig teszek többet, mint egy tapasztaltabb felcsér, vagy a mondabeli doktorbácsi, aki adomákkal gyógyította a betegeit. Ha szülést jeleznek, annyi a dolgom, hogy kihívom a mentőkocsit, egy komplikáltabb foghúzásnál beutalom a pácienset a szájsebészetre. Sokszor olyan neveléses dolgokkal vernek fel álmomból, hogy nem tudom: sírjak, vagy haragudjak-e? De praximom első haláleseténél olyan tehetetlenül álltam, mint egy háromhónapos medikus, mert még műszereim sem voltak, hogy segítsék a szerencsétlenen. Én dolgozni akarok, Feri. De tágabb és bátrabb horizont alatt, olyan területre merészkedni, ahol még kevesen jártak. De ehhez férfi kell: társ, akinek a karjába lehet kapaszkodni, akire fel lehet nézni, de egyszersmind azzal az érzéssel, hogy neki is szüksége van rám. Érzem, hogy itt hamarosan megfulladnék. Az emberre lassan ráakódik, rákövesedik a kisvárosi élet, akár a guánó, s ez alatt a láthatatlan páncélzat alatt minden kipusztul, ami valaha merésznek és szépnek ígérkezett. Bocsáss meg, de ezeket el kellett mondanom neked, mert e pillanatban te állsz legközelebb hozzám. Jogod van ismerni a terveimet és kötelességed, hogy segíts. Még ha önzőnek tartasz, akkor is.

Hosszú csend támadt szavai nyomán. Egyszerre mintha mérhetetlen távolságra kerültünk volna egymástól. De míg magambaroskadva hallgattam, hirtelen vállamon éreztem sima és forró karját.

— Ne hidd, hogy a választásom könnyű lesz. Életemben először fordul elő velem, hogy nem tudok a józan eszemre hallgatni. Arató türelmetlen levelekkel ostromol. Bárki más boldogan nyújtaná feléje a két kezét és én is, ha nem szeretnék. Hónapok óta úgy érzem magam, mintha házasságtörésben élnék. Tudva tudom, hogy életem leggyalázatosabb helyzetébe kerültem. Minden neki írt levelemmel megcsallak téged és minden csókunkkal, amit veled váltok, megcsalom őt.

Lefejtettem magamról a karját.

— És mikorra várható a boldogító igen?

— Nem tudom. A telet még mindenképpen itt töltöm. Arató december végén többhónapos külföldi útra indul. Megpróbálom tavaszig elodázni a választ. Egy hosszú telünk lesz ahhoz, hogy megbeszéljünk mindent.

Egy hosszú tél! Tudom, hogy ha időt nyerek, a csatában a professzor marad alul. Nem, professzor úr, ilyen könnyen nem hagyjuk legyőzni magunkat! Azt hiszem, életemben akkor találkoztam először össze a féltékenységgel. Egyszerre kitört belőlem a zsákmányát féltő vadállat, és durva kezekkel rántottam magamhoz Mártát. Megfenyegettem, hogy ha elhagy, megölöm. Azt hittem sírni fog, komédiáznai kezd, jelenetet rendez. Egyiket sem tette. Nézett rám vizsgálódó szemekkel, és sajnálkozva mondtat:

— Te örült, te szánnivaló fenegyerek. Őszinte vagyok hozzád, s erre tombolni kezdesz? Hol marad a jómodorod, amit megfogadtál? És az a híres, nagy önbizalmad? Ne hidd, hogy engem fenyegetésekkel más elhatározásra bírhatasz.

Ki tudja, mit mondok neki még akkor, ha szelíden a számra nem teszi a te-nyerét. A fenevadak ketrecébe lépő idomárok tudnak olyan magabiztosak lenni, amilyen fölénnyel leszerelte újabb és újabb támadásaimat.

— Boldog vagy velem? — hajtogatta. — Köszönd a sorsodnak mindezt, és ne kérdezz minduntalan.

Be kellett látnom, hogy erősebb nálam. A kilátástalan, meddő vitáktól, és az ölelkezéstől kimerülten aludtunk el egymás mellett. Azon az éjszakán elhatároztam, hogy ha hegyeket kell megmozgatnom érte, akkor is a feleségem lesz. Nem sejtettem még, hogy párna helyett acélsínek vannak a fejem alatt, és a balsorsom gyorsvonati sebességgel száguld felém.

REJTEKHELYEN

(27.)

Minden, ami azután az éjszaka után következett, megnyitotta életem legsötétebb, legádázabb korszakát.

Meggyőződéssel vallom, hogy az emberiség sokadalmában sohasem voltak még tükörsíma életpályák. Önmagunkban hordozzuk a hibák magvát, s csupán akaratunkon, emberségünkön múlik, hogy hibáink mekkorára nőhetnek bennünk.

Bárki, a legmagabiztosabban járó ember is eljuthat olyan buktatóhoz, amikor a simának, és biztonságosnak hitt utat kicsúszni véli maga alól. Tántorogni és bukácsolni kezd, mint a szakadék szélére keveredett hegymászó és fűbe-bokorba fogódzva igyekszik visszanyerni egyensúlyát. Élet-halál küzdelem ez, néha a szó legteljesebb értelmében. És százszor jaj annak, aki felé nem nyúlnak kezek, vagy aki nem veszi észre a feléje nyújtott kezeket, és magára marad ebben a küzdelemben.

Hajnali három óra körül Márta felriadt, és engem is felébresztett.

— Drágám, menned kell. Nem várhatod meg, míg kivilágosodik.

— Vasárnap?

— Megnézlek benneteket — mosolygott. — Nagy leszel?

— Attól függ, mennyire őriznek majd. Szeretnék nagyot játszani.

— Érezd magad előtt a célszalagot. Akkor neked minden sikerül.

— A célszalag te vagy. És én kitarató futó vagyok. Tudod, milyen tuti lenne nappalra is ittmaradni nálad?

— Még csak az kellene!

— Emberek jönnének-mennének az utcán, a lépcsőn. Mindenki szaladna a dolga után, mi meg fütülnénk az egész világra. Lábujjhegyen járnánk a padlón, és senkinek sem nyitnánk ajtót.

— Ha jól imádkozol a sorsodhoz, talán egyszer ezt is eléred. De most már készülődj.

Kinn az utcán sűrű pelyhekben esett a hó; virradatig a vasútállomás várótermében húztam meg magam. Mártára való tekintettel nem akartam a szállóba éjnek idején becsörtetni. Tudtam, hogy reggel menthetetlenül Selejt fülébe kerülne a dolog, s aztán vasárnapig lenne mit hallgatnom a fiúktól. A néptelen váróterem világitása a légtalmi elsötétítések idejére emlékeztetett. Ledőltem egy padra, és később arra ébredtem, hogy beszólt egy vasutas: az öt harmincas gyors, Pest felé, bejár az első vágányra. Álmosan pillantottam ki a kavargó hóesésbe. A gyorsnak alig volt két-három felszálló utasa. Már mozgásban volt a szerelvény, amikor egy futó alak az utolsó pillanatban fellépett a kocsisor végére. Egy pillanatra az az érzésem támadt, mintha a futó alakban Szekeresre ismertem volna. Selejt futá-

sában van valami jellegzetes, kiszámíthatatlan kacszázás, mellyel rendszerint be szokta csapni az ellenfeleit is. Persze, az álom és ébrenlét határán az ember hajlamos fantasztikus elképzelésekre. Fél nyolckor, amikor befutott a vonat és leugrott róla Selejt, már el is felejtettem az egész hajnali képzelődést.

Szekeres nekem tapadt, hogy az egész vonatot tűvé tette értem. Mivel jöttem, hol csámborogtam? Közöltem vele, hogy az autóbusszal érkeztem, mire elhúzta a száját.

— Te is züllöttél? Nagyon tré színben vagy.

— Na, te aztán egy szót se szólj!

— Nem találkoztál menet közben valamelyik góréval? Rohadt dolog lenne magyarázkodni, hogy miért jöttünk külön-külön.

— Hülye vagy? Együtt érkeztünk, ez csak világos.

Nem sokkal később lejelentkeztünk a gyárban a főnök előtt. Jó hangulatban hallgatták, hogy pesti haverjaink harapnak a dohányra, de Domján rögtön hozzá is tette:

— Ne feledjük az arany szabályt, hogy önmagunkban bizhatunk legjobban. Hány góllal kellene győznünk, ha netalán az ellenlábás is megszerzi a két pontot?

— Legalább annyival, mint ők — mondta Fábián.

A diri feketét főzetett, szendvicseket rendelt, aztán intézkedett, hogy a Warszawa vigyen bennünket a fiúk után. Szobatiné csodálkozva figyelte a nagy felhajtást, és elismerően súgta oda a titkárságon:

— Doboska, úgy bánnak magukkal, mint valami külföldiekkel.

— Ha kikapunk, valóban külföldiek leszünk — vihogott Selejt. — Tudja maga, mit jelent az, hogy győzelem vagy Szibéria?

— Magára rá is férne egy kis Szibéria.

— Magával azt is kibírnám — felelte szemrebbenés nélkül a balszélső.

Kora délelőtt már kinn voltunk a rejtekhelyen. A fiúk a nagy medence körül futkároztak, s érkezésünk láttán abba hagyták az edzést. Megtartottuk az élménybeszámolót Tarlósi és Jámbor részére is, de itt már nem reprezentálgattak nekünk. A Mester egy-kettőre átöltöztetett bennünket.

— Pesten is így bolondozik az idő? — kérdezte Hipó. — Ott is esett a hó?

Egymásra néztünk Selejttel, és egyszerre mondtuk:

— Esett.

— Esett az apátok... — Tusi a tonapapucsával fenékkerügte Selejtet. — Egész Nagy-Budapest területére derült, száraz időt jelzett a rádió.

— Tudja a franc! — nevetett Selejt. — Ott ha esik is, rögtön elolvad. De valami esett.

— A tantusz a villamosban — mondta Hipó. — Faltatok, bitangok, meg védeltetek, az eget is nagybögőnek néztétek. Ráztátok a rongyot a köz dohányján. Mi meg jógyerek módjára aludni mentünk nyolc órakor és kukoricaszemekkel malmoztunk a padlón, mert a Főparaszt még a zsupákat is összeszedte.

— Szép kilátások. Hát kaja?

— Az van rogyásig. De ez a steril környezet kezd kiborítani. Második napja vagyunk itt, de már elegendem van az egészségből.

Ami az előző napi elmaradt edzésünket illeti, Jámbor derekasan bepótoltatta velünk. Dél felé nyoma sem volt a hónak, a sár viszont bokáig ért. Lógott a nyelve valamennyiünknek, mire asztal mellé kerültünk, s úgy zabált a társaság, mintha még életében nem evett volna. Délutánra végképp elromlott az idő. A reggeli havazás után rázendített az eső, s a tervezett könnyű mozgásból semmi sem lett. Tarlósi, hogy tétlenül ne maradjunk, egy földszinti hodályba terelt bennünket, és

brosúrákkal felszerelve sportszemináriumot akart tartani, de mire észbekapott, Zimán, Wernitzeren és Pintéren kívül mindenki kiszökdösött a teremből. Mint utóbb kiderült, Zimonyi is csak azért felejtkezett ott, mert az első pillantában elaludt.

— Ez a Főparaszt teljesen kikészíti az idegeimet — fújtatott odakint Hipó. — Ideküldök, hogy gondja legyen a kajára meg a szállásra, erre ő blablázni kezd és nem veszi észre, hogy még olvasni sem tud értelmesen.

Később utánunk jött Jámbor és kérlelni kezdett bennünket, hogy ne babráljunk ki az elnökkel, illendőség is van a világon.

— Allergiásak vagyunk a süketelésre! -- fakadt ki Tusi. — Jelentse be a vezetőségnek, hogy undorunk van tőle. Egyszerűen nem tudjuk lenyelni őt se ostyával, se ostya nélkül.

Az egész csapat felzúdult erre, Jámbor elkeseredetten csitított bennünket. Ha jól meggondolom, talán nem is Tarlósi ellen voltunk annyira, csupán az elmúlt hetek idegfeszültsége robbant ki belőlünk. Olyanok voltunk, mint a feldühödött darazsak: mindegy volt, hogy kit, csak valakit összeszúrunkálhassunk.

Lefekvéshez készülődtünk, amikor váratlanul befutott a vállalati kocsi Fábíanal. Bevonult Jámborék szobájába, és sokáig tárgyaltak valamiről. Reggel az edző szokatlanul korán beszólt a szobákba, hogy a földszinten gyülekezzünk.

— Mi ez? — kérdeztem Hipótól csodálkozva.

— Különleges világnap — mondta a középhátvéd. — A macska belerondított az aludtjébe.

— Erőlted meg magad és beszélj értelmesen.

Hárman voltunk a szobában: rajta kívül Szekeres meg én. A többiek mosakodni mentek. Hipó Selejtre nézett, aztán széttárta a karját.

— Ronda dolog, ha az ember kiugat valakit, de hát itt egymás között vagyunk. Csütörtök reggel, amikor leraktak bennünket, megkaptuk a dumát jobbról is, balról is. Minden eddiginél fontosabb mérkőzés, abszolút erőnlét, esténként korai lefekvés. Négynapos teljes szüzesség. Nézzétek, én rendes körülmények között köpök az ilyesmire, de most belátom, hogy a göréknak igazuk van. Nem lehet hülyéskedni ilyen derbi előtt. Erre az a két féltékeny marha kilógott éjszaka a városba, és csak hajnal felé jöttek haza.

— Hordós?

— Hordós meg Zima. Hordósnak betette valaki a fülébe a darazsát, hogy idegen kutya ugat a kertek alatt. Zimonyi meg vitte a motorján. No, nem felebaráti szeretetből, nyilván neki is kedvére való volt egy kis terven felüli nászéjszaka az Icájával. De az ürgék nem voltak mázlisok, mert visszafelé találkoztak a rendőrökkel. A hekusok szöröztek a stopplámpa miatt, Zimáék meg pofáztak velük. Erre ugrott egy betétlap, másnap telefon a gyárba, könnyű elképzelni a dolgot. Hát így állunk jelenleg az Úr színe előtt. Ezért jöhetett este Fábían.

Lenn a raportnál Jámbor és Tarlósi gondterheltségnek látszott. Az elnök hátrahagyott kezekkel járkált közöttünk, kopasz fejebűbóját minden pillanatban végigsimítva egy kétes tisztaságú zsebkeendővel.

— Kérem, fiúk, figyeljenek rám, — kezdte fáradt hangon Jámbor. — Azért hívtuk össze magukat, mert komoly kérdést kell tisztáznunk. Azzal, hogy idehoztuk a csapatot, az egyesület vezetősége a lehető legtöbbet kívánta megtenni a felkészülés érdekében. Mi komolyságot, egy kis lelkiismeretet és fegyelmet kértünk maguktól. Sajnos, az a látszat, hogy nem így történnek a dolgok. Alapos gyanú merült fel, hogy tegnapelőtt éjszaka a játékosok közül valaki vagy valakik engedély nélkül eltávoztak. Úgy érzem, nagyon sok kellemetlenségtől kímélhetjük meg önmagunkat, ha megpróbáljuk tisztázni őszintén a dolgokat. Tudják, hogy apró-

cseprő stiklijeikben nem egyszer a védőjük voltam. Ha itt-ott nehezen is, de nagyjából sikerült a csapat és a vezetőség összhangját arra a közös nevezőre hoznunk, amit emberségnek neveznek. Itt most nem kevésről van szó: a csapat és az edző egész évi munkájának eredménye van mérlegen. Nem árulok zsákbamacskát, ha azt mondom, hogy komoly veszély fenyegeti a holnapi szereplésünket. Önök közül egy vagy több személy hibát követett el, és azt csak úgy kísérhetjük meg rendbehozni, ha segítenek ebben. Nos, tehát önöké a szó. Csütörtökön éjszaka melyikük hagyta el engedély nélkül az épületet?

Hipó mellettem állt a falnak támaszkodva, és mozdulatlan szájjal súgta:

— Zavaros a dolog, nem tudom rendezni az egyenletet.

A játékosok közül ki a tornapapucsát bámulta, ki egymásra meredt értetlenül. Hordós és Zima a pingpongasztalon ültek, de lepitották, és elnéztek az edző feje fölött. Jámbor várt egy darabig, aztán végighordozta rajtunk a tekintetét. Tarlósi elérkezettnek látta az időt, hogy ő is közbeszóljon:

— Miért hallgatnak? Adányi, hol járt csütörtökön éjjel?

— Balatonbogláron, a nénikémnél. Álmomban. — Hipót elöntötte a pulykaméreg. — Nem tudom felmutatni a vonatjegyet. Mondja már, elnök sporttárs, minek néz maga engem?

Tarlósi arca bíborszínű lett, de lenyelte a haragját.

— Tutsek — intett a jobbszélső felé —, halljuk, nyilatkozzák maga.

— Egész éjjel aludtam, mást nem mondhatok.

— Wernitzer? Pintér?

— Fájt a fejem. — Figaró akaratlanul is vigyázz-állásban felelt a kérdésre.

— Éjfél tájban átmentem a szomszéd szobába és tablettát kértem Kisstől.

— Így volt — bizonyított Horváth —, Kiss azt mondta, amikor fölvert bennünket, hogy hülye baka, és két antineuralgikát adott neki.

Kiss II. vigyorogva tette hozzá:

— És egy lényeges dolog. Lelkére kötöttem, hogy vízzel vegye be.

Többen felröhögünk erre, Tarlósi rágyújtott, de a keze remegett.

— Juhász, maga is aludt?

Dumás megrántotta a vállát.

— Szúrt a lópokróc és reggelig ábrándoztam. Egy olyan egyesületről, ahol rendes paplant adnak, és nem mószerolják az embert.

Jámbor megelégtelt az elnökkel való szemtelenkedést, és erélyesen közbeszólt.

— Hát jó — mondta komolyan —, látom, nem megyünk semmire. A további kellemetlenségeket önmaguknak köszönjék.

Ekkor váratlanul előlépett Selejt, és érthetetlen idegességgel támad Zimáékra:

— Most mire jó ez a barkochbázás? Ha lógtatok, mondjátok meg, ne az egész csapat igya a levét.

Zimoni és Hordós, erre természetesen bevallották, hogy ők voltak a renitenskedők. Jámbor nem csinált különösebb patáliát, csak ennyit mondott:

— Amíg az ügyekben döntés nem történik, az edzésen kötelesek résztvenni.

Az egész csapat olyan lett az eseményekre, mint a felbolygatott méhkas. A teremből kifelé jövet, Hipó szántsándékkal Selejt mellé sodródott, és kiköpött a balszélső lába előtt.

— Tudod, mi vagy te? Ganéj alak. Az vagy.

— Ne marhulj — védekezett Selejt —, hiszen jót akartam.

— Akkor sürgősen kotrólj másik szobába. Aztán majd gondolkozz el azon, hogy mi lesz a sorsod, ha Zimonyiék holnap kimaradnak a csapatból.

Fönn a szobánkban, mely a szállói viszonyokhoz hasonlóan, négyünk számára volt berendezve, Selejt csakugyan összeszedte a holmijait és kifelé indult.

— Állj meg! — szóltam rá. — Bediliztetek, vagy mi az atyaúristent akartok ezzel a marakodással? Nincs jobb dolgotok?

— Undorom van az olyan alakoktól, akik mások hátán keresztül akarnak bejutni a mennyországba! — csarkodta Hipó. Hiába csillapítottam, feldúltan hadonászott, és a végén alaposan összerúgtuk a patkót. Zima tehetetlenül hallgatta a vitát, néha megpróbált közbeszólni, de meg se hallgattuk.

— Én voltam a hülye — hajtogatta —, ha nem hozom el a motoromat, most nem ölnénk egymást.

A reggeli incidens a délelőtti edzés hangulatára is alaposan rányomta a bélyegét. Fásultan és kedvtelenül mozogtunk, akár a bábok. Bizalmatlanul és gyanakodva figyeltük egymást. Tréning közben megjött az autóbuszunk. Nem tudtuk, kik jöttek vele, mert akkor pontosan az épület mögött szaladgáltunk. Alig tíz perc múlva hívták Zimát.

— Kezdődik, — szúrta a szót fogain keresztül Hipó és Hordósra nézett. A balfedezet sápadt volt és siralmas képet vágott. Zima csak órák múlva került elő, amikor már a szobánkban ültünk. Hordós is ott várt rá. — Menjek? — kérdezte.

Zima tagadóan intett, és úgy ült az ágya szélén, mint aki megnémult.

— No, mi van már? — sürgettem. — Beszélj.

Végigsimított a homlokán, és a keze remegett.

— Most már magam sem tudom, mi van. Srácok, itt valami oltári disznóság történnhetett.

— Hát nem a csütörtöki lógás miatt van a felhajtás?

— De, látszatra amiatt. A többieknek nem is szabad tudni az egészlől, ezt külön kihangsúlyozták. Domján és Fábán kezdett farigcsálni, hogy mikor indulunk, mikor értünk vissza? És hol jártunk, ki látott bennünket? Két nyomozó is van velük. Az egyik előállt és egyből azt kérdezte, hogy a szállóban mit kerestem? Mondtam, hogy felmentem a szobánkba a sálamért, meg egy tankönyvemért. Erre aztán vége-hossza nem volt a faggatódzásnak. Melyik ajtón mentem be? Mutassam a kulcsaimat. Akár a piócák. Itt vagy betörésről, vagy lopásról lehet szó. Úgy nézett rám a szobában mindenki, akár egy leprásra. Domján a folyosóra is utánam jött azzal, hogy ha elhallgattam valamit, az őszinteség még nem késő. Ha rám-sütnek valami disznóságot, ki se tudok mosakodni belőle!

— Hülye vagy! — mondta Hordós. — Az se tudjuk, mi történt.

Hipó rögtön elment, hogy a sofőrtől megpróbál érdeklődni az események felől. Csakhamar visszatért.

— Rohadt a helyzet, srácok. A szállóban megfújták a gondnok kazettáját az étkezési lóvéval együtt. Csak olyan hapsi tehetette, aki ismeri ott a dörgést. Nem hagyott nyomot maga után. Meg aztán nem is vették észre rögtön, s mire a hekusok kijöttek, már össze-vissza volt fogdosva minden.

— Mennyi dohányt vittek el? — kérdezte Hordós.

— Úgy négyezer körül.

— Kik voltak bejáratosak a gondnokhoz?

— Okos vagy! — támadtam rá. — Mindnyájan. Nincs nap, hogy valamiért be ne mennénk hozzá. Az én ujjlenyomatomat éppen úgy lekaparászták az ajtóról, akár Zimonyiét, vagy Hipóét. Vagy akárkiét a szállói melósok közül!

Néztünk egymásra hárman. Hordós már vigyorgott, a zivatart távozni látta feje felől.

— Most mi lesz? — kérdezte Hipó.

— Kihallgatás a rendőrségen — feleltem neki. — Napjában háromszor-négy-szer. Almodból is arra ébredsz, hogy rádkiáltanak: hová tetted a négyezer forintot?

— Attól, hogy Pesten lébecoltatok, még töletek is megkérdezhetik! — kaffantott rám.

— Titeket smirgliznek majd, az ürge meg lapít a borralalóval, — szögezte le Hordós.

— Engem? — állt fel az ágyról Hipó. — Úgy itthagynom ezt a koszos kuplerájt, hogy még emléket se hagyok magamról. Nem zarták el rendesen a pénzt? Ellopták? Hát akkor ellopták. Nekem ne tegyen senki még célzást se, mert ha bepörgök, szétlökök a figurák között.

A szobában hagytam őket, és siettem megkeresni Szekerest. A fickó Dumásékhoz költözött át s amikor kihívtam, hogy beszéljek vele, Hipó modora ellen kezdett máltatlankodni. Idegesen rászóltam, hogy most hagyja ezt, jöjjön velem oda, ahol nyugodtan beszélhetünk.

— Itt miért nem mondhatod? — csodálkozott. — Hát hová menjünk?

— Eredj előre a WC-be, én majd utánad megyek.

— Te... nincsenek neked ferde hajlamaid? — pimaszkodott, de amikor megtudta, hogy miről van szó, elhagyta a nevetelnékje. — No, de édesapám, a szállóban hatan lakunk focisták — érvelt —, melós meg száznál is több. Föltétlenül focistának kellett lennie a pácinak ahhoz, hogy elvihesse a dohányt?

— Tudhatod, hogyan vélekednek rólunk. Ami Zimát illeti... Nézd, ilyen esetben rögtön belekapaszkodnak az ipse múltjába.

— Hát igen — mondta könnyedén. — Apropos: Zima. Mondd csak őszintén: ha végig gondolsz Zima egész életén... no, persze ez csak amolyan eszmefuttatás... De olyan hihetetlennek tartod?

— Azt, hogy ő vitte el a dohányt?

— Ne idegeskedj. Gondoljuk csak végig nyugodtan a dolgokat. Fiatalkorú bűnözőnek lenni már egymagában véve nem jelent erkölcsi megalapozottságot. Mondjuk, hogy tévedett a fickó, nem volt gyerekoszobája. Galeribe került, ahol jégre vitték, megszoktatták vele a pénzszerzés könnyebbik módját. Ekkor az történt, ami a szocialista tanmesékben történni szokott: valamelyik jószívű funkcis bevitte a gyárba a kölyköt, prédikált neki az öskommunizmusról, meg a világbékéről. Erre a srác könnyek között megfogadta, hogy becsületes tagjává válik a társadalomnak. Egy kicsit sematikus mese, nem?

— Zima jóra való, rendes tag. Szobatársunk és haverunk, nem hagyhatjuk a pácban.

— Persze. Mindaddig, míg nem a mi bőrünkre megy a játék. De mi biztosíthat ezek után arról, hogy nem arra megy? Itt okosat csak azzal tehet az ember, ha hallgat és kivárja a dolgok alakulását.

— Ezek szerint hagyjuk egyedül kapálózni azt, akinek ellene szólnak a szerencsétlen körülmények és örülünk, hogy nem mi vagyunk a szórásban?

— Nyersen fogalmazol, Doktor, de pontosan. Szerintem véletlen körülmények nincsenek. Egy tag, aki szépiteni akarja a múltját, és azt se tudja, hogyan stréberkedjen a görék előtt, csak úgy baráti szívességből kilóg az ablakon, amikor tudja, hogy ez mivel jár? És véletlenül pontosan akkor téved a tetthelyre, amikor a pénz eltűnik? Na és a magyarázat a tankönyvről, még a sálról. Egy kicsit sántít, nem? Atyus, vannak emberek, akikből időnként fel-feltör a múltjuk, bárhogyan szeretnének szabadulni tőle. Belekerülhetett ő olyan dalba is, hogy szorították vala-

honnan a dohány miatt és odanyúlt, ahol talált. Na, bumm, mi történt? Hányan loptak már ebben az országban, mégis itt vagyunk. Nem az a tolvaj, öregem, aki lop, hanem az, akit rajtakapnak. A lényeg nem abban van, hogy lopott-e Zima, vagy sem. Abban, hogy ki tudja-e mosni magát. Ha nem, akkor köszönje az ügyetlenségének. Mi történhet? Egy kicsit megcirógatják, és az egyesület szép simán befizeti a kasszába a lövét. Volt már példa ilyesmire, nem is egy.

Míg ezeket elmondta, egyre nagyobb gyűlöletet kezdtem érezni iránta. Ha én most el akarnám mesélni a stiklijemet, melyeket életemben elkövettem, sorolhatnám őket. Benne voltam apróbb disznóságokban, számoltattam el jogosulatlan úti-költségeket, napidíjat. Segélyeket kértem és kaptam olyan mesék alapján, melyeket másoktól meg se hallgattak volna. Ha az emberbe belebújik az ördög és csinálni akar egy görbe napot, mindig meg tudja kártyázni, hogy pénze is legyen hozzá. De akárhogy is, azt a láthatatlan határvonalat mi a kisebb szélhámosságokat a nagyobb disznóságoktól elválasztja, mindig éreztem magam előtt. S mindaz, ami akkor történt, láttam, hogy túl van a stikliük határán, s valahol ott tart, ahol a becület és bectelenség határvonalát sejtettem.

Ránéztem Selejt kifejezéstelenül vigyorgó arcára, és ennyit mondtam neki:

— Ganéj tag vagy te, Selejt. Most már látom, Hipónak van igaz.

— Te meg szentimentális ló vagy! Meghallgatod a jóságos Mikulás meséit, és könnyekre fakadsz. Egyet ne feledj: a kloákába mi is bekerülhetünk és ott egymásra vagyunk utalva. Ha kiderül, hogy szétcsáborogtunk, mi is megnézhetjük magunkat.

— Rettenetesen előrelátó vagy, ha rólad van szó! Látod, eddig eszembe se jutott megkérdezni az alibidet.

— Cserébe én sem kérem a tiédet. Egyezzünk meg abban, hogy este tízig a Mátyásban voltunk, utána anyádnál aludtunk. Világos?

— Világos.

Jó lett volna alaposan képentörölni, s magam sem tudtam, miért. Intettem neki, hogy húzza el a csíkot, s addig elő se jöttem, míg a lépései el nem haltak a folyosón. Aznap délután sorra kihallgattak bennünket, szállóbelieket, először Pintért és Wernitzert, majd Szekerest, utána Hipót és legutóljára engem. A kiskatonák éktelenül be voltak gazolva, és rövid ideig tartó jelenésük után rögtön szaladtak hozzánk.

— Mi a dörgés, ugrifülesek? — kérdezte tőlük Hipó.

— Valami dohányt keresnek rajtunk — verejtékezte Pintér.

— Hová tettétek a pénzt, disznók? — förmedt rájuk Hipó. — Ezt tanultátok a Néphadseregben?

— Ne marhászkodj — kérlelte Zima —, ez nem játék, srácok. Itt halálosan komoly dolgokról van szó.

— S mindez egy nappal a derbi előtt. Olyan oltári jó lesz a hangulat holnapra, hogy elbukjuk a meccset, s az nem szaros négyezer forintba kerül.

— Legalább sorra szedjük a fegyveres testületeket — mondta akasztófahumoral Wernitzer —, ma lejátszunk a Dózsával, holnap a Honvéddal.

Nevettünk rajta, csak Zima nézett komolyan maga elé. — Marha katona! — mondta Wernitzernek, és kikérgette őket a szobából. Addigra azonban szállingózni kezdtek a csapat többi tagjai is. Félóra se került, mire mindenki megtudta a felhajtás okát. A másnapi találkozó izgalmait háttérbe szorította az új esemény: a görék szobájából előkerülő delikvenssek alig győzték élményeikről beszámolni. Az oltári zűrzavarnak Jambor vetett véget, aki idegesen berontott, és a szobájába parancsolt mindenkit.

— Mester, ha ez a mőszerolás sokáig tart, a fiúk kiborulnak — mondtam neki. — A hétfői napot megvárhatták volna vele.

— Ezt ne nekem mondja — felelte narapósan. — Beszéljenek röviden odabent, és főleg őszintén.

— Az egész ganéj ügyről semmit se tudunk. És ezt egy röpgyülés formájában is megtudhatták volna tőlünk.

— Ne okoskodjon, Dobos. Ez rendőrségi ügy. Sajnos, pont a legrosszabbkor. De van olyan dolog is a világon, amiről maguk sokszor megfélemedeznek, pedig az még a bajnokságnál is fontosabb.

— Mi lehet most a bajnokságnál fontosabb?

— A tisztesség — fordult vissza az ajtóból.

— No, ez is bepörgött! — jegyezte meg Hipó. Nemsokára hívták őt. — Ne majrézatok! — tért vissza hamarosan. Az egyik hekus haver, még a Dózsából ismerem. Bánkútinak hívják. Úgy látom, már ők is ünják a banánt.

Valóban Bánkúti volt az egyik rendőrségi ember: már annak idején is főhadnagyként focizott a Dózsában. Azt hittem, hogy nagyképűen magázni kezd, de a régi baráti hangon üdvözölt, és a várt keresztkérdések helyett azzal kezdte a beszélgetést, hogy sokat olvasott rólam mostanában és szurkol nekünk, hogy megnyerjük a bajnokságot. Sohasem szerettem a dózsásokat, mindig ellenszenvet éreztem a lila mez láttán, de Bánkúti finom eszjátéka mindig imponált nekem. S abban a fehérre meszelt falú, kopár szobában úgy éreztem, ismét ellenfelek vagyunk, csakhogy ezúttal a játékot ő irányította.

— Mióta játszol az egyesületnél? — kérdezte.

— Január elején kerültem ide.

— Dunaújvárosból?

Nem, a Spartacustól. Dunaújvárosban az azt megelőző szezonban játszottam.

— Vannak régebbi barátaid is az egyesület játékosai között?

— Akadnak. Például Adányi, Juhász, Tutsek.

— Zimonyi?

— Ó NB I-ben nem játszott, korábban nem ismertem.

— Ti ugye, négyen: Adányi, Szekeres, Zimonyi és te, közös szobában laktok a munkásszállóban? Bizonyára ismered az ügyet, ami miatt itt vagyunk.

Unalmasak voltak a kérdései, szórakozottan felelgettem rájuk. Rutinos játékos voltál, Bánkúti, de igazi klasszis nyomozónak nem leszel.

Figyelmesen rámnézett, aztán megjegyezte:

— Te olyan ember hírében állsz, aki gyakran szoktál kölcsönökkel segíteni másokon.

— Ez is rajta van a káderlapomon? Hát akkor szoktam. Miért? A dohánynak mindegy, hogy kinél van.

— Minkej most az érdekelne, hogy van-e a környezetemben olyan, aki gyakrabban szokott kölcsönöket kérni?

— Bevallom, nem vezetek könyvelést az ilyen dolgokról.

A nyomozás során tudomásunkra jutott, hogy a szállói szobából egy ízben neked is vészett el pénzed. Megfelel ez a valóságnak?

— Nem! Azazhogy... — és eszembe jutott, hogy egyszer zákányos fejjel valóban veszítettem el pénzt, néhány száz forintot. Még kora tavasszal történt mindez: a fiúkkal voltunk valami kis esti kiruccanáson. A pénzt másnap reggel kerestem, de a dolgoknak utána gondolva, rájöttem, hogy hol ránthattam ki a zsebemből. Elmondtam mindezt Bánkútinak, aki gondolkozott rajta, és végül azt kérdezte: hol

töltöttük Szekeressel a csütörtök éjszakát? Tudtam, Szekerestől is megkérdezte ugyanezt, azt feleltem hát, hogy anyámnál. A válaszom nem volt-e elég határozott, vagy a hekusoknak van különleges ösztönük megérezni, ha félrevezetik őket? Tény, hogy kétszer is megkérdezte: az általam elmondottak megfelelnek-e a valószínűségnek, nem hallgattam-e el olyasmit, ami előbbre vitte volna a nyomozást? Akkor, ha gerinces vagyok, azt felelem: de igen. Azon az éjszakán én is a városban voltam. És elmondom a Szekeressel kapcsolatos gyanúmat, mely a reggeli gyors indulásánál ötlött föl bennem, de amit — visszagondolva rá — újra és újra képtelenségnek tartottam. Az a tudat, hogy a való helyzet feltárásával kiszolgáltatom Máriát, és Szekeressel együtt esetleg önmagamat is kiteszem az alaptalan gyanúsítgatásoknak, belémfojtotta a szót s örültem, amikor végre kijöhettek a szobából.

Undorítónak és megalázónak tartottam az egész faggatózást: a szennyesekben való vájkálódástól mindig irtóztam. S közben megfedekeztem arról, hogy a hallgatás, és a közöny a legnagyobb cinikosság a világon, amit a bünszövetségében csak vállalhat az ember.

Aznap estig még Zimonyit hallgatták ki újra, utána eltávoztak a nyomozók. Zima sápadtam került elő, és furcsa idegességgel támadt nekem:

— Ide hallgass, Feri. Haverom vagy, az is lehet, hogy csak voltál. De mindegy, jól megvoltunk egymással. Mindenesetre nem vártam volna tőled, hogy éppen most beköpd a gubát, amit a frász tudja, hol rángattál ki a zsebedből. Én nem vittem el a pénzed, elhíszed?

— Ne hülyülj, Zima. Eszem ágában sem volt erről beszélni. Valaki más köphette be ezt a marhaságot.

De nem tudtam lecsillapítani. Elkeseredetten handabandázott, hogy tudja ő, mit gondolunk róla, és a fiúk közül is mindenki azon van, hogy őt eláztassa.

— Ide figyelj, te ló! — mondtam neki, türelmemet veszítve. — Senki sem gondol rólad semmit. Arról, hogy kilógtál szamar fejjel a városba, egyikünk sem tehet, egyedül te, meg Hordós. Ami pedig azt a nyomorult pár százast illeti, már akkor letisztáztuk, hogy senki sem lophatta el tőlem.

— Most mégis szóba hozták. Ha már benne vagyunk a darálóban, valamivel csak kell gazsulálni a nyomozók előtt, ugye? Mossuk tisztára magunkat, ott van Zimonyi, az enyveskező, az ő pófája mindent kibír!

— Hipó! — szóltam oda a középhátvédnek. — Te beszéltél valamit arról a pénzről?

— Én? — Hipó az ablaknál állt, és úgy fordult vissza mint akit kigyó mart meg. — Lennél szíves megmagyarázni, hogy mire alapozod a föltevésedet? Srácok, hagyjatok ki engem ebből az egész moslékból, mert már hányingerem van tőle.

— Hát jó, majd Selejtet is megkérdezzük.

— Kérdezd — rántotta fel a vállát, és kiment a szobából.

— Látod? — fogta meg a kabátomat Zima. — Neki ez moslék ügy, nem érdeklí, mi köze hozzá! Ő, a szent és sérthetetlen, akire a gyanú árnyéka sem vetődhet! Mindenki mosakodik, mindenki farol. Ostoba Zimonyi, véd meg a bőröd egyedül, ha tudod.

Leültettem őt egy székre, és vizet tettem eléje.

— Szedd már össze magad, és ne ordítozz össze-vissza. Van valami közöd ahhoz az ellopott kasszához, vagy nincs?

— Nincs — sóhajtott, és a vizet bámulta az asztalon. — De mindegyfene már az, ha az ember bélyeget hord a homlokán. Ha megdöglesz, se tehetsz semmit ellene.

— De. A legtöbbet teheted azzal, hogy nem gazolsz be, és kikaparod az igazad.

— Igen. Így egyedül, ahogy vagyok, ugye?

— Hülye állat. És én hol leszek addig?

Hítetlenkedve nézett rám, és legyintett.

— Figyeld meg, pár nap múlva már a köszönésemet se fogadják majd az utcán. Amíg együtt trinkol, együtt zabál az ember, addig haver, aztán... Mikor tettem én rosszat Selejt ellen? Ahol csak lehetett, falaztam neki. Amikor benyalt, végigokádta a hátamat, mert úgy cipeltem haza a vállamon. Első időkben hetekig tartottam kajával, hordta az ingemet. Még dohánnyal is tartozna, ha jól utána néznék.

— Ne keseregj. Az ember, ha zúrbe került, hajlamos arra, hogy eltúlozva lássa a dolgokat.

Mindenesetre annyit éreztem, hogy valami számolnivalóm van Selejttel. Vacsora után, amikor a közös étkezőhelyiségből kifelé tartott, megfogtam a rokkját:

— Várj csak. Délután még nem beszéltünk meg mindent. Van valami dolgod?

— Biliárdozunk Tusival egy kicsit. Beszállhatsz.

— Majd azután.

Lehívtam őt az épület háta mögötti giz-gazokkal benőtt, hepehupás terepre. Hűvös, nyirkos est volt, didergett a melegítőjében és nyugtalanul figyelte, hogy vajon mit akarok tőle. Nem várokztattam sokáig.

— Idehallgass, Szekeres — mondtam neki komolyan. — Szeretném, ha tövéről-hegyére elmondanád, hogy mit fecsegtél össze a nyomozóknak Zimáról. Meg aztán nem ártana elmesélned, hogy az én pénzelvesztési históriámat miért keverted bele a mondókádba. No, dumálj, édes gyerekem, mert ha nem tudsz kielégítő magyarázatot adni, majd kérdezek tovább.

— Most jössz hátulról! — igyekezett fölényeskedni. — Egyáltalán rühellen, hogy kijövünk pusmogni a sötétbe, mint a szerelmesek.

— Hagyd ezeket és felelj arra, amit kérdeztem.

— Mire feleljek? — csattant fel. — Amikor hívtattak, megmondták, hogy pofa alapállás, sóderolás nincs, feleljek arra, amit kérdeznek.

— És az én pénzemet is kérdezték.

— Kérdezték, vagy nem kérdezték. Úgy jött a szó, hogy el kellett mondanom. Azt hiszed, nekem nem tűntek el kisebb lim-lomjaim, azért, hogy nem csináltam balhét belőle?

— Például. Csak konkrétan, a halandzsát nem szeretem.

— Például könyvek is. Három vagy négy.

— Én adtam oda a gondnoknak olvasni őket. Szíves, utólagos engedelmeddel. Gyerünk tovább.

Nyelt egyet, és más hangon kezdte:

— Most mit hülyéskedsz itt velem? Mit érdekel engem, hogy ki fújta meg a dohányt. Legyen a tagnak könnyű a talaj, csak engem hagyjanak békén.

— És ennek érdekében lepecskondiáztad a barátaidat is. Rohadt piaci légy vagy. Azt hiszem, még a betyárbecsületről sincs fogalmad.

— Mert utálok Zimonynak azt az alamuszi, stréber pofáját, azért! A drágalátos, jó útra terelt fiú, azzal az érzékeny lelkületével. Az ilyent dédelgetni kell, tálcán hordozni és példaképpül állítani a többi elé. De azt senki se veszi észre, hogy a markába röhög a bitang, és a priuszát ugródeszkának használja.

— Selejt, ne tüzelj így. Támadt egy oltári jó ötletem. Te nem ok nélkül mó-

szeroltad be Zimát a hekusok előtt. Mindig tudtam, hogy a sakkozók agyafúrt fickók. De most többet léptél egy lépéssel.

— Nem értelek.

— Tisztet akartál áldozni, fiam, közben matthálóba kerültél.

— Viccelsz? — nevetett fel idegesen.

— Eszem ágában sincs. Csak úgy elképzeltelek, hogy milyen arcot vágnál, ha egy rossz pillanatomban elmondanám, hogy mi egyáltalán nem voltunk együtt csü-törtökön éjszaka.

— Na és? Azzal a babussal züllöttem, akivel otthagytál. Apro-pó, te sem szá-moltál még el a buszjegyeddél. És ahhoz te sem vágnál jó képet, ha számonkérnék tőled.

— Könnyen lehetséges, hogy nem tudnám előadni.

— Marha izgalmasakat tudsz mondani, Doktor!

Éreztem, hogy a partiban a végjáték következik. Selejt is megneszelhette ezt, mert az a pimasz könnyedség, mely modorát jellemezte, erőltetettnek hatott abban a pillanatban.

— Van egy javaslatom, Selejt, — mondtam neki. — Én nem szeretem a tojás-táncot, öntsünk tiszta vizet az ibrikbe. A haladza egy tapodtat sem viszi előbbre az ügyet.

— Oké! — bölintott. — No, hát akkor csak kezd te, ha letetted a garast.

— Kérlek. Mikor is váltunk el egymástól azon a napon?

— Azt hiszem, úgy négy és öt között.

— Azután felültem az első vonatra, és hazajöttem. Este nyolckor már itthon is voltam. Az éjszakát a városban töltöttem.

— Hol?

— Az ágyamban.

— Lehetetlen! — vágott közbe, majd hirtelen elharapva a szót, zavarodottan hozzátette: — Bár az is lehetséges...

— Miért mondtad, hogy lehetetlen? — csaptam le rá.

— Már úgy értettem, hogy ha hazajöttél, akkor célod volt velem... Sokkal nagyobb strici vagy, mint hogy kihagyj egy ilyen éjszakát. Te a nőnél tentéltél, atya, ne is tagadd.

Akkor már tudtam, hogy a parti az enyém.

— Nem, Selejt — mondtam neki keményen —, te ezt nem következteted. Te ezt határozottan tudod.

— Mit?

— Azt, hogy a szállóban nem alhattam.

— Honnan tudnám?

— Onnan, hogy te azon az éjszakán a szobánkban jártál. Meg másutt is. Te vitted el a dohányt.

— Állat vagy! — szisszent fel. — Te kujtorogtál a városban, és én vittem el a dohányt? Most Zimonyit akarod kimosdatni, vagy önmagadat? A szentségit, ne találgass rólam!

— Csak nyugodtan, barátom. Én csakugyan Mártánál voltam. De amikor el-jöttem tőle, a nyelvektől tartva, nem mertem a szállóba felmenni. Hová mehet az ember hajnalok hajnalán, ha mindenáron fedél alatt akar lenni? Az állomásra.

És most kapod a mattot. Én láttalak, amikor a gyorsra az utolsó pillanatban felugrottál.

Láttam, hogy elképed erre a váratlan fordulatra. De csak egy villanásnyi ideig tartott a zavara. A következő percben már hevesen tagadott, a szitkok özönét zúdította rám.

— Azt hiszed, hogy a pályán császár vagy, most már mindenki hasraesik előtted? Előbb a göréknak nyaltál, most már a zsaruk előtt is be akarsz vágódni? Játszod a tisztességes, korrekt úriembert, hogy a nőd az utcára is lejöjjön végre veled?

Nem tudom, hogyan ütöttem meg. Azt hiszem, ököllel vágtam az arcába, amittől megtántorodott, és hátrazuhanat a letapasott kórok közé. Sohasem szeretek rátámadni nálamnál gyengébbre, de akkor nem tehettem mást. Tudta a nyavalyás, hogy kilátástalan vállalkozás lenne számára, hogy szembeszálljon velem, ezért a falig hátrált, onnan acsarkodta, feneketlen gyűlölettel:

— Ezért még fizetni fogsz te rohadt, te selyemfiú! Mit gondolsz, most már be vagyok gazolva, hogy szimatoltál utánam? Csinálad a balhét, mert ezúttal nem te nyúlhattál be egy kicsit a bőség kosarába?

— Szemét alak vagy, Selejt — mondtam neki. — Mindig sejtettem, hogy az vagy. Mától kezdve semmi közünk egymáshoz, de a pénz holnap, mérkőzés kezdetéig helyén legyen. A te dolgod, hogy azt hogyan intézed. De figyelmeztetek, egy percig sem várok tovább. Ami azután következik, magadnak köszönd.

— Szaladni fogsz a rendőrsége, mi? — nevetett gúnyosan. — Szépen leszalutálsz, hogy nem ér a nevem, amit tegnap mondtam, hazugság volt. Aztán körzeti orvosi pécsettől ellátott alibit hozol a doktornénitől, hogy éjszaka vele henteregtél. Van olyan marha nő a világon, aki ilyesmit elvállal?

Talán az lett volna egyetlen helyes cselekedetem, ha akkor galléron ragadom és addig csépelem, míg ki nem szedem belőle, hogy hová tette a pénzt. De olyan leküzdhetetlen undor vett erőt rajtam, hogy még egyszer megfenyegettem és faképnél hagytam. Hipóéknak, akik az ábrázomat kémlelve újságolták, hogy edzői razzia volt a szobában és feltűnt a távollétem, azt hazudtam, hogy fáj a fejem, mozogtam odakint egy kicsit. Aztán lerángattam magamról a holmijaimat, és fogvacogva bújtam a pokrócok alá.

Soha nem volt még olyan keserves és hosszú éjszakám.

A NAGY MÉRKŐZÉS

(28.)

Zimonyi reggel jelentkezett az edzőnél és közölte, hogy nem vállalja a játékot. Sápadt volt a fiú, a kézei remegtek és látszott rajta, hogy ébren töltötte az éjszakát. Jámbor mogorván vette tudomásul a bejelentést. Amikor Zima nagynehezen megkapta az eltávozási engedélyt, és a sportzsákjába gyömöszölte holmiját, nem mertem a szemé közé nézni.

— Remélem, azért a mérkőzésen ott leszel — mondtam neki bátortalanul.

Legyintett, és kiment az épületből anélkül, hogy bánkitól is elköszönt volna. Az egész csapaton belül nagy riadalmat keltett, hogy össze kell forgatni a tervezett összeállítás. Jámbor az elnökkel folytatott hosszas tanácskozás után Dumást jelölte ki a jobbfedezet helyére, az összekötő posztjára Wernitzert.

Kedvtelenül ödöngtünk kint az udvaron. Tíz óra körül felszállt a köd, és néhány órára kisütött a bágyadt, erőtlen nap: színe volt már csak, melegíteni nem tudott. A beteg legyek ténferegtek olyan szerencsétlenül, mint mi, amint a napfényrel szembefordulva, a falat támasztottuk. Dumás idétlenkedett csupán, de Hipó ráfordult és drasztikus dolgokat helyezett kilátásba, ha be nem fogja a száját.

— Arra gondoltam — vihogott Juhász —, hogy úgy állunk itt a fal mellett, mint akiknek már csak a tarkólövés hiányzik, meg a dísztemetés.

— A tarkólövést már megkaptuk azzal, hogy veled kell fedezetet játszanom — mondta neki Hordós.

— A dísztemetés meg délután öt óra tájban lesz, körülbelül kétezer gyászoló, és a vasutaszenekar részvételével — tette hozzá Tusi.

Szekeres tisztos távolban lapított a fal mellett, és nem szólt bele a beszélgetésbe. Az előző esti incidens óta feltűnő gondossággal ügyelt arra, hogy még véletlenül se találkozzunk össze. Egész délelőtt hasztalanul igyekeztem elcsípni: akár a síkos hal, minduntalan kicsúszott kezeim közül. Pokolian tanácstalan voltam, hogy mitévő legyek. Persze, a megoldás egyszerű lett volna: felhívom telefonon Bánkútit és kész tenni ezt a lépést. Talán túlságosan is sejtette, hogy számomra mit jelent ez a szerelem, s ebben a körmönfönt helyzetben úgy meglapult, akár a fedezékben. Sajnáltam Zimát a szerencsétlen szituáció miatt, de éreztem, hogy az áldozat, melyet az igazság érdekében hoznom kellene, túlságosan nagy. Mielőtt a sportbuszszal elindultunk volna és felmentünk a szobákba holmijainkért, úgy éreztem, hogy legalább Hipóval meg kellene beszélnem a dolgot.

— Tibi — mondtam neki, míg a törülközőjét hajtogatta —, úgy gondolom, beszélnünk kell egymással.

Rámnézett egy kicsit csodálkozóan és tovább rakosgatta a cuccát.

— Hát mondd akkor, ne szertartásoskodj.

— Szeretném, ha rám figyelnél.

Letette a sportzsákot és ráült.

— Hipó én tudom, hogy ki vitte el a pénzt.

— Brávó, még a végén hekus lesz belőled. Nem lila mezre pályázol véletlenül?

— Semmire sem pályázom, csak rossz pillanataim vannak Zima miatt.

— Maga kereste a bajt önmagának.

— És szerinted ezzel el van intézve minden?

Citerázni kezdett a fogain, és két dallam között mondta:

— Zima jó haver, de mindig hajlamos volt a meggondolatlanságra. Ezt az egész balhét neki köszönhetjük.

— Tévedsz. Hipó. Egészen másnak köszönhetjük a balhét. Akarod tudni, hogy kinek?

— A csapatból való?

— Közülünk való.

— Hát ide figyelj — kelt föl a szatyráról. — Zima a haverunk, igaz? Már most az a mister X, ha közülünk való, ugyancsak haver. Ha van két ujjad, teljesen mindegy, hogy melyiket harapod meg, mert mind a kettő neked fáj.

— És ha most azt mondanám, hogy én fűjtam meg a dohányt, továbbra is a haverodnak tartanál?

— Nem — nézett rám komolyan. — A pofádba köpnék, és azt mondanám: rongyember vagy, Doktor. Mert te gondolkozni is tudsz. Csak az a hibád, hogy túlságosan nagy dózisokban adagolod a bölcsességet. Megfeledkezel arról, hogy az igazi bölcsesség: nem beleavatkozni mások belügyeibe. Csúnya elv? Meghiszem, kisfiam. Nincs rondább dolog, mint ha az ember hanyattfekszik a vízben és a sodrásra bizza magát. De nyugalmasabb nincs ennél. Bevallom, az emberiségnek abból a tipikus többségéből származom, akik közül még kevesen haltak meg nagy eszményekért. Az igazság, hűség és a többi hangzatos kreációk olyanok, mint a

römiben a Joker. Akkor alkalmazod, amikor akarod, oda teszed, ahová tetszik. És ha az előjelet felcseréled, megváltozottad az eredményt.

Ráripakodtam.

Értsd meg, itt büntényről van szó! Egy haver becsületéről! Mindketten csinálunk már hecceket mások bőrére, mert jólesett marháskodni. De ez már nem kisebbfajta zrí, hanem egy alapos disznóság, s ha befogjuk a szánkat, semmivel sem vagyunk kisebb bitangok Selejtnél.

— Szóval Selejt — összevonta szemöldökét. — Az egyenletet megint csak nem értem, de nem is akarom megfejteni. Mossa tisztára ki-ki a maga szennyesét. És ha az igazság angyalát akarod megjátszani, keress más társat a szerepedhez. Azt hiszem, jó lesz, ha indulunk a többiek után.

Csalódottan követtem őt a buszhoz. De egy kicsit imponált is megközelíthetelen semlegessége. Mindaz, amit mondott, jó volt arra, hogy elaltassa vele a lelkiismeretemet. Igyekeztem Zimát kikapcsolni a gondolataimból, és inkább a közelgő nagy derbire gondoltam. Délután kettőre az öltözőben voltunk. Jámbor az előző napi és délelőtti idegességét legyűrve, higgadtan közölte az összeállítás és kijelentette, hogy a legteljesebb mértékben bízik a csapatban. Cédulát vett elő a zsebéből, a várható eredmények különféle variációival, s a józan számítások valóban esélyeinket igazolták. S bár 56:20-as gólarányunk az ellenlábás pesti csapat 60:22-es gólarányánál csak hajszállal mutatkozott jobbnak, ehhez vitathatatlan pluszt jelentett az, hogy mi hazai pályán fogadtuk ellenfelünket.

Az utasítás a mérkőzés előtt egyetlen egy volt: minél többet támadni, és minél több gólt rúgni. Jámbor a fedezetek, sőt a hátvédek figyelmét is arra hívta fel, hogy ne sajnálják távolról bömözni a kaput, mert a honvédek kisméretű kapusát a lécz alá tartó lövésekkel bizonyosan zavarba lehet hozni.

Wernitzer a lelkifröccsök alatt ott szorongott mellettem a kis padon. Oda-súgtam neki:

— Félsz, Figaró?

— Nagyon! — felelte őszintén. — A balösszekötő poszttól is, meg a védelműktől is. Nagyjából ugyanazt játszik, mint Hipó, csak nem olyan nagyvonalúan. Tavaly edzőmenőközést játszottunk ellenük a mi honvéd csapatunkkal. 6:0-ra elkentek bennünket.

— Nyugi, kisöreg. Mi tavasszal otthonukban vertük 3:1-re őket. Ha rádmennek, add le a labdát.

Közben megtudtuk, hogy az ellenfél még kora délelőtt megérkezett, és első dolga volt terepszemlét tartani a pályán. Fábián intett bennünket, hogy a pálya talaja az előző napi esőzések miatt mély és csúszós. Az idő szeles és hideg volt, de esőtől nem kellett tartanunk. Mire a csukáinkat fűztük, a pályáról behallatszott a vasutas-zenekar nagydobjának dübörgése.

— A görék bajnokavatásra készülnek — dünnyögte Kiss II. —, láttam, hogy a szertárban szegfűcsokrok vannak.

— Az üdvözlőbeszédet egész biztosan a megyei rendőrkapitányság dolgozói tartják! — vihogta Dumás.

A nézőtér mindkét oldala zsúfolásig megtelt, mire pontosan három órakor kifutottunk a pályára. A drukkerek lelkesen üvöltő sorai közül Mártát igyekeztem előkutatni a tekintetemmel, de nem sikerült. Idegesen kezdtünk a sípszó után. Jó tíz perc csúnya csapkodással telt el, míg a mieink kezdtek megnyugodni, és elgondolást vinni a játékba. Ekkor már kiütközött, hogy minden csapatrészünkben klaszszissal jobbak vagyunk ellenfelüknél. Az, ami játékfelfogásukból már az első percekben feltűnt, a végtelenségig szívós és szervezett védekezés volt, melyből arra lehetett következtetni, hogy pesti riválisaink sem pihentek babérjaikon a hét folyamán, és meglátogatták az ország déli vidékét. Ennek ellenére az első gólunkat Papp révén elég hamar megszereztük. Majdnem Hipónak lett igaz, aki

a ménközés előtt azt mondta: „Mire elhangzik a pálya közepén az éljen, éljen, éljen, addigra már 1:0-ra vezetnünk kell, s akkor nem lesz semmi baj.” A gól meghozta csatáraink kedvét, és a félidő folyamán még kétszer találtunk a hálóba. A második gólt Tusi szögletrúgás után olyan látványos csukafejessel küldte a hálóba, hogy percekig tombolt a nézőtér. Huszonöt perc telt el a játékidőből, és már 2:0 volt az eredmény. Úgy látszott, gólzáporral fogunk győzni. A két szélső: Tusi és Szekeres, szinte foghatatlanok voltak: szélvészféleg nyargaltak el az oldalvonalak mentén. De igazságtalan lennék Zimonyival szemben, ha azt mondanám, hogy Dumás pótolni tudta őt a jobbfedezet poszton. Soha annyit nem dolgoztam, nem mentem hátra labdákért, mint azon a meccsen. Hiányoztak a Zimától megszokott, jól időzített, lágyan beívelt labdák, és elől Wernitzerrel sem értettük úgy egymást, mint Dumással szoktuk. A fickó mindenáron reprezentálni akart, és a jobbnál jobb labdákat felém gurigázta, de azt nem vette észre, hogy állandóan ketten vigyáznak rám, és mit sem tudok kezdeni a leadásaival.

— Többet lőjj, ne add mindig „csinbe” a labdát! — kiáltottam rá. Erre aztán úgy megzavarodott, hogy oltári sületlenül kezdett szaladgálni, ténfergett. Haszontalanul cipelte a labdát, és a lövései fabatkát sem értek.

— Idehallgass, nyavalyás! — mondtam neki. — Vagy elkezdesz futballözni, ahogy felnőtthöz illik, vagy beszúrlak az oldalvonalra, a partzászló mellé.

— Nem megy! — mondta szinte sírós hangon. — Ha hozzáérek a labdához, minden visszajáról sikerül.

Öt perc múlva kapott egy hosszan előrevágott labdát Hordóstól. Mesterien lekezelte, és robogni kezdett a tizenhatos felé. Nem löhetett, mert az ellenfél középhádvédje keresztetett és becúszott neki. Lezuhant a fickó a fűbe, de fektében újra megkaparintott a labdát, és elsarkalta a hátvéd elől. Két lépéssel elcsiptem, és félmagasan bevágtam a jobbsarokba. Erős lövés volt, a kapusnak mozdulni sem volt ideje. Odakint újra felzúdult a nézőtér, összeverődtek a tenyerek, néhányan a nevemet ordították. Egy pillanatra resteltem is magam, mert éreztem, hogy Wernitzer érdeme a gól. Ezután az következett, ami 3:0-as vezetésnél általában történni szokott. Egy kicsit kiengedtünk, cicázni kezdtünk a labdával, „majmoltuk” az ellenfelet. Tetszetős dolog ez, a közönség mindig hálás érte, sőt el is várja az efféle attrakciókat. A csatár pedig, akinek egy-egy látványos alakítása nyomán felcsattant a taps, a három rúgott gól tudatában hajlamos megfeledkezni a játék tulajdonképpeni céljáról, brilirozik a reáhulló dicsfény özönében, ahelyett, hogy kevésbé mutatósan, de tovább fáradozna az eredmény gyarapításán.

Félreértés ne essék, én sem vagyok mentes az effajta gyengeségektől. Mindezt azért említem meg, mert a labdacicára mi is alaposan ráfizettünk, mondhatnám, hogy a bajnokságunk ment rá. Persze félidőben mit sem sejtettünk még ebből. Az öltözőbe betódultak a drukkerok, s ezúttal a vezetőség nem zárta be az ajtókat. A szünet végén még a pálya szélén utolért bennünket a pesti telefonüzenet: az ellenlábások táborában 0:0 az első félidő eredménye. A kedvező hír, hogy gólarányunk az eddig eltelt 45 perc alatt tovább javult a pestiekéhez képest, rendkívül kellemesen érintette a csapatot. Nagy lelkesedéssel kezdtük a második félidőt. Szzebbnél szebb akciók követték egymást. Am az ellenfél kapusa — 0:3-nál már nincs veszíteni való alapon —, mint ahogy mondani szokták, a szemünket is kivédte. Egy ízben Szekeres zúdított nagy lövést a kapura, amit csak öklözni tudott az ötös sarkára. Megkaparintottam a labdát, leráztam egy csellel a hátvédemet, és a jobb felső sarokba bombáztam. Már mindenki bent látta a labdát, de az ördögös fickó hallatlan bravúrral azt is kiütötte. Akkor már Hipó is fönt volt a tizenhatoson, és dühében leadott kapáslövését valamelyik hátvéd fejelte ki a kapuból.

— Lehúzza a redőny. Ennek már reggelig lövöldözhetek — mondta mérgesen vigyorogva. — Nem hiába határór az ipse: útlévlél nélkül senkit se enged át a gól-vonalon.

Ha most valaki azt mondaná, hogy akciónk ecsetelése közben az ellenfél csatáiról megfeledkeztem, csak annyit felelhetnék, hogy nincs is mit mondani a

játékukról. Szétesően, ötletlenül mozogtak s néhány távoli, erőtlen lövésen kívül nem is próbálkoztak komolyabb támadással. A mérkőzés után bevallották, hogy a harci feladat számukra nem volt egyéb, mint az, hogy minél kevesebb góllal ússzák meg a találkót.

A mérkőzés hátralevő részéről röviden csak annyit mondhatnék, hogy főlényünk alapján akár újabb három gólt is szerezhettük volna, de a szerencsénkben csak egyre futotta. Én voltam a negyedik gól szerzője. Szekeres szögletrugását vágtam a léc alá. A sok kihasználatlan gólhelyzet ekkor már megcsappantotta a kedvünket. A mérkőzés végét jelző hármás sípszót vártuk valamennyien. Akkor jött az a szerencsétlen eset, amiért tizenegyest kaptunk. Dumás a saját térfelünkön akart hazagurítani, de a mély talajon megcsúszott, és a rosszul eltalált labdát a honvédek jobbszélsője megszerezte. A szélső kiugratta vele az összekötőt, akin Kiss II. rajta volt, így zavart helyzetében afféle se lövést, se beadást kanalazott a kapu felé, melyet Vári könnyen felszedett volna. Am a labda az egyetlen talajon oldalt pattant, és a beavatkozásra készen álló középhátdvéd kezefejét érte. Nyugodtan mondhatom, hogy ilyen esetben száz játékvezető közül kilencvenkilenc továbbot int, a miénk, sajnos megítélte a büntetőt.

Csúnya jelenetek követték a büntető megadását a pályán belül is, odakint a nézőtéren is. Hipóék percekig rángatták a bírót, a partjelzőhöz szaladgáltak. Eredménytelenül. A büntetőt berúgták, a végeredmény 4:1-re alakult. Pár perc múlva megtudtuk, hogy mit jelentett az a gól.

Akkor már bevonult a pálya közepére a vasutasok fúvósszenekara, a közönség helyén maradt és részese lehettem a legtragikomikusabb bajnokavató ünnepségnek, amit valaha megérttem. Amíg mi, játékosok csapzottan és sárosan egycsoportba verődve várakoztunk, a zenekar pattogó indulóba kezdett, Tarlósi az öltözőbe futott, hogy megtudja a pesti eredményt. Eközben a nézőtérről felhangzott az ütemes hajrá Vasas, aztán taps, közbekiáltások, bábeli nyelvzavar. A fanatikusabb drukkerok a kerítésen keresztül ugráltak be a játéktérre, majd előkerült az egyesület szertárosa egy nyalábravaló szegfűcsokorral. Végre jött az elnök, izzadtan és lelkesen, hogy Pesten 3:0 a végeredmény ellenlábásaink javára, maradt a gólarány.

— Biztos? — kérdezte Hordós. — Adjatok már papírt és ceruzát. A papír Tarlósi belsőszébéből került el. A sors különös iróniájából éppen a köszöntő beszéd gépelt sorai voltak rajta. Gyorsan összesítettük az adott és kapott gólokat, és ahányan csak voltunk, ott szorongtunk Hipó mögött, aki a fűben ülve végezte el az osztási műveleteket. Kettő egész nyolcszázötvenhét volt gólarányunk hányadosa. A pestiek hatvanhárom gólt rúgtak, huszonkettőt kaptak. A középhátdvéd hangtalanul mozgó szájjal számolt, aztán összegyűrte és elhajította a papírt.

— A beszédem! — kapott utána Tarlósi. — Erre még szükségem lesz!

— Jövöre! — nézett rá Hipó leplezetlen ellenszenvvel. — Addig is kitörölheti vele a fenekét.

— Mit? — hebegett az elnök.

— Úgy, ahogy mondom. Hülye maga? Nem érti? Jobb a gólarányuk a miénk-nél. Kettő egész nyolcszázhatvanhárom. El tud számolni addig? Kettes, nyolcas, hatos, hármás. Megteheti őket a lottón.

Akkor már a fűvet is szaggatta dühében a középhátdvéd, és köpködve indult az öltöző felé. Nem akartunk hinni neki, hárman is utána számoltunk. Tarlósi bambán tárogott közöttünk. Gőze se volt ahhoz, hogy a 3:0 jobb, mint a 4:1 s mindazt, hogy ez az egyszerű matematikai törvény mit jelent számunkra, hol az edző, hol a mi arcunkról próbálta leolvasni.

A többi aztán már a burleszk-filmekhez volt hasonló. A hangszóró bementa, hogy hat ezred gólarány különbséggel a második helyre szorultunk, és köszöntik a még így is kiváló eredményt elért labdarúgó-csapatunkat. A botrány felkavaródó hurrikánját már a zenekar csinnadrattája sem tudta elnyomni. A kerítésen kívül

hadonászó kezek erdeje, füttyögés, becsmérő kifejezések, gúnyos köszönő szavak az edző és az elnök munkáját illetően. A felhevült elnök drukkergyűri közepén hadonászott: ketten megfogták és ráncigálni kezdték. Dumással mentünk oda, hogy kimentsük szorongatott helyzetéből. Az öltözőbe befelé menet, a kapu háta mögött hónunk alá dugdozták a virágcsokrokat.

Benn az öltözőben síri hangulat. Jámbor sápadtan rágta a szájaszélét, pár perc múlva szó nélkül otthagytott bennünket. Hípo már a zuhany alatt tussolta magát, és amikor meglátott, káromkodni kezdett.

— Eszem ágában sem volt benyúlni abba a rohadt labdába! Tudom, hogy miattam van az egész, de mit csináljak? Akasszam fel magamat?

Tutsek búsan legyintett.

— Ha azt az ordító helyzetet nem hagyom ki az első félidő végén...

Ha, ha, csupa ha. Plébános összezördült Horváth Jóskával, mert egyszerre érkeztek a zuhanyrózsa alá, és egyikük sem akart a másikra várakozni. Máskor ilyesmi sohasem fordult elő. Dumás hülye fintor\N vágott és rezignáltan mondta:

— Most mi lesz? Itt állunk télviz idején kerti törpe nélkül. Legalább a Fő-paraszt elmondhatta volna a szónoklatát! Ide süssetek! Szem nem maradt volna szárazon, — kisimitotta a gyűrött papírlapot és olvasni kezdett: „Most, amikor betakarítjuk egy fáradtságos bajnoki évad termését...” — mondom, hogy paraszt! — vihogta el magát. — „Dicséretet kell mondanunk játékosaink példás, sportszerű küzdőszelleméről, az edzéseken tanúsított fegyelmezett magatartásról és a többi, és a többi. Sok fáradtságos és férfias helytállást követelő állomása volt ennek a bajnokságnak, de győzött a Vasas szív. Áldozatot, és lemondást követelő élet a labdarúgó élete. Munkás hétköznapi, mostoha időviszonyok közepette végzett munka van e szép sportsiker mögött és a többi és a többi. Azt hiszem, az egye-sület valamennyi pártolója gondolatát tolmácsolom, ha azt mondom: hajrá Vasas!” Zárójel: a virágcsokrok átadása. Istenemre, ezt is beleolvashatta volna!

Vári odalépett hozzá, elhajította a papírt.

— Vannak helyzetek, amikor idegesítő a hülyeséged. Csak ezt nem veszed észre.

— Miért, most már gyászkarzalaggal fogunk közlekedni ezek után?

Selejt felkapaszkodott az ablakra, és csendet intett.

— Srácok, abrikto\lják a bírókat.

Valóban elkeseredett, és feltűzelt szurkolók hangoskodtak a játékvezetők öltö-zője előtt. Hamarosan ablaküveg csörrent és felsüvített egy hang:

— Ganéjok, mit markoltatok fel a tizenegyesért?

Végül Jámbor sietett oda két rendőrral és néhány rendezővel, eltuszkolni a hangoskodókat. Megfigyeltem már többször, hogy a rendbontó és garázda elemek ilyen esetekben rendszerint előkerülnek, és mondjuk meg őszintén, a tárgyilagossabb többség szótlanul, kárörömmel figyeli őket. Szomorú dolgok ezek, még a holtbiz-tosra vélt bajnokság elvesztésének pillanatában is. Azt hiszem, a mi szurkolóink tömegében még mindig nincs meg az a szemlélet, hogy a sport, a futball végered-ményben játék, nem élet-halál kérdése.

Alig ült el a láрма odakint, Tarlósi esett be az ajtón, sápadt és ijedt arccal:

— Zimonyi egy órával ezelőtt öngyilkosságot követett el a szállóban. Meg-mérgezte magát.

A hirtelen támadt döbbsent csendben szinte hallhatóvá vált a szívek verése. A mérkőzés előtti feszült légkörben, majd a letargikus finálé után szó sem esett róla. Most egyszerre mindenki őt kutatta a szemével, mindenki egyszerre akart róla tudni mindent.

Vannak pillanatok, amikor a közöny jégpáncélját a rianások döbrentő erejével hasítja végig egyetlen hír, és késpengeként hatol az ember tudatába mindaz, amit vétkesen elmulasztott. De ilyen áron?

- Meghalt? — kérdezte Hipó rekedten, és keze megállt öltözködés közben.
- Dehát miért? — kiáltott fel ijedten Hordós.
- Annyit tudunk, hogy a mentők elszállították.
- Majd ez a rohadt megmagyarázza.

Szekerésre néztem, és vérhullám borította el az agyamat. Nyakkendőjébe bújt éppen. Annál fogva rágtottam középre.

— Hó! Nem egyenlőek az erőviszonyok! — Tusi állt a hátam mögött meztenül és vizesen, ahogy a zuhany alól kilépett. Megcsavarta, és nem engedte el a karomat.

— Ne avatkozz bele, légy szíves. Ha jót akarsz. — Nem engedett el. Szabadonmaradt bal könyökömmel vágtam gyomorszájba. Egy pillanatra a gyomrához kapott, aztán teljes erejéből az arcomba csapott, hogy a padlóra zuhantam.

— Nesze, te nagymenő, te csodacsatár.

Újra felém sújtott, de fektemben sipcsonton rúgtam, aztán felugorva ütni kezdtem, ahol értem. Hipó ráncigált szét bennünket.

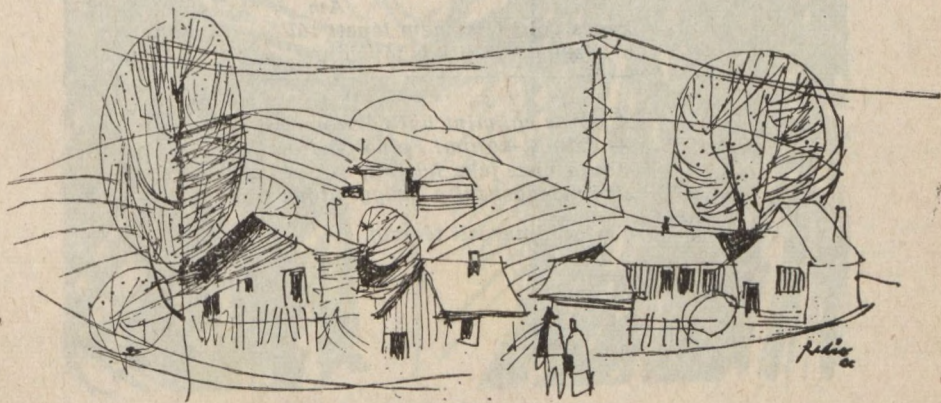
— Marhák! — rettentő pofont mért le a jobbszélsőnek, engem a falnak taszított és felrántotta az ajtót. Selejtet úgy kapta fel, mint valami bábót és nem nézte, hová esik.

— De Adányi sporttárs! — fogta meg a karját Tarlósi. Hipó őt is kilökte az ajtón.

— Eredj az anyádba, pont összeillesz a másikkal.

Vári és Kiss II. csimpaszkodott a karjába, de nem birtak vele, minduntalan elrántotta őket. Erre Papp is odament, és folyton azt hajtogatta: fiúk, ez mire való, fiúk ez mire való. Végül Hipó lerázta őket magáról és megcsendesett.

— Gyere, Doktor, inkább a klozet, mint ez a bűdös hely — és kabátomnál fogva kiráncigált az öltözőből.

RADICS ISTVÁN: UTCA

A „SZÜGYI ÚT”-ON

Ezen az úton egykoron
— Gyermekkorom! Gyermekkorom! —
minden tavasszal templomi
zászlók alatt vonultunk sorban
az új búzát megáldani.

Vittem a tömjénfüstölőt
a pap előtt, a pap előtt.
A friss kalász is térdre hullt
— akár csak mi, hogy eső essen —
(így lép elélem a múlt, a múlt.)

A szügyi út mi volt nekem?
A végtelen! A végtelen!
Itt volt a világ vége, mert
ezen túlmenni gyermeklábam
túlcsavarogni sose mert.

Ó, ezer kilométerek!
Soruk pereg, hogy elpereg!
Azóta milyen messzi út
röpitette e nyugtalanság
s szép szótól megvert kisfiút.

Láthatta Bécs káprázatát,
Prágát, az Alpok szűz havát,
Moszkva. Leningrád és Peking,
Szibéria a Mongol puszták
dajkálták dédelgetve mind.

S Varsó, a tenger szinarany
— Ó szép nyaram! Ó szép nyaram! —
szinarany tükrét nézte...

Am
kevés volt! Hisz nem lépett túl
a „Szügyi út” titkos távolán.

A borús ég, mint hullt korom
— Felnőtt-korom! Felnőtt-korom! —
s autó visz, féke felszív,
s röpit, most túl a Szügyi úton...

a nógrádmarcali téészig.

IVÁNYI ÖDÖN: BAKFIS

A DEZERTŐR

Borsos Vince az a fajta munkás, aki nyolc év óta, amióta a motorüzembe került, a száját sem nyitotta ki. Elvégzett mindenféle munkát, jót is, rosszat is, akkordban, normában, órabérben egyaránt. Három szép lánya van, jóra való, dolgos felesége, s kis kertés háza a gyártól negyedórányi járásra, a Rigó utcában. Édesanyja kedvéért évente egy ízben, apja halálának évfordulóján öt-tíz percet elidőz a Miasszonyunk templom félhomályos oldalhajójában, kocsmában viszont havonta egyszer, minden második fizetéskor megfordul. Bort, pálinkát nem iszik, sört is legfeljebb két korsóval. Senki sem látta őt még pityókásnak.

A személyzetis, ha mindez érdekelné, ennyit jegyezhetne fel róla. Persze csak tegnapelőtti érvénnyel. Tegnapelőttivel, mert Borsos tegnap száz forintot vett el a „Kis Kanász”-ban. Nem volt fizetésnap, mégis betért. Borral kezdte, pálinkával folytatta. Jó darabig szólózott, mignem asztalához telepedett egy gyűrött arcú, negyvenes férfi. Olyan korú, mint ő maga.

— Búsulunk, szakikám? — kezdte az idegen, akinek érdes hangja zavartalan őszzhangban állott bíborszínben játszó uborka orrával.

Borsos elengedte füle mellett a bizalmaskodást, s elfordult. Ám az uborka orrú nem volt finnyás ember. Nyilván hozzászókött a visszautasításokhoz. Felhajtotta maradék borát, kedélyesen csettintett nyelvvel, s újból kezdte:

— Sose búsuljon!... A nők, hajaj, jól ismerem őket! Előbb-utóbb mindannyiunkat otthagynak...

— Nem vagyok kíváncsi a nőügyeire!

— Jól van, szakikám, el is mehetek — szolt az uborka orrú, s hangja nem annyira megbánottságot, mint inkább szomorúságot fejezett ki.

— Maradjon.

— Máskülönbén Happel vagyok...

Az asztal-szomszédban már volt néhány léghörnyomás. Bizonyára ez volt az oka és nem a tisztesség, hogy nem védte a töményszeszt, hanem takarékosan kortyolgatta. S mert a kocsmá lélektanát, vagy inkább az etikettjét jól ismerte, hagyta beszélni fizető páciensét, ő többnyire csak fontoskodva bólogatott.

Éjfél felé Borsos már az egész gyárat bemutatta Happelnek. Brunnert, a korrupt művezetőt Gulácsy főmérnököt, Török igazgatót, Lakatost a MEO vezetőjét, Szegvári főkönyvelőt, Haverlét a rendszetről, és Bárányt, a szakszervezeti bizalmi. Az uborka orrú néha lecsukta fáradt szemét, ilyenkor résztvevően hümmögött. Borsos pedig elmesélte nagy emberi megrendülését, amely a gyárban érte.

— Az emberek hitványak... Amíg a művezető együtt járt vadászni az igazgatóval, meg a csuda tudja már, hogy hová, mindenki gazsulált neki. A szektársak eltúrták, hogy Brunner művezető riszteljen az újításokból, akár csinált benne valamit, akár nem. Gulácsy minderről tudott, de ő akkor még nem fúrta igazgatóját, csak később, amikor Haverlétől hírülvette, hogy Török igazgatót legfölül kietették a pikszisből. Akkor aztán akcióra kezdett Lakatos, a főmeós, beszállt a játékba Szegvári főkönyvelő, sőt Haverle is, nem különben a szakszervezeti vezető posztjéle kacsintgató Bárány, a bizalmi... Hát nem aljasak?...

— Hagyja őket a fenébe, pajtikám! — röfönt közbe Happel kissé felélénkülve. — Maga kisember, ne kavarja a kását!... Igazam van, vagy nincs igazam?!...

— Nem érti ezt maga... Minden az igazgatón fordul. Ha ő megy, a művezető kiskirályoskodásának is befellegzett. Két legyet egycsapásra!... Ez volt a jelszavuk... Érti már?...

Az uborka orrú igyekezett értelmes arcot végni. Ez megnyugtatta Borsost, s folytatta:

— Az igazgató úgy látszik, mégis megkapaszkodott. Egy hete kint járt a minisztériumból valami fejese... Nagyon parolázott Törökkel, aztán különbeszélgetésre rendelte be a főkönyvelőt, meg a főmérnököt. Az igazgató ezalatt Brunnert kérette fel az irodába... Többen látták, amint a régi hangulatban kvaterkáztak.

— No persze. Kibékültek...

— Azóta a művezető törleszt. Ma is két embert levett a gépről. Jól kerestek. Nemrég még risztelt velük...

— Fontos, szakikám, hogy magát békén hagyja.

— Nekem semmi közöm hozzájuk... Legföljebb annyit, hogy tanúja voltam, amikor a sógoröcsémet levágta...

— Risztelt...

— Risztelt, az anyja keservit!... Aztán följelentettem.

— Lássá, ez marhaság volt magától! — nyilvánította véleményét az uborka orrú és egyből kiitta poharát.

— Azt hiszi? — lepődött meg Borsos.

— Azt, azt!

— Én pedig nem tágitok... Brunner jött, hogy sikáljuk el a dolgot... A bizalmi is benne van, Haverle, a rendész is hajlik rá, Brunner még órabéremelést is fért...

— Hehe! — röhögött fel az uborka orrú. — Szakikám, tudja, hogyan fogják elintézni?... Így — s negyvenhatos lábát az asztal alól kilökte mutatta.

— Brunner a bizalminak azt mondta: fognak még a hangoskodók retirálni.

— Maga is hangoskodott?

— Én csak a hamisság ellen vagyok.

— Na lássa!... Most aztán be van tojva, mi?...

— Van az öregisten!

Nem éppen épületes diskurzusuknak a záróra vetett véget. Borsos kissé dülöngölve hazagyalogolt.

— Lehet, hogy Brunner kirúgat? — morfondírozott egész úton, s mennél többször tette fel magának a kérdést, annál jobban hitt ebben a lehetőségben. Mire ügyel-bajjal kinyitotta a kertkaput, már szorongva gondolt a holnapra.

Borsosné nem aludt. Kint a konyhában várta urát. Némán a megdöbbenéstől, elébe tette a melegen tartott ételt, majd hangtalanul sarkonfordult. A férfi nem nyúlt a vacsorához. Felkelt, odaállt a borotválkozó tükör elé. Nézte, borostás arcát, karikás szemét, s tisztán hallotta az uborka orrú korholását:

— Lássá, ez marhaság volt magától!...

— Azt hiszi?

— Azt, azt!

Bentről kihallatszott legkisebb lánya köhögése. Egy pillanatra elszállt fejből a gőz. Arca most még ijesztőbbnek tűnt, mint az imént. Fénytelen szeme kétségbeesetten meredt rá vissza tükörből.

— Holnap visszakerem a jelentést Haverlétől — mondta ki félhangon, s megint a mély barázdákat vizsgálta fakó arcán.

— Igen, visszakérem — sziszegte újra, meg újra, s szeme néhány pillanatra elhomályosult. Mikor a tükör ismét kitisztult, gyanakvással és megvetéssel nézte benne önmagát. Már hangosan társalgott a pimaszul és hülyén vigyorgó idegennel, s hogy el ne essen, hasát nekidöntötte a mosdóállványnak.

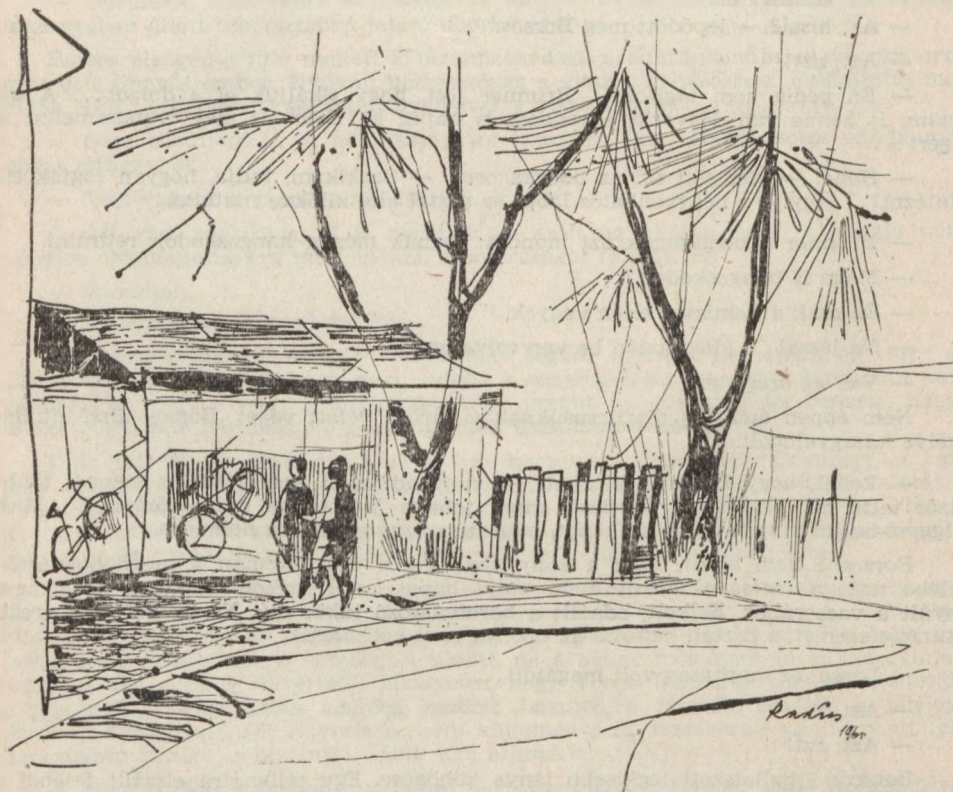
— Borsos úr, holnap kimagyarázkodik Haverléné!...

— Soha!...

— És ahogy egy kisembertől illik, Borsos úr kezét csókol Brunnernek... Érti. Borsos úr?... Kezet csókol Haverlénének... Borsos úr?... Érti ugyebár?... Hogyan értené, hiszen magának családja van, Borsos úr!...

Szinte már üvöltve nyúlt a tükörhöz, hogy görcsös fájdalmában a földhöz vágja. Keze félúton megállt, mint a dezertőr, aki ellenállás nélkül megadja magát. Aztán undorral kiköpött. Egyenesen bele a tükör középebe.

Ennyi kritikája még volt.

RADICS ISTVÁN: KERÉKPÁRMEGŐRZŐ

ÁTVÁLTOZÁS

Katonáscn lépett, mintha egy láthatatlan zenekar
indulókat játszott volna a közelben valahol.
feszített, mint a birokra lendülő bajnokok izma
a jótékony húspárnák között —
halottaiból támadott fel ezen a napon.
Ismét tiszta volt, leegyszerűsödött benne minden bonyolult.
Készült, hogy egybeilleszti kettétört életét.

Nem lepődik meg többé, nem vár magyarázatot,
s ha dönt, határozottan dönt majd, mint a jó vezetők
— vezetni önmagunkat se könnyebb, mint másokat —,
részvétlen lesz és hangos,
az éds megbocsátást undorral ellöki,
s nem hagyja, hogy szánják vagy jámbor bolondnak tartásák
elnéző mosollyal sima cjkuk körül.

Ha olyan lesz, mint ők, nem lesz bár, aki volt.
szegényebb lesz és jellegtelenebb,
szürkébb és öntudatlanabb,
de közülük való lesz, és ennél nem lehet fontosabb.

Neki könnyebb
— próbálnának csak ők alakulni át
olyanná, amilyen ez utolsó percben még feszítve ő!

LAOKOON

*Hajlékony szabályokból merev páncélt kovácsolt
a kontárság, a hiúság, az ártás, és beleöltözött,
farkas-dühe jószág báránybőrébe bújt,
és elvette a kiszgáltattottól,
amiért még érdemes lett volna élnie.*

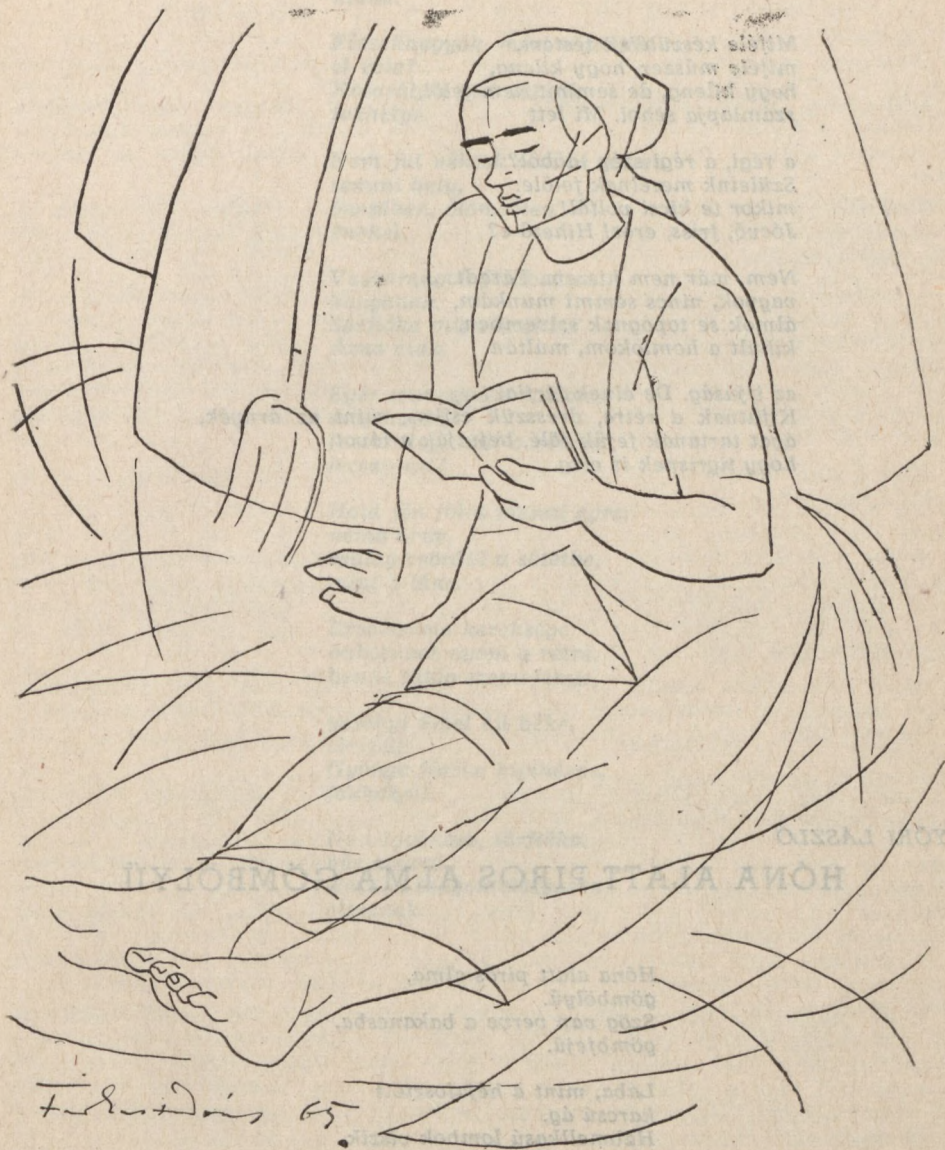
*Halottak fekszenek benne, aki maga is halott,
érzéki csalódás, kit még járni-kelni látsz,
érdemtelen dolgokra fecsérel el mindent,
egyetlen és újrakezdhethetlen életét.*

*Kifosztó éjszakára kifosztóbb nappalok,
lépése fárad, gondolata szivszélhűdött madár.
Barátai tágasabb tájakra hívják integetve,
de Laokoont körülfogják méregfogú bajai,
Laokoon vergődik, elhanyaglik,
Laokoon kölykeivel odavész,
és mikor szemét még utoljára
kinyitja, egy pillanatra csak,
tekintetéből kétségbeesetten
távozó lélek helyett e meztelen kérdés
röppen fel, fölvert bőregér:
— Miért, hogy itt megértésről beszélnek?...*

De mindenki most is épp másfele néz.

(1963 nyarán.)

FARKAS ANDRÁS: PIHENÉS

ÉLNEK FÉRFIAK

Miféle készülék a testem,
miféle műszer, hogy kileng,
hogy kileng, de semmit nem jelöl,
számlapja sehol. Mi lett

a régi, a régi szép időből?
Szüleink mesélnek felőle:
mikor te kicsi voltál!
Jóevő, friss, erős! Hihető-e?

Nem, már nem hiszem. Fáradt
vagyok, nincs semmi munkám,
álmodok se topognak szívemben,
kihűlt a homlokom, múltán

az ifjúság. De élnek férfiak!
Kifutnak a rétre, dresszük csikos, mint az árnyék,
ágot tartanak fejük fölé, befutják a távot,
hogy tigrisnek is elég.

HÓNA ALATT PIROS ALMA GÖMBÖLYŰ

Hóna alatt piros alma,
gömbölyű.
Szög van verve a bakancsba,
gömbfejű.

Lába, mint a héjafosztott
karcsú ág.
Hábmellkasú lombok viszik
föl a lányt.

Ott leteszik a vizecsek
dombtetőn,
vissza se néz, tovarepdes
hitzegőn.

A két bakancs nyögve lóstat,
zihálva.
Sárfiókák bukdácsolnak
utána.

Fészekhagyók, mért röpültök
el vele?
Kosarában pici sülttök
fekhelye.

Nem jut néktek semmi részen
semmi hely,
ónesőben, ólomréten
énekel.

Vasharangok földbeásva
konganak.
Sárfióka mit csinálna?
Azna csak.

Egér szunnyaq a zabkéve
szög haján,
futócsillag, hull a vércse,
lecsap ám!

Hold jön föl a messzi égre,
néma árny,
csillag csördül a sötétbe,
mint a lánc.

Ezüstszeme kereksege
buborékot nyom a rétre,
benne tátog szemefénye,

uszonyt emel éji béke,
elrepül.
Gyöngye fészke kipihézve,
fekhelyül.

Ne vágyakozz, sárfióka,
hús agyag!
Nézd, a lángok eltaposva
alszanak.

CSILLAGOK CSILLAGOK...

SZÍNESSZÖTTES EGY SZÉP BARÁTSÁG EMLÉKEIBŐL

Kószáltunk, barátai a múlandóság gondolatával, a Kerepesi úti temetőben. Permetezett a szürke tavaszi ég! Jártuk a nemzet halottait, a valahai államférfikat, babéros költőket, írókat, művészeket, akik most új társat kaptak az időtlenségben.

Búcsúztatóra jöttünk, ki e délelőttön. Pontot tenni a tragikus hír végére. A hír végére, amely néhány nappal előbb fogalmazódott egy pesti bérház tővéen, véresen és cáfolhatatlanul.

A temetőkert külső sétányát magányos férfi járta. Megálldogált némely halomnál s nagyon lassan ment tovább. Sokat öregedett, mióta láttam, amióta a Debrecen-szomszédos Bocskai-kertben nála tisztelegünk... Akkor tombolt a vihar, a háború negyvenkettes fergetege, s szélszendet keresni húzódott ide Németh László. Sarkadi Imrével kerestük meg a Bocskaiban. Kérdegettük tiszteletteljesen, s ő fanyar mondatokban beszélt arról: miért „törvényszerű”, hogy drámái sorra buknak, hogy művei visszhang nélkül múlnak el.

Most ő jött tisztelgésre az írotárshoz, a húsz év előtti ifjú riporterhez, a Bocskai-kerti ismerőshöz.

* * *

Abban a hattagú debreceni redakcióban, amelyben minket összehozott a jó sors, már öreg gyakornoknak számítottam a negyedik-ötödik hetemmel, mikor egy esten nyurga legény restelkedett feielős szerkesztőnk elé! Volt valami gúnárszerű abban, ahogy a nyakát tegergette nagy zavarában, s elmondta, hogy jogásznak készül, de újságírónak vágyik.

Olcso robotosokra mindig szükség volt a negyvenes évek szerkesztőségeiben, hamar megszületett az egyezés: „Nálunk fogsz dolgozni, fiam. Mi is a neved?” — „Sarkadi Imre János” — „Ismerkedjete meg Barnával, ő majd bevezet a dolgokba.”

Bizony, nem igen sejtettem, milyen terhet kaptam a nyakamba. Akkoriban a riporterség mellett mozikritikus és színházi Intimpista, azaz: minden lében kanál tisztet töltöttem be annál a lapnál. Érthető, hogy errefelé vezetgettem a mester-ségben az újdonsült kollégát. Csakhogy hamarosan nyilvánvalóvá lett bennem: tudásban, értékmérésben meg sem álhatok mellette. Olvasottságban, műveltségben fölényesen több nálam, pedig sem akkor, sem később, soha nem akarta, hogy megérezsem. Hónapokig nyomasztóan hatott rám. Útunkat, együttartásunkat mégis barátivá tette nagyon hamar a művészetrajongás, a szakma szép művelésének láza, s egy kicsit mindkettőnkénél a szakmán túlcsepő ambíció: irodalmárrá nőni.

Hogy valaki azzá legyen egy kormánypárti züllöttségben élő vidéki napilapnál, 1942-ben, nemcsak hogy lehetetlen, de szinte eretnkséget jelentett. Pedig az a néhány, akiből a szerkesztőség tevődött, majd mind kallódó költő, író volt. De kit érdekelt a vers, a széphistória? A kiadót semmiképp. Izgalom, vér és esemény kell, nem irodalom. Hasábokon sorakozó protokoll nevek egy temetésről, esküvőről, díszlakomáról, és nem novella.

„Fiam, mi újság vagyunk. Riportot adj!”

Nem ment sehogy a riport, azaz: nem úgy, ahogy a lapnak gusztusa volt rá. Hányszor hallottuk a szerkesztőnk jóslatát: — „Zimi, belőled sose lesz újságíró.”

Igaza lett Benyovszky Pali bácsinak. Nem lett soha „vérbeli” újságíró. Szerencsére. Valahol író volt már akkor, azokban a riportokban is.

Nem olvastam azóta, de bizonyosra tudom, hogy az a riport, amit onnan a Bocskai-kertből Németh Lászlóról írt, időtálló kisremek valahol, a negyvenkettes debreceni újság eltemetett hasábjain.

* * *

Visz az ős-Péterfián a téli villamos. Debrecenben egy az útunk hazafelé. Gúnárnyakát fázósan behúzza a könnyű lódenkabátba, de a szemében csínytevés készulete bújkál. A peron ablaka merő jégvirág. Közelebb húzódik az üveghez, s ujjával betűket olvaszt a jég-opálba: „Konfucse mondá: egy jó nő nem rossz.”

* * *

Egy időben, újságíró évei elején különös módját találta meg a véleménymondás, ha némely sikerültnek vélt írásunkat kezébe adtuk. Olvasni kezdte fennhangon a szöveget. Magas, fejhagot használt ilyenkor, túlzó hagsúlyokat és gesztusokat, s mi első mondatok után már kényelmetlenül fészkelődtünk. Kérlelhetetlen rátapintás volt ez a játék az iromány gyengéire, gyarlóságaira, s megvallom, gyakran igaztalannak éreztük Sarkadi csúfondárosságát, „érzékletlenségét” a „legszebb” líra iránt. De meg kellett bocsátanunk hamarosan mindent, mert komolyra váltva kedves dicséretet keresett egy-egy friss gondolatra, mondatrendre, vagy kifejezésre. Csakhogy ekkor már a csúfokodó Sarkadit fogadtuk el hiteles mértéknek, s így lett szent és igaz a béka. A rossz színész túlzásával bizonyította be nekünk, a jó műbíráló igazát.

* * *

Ifjú hírlapíró éveinkben színésznőkbe voltunk szerelmesek. Én akkor a társulat szubrettjébe. S ha 18 éves az ember, szívesen lenne hős imádottja előtt. Ebbe a „hősiességbe” a mindig játszani kész Sarkadi ugratott.

Strandoltunk egy meleg nyári délutánon a szerkesztőségi robot után. Egyszerre előttünk lebeg a szubrett, s mézteljes üdvözlét után végighever a napozón.

— Te, gazfickó — kezdi Imre a csendes, alamszusi heccet —, fogadjunk egy liter borban, nem mersz fejest ugrani...

— Nem hát. Félek gyalázatosan a fejestől — mondom vissza.

— Pedig Csilla is látna... Képzeld el, gazfickó: látna Csilla.

Bedőltem a provokációnak, s valami suszterfejjel lekalimpáltam a trambulinról. Még nem buktam fel a vízből, már ölelést éreztem a hónom alatt. Imre várt rám vigyázón, s vitt a part felé. Vigyori volt az ábrázata, és meleg fényű a szeme.

— Nagy ember vagy, gazfickó!

A színésznő, persze, ügyet sem vetett ránk udvartartásában. Ő saját dicsőségében fürdött, — mi megittuk a liter bort.

* * *

Negyvenötben, tavasztájon, hogy hazakerül Pestről, megint egy szerkesztőség a kenyéradómk. Telepítették a dunántúli svábokat, ki, a határon túlra és Cséfai Imre névvel okos, emberséges írás jelenik meg róluk. Ez, és sok más Cséfai-cikk Sarkadi Imrét takarja.

Akkoriban arról kesereg, hogy Petőfi már húszegynéhány évesen kész költő. S mi ő, — húszegynéhány évével? Petőfi, igen... Mert nagy költő Homérosz... Goethe rettenetesen nagy, de Petőfi!... Petőfi, maga az Isten!

Örök egy húszéves viszontagságtól négyrét hasadt verset, melyet nekem ajánlott, „kedves komámnak” mondva. Dátuma: 1945. jún. 24. Hadd iktassam ide:

LAKODALOM ELŐTT

Itt a kurta, görbe ész jár
Megzabálták, amí kész már
Tehén: elvetélt a borja
Templom: leégett a tornya
Akác: csak egyszer virágzik
Ember: bújva, nyáron fázik
Fálnak, de meg nem csömölnek
Majd nyüszítve megdögölnek
S mikor még semmit sem álltak
Már megváltóért kiáltnak
Gyáván érzik: akik éltek
Minden mesét elmeséltek
S ha álom volt elálmódták
Cifra láda aljába rakták.

S ki megnézné, régmúlt, furcsa
Elveszett a láda kulcsa.
S míg surranva hazajönnek
Alázatosan köszönnék
Majd megrúgják, aki reszket,
Akasztófák a keresztet
Aki még él, mind eretnek
Nem szeretnek, kik szeretnek
S amit már senki se vállal
Megküzdeni a halállal;
E bánatos, öreg csósszel
Lakodalmunk lesz az őszel.

Mint langyos esőre a gombák, tűnnek fel most már munkái a folyóiratokban. Hallatlan gyorsan, 120-as gépirói tempóval alkot.

* * *

Szétválík szerkesztőségi útunk párhuzamosa. Életében most már Budapest a székhely, de a baráti párhuzamos együtt tart. Tanít, véd, ajánl. Szereti szenvedélyesen a szuperlatívuszokat, így tud örülni, dühödni, vagy keseredni. S tud ajánlani valakit, ha hisz benne.

Az ötvenes első esztendőkbén megint sűrűbb az együttlétünk. Egy időre Balmazújvárosba megy tanítóskodni. Számtant tanít, sajátos pedagógiával. Tulajdonképpen azért jött ide, hogy írói anyagot gyűjtsön egy ifjúsági műhöz, ehhez keresgeti a kontaktust az újvárosi általános iskolában.

Egy kemény, téli kora reggel mély álomból ver fel. Üres a zsebe, gyalog jött Debrecenig, s a jó húsz kilométeren alaposan átfázott. Mindjárt előhossa tervét a gyors pénzszerzésre: bevinnék az irhakabátját zálogba. Mondom: ennél nagyobb marhaságot nem hallottam tél kellős közepén, de diadalmasan húz elő hóna alól egy ködmönt. Majd az megteszi átmenetileg, amíg pénze jön Pestről.

Abban az időben a Hajdú megyei Tanács a maga lehetőségei között szívesen támogatta a helyi írókat. Több-kevesebb száz forintokra mindig lehetett számítani, egy-egy agitációs hasznúnak vélt jelenetért, rigmusért. Ajánlottam, azzal próbálkozzunk inkább a bunda helyett, de hajthatatlan maradt. Azt monda: próbálkozzunk mandkettővel, így két legyet ütünk.

Túlestünk a zálogügyleten, s menten pedzeni kezdte, mint is köthetnénk egyezséget a tanáccsal? Van egy kis egyfelvonásosa, az újvárosi gyerekeknek írta, hátha megfelel. Szaladtam a tanácshoz, onnan vissza a jó hírrel: kell a darab, persze, szerényen fizetnek. Húsz perc telhetett, míg a futárszolgálattal végeztem. A kultúr-

házban, ahol várt, épp akkor állt fel az írógépe mellől, s ámulatomra az előző mellé vadonat-friss egyfelvonásost nyomott még a kezembe:

— Ezt meg próbáld eladni saját neveden.

Szabadkoztam az idegen toll ékessége ellen, de erősködött, hogy kettőt tőle úgyse vennének át, hát belementem a jábékba.

A jelenet címe: „A számolós ember”, s a pénztári gyors-utalvány szerint én lennék a szerzője. S mondhatom, frappáns írásomként tarthatnám számon — ha én írtam volna.

* * *

Rég felhagyta már az újvárosi nevelősködést. Pesten látogattam, náluk. Jó mérges rumot iszogattunk, amikor Lili, a felesége bejön, s ezzel hozakodik elő:

— Hallom, írt Imre valami egyfelvonásost az újvárosi gyerekeknek. Maga ügyes ember, ha megszerzi nekem, kap egy üveg Ikka-rumot.

A kéziratot rég odaadtam, a rumnak is rég elszállt már a mámora.

* * *

Pesten éltem akkor, s mondhatom: futott a csikóm, a műsor szerkesztőségek halomszám jelentették meg füzeteket. Minden alkalomnak meg volt a maga kiadványa, versekkel, rigmusokkal, jelenetfélékkel.

Egyik ilyen szerkesztőség unszolt: nyerjem meg az „aktuális” irodalomnak. Sarkadit. Sehogy nem ment a rábeszélés. Egy szorult napon mégis kötélnek állt: ír majd valamit, ha előleget adnak.

Közvetítettem a feltételt s kaptak rajta, kezembe nyomtak menten valami 1500 forintot, előlegül, a készülő műre. Testvéri egyenlőséggel tukmálta rám a felét, hogy aztán együtt ömlesszük le pár nap alatt egy budai poharazóban, a Csillagóban.

Hanem egy napon sürgetni kezdték az írást, Sarkadi meg valahol a Balaton mentén kószált, s jó hónapig remény sem volt, hogy viszontlássam. Mit tehettem? Megírtam az egyfelvonásost, a címe alá Sarkadi Imre nevét, így legalább letörlesztettem a debreceni „adósságot”.

* * *

Sokakból kiábrándult már akkor, akikben előbb hitt. A barátságról beszélgetünk, s valaki közös ismerősről ilyen fejtegetésbe fogott:

— Mondd csak, gazfickó: tegyük fel, fronton vagy, első vonalban, ő meg hátul, hogy téged fedezzen. Biztos nem hagy faképnél, ha meleg lesz a helyzet? Hogy a saját bőrét mentse.

Nem tudtam mit felelni. Feltámadt bennem a kétség, megingott a bizalom a pengeélre tett szituációban. Hosszú pillanatok teltek, míg végre kimondtam:

— Nem, ebben nem vagyok biztos.

Sápadt, aszkétikus arca bágyadt-meleg, csúfondáros mosolyt öltött:

— Ez az, gazfickó... ez az!... Látod, én benned feltétlenül bíznék... Hogy te, velem, minden körülmények közt kitartasz.

Illetődötten hallgattunk. Én egy régi-régi fejésre gondoltam, mikor értem nyúlt a vízben, nehogy bajom essék.

Azt hiszem, ekkor volt utolsó szavunk egymással.

Öt éve immár, de még mindig hitetlenül gondolok a hírre, a tragédiát hordozóra. Hisz előtte alig napokkal még így hallok a rádióban Gagarin égi útját kommentálni: „Pokolian irigylem az első embert.”

A szokott szuperlatívuszok.

De őrizgetek egy papírlapot is, az ő ceruzasoraival. Egyik kocsmázásunk emléke. Hárman ültünk, Imre a negyedik.

„Csimbi, Saci, kácsi Marosi
Úgye jó inni!!!
Mert majd egyszer,
valamikor kiderül,
hogy kettőnk, hármónk
négyünk
Se ér egy hajító fát se,
S minket a halál
úgyis elkap.”

Ebben maradtunk. És kiáltuk a poharainkat, hogy búcsút vegyünk.

* * *

NAGY ISTVÁN

MEDITÁCIÓ

*ahogy telnek a nappalok úgy érzem
szinte észrevétlen
mozdulnak bennem az évek
alig voltam még gyerek gondtalan
most eltorzul arcomon a nevetés
meghalnak bennem a madarak
szigorú nappalok bűnös éjszakák
után vágyom a fényre hallgatag
arcok közé szeretnék sirva menni
nem úgy hogy tennem kell amire soha
kényszer nélkül nem gondolok
törékeny álmaim kosarában cipelem
a semmit vigyázok össze ne törjön
éjszakáknként bejárom a várost kőbor
kutya csatangol ennyire vízzé olvad
hátamon az ingem sötét utcákon
taposom szét cipőimet kimeredt
szemmel bámulom a csillagokat keresem
amit elvesztettem azután sirok lépek
rám szólhatna rendőr követhetne száz
madár magányos lépteim kopognak
ahogy telnek a nappalok évek*

AZ ELJÖVENDŐ

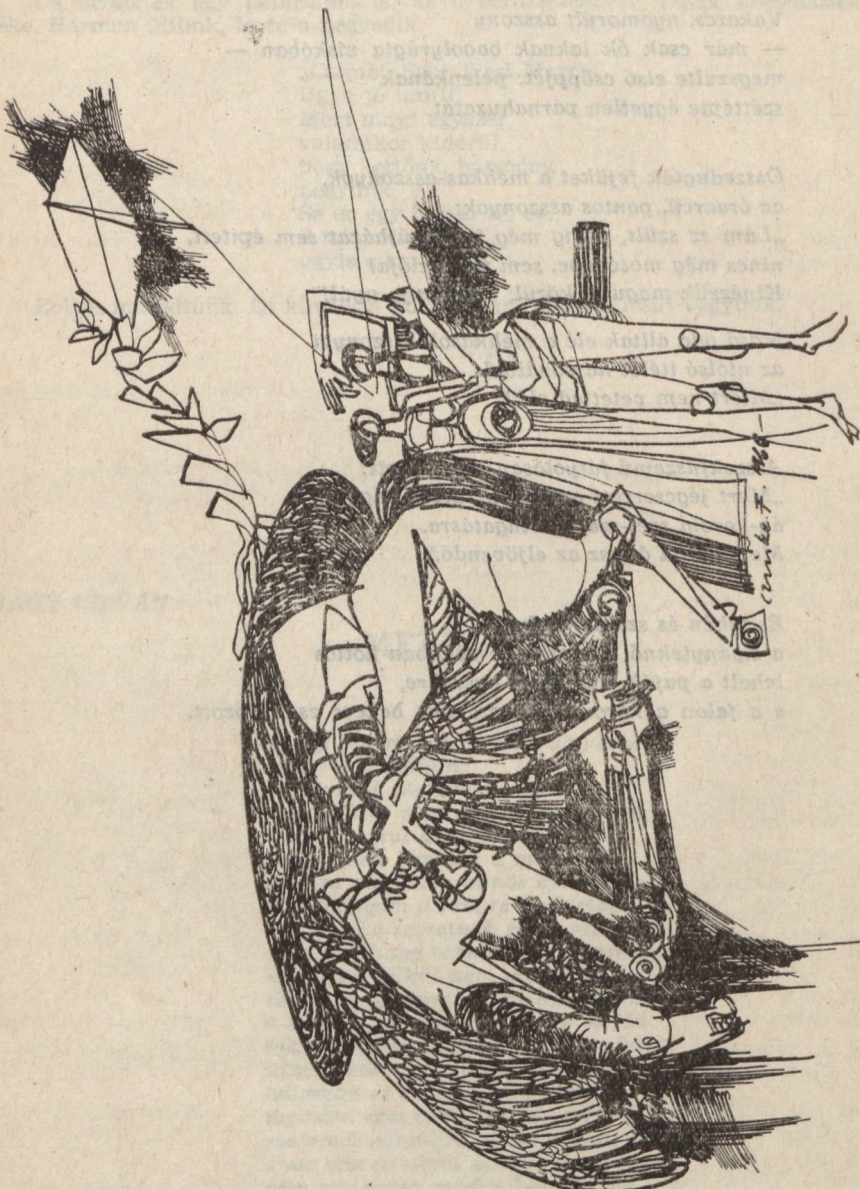
Vakarcs, nyomorult asszony
— már csak ők laknak bagolyrúgta viskóban —
megszülte első csöppjét: pelenkának
széttépte egyetlen párnahuzatát.

Összedugták fejüket a méhkas-asszonyok,
az óraarcú, pontos asszonyok:
„Lám ez szült, pedig még kocka-újházat sem épített,
nincs még mosógépe, sem televíziója!
Kinézzük magunk közül, mert buja nyúl!”

Majd oda álltak elé a méhkasok asszonyai
az utolsó ítélet harsonáival:
„Miért nem vetted el?”

A szekfűszemű fátyolosan mosolygott:
„Mert jégcserezett arcom kis-arcra vágjik,
ág-karom szél-szárny-ringatásra.
Mert hátha ő lesz az eljövendő.”

És tehén és szamár helyett
a cigányteknő, petrofor, és vékában kotlós
lehelt a pufók, bumfordi gyerekre,
s a falon a korom és a szakadt bekecs zsoldározott.

CZINKE FERENC: P. G. HALÁLÁRA

PARÓCZAI GERGELY

(1936—1966)

Bizakodással és lemondással figyeltük fiatal életének harcát a konok, és alattomos betegséggel. A visszavonhatatlan, reményeinket megcsúfoló halál azonban győzedelmeskedett.

Mély megrendüléssel tudjuk csak tudomásul venni a megdöbbentő valóságot: Gergely, aki legigazibb barátunk volt, aki melegszívű és segítőkész munkatársunk volt, aki őszinte, tiszta ember volt, aki annyira szerette az életet, meghalt 1966. június 14-én, életének harmincadik évében.

A Békés megyei Endrődön született. A szegedi Pedagógiai Főiskolán magyar-történelem szakos oklevelet szerzett, 1958-ban. A Főiskola elvégzése után egy ideig a szegedi Orvostudományi Egyetem művelődési otthonának volt igazgatója. 1961-ben költözött családjával Salgótarjánba. A Rákóczi úti iskolában tanított, majd 1962. szeptemberétől a megyei művelődési osztály művészeti főelőadójaként dolgozott. 1965. januárjától újra tanított, a Madác Imre Gimnáziumban.

Tagja volt a Szegedi Tudományegyetem 1958-ban alakult alkotókörének. Verseit a Szegedi fiatal írók antológiájában publikálta először 1959-ben. Később a Dél-Magyarországban, a Tiszatájban, a Palócföldben és a Nógrádban jelentek meg alkotásai. Néhány költeményét a Rádió is bemutatta. Verseinek nagy része azonban, ok nélküli szerénysége, önmaga iránt támasztott túlzó igényessége miatt még nem jelent meg nyomtatásban.

Költő volt és pedagógus, megyénk kulturális életének egyik hivatott vezetője. Nagy lelkesedéssel és hozzáértéssel tevékenykedett új patriája, Nógrád megye felemelésén.

1962-től volt társunk a Palócföld szerkesztőbizottságában. Igényessége, felelősségérzete kötelezően követendő példát jelent számunkra munkánkban. Elért sikereink az ő tevékenységét is dicsérik.

Paróczai Gergely élete rövid volt, de nem eredménytelen. Emlékét nem feledjük, híven megőrizzük!

TANULMÁNYOK

PSZICHOLÓGIA

MI A LÉLEK

(I. P. Pavlov halálának 30 éves évfordulójára.)

— Mondjátok meg végre világosan: van vagy nincs! Mert rajtatok tudósokon nem lehet eligazodni! — szegzik gyakran a kérdést lélekgyógyásznak, pszichológusnak, hol ironizálva, hol őszinte érdeklődéssel. S a kérdés kapcsán szép sorjában feltűnedeznek azok a közkezenforgó tévedések, melyek napjainkban a „lélek” — fogalommal kapcsolatban elterjedtek.

„A materializmus tagadja a lélek létezését!” — állítja az, aki rosszat akar a materialistákra mondani.

„A lélek a papok találmánya, kifejezetten vallásos elképzelés” — mondják egyesek, akik talán materialistának tartják magukat, de sohasem értették meg a dialektikus materializmus lényegét.

„A lélek csak arra jó, hogy a pszichológiai regények és drámák szerzőinek legyen mire alapozniok a konfliktust” — jelentette ki végül egy rosszmájú irodalmár.

S ha ez utóbbi megjegyzést nem is vesszük komolyan, annyi kétségtelen, hogy egy fontos fogalom közérthető meghatározásának hiányával állunk szemben — vagy legalább is egy, a tudósok körében már tisztázott kérdésnek olyan szabatos, közérthető megválaszolásával maradt adós az ismeretterjesztés, mely végre köztudottá teszi azt, ami a tudományban ma már vitathatatlan igazsággá szűrődött le.

EGY FOGALOM VÁNDORÚTJA

Félreértés ne essék; az a tény, hogy a lélek, a lelki élet fogalmai ma már tudományosan tisztázottak, korántsem jelenti azt, hogy e fogalmak tartalma, értelme azonos volna azokkal a hiedelmekkel, melyek évezredek óta velük kapcsolatban elterjedtek. Épp ellenkezőleg: ahhoz, hogy a lélekről és a lelki életről a tudomány helyes képet alkothasson, egyenesen nélkülözhetetlen volt egy sor, e fogalmakhoz kapcsolódó tévhiedelem eloszlatása.

Mi volt e tévhiedelmek lényege? Az, hogy a lelket évezredek óta úgy képelték el, mint valami tárgyi értelemben létező valamit, mint az élő, lélegző, cselekvő ember belsejében elhelyezkedő megfoghatatlan, de mégis tárgyi valóságként létező „alkatrészt”, amelynek működése biztosítja az ember „lelkes lényként” való megnyilatkozásait, gondolkodását, érzelmeit — egyszóval lelki életét”.

A primitív népek hiedelmeiben a lélek azonos a lehellet párájával, a vérrel, az álmokképekkel. A vallások kialakították a halhatatlan lélekre vonatkozó elképzelést: a lelket isten a születés előtt „belehelyezi” a testbe, s az a halál pillanatában „kiröppen” abból. S az idealista filozófiai spekuláció hitelesíteni törekedett ezt az elképzelést: Descartes, az egyébként sok mindenben haladó nézeteket hirdető újkor-eleji francia filozófus pl. a koponya belsejében levő tobozmirigyben vélte felfedezni a „lélek székhelyét”...

A modern tudománynak nem volt könnyű leszámolni e hiedelmekkel.

A „kopernikusi fordulatot” ezen a téren az a felismerés jelentette, hogy a „lélek”, a „lelki” fogalmai nem tárgyi értelemben létező dolgokat jelölnek, — hanem úgynevezett FUNKCIÓFOGALMAK. Ilyen fogalmakkal bőven találkozhatunk a mindennapi életben s nem jelentenek mást, mint bizonyos objektumok működését, s az ennek során keletkező jelenségeket. Hogy legáltalánosabb értelemben vett példán szemléltessünk; nincs „mozgás” önmagában, csupán mozgó tárgyak, objektumok vannak, — vagyis a mozgás a létező dolgok legalapvetőbb sajátossága, létformája. A mozgás sajátos, bonyolult formája az élő szervezetek életműködése. Az életműködések — másszóval életfunkciók — sohasem léteznek önmagukban, mindig csak meghatározott szervek működéseként. S a legbonyolultabb szervrendszer, az idegrendszer működésének megnyilvánulása mindaz, ami a „lelki élet” kifejezésével körülírtan él a köztudatban: a gondolkodás, a képzelet, az érzelmi folyamatok. Vagyis a „lélek”, a „lelki” az ember életműködéseinek egy sajátos körét jelöli s e működések „végrehajtója”, „lebonyolítója” nem valamely, az ember testében rejtetten megbúvó titokzatos alkatelem, hanem az idegrendszer s azon belül is elsősorban az agy.

Mindaz amit e pársoros bevezetés summázni törekszik — évszázados kutatómunka eredménye. A biológia, az élettan, a pszichológia egész fejlődéséből levont következtetés ez, — mely filozófiai síkon, a dialektikus materializmus elméletében úgy fogalmazódik meg, hogy a szellemi (a lelki folyamatok) az anyag (konkrétan az idegrendszer, az agy) megnyilvánulása, terméke. S ez egyáltalán nem a lelki jelenségek tagadása — ellenkezőleg, valóságos mivoltuk felismerése, elhelyezésük az emberről szóló tudomány rendszerében — s egyszersmind feltétele annak, hogy komolyan vegyük e jelenségeket.

Elsősorban I. P. Pavlov, szovjet élettankutató nevéhez fűződnek azok a vizsgálatok, amelyek a lelki működések fiziológiai alapjait tisztázták (feltételes reflex-tan).

EGZAKT TUDOMÁNY

— A lélek ma már nem a költészet, a vallás, de nem is a szaloncsevegés, hanem gyakorlati problémák által életrehívott, gyakorlati célokra irányuló egzakt tudomány tárgya — állapította meg már a negyvenes évek végén Dávid Katz, a pszichológia egyik európai hírnevű képviselője. Mi így fogalmaznánk: egzakt tudomány tárgya is — megvannak a feltételei annak, hogy az egzakt tudományos vizsgálatok eredményei a köztudatba szűrődve kizorítsák az olyan elképzeléseket, melyek szerint a lélek olyan „magasztos valami”, — amelyet csupán metafizikai spekulációkkal vagy asztaltáncoltatással lehet „vallatóra fogni”.

De hogyan lehet? — merül fel a kérdés. Korunk embere megszokta, hogy előszeretettel használja a „lelki okok” „lelki tényezők” — kifejezéseit. Elrontott házasságok hátterében éppúgy előszeretettel fedezi fel ezeket, mint ahogy legújabbban sokszor hallani a meteorológiai jelenségek, — különösen a mostanában sokszor emlegetett „frontátvonulások” — „lelki hatásait” taglaló beszélgetéseket. Sőt napjaink embere előszeretettel törekszik lelki működéseinek „befolyásolására”, — például koffeintartalmú duplákkal próbálja éleníteni, senkenti gondolkodását, kihagyó figyelmét, andaxinnal enyhíti izalmát, frenalonnal szorongásait — olykor mértéken felül is használva ezeket az élenítkítő és csillapító gyógyszereket. Vagyis használja azoknak az egzakt kutatásoknak egyes gyakorlati eredményeit, amelyek a maguk egészében, elméleti síkon a pszichikum tudományát alkotják.

E tudomány rendkívül bonyolult és szétágazó kutatási területeket egyesít — hiszen a modern lélektan és lélekgyógyászat éppúgy elképzelhetetlen a legújabb biokémiai kutatások nélkül, mint ahogy elméletalkotásában felhasználja a kibernetika és az információelmélet eredményeit. A tudományon belül együttműködés eredményeként alakul ki végül az a korszerű szemléletmód, melynek alapvonásait néhány alapfogalom ismertetésével próbáljuk felvillantani.

LELKIMŰKÖDÉS ÉS ÖNIRÁNYÍTÁS

A gondolkodás, az érzelmi élet — egyszóval azok a jelenségek, melyeken a „lelki élet” jelentőségét általában demonstrálni szokták, maguk is csupán részei egy sokkal bonyolultabb és szerteágazóbb jelenségkörnek, melyet a maga egészében az *emberi viselkedés pszichikus regulációja* kifejezésével írunk le. Mit értünk e kifejezésen? Azt, hogy az ember valamennyi megnyilvánulása, szervi működései éppúgy, mint cselekvései az idegrendszer, legfelső szinten az agykéreg irányítása alatt folynak le. E működések egy része, mint belső, szervi folyamatok testünk belsejében mennek végbe, más részük az ember és környezete közötti kapcsolatot valósítják meg. E kapcsolat — az ember és környezete közötti kölcsönhatás — úgy megy végbe, hogy az ember szüntelenül felfogja a környezet hatásait és — reagál azokra. E reagálás külső, mozdulatokban, cselekvésekben, szavakban megnyilvánuló mozzanatait alkotják az ember viselkedését.

A viselkedés, a cselekvés csak akkor lehet célirányos, ha megfelelően reagál a külső hatásokra. Ehhez viszont az szükséges, hogy e hatásokról *hű* képet alkosson az ember. Erre szolgálnak érzékszervei — melyeknek híradásait az agy dolgozza fel, s ennek eredményeként jön létre a legalapvetőbb lelki működés —, az érzékelés. A látás, hallás, tapintás viszont elválaszthatatlan a tevékenységtől, — szabályozza a tevékenységet oly módon, hogy folyamatos információkat szolgáltat a cselekvéseket irányító idegközpontok számára.

Az érzékszervek működése alapján jönnek létre a bonyolultabb lelki jelenségek; az emlékezés, a gondolkodás, az érzelmek — amelvek mind a valóságról érzékelés útján szerzett információk feldolgozásainak különböző fázisait jelentik. Az emlékezés — az információk tárolása és szükség szerinti egyeztetése. A képzelet — az információk bizonyos belső modellek alapján történő csoportosítása. A gondolkodás — ugyanezeknek az információknak logikai feldolgozása bizonyos feladatmegoldás kapcsán.

Az információszerzés és feldolgozás eredménye a valóság visszatükrözése, — mely a pszichikum működésének eredménye. Az információs rendszere összefüggő képet alakít ki bennünk környezetünkről, a külvilágról és önmagunkról. E kép — a fejünkben kirajzolódó valóság — teszi lehetővé, hogy cselekvéseink szabályozása megfeleljen a valóság követelményeinek, hogy viselkedésünk célszerű legyen.

Az információszerzés — az információk feldolgozása —, valamint felhasználásuk a cselekvés irányításában — a pszichikus működés alapképlete. Az alapképlet által leírt működésrendszer biztosítja azt a *belső önirányítást* — amely az élőlényeket megkülönbözteti a nem élő rendszerektől s ami azt a benyomást kelti, amely a legegyszerűbb, szinte gyerekes szavakkal így fogalmazódik meg: „az élőlény magától mozog” —, vagyis cselekvései egy belső központ irányítása alatt mennek végbe.

ALKALMAZKODÁS — ALKOTÁS — TUDATOSSÁG

Az érzékelés útján történő információszerzés, az információ feldolgozása és felhasználása a szervezet önirányításában *nem az ember egyedüli jellemzője*, — hanem megtalálható minden valamennyire is fejlett idegrendszerrel bíró élőlény-nél. Ebből következik, hogy a pszichikus működés az élővilágon belül az állatvilág egyetemes jellemzője. Az állatvilágban a belső, pszichikai úton történő önirányítás azonban csupán a környezethez, a külvilághoz való *alkalmazkodást* szolgálja. Az embernél az önirányítás a társadalmi tevékenységben testet öltő alkotó munka alapjává, s ezen keresztül az embernek a természet feletti uralmát lehetővé tevő eszközzé válik. Ugyanakkor viszont a társadalomban élő, munkát végző embernél az önirányítás jellegében az állati pszichikumhoz képest minőségi különbséget jelentő változás áll be, — kialakul a tudatosság.

Az állatvilágban a pszichikus önrányítás még nem tudatosan, hanem az ösztönösség jegyében megy végbe. Az információszerzés és feldolgozás az idegrendszer öröklött mechanizmusai révén valósulnak meg, s az önrányítás folyamatában nem alakul ki a valóság tudatos visszatükrözése, s ennek ellenképe — az öntudat sem. Ez csak az embernél jön létre, aki — Marx kifejezésével élve — munkája révén elkülöníti és szembeállítja magát a természettel, a természet erőihez alkalmazkodó lényből, a természet erőivel szembezálló, s azokon uralkodó lényvé válik.

A pszichikus önrányítás tudatossága abban fejeződik ki, hogy az embernél az információszerzés, feldolgozás és felhasználás folyamatát nem pusztán ösztön-szükségletek irányítják, mint az állatvilágban, — hanem célkitűzések. A célkitűzések mindig szavakban fogalmazódnak meg — vagy is a tudatos önrányítás nélkülözhetetlen alkotóeleme a szavak rendszere, a beszéd, mely szervesen összefügg az információfeldolgozás sajátosan emberi formájával — a gondolkodással. A tudatos lény — gondolkodó lény, viszont gondolkodás csak szavak által rögzített fogalmak révén folyhat.

Az ember célkitűzései — még a legegényibbek is — mindig társadalmi jellegűek. Mit értünk ezalatt? Azt, hogy azok csak a társadalmi tevékenység keretében, a társadalom eddigi fejlődésének vívmányai alapján, azok felhasználásával valósíthatók meg. Az ember legegényebb célkitűzéseiben — például foglalkozásválasztásra, szórakozásra, kultúrálódásra irányuló céljaiban — visszatükröződik az emberiség egész haladásának valamennyi korábbi eredménye — építve, ahogy az ember tevékenységének legegényebb mozzanatai — például az olyan egyszerű cselekvés mint az, hogy felszálok a villamosra, vagy kezembe veszek egy újságot — a társadalmi tevékenység, a tudomány és technika egész fejlődését feltételezik — pl. a közlekedés, a nyomdatechnika vívmányait az adott esetben.

A PSZICHOLÓGIA FELADATA

A fentebbi, helyenként talán túlságosan elvontnak tűnő fejtegetés nélkülözhetetlen a modern értelemben vett lélektan feladatának megértéséhez. A lélektan feladata ugyanis éppen annak a bonyolult, a tudatosság mozzanatát is magában foglaló önrányítási rendszernek a vizsgálata, melynek legfontosabb sajátosságait az imént körvonalaztuk. Vagyis a pszichológia mindig az ember és környezetének kölcsönhatását vizsgálja — szorosabban: e kölcsönhatást belülről szabályozó működéseket, s e működések külső meghatározóit.

A pszichológia feladatát az teszi különösen bonyolulttá — s ugyanakkor azáltal válik e tudomány gyakorlati jellegűvé, és a hétköznapok szempontjából is hasznossá, — hogy ezt az önrányító rendszert „üzemelés” közben vizsgálja — vagyis az embert megszokott tevékenységének folyamatában veszi vizsgálat alá, azt kutatja, hogy a pszichikus folyamatok hogyan, milyen módon vesznek részt az ember mindennapi tevékenységében, s e folyamatok vizsgálata során hogyan könnyíthető meg az ember tevékenysége, élete.

E praktikus feladatai során kerül a lélektan kapcsolatba mindazokkal a tudományokkal, melyek részint magának az emberi szervezetnek védelmét, másrészt az ember fejlesztését, tevékenysége eredményességének fokozását szolgálják. Így kerül a pszichológia szerves kapcsolatba az orvostudománnyal, a pedagógiával, így alakulnak ki a lélektannak olyan gyakorlati célokra irányuló ágazatai mint neveléstan, vagy a munkapszichológia.

KORUNK TUDOMÁNYA

Az emberi tevékenység pszichikus önrányításának vizsgálata nem véletlenül vált napjainkban olyan tudománnyá, melyre a mindennapi élet úgyszólván minden területén feladatok várnak. Közkeletű kifejezés korunkat az ideges emberek korának, világunkat az ideges emberek világának nevezni. S ha ebben a jellemzésben van is némi túlzás, — annyi azonban kétségtelen, hogy napjainkban fokozódik az emberek idegrendszeri igénybevétele, s ez a tény a tudomány új módszereinek

igénybevételét teszi szükségessé az idegrendszert károsító hatások, az idegrendszeri túlterhelésből adódó megbetegedések megelőzése és kiküszöbölése érdekében.

Az idegrendszer fokozottabb igénybevételének oka az, hogy napjainkban az embereknek életük, tevékenységük során összehasonlíthatatlanul több információt kell felfogniuk és feldolgozniuk mint régebben. Gondoljuk meg: ha csak végigmegyünk egy forgalmas útvonalon, mennyi benyomás ér minket, hány olyan hatás, mely önkénytelenül magára vonja a figyelmet, s mennyi mindenre kell tudatosan összpontosítani figyelmünket, hogy betartsuk a közlekedési szabályokat, kikérüljük a szembejövőket stb. Másszóval: rengeteg információt kell felfognunk és feldolgoznunk ahhoz, hogy cselekvéseinket megfelelően irányítsuk. Mindez az idegrendszer igénybevételét jelenti, s elfáradást okoz.

Az információfelvevétel és feldolgozás még bonyolultabb formáit igényli az ember munkatevékenysége. Az embernek oda kell figyelnie munkájára, meg kell küzdenie a különböző figyelemelterelő hatásokkal, ha eredményesen és biztonságosan akar dolgozni, — hisz a figyelmetlenség gyakran életveszélyes balesetet okozhat. Vagyis az embernek állandóan tudatosan szelektálnia, válogatnia kell az őt érő hatások között. Ki kell választania azokat a hatásokat, melyek az adott pillanatban hasznos és szükséges információkat tartalmaznak, — míg másokat figyelmen kívül kell hagynia. S ha most figyelembe vesszük, hogy pl. egy zajos, zsúfolt munkahelyen például hóvégi hajrá idején mennyi zavaró, zaklató hatás éri az embert munka közben, a benyomások milyen halmazából kell figyelmének a munkája szempontjából fontos információkat, „kiszűrnie”, — akkor mindjárt érthetővé válik, miért érzik magukat sokan fáradtnak, idegesnek.

A túlzott, vagy egyoldalú idegrendszeri igénybevétel elsősorban az idegrendszert terheli, fáradtságot, idegességet, álmatlanságot — s más, ún. neurotikus tüneteket okoz, de befolyásolhatja egész szervezetünk működését, s a legkülönbözőbb kóros elváltozásokat okozhatja. Közismert például, hogy a trombózisok, az emboliák és a szívinfraktusok keletkezésében komoly szerepet játszik az idegrendszer fokozott igénybevétele nyomán beálló kimerültség.

Mindezek a tényezők aláhúzzák egy olyan tudományág jelentőségét, melynek legfontosabb gyakorlati feladata az ember információszerző és feldolgozó működéseinek és e működések külső és belső feltételeinek olyan irányú befolyásolása, mely megkönnyíti a tevékenység pszichikus önirányítását.

A TANULÁSTÓL KEZDVE ...

Az ember tanulóévei alatt nemcsak azokat az ismereteket szerzi meg, melyek élete során nélkülözhetetlen feltételét képezik munkatevékenységének, hanem ezekben az években sajátítja el azokat a tulajdonságokat is, melyek a munkához nélkülözhetetlenek, pl. megtanul kitarotán figyelni, rendszeresen elvégezni bizonyos feladatokat, a munkában nélkülözhetetlen készségek és szokások alakulnak ki. Nem túlzás azt állítani, hogy az ember gyermek és serdülőkorában kialakított effajta tulajdonságai döntően meghatározzák, hogyan és mennyire képes később az élet- és munkafeltételekhez eredményesen alkalmazkodni — vagyis mennyire képes megővni magát a túlterheléstől.

Épp ezért a pszichológia az oktatás és nevelés eredményes módszereinek kialakításában nyújthatja az első és talán legfontosabb segítséget. Korszerű és hatékony oktatás-nevelés ma már elképzelhetetlen korszerű pszichológiai módszerek alkalmazása nélkül: s a pszichológia segítséget tud nyújtani abban éppúgy, hogy pl. egy idegen nyelv tanulása során mikor, milyen sorrendben tanuljuk meg a szavakat, hogyan kapcsoljuk össze a szó- és mondattanulást, milyen szemléltetőeszközök a legeredményesebbek — mint például abban, hogy a gyermek íráskészsége vagy zenei hallása milyen eljárásokkal művelhető ki a leggyorsabban és a legeredményesebben. E módszerek kidolgozásában a korszerű lélektan, a modern tudományok egész sorának eredményeire támaszkodunk; a kibernetika eredményei éppúgy felhasználásra kerülnek, mint a matematikai logikáé, az érzékszervek működését vizsgáló élettané vagy a biokémiáé...

A PÁLYAVÁLASZTÁSON ÁT...

A tanulóévek eredményei a helyes foglalkozásválasztásban összegeződnek — ugyanakkor az ember életének ez az az eseménye, mely a legdöntőbb befolyással van későbbi sorsára, egész további életére. Az életben helyüket nem találó, örökké nyugtalan, örökké panaszokkal teli emberek többségénél a testi lelki bajok forrása a nem megfelelő foglalkozásválasztásból, a kedvetlenül végzett munkából, vagy éppen az adott munkára való alkalmatlanságukból származik, — viszont a megfelelő pályaválasztásnak döntő szerepe lehet az ember eredményes alkalmazkodásában, idegei épségének, egészségének megóvásában.

Az ipari balesetek, foglalkozási neurozisos kórokai közt éppúgy megtalálható a téves pályaválasztás, mint a munkaerővándorlás okai között. A kedv nélkül végzett munka éppúgy szülője a selejtnak, mint ahogy a munkakedv hiánya, a munka iránti ellenszenv motívuma ott szerepel az alkoholizmus, sőt a bűnözés terjedésének hátterében is.

A pszichológia egyik legfontosabb feladata épp azért az alkalmasságvizsgálatok és a pályaválasztási tanácsadás korszerű módszereinek kidolgozása. Hazánkban éppúgy, mint a szomszédos szocialista országokban komoly erőfeszítések történnek az egész ifjúságra kiterjedő pályairányítás és pályaválasztási tanácsadás alapjainak lerakására. E munka alapfeltétele az ifjúság pályaismeretének és érdeklődésének kimunkálása az iskolásévek alatt, — mely lehetővé teszi, hogy a pályaválasztás idején megfelelő tájékozottsággal válassza ki az ifjú a képességeinek legmegfelelőbb foglalkozást. És ezen a téren még igen sok a tennivaló! Csak egyetlen példát: ma a foglalkozást választó fiatalok több száz foglalkozási ág között választhatnak, viszont a fiatalok többsége egyáltalán nem ismeri ezeket a foglalkozásokat, s ha megkérdezzük milyen foglalkozásokat ismernek, legtöbbjük alig tud egy tucatnyit felsorolni.

Az elemi tájékozottság és ismeretek mellett a másik lényeges tényező a képességek felmérése. A fiatalok nagyrésze korántsem önismeretere alapozza pályaválasztását; a divat, az utánzás, az anyagi érdekek vagy külső személyi befolyások, sokuknál meg egyszerűen a véletlen, az éppen adódó lehetőségek döntik el választásukat. Csak a pszichológusok és pedagógusok együttműködése valósíthatja meg azt, hogy valamennyi, a pályaválasztás előtt álló fiatal megfelelő pályaismerettel és önismerettel felruházva döntsön jövődő foglalkozása felől, összehangolva a társadalom által támasztott igényeket az egyéni célokkal, törekvésekkel és képességekkel.

Említettük: a munkatevékenység, az információfelvétel és feldolgozás gyakran igen bonyolult formáit igényli, melynek során az ember idegrendszere jelentős terhelésnek van kitéve.

Az alapfeltétel: ismerni kell az idegrendszer teljesítőképességének határait, s azon belül meghatározni a munkavégzéssel kapcsolatos követelményeket. Ezt a célt szolgálják pl. az ún. reakcióvizsgálatok, melyek azt mutatják meg, hogy egy-egy ember milyen gyorsasággal képes az őt ért külső hatásra, pl. fényfelvillanásra reagálni — pl. úgy, hogy lenyom egy gombot. Járművezetésnél alapvető követelmény a gyors reagálóképesség! De nem kevésbé fontos például a figyelem vizsgálata sem: olyan munkánál, ahol a dolgozó feladata a gép működésének ellenőrzése, jelzőberendezések szemmel tartása — a figyelemkoncentráció a munka lényegi mozzanata. De meddig képes egy-egy ember egyfolytában egyazon tárgyra figyelni? Ez: csak alapos pszichológiai vizsgálat dönti el. Pszichológiai vizsgálatok segítik elő a megfigyelendő tárgyak, pl. skálák, jelzőlámpák olyan elhelyezését is, mely lehetővé teszi, hogy a dolgozó tüstént észrevegye a számára fontos jelzéseket —, vagyis hogy a jelzés megfelelő figyelemkeltő hatást gyakoroljon rá.

A figyelemvizsgálatok szoros kapcsolatban állnak az elfáradás pszichológiájának tanulmányozásával. Egyhangú, ugyanakkor figyelmet igénylő munkáknál a fizikai elfáradást gyakran megelőzi az ún. pszichikus elfáradás, a telítődés. Ilyen esetben a környezet egyhangúságának csökkenése, ún. tehermentesítő hatások, pl. zene alkal-

mazása gyakran éppolyan frissítően hat, mint a valóságos pihenés. De mikor és milyen zenét alkalmazunk munka közben? Látszólag egyszerű kérdés, de megválaszolása komoly kutatásokat igényel...

A munkahely nemcsak tárgyi, de emberi környezetet is jelent az ott dolgozók számára. A munkahelyen belüli emberi kapcsolatok, a munkahely ún. pszichikus atmoszférája nagymértékben befolyásolja a termelékenységet s a dolgozók közérzetét. A munkatársak összeválogatása, a köztük kialakuló munkatársi viszony zavarmentességének elősegítése az üzemvezetés egyik fontos feladata. Ehhez azonban a gyakorlati emberismeret gyakran nem elégséges; ismerni kell az üzemi kollektívák lélektani törvényszerűségeit.

Mindez együtt...

Elméleti tételekből indultunk ki s íme — a mindennapi élet tényeihez jutottunk el. A lélek — ha lehántottuk róla a misztikum burkát — hétköznapi létünk mozzanatává válik, s épp e hétköznapiságban rejlik igazi jelentősége. Ennél fogva a lélektan sem a kuriózumok tudománya, hanem a legpraktikusabb tudomány, mely az ember leghétköznapibb szükségletei kielégítésében, a gyakorlati tevékenység tudatos szervezésében nyújt segítséget azokon a részterületeken, melyeket itt csupán körvonalazni, olykor éppenséggel csak jelzésszerűen érinteni törekedtünk. Mindez együtt jelenti a pszichológiát, amely ma már választ tud adni az embernek önmagával szemben támasztott kérdéseire...

MURÁNYI MIHÁLY

ÉRZELMI NEVELÉS A TÖRTÉNELEMTANÍTÁSBAN

Az érzelmi élet sekélyesedése láthatólag világjelenség. A nyugati, úgynevezett válságirodalomnak ez a legfőbb tanulsága. Gondoljunk csak Hemingway közömbös bérgyilkosaira, Miller, T. Williams vastörvényű, rideg világára, vagy Camus Közöny-ére.

De „elérzelemtelenedésről vallanak a legdivatosabb nyugati filozófiai irányzatok is: a hasznosságot istenítő instrumentalizmus és pragmatizmus, a csak fizikai-biológiai ingereket elismerő behaviorizmus, az emberi kötelekeket szétszaggató egzisztencializmus.

Mintha egy világméretű sztriptízben vetné le a nyugati világ az emberi érzeseket, s már csak az önzés, hitelenség, kiégettség látszik.

Az érzelmi élet elsatnyulásának bizonyos tünetei azonban felfedezhetők a szocialista országokban is. Kelet-Németországban aggodalmas hangú kritikák hívják fel a figyelmet a líra, s az életszemlélet eltechnizálódására; nálunk a kispolgári, számító nézetek felerősödése utal erre. A Szovjetunióban nemrég heves vitákat váltott ki az emberi viszonylatok tapasztalható „eldologiasodása” — mintha a tudomány, a racionális tervezés, az úrrakéták korában felesleges múltbeli csökevények lennének az érzelmek, érzelmi élmények.

Világosan kell látnunk azonban, hogy amíg a biznissz-szellemű kapitalizmusban szükségszerűen következik be az érzelmi élet torzulása, addig az „érzelmi üresség” a szocializmustól valójában idegen; jelentkezése tehát esetleges, átmeneti.

A szocialista társadalom építése egyenesen megköveteli az alapvető emberi érzeseket, sőt új érzések jelentkezését teszi lehetővé. Lehetetlen lenne szocialista társadalmat építeni népszerűtet, hazaszeretet, internacionalisa érzések nélkül. De nem nélkülözhető a munkaszeretet, a jó ügybe vetett hit érzései sem.

Az új tantervek helyesen ismerték fel a szocialista világnézetet, erkölcsöt és magatartást megalapozó érzelmi nevelés jelentőségét. Ebben a munkában a történelemtanításnak — a tantárgy természeténél fogva — kimagasló szerepe van. Mégis jelenlegi történelemtanításunk itt is alatta marad a saját lehetőségeinek, és talán itt a legjobban. Ezért — és a fent vázolt átmeneti érzelemellenes tendenciák miatt — az érzelmi nevelés problémáira megkülönböztetett figyelmet kell fordítanunk.

Mindenekelőtt azt a kérdést kellene tisztáznunk, hogy a történelemtanításunkban jelenleg miért nem kielégítő az érzelmi nevelés. Az egyik ok minden bizonytalanság, hogy az ilyen irányú erőfeszítések az elmúlt évtizedekben erősen diszkreditálódtak és megnehezültek. Az idősebb tanárnemzedékben, és az akkor diákoskodó mai tanároknál még él annak az emléke, hogyan játszotta ki a Horthy-korszak az érzelmi nevelést az értelmivel szemben, hogyan tette nacionalista-soviniszta nevelés alapjává. Ismeretes az is, hogy az ötvenes évek dogmatizmusa megnyírt verbálissá, tételmagyarázóan szárazza tette történelemtanításunkat. Nem kedvezett az érzelmi nevelésnek a hazaszeretet érzésének és fogalmának bizonytalan helyzete, nacionalizmussal való gyanúsítgatása, s az az erkölcsi-politikai türelmetlenség, amely a tanórák őszinteségét tette kérdésessé. Úgy látszik, a tehetetlenségi erő folytán, még mindig hatnak a régi beidegződések — habitusban, tankönyvi anyagban, módszerekben egyaránt.

A másik fő ok bizonyára: az érzelmi nevelés irodalmának szinte teljes hiánya, elvi és módszertani kérdéseinek kidolgozatlanlaga. A marxista pszichológiában sokáig háttérbe szorult az érzelmek kérdése. Erősen hézagossá eredményei még csak

most kezdenek átmenni a pedagógiai köztudatba. Érthető tehát, hogy az általános pedagógiai irodalom is — az aktivitásról vagy az értelmi nevelésről szólva — csak utalásszerűen általánosságokat képes nyújtani.

Az elmondottakból következik, hogy szinte teljesen tanári és felügyelői tapasztalataimra támaszkodva, legfeljebb a körvonalazását kísérhettem meg a történelemtanítás érzelmi nevelésének.

A félreértések elkerülése végett először is le kell szögeznünk: az érzelmi nevelés sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem választható el a nevelés egyéb területeitől. Nem fogadhatjuk el azt a hagyományos álláspontot, amely az érzelmi nevelést a nevelés, az értelmet pedig az oktatás körébe utalta. A szellemi életet nem lehet az értelem, az érzelem, az akarat mozaikjaira bontani. A tanulás az egész embert köti le; nemcsak a tudat rétegeiben megy végbe, hanem kapcsolódik az emocionális szférákkal is. A gondolkodás az értelmi elemek mellett érzelmiakat is tartalmaz. A kétfajta elemek egymást ösztönöz vagy gátol, szüntelenül egymásra ható viszonyban vannak; funkcionálásukban tehát szétválaszthatatlanok.

Az érzések saját eszközeikkel taníthatatlanok. Csak gesztusok, szavak, közvetítő eszközök segítségével tudjuk (jelenleg még) érzékelni és átvenni őket. Ebből következik, hogy az érzelmi nevelés valójában intellektuális (és esztétikai) eszközökkel történik. Módszerei lényegében nem különböznek az értelmi nevelés módszereitől.

A helyes érzelmi nevelés csak ismeretfeldolgozással, az értelmi és esztétikai neveléssel együtt valósítható meg. Ezt bizonyítja a történelemtanításban elfoglalt helye is. Az érzelmi nevelés egyszerre cél és eszköz a történelemtanításban: — eredmény és eszköz. Érzelmi nevelésünk eredményeképpen ott áll a szocialista ember, akinek a személyiségjegyei között az egyik legfontosabb a gazdag érzelmi műveltség ugyanakkor az érzelmi nevelés lehetőségei és részeredményei állandóan segítik az ismeretek elsajátítását, az intellektuális munkát, mint motivációs erők és eszközök.

Semmiféleképpen sem lehet tehát a célunk, hogy valamiféle mindentől független érzelmi nevelést hirdessünk. Más kérdés azonban, ha az oktatás-nevelés komplex folyamatában az érzelmek nevelésének szálait figyeljük meg, és írjuk le — a szöveget eme szálainak erősítése, tökéletesítése érdekében.

Eljárásunk akkor mutatkozik a legeredményesebbnek, ha elsősorban a szálak kiindulópontjait, összefonódásait, egyszóval az érzelmek geneziséét tárjuk fel.

Az elemző vizsgálat három főforrást különböztet meg. Az első: az ismeretszerzés mint tevékenység, a második: a feldolgozandó ismeretanyag, a harmadik: a tanítás módszerei. A következőkben így vesszük szemügyre, egyenként, a történelemtanítás során megfigyelhető érzelmeket.

1. Az intellektuális tevékenységből fakadó érzések a legközvetlenebbek a történelemtanításban jelentkező érzések között. Olyan spontán érzelmi megnyilvánulások ezek, mint amelyek a fizikai munkát vagy a testedzést kísérik: a munka mámore, a sikerélmény, a ráतालás öröme, a nehézségekkel való dacolás stb. A tapasztalatok szerint ezeket az érzéseket hajlandók vagyunk lebecsülni, pedig a munkaszeretet, az önmagában bizó kezdeményezés, a szellemi munka győrelmeit is vállalni-akarás szempontjából rendkívül fontosak. Tehát tudatosan és tervszerűen kell építeni rájuk. (Ezek az érzések épp annyira gyümölcsei, mint amennyire magjai az aktivitásnak.)

A tanórai szellemi munka nyomában még fel kell lépnie a közösségbe vetett bizalomnak, a közösségben levés jóérzésének is. Az ilyenfajta érzések nyilvánvalóan abból a közvetlen tapasztalatból származnak, hogy aminek megoldására nem képes az egyén, megoldja a közösség. Igaz, jelenlegi pedagógiai szemléletünk még erősen a maga egyedi mivoltában kezeli az osztályközösségben élő tanulót. Inkább az egyént nézi, sokkal kevésbé az osztályt. Korunk a kollektív alkotásoké! De vajon mennyire készít elő a közös erőfeszítésekre az az iskola, amelyben még mindig a leggyakoribb kép: a tanár, aki ad, a tanuló, aki reprodukál. (Milyen ritkák még

a közös megbeszélések, a tisztázó viták, a problémákat oldó kollektív „agyostrom”!)

Közvetlenül ható, egyéniséget meghatározó érzések fakadhatnak a tanítás-tanulás folyamatában a pedagógus személyiségéből. A tantárgy iránti szeretet, a bizonyos történelmi hősök és korok iránti vonzalom, az igazság feltárásának vágya, a tények tisztelete — a pedagógus egész habitusa életre szóló érzelmek megalapozója lehet.

A felsorolt emocionális megnyilvánulások a munka közvetlen követelményei. Azonban összefüggésük az ismeretekkel és a módszerekkel nyilvánvaló. Apró, jelentéktelennek látszó érzések ezek, azonban mégis csak a szocialista ember személyiségének építőkövei. Számbavevésük szemléleti kérdés. Azé a szemléleté, mely szerint a tanulás tevékenység, munka, mégpedig olyan munka, amelyet a feldolgozandó anyag természetével, a különböző módszerek és eljárások segítségével igyekeznek a pedagógus élvezetessé, örömmé tenni.

2. A történelemtanításban feltűnő érzelmek második forrása maga az ismeretanyag. Az ismeretek valóságot felidéző erejüknel fogva épp annyira lelkesíthetnek, mint amennyire letörhetnek; szeretet vagy gyűlölet kiváltói lehetnek, mint a bennük objektívalódott jelenségek és események. Magának az anyagnak a hatásai ezek, ahogy a fa milyensége érzéseket vált ki a jó asztalusból, vagy a festékek anyaga a festőből. Csak hogy a történelemtanításban legtöbbször magasabb rendű, jelentősebb érzésekről van szó.

Azt hiszem, nem járok messze az igazságtól, ha azt állítom, hogy jelenlegi érzelmi nevelésünk elsősorban a tananyag érzelmi nevelése, szinte csak az ismeretek hatása a tanulók érzelmvilágára. Mert a hatások elmélyítését, növelését, távlatait is biztosító módok és eszközök kialakításában még nagyon az elején járunk.

A történelmi ismeretek érzelmi nevelésében első helyre kell állítanunk a történelmi személyiségeket, mint az eszményképeket vagy negatív példákat. Az érzelmeket nem lehet közvetlenül közölni, tanítani. Ezért van szükség a közvetítő-hordozó példákra.

A példaadással kapcsolatban azonban óhatatlanul előkerülnek a didaktikai alapelvek és módszerek is. A példa csak akkor ér valamit, ha az eleven élmény erejével hat. Ha Leonidászról vagy Szpartakuszról csak annyit mondunk, hogy kiváló katonák, hősök voltak, az érzelmeknek semmit sem adunk. Tetteikben, viselkedésükben, eleven képekben kell megmutatnunk őket. A konkrétban az általánost, mint ahogy a művészet teszi.

Az érzésekre, érzelmekre ható eleven élménynél azonban tovább kell lépnünk. Az emóciókból olyan erkölcsi eszméket kell kialakítanunk, amelyek a szocialista világnézet és morál építőkövei lesznek. Alkibiádész hazaárulásában a hazaárulást ítéltetjük el, a máregpoharat kivéve Szokratész okán az elveiért halni is tudó embert becsültetjük meg, Hannibál tetteiben a kitartást, mint erkölcsi értéket állítjuk a tanulók elé.

A példaadás érzelmi nevelése nem nélkülözhet még két követelményt. Csak akkor igazán hatásos és helyes, ha a tanulók életkori-morális adottságaira épül, és a szocialista ember személyiségét építi.

Érzelmi nevelésünk végső célja tehát erkölcsi-világnézeti fogalmak kialakítása. Zrínyi hazaszeretetétől el kell jutnunk a hazaszeretet fogalmáig. Marx és Engels korának és harcának, érzékletes bemutatása nyilvánvalóan csak alapja lesz a szocialista humanizmus és internacionalizmus eszméinek. Megint csak hangsúlyoznunk kell, hogy a helyes — az emóciókat fogalmakká dolgozó — érzelmi nevelés lényegében intellektuális eszközökkel történik.

Gazdag érzelm-források fakasztói lehetnek a tömegek történelmi szerepét jelző ismeretek. De erre a lehetőségre ritkábban gondolunk. Pedig a nép- és hazaszeretet, a nemzeti öntudat, a pártosság, az internacionalizmus érzése leginkább az

ilyen ismeretek nyomában sarjad. Mi neveljen hazá- és népszerűtetre, ha nem a kuruc szegénylegények példája, akik homályos hazá-tudatukkal mindent feláldoztak az uraktól kisajátított, és magára hagyott hazá megvédéséért? Vagy növesztheti-e jobban bármi is a humanista, a hazafiúi és az internacionalista érzelmeket, mint az illegális KMP harca a faszizmus és a háború ellen?

Az 1848-as forradalom eseményei során a tömegek eldőntő jellegű fellépései — március 15-én, március 29-én, a szeptemberi fordulat idején, szeptember 28-án — a népszerűtet érdekében önmaguktól beszélnek. Nyilvánvaló, hogy a tömegek — rabszolgák, jobbágyok, proletárok; a magyar nép, a szovjet nép; keresztések, kurucok, végvári vitézek történelemalkotó szerepének, helytállásának felvétele a tananyagba, igen nagy jelentőségű tantervi kérdés az érzelmi nevelés szempontjából is. De nem szabad elfelejtenünk, hogy pedagógusra háruló szemléleti és módszertani kérdés is.

A történelmi ismeretek sokaságából hallatlan erővel hatnak az ember érzelmvilágára a helytörténeti jellegűek. A hazá és a hazafiság fogalmának kötőanyagát azok az érzések alkotják, amelyeket az ember „szűkebb hazája” és annak népe iránt érez. Ezek mozgásba hozása, újabb ismeretekkel való táplálása gazdagabbá és elmélyültebbé teszi a fogalmakat. Sajnos, azonban aránylag kevés azoknak a tanároknak a száma, akik a helytörténetre is építenek. Nem igen tagadható, hogy a helytörténetész tanárok és diákok szórványos, eléggé nem hasznosított jelenségek.

Eddig az ismeretekbe rögződött történelmi valóság érzelmekeltő hatásait tárgyaltuk. Nem közömbös azonban az ismeretek formája, nyelvi, esztétikai öltözete sem.

Az eleven képeket teremtő szépirodalmi szövegek, a Csokonai által emlegetett „nézésre kitett példák”, a „munkálkodásba hozott érzések és indulatok” által mindig jobban szolgálhatják érzelmi nevelésünk céljait, mint az elvont fogalmi ismereteket. De nem csak a művészileg megformált történelmi ismeretekre gondolhatunk. A források valóságközelsége, a tankönyv stílusa, a tanári előadás színesége, érzékletessége, a tanóra hangulati elemei mind nagy jelentőségűek az érzelmek felkeltésében. A történelemtanítás és tankönyvirás nyelvének kialakításában döntő szerepet kell játszania az érzelmi nevelés szempontjának. Hogy mit érhet el a nyelvi feldolgozás az érzelmekeltés terén, arra jó példa lehet a jelenlegi III. osztályos gimnáziumi tankönyv Marx-szemlélye a 48-as párizsi forradalomról vagy a tankönyv írójának, Unger Mátyásnak pompás, érzékletes stílusa.

3. A didaktika módszerei közül mindegyik alkalmas az érzelmek nevelésére; a jól megválasztott módszerek azonban még inkább fokozhatják a gondolkodási tevékenység, és az ismeretek által kiváltott érzelmeket.

Tehát a didaktikai módszerek közül egyesekkel fokozottabb, és sokrétűbb emóciókat hozhatunk létre. Megkülönböztetett szerepük van ezen a téren az érzékletes, eleven ismereteket nyújtó módszereknek: az irodalmi, zenei, vagy képi szemléltetésnek, az élményszerű, színes tanári előadásnak, a tanulmányi kirándulásnak. Az érzelmi élményeket erkölcsi-világnézeti eszmékké feldolgozó módszerek közül az erőteljesebb tanári vezetés éppen úgy hozhat jelentős eredményeket, mint a tanulók részbeni vagy teljesen önálló munkája.

Az érzelmi és élmények fogalmakká fejlesztésében a gondolkodásnak ugyanazokat a műveleteit alkalmazzuk, mint általában az értelmi megismerésben. Azonban itt is az egyik művelet érzelmi szempontból hatékonyabb lehet, mint a másik. Az egyszerűbb gondolkodási műveletek közül igen nagy érzelmekeltető ereje van az összehasonlításnak és a szembenállításnak. (Pl.: Danton és Robespierre; szociáldemokraták és kommunisták; az egyik oldalon az áruló István nádorok, habozó Mógák, a másikon a felkelő nép, a hazatérő huszárok.)

Fokozott érzelmteremtő hatásuk van az ismeretkoncentráción alapuló analógiáknak — pl.: a hódító rómaiak kegyetlenkedései Karthágóban, s a náci hódítóké a II. világháborúban; Cavaignac, Sztolipin, Horthy; a „fekete százak”, Prónai

és Ostenburg különítményesei, Csombe zsoldosai stb.

A gondolkodás műveletei közül az érzelmi nevelésben és az egész történelem-tanításban, igen nagy jelentősége van az ismeretek konkretizálásának. Minél elvontabb egy ismeret, annál közömbösebb az érzelmek számára. Tehát az elvont ismereteket vissza kell helyoznünk az érzékletesség körébe, hogy az érzelmileg is haszon. Nem elég például levezetnünk: a XVI. századi mezőgazdasági árutermelés hogyan vonja maga után a majorsági gazdálkodás kiszélesedését, ez meg a robotterhek növelését; a források alapján érzékeltetnünk is kell tennünk, hogyan jelentkezett ez a folyamat a bajmóczi jobbágyoknál vagy a Nádasy birtokon, — ha azt akarjuk, hogy a népszerűtet, a kizsákmányolás elleni gyűlölet vagy a pártosság érzése is kapjanak valamit.

A történelemtanításban alkalmazható módszerek eljárások közül különösen az életszerű szituációk teremtésére és a történelmi látszatok, előítéletek elleni harcra, mint eljárásra, érdemes felhívni a figyelmet.

Mert mi is az életszerű szituáció-teremtés lényege? Az oktatás módszereivel és eszközeivel eleven történelmi helyzetet teremtünk; azaz lehetővé tesszük, hogy a tanuló beleképzelje beleélje magát bizonyos történelmi helyzetekbe és korokba, s ezzel önkénytelenül állásfoglalásra kényszerítjük. Érzékletlen megfestjük például a tatárjárás utáni Magyarország helyzetét, benne IV. Béla lehetőségeit, s utána következik a kérdés; „Mit tettél volna te a király helyében?” Így a tanuló eleven problémákra irányuló érzelmi-értelmi belátások alapján tanulja meg becsülni a „második honalapítót”, és eszmél rá a felelősségtudat és a hazaszeretet jelentőségére.

A másik említett módszeres eljárás azon a kézenfekvő tényen alapul, hogy minden látszat csal, az érzések területén különösen. 1944. október 15-ének valóban az a látszata, mintha Horthy kormányzó komolyan ki akart volna lépni a háborúból, és már-már a rokonszenv, s a minden alóli felmentés érzései környékeznek meg bennünket. De a valóságos tények elemzése mást mond. A felismert igazság nemcsak Horthy magatartásának teljes elítéléséhez vezet, hanem a felelőtlenség, a nemzeti érdekek fölé emelt osztályérdekek és individualizmus elutasításához is. Ilyenfajta látszat a történelemtanításban rengetegszer előfordul. A NEP-korszak rendelkezései például ugyancsak azt a látszatot kelthetik tanítványainkban, hogy igenis a kapitalizmusnak készítik az utat. De ha a tények tüzetesebb elemzése alapján eljuttatjuk tanítványainkat Lenin és a későbbi szovjet történelem igazához, megtanulhatják még jobban becsülni Lenint.

Még inkább küzdenünk kell — és érdemes küzdenünk — azok ellen a látszatok ellen, amelyek a történelmi és a logikai szempontok diszharmóniája következtében keletkeznek. Az adott történelmi összefüggések mellőzése, jelenségek és személyek történelmietlen kezelése, a logikai szempontok türelmetlen alkalmazása, örökösen a „korlátok” emlegetése könnyen szétzúzhatják a történelem érzelmeivel nevelő lehetőségeit. Mert szükségképpen fogyatékos lesz az érzelmi hatása annak a Zrinyinek, akinek a hazafiúi tetteit a marhakereskedő kalmárkodásával mérjük, világnézetileg pedig elmarasztaljuk a vallásossága miatt. Vagy nem lesz-e károsan szegényes annak a Kossuthnak az érzelmi ereje, akitől a nemzetiségi kérdés marxista megoldását várnánk el?

Ha történelem tanításunkban lelépünk a történelmiség útjáról, s a „végkifejlet” logikáját erőltetjük rá az adott történelmi jelenségekre, az ítélőszékké változtatott történelemtanítás hamis ítéleteket hoz, és megfosztja a történelmet érzelmeivel erejétől.

Kifejtett gondolataim az érzelmi nevelésről észrevehetően csak szakdidaktikai jellegűek. A történelmi tanóra tényezőiből: — tevékenység, tanuló, tanár, ismeret, módszer — indultam ki, s előidézőkként, forrásokként fogtam fel őket. Nem vizsgáltam tehát az érzelmek problémáját a pszichikai folyamatok egészében, sem az érzelmek tartalmait stb. Szándékosan csak a didaktikai apparátusra összpontosítottam, mert — véleményem szerint — így világosíthatók meg a legegyszerűbben a történelemtanításon belüli érzelmi nevelés elvi és módszertani kérdései.

Dr. SZABÓ KÁROLY

MEGJEGYZÉSEK EGY VITÁHOZ

A nevelők és szülők körében a közelmúltban nagy visszhangot váltottak ki a „Nógrád” „Fegyelem és fegyelmezés cím alatt indított vitájában közölt írások”. (Kár, hogy a beérkezett jelentős számú hozzászólásból csupán néhány került a közönség elé). A véleménycserét élénkítette, hogy a „Népszabadság” hasábjain azonos időben látott napvilágot néhány olyan cikk, amely a gyermekek testi fenytésének kérdésével foglalkozott.

Az elhangzott vélemények sokoldalúan közelítették meg a fegyelem és fegyelmezés problémáját, de az ütközopont döntően — ami bizonyos szempontból érthető is — a testi fenytés körül bontakozott ki. „Hogyan legyen a nevelőnek tekintélye, ha egy pofon miatt újságba teszik”. Miért szólnak bele munkánkba, a szülők közül egyébként is többen kérik, legalábbis hozzájárulnak gyermeik „komolyabb” fenytéshez is. „En ugyan nem nyúlok hozzá, minek szerezzenek magának bajt, beírom az ellenőrzőbe és kész”. „Látja, ezek nehezítik munkánkat, hogyan neveljem én a gyermekeket szép szóval, amikor a szülők és a kartársaim közül néhányan verik őket, így megszokják, hogy csak az az elítélendő cselekedet, amiért kikapnak”. „Az én fiamat csak üssék nyugodtan, engem is vertek, mégis ember lettem”. „Csak az én gyerekeimhez merjenek hozzányúlni egy ujjal is az iskolában. Mondják meg, ha valami baj van azzal a bűdös kölyökkel, majd én elrakom. De csakis én, mert az enyém”. „Mi ugyan nem bántjuk otthon a gyereket soha, de ha az iskolában máskepp nem boldogulnak vele, inkább csapjanak oda, minthogy gyenge legyen a tanulmányi eredménye”. „En ugyan nagyon ritkán megverem, de olyankor mindig meg is beszélem vele miért kapott ki, vagyis elbíráltam vele tettét és a kapott büntetést.”

A gondolatok tartalma, a testi fenytés kifejezett védelme, megtűrése, paragrafusra hivatkozó bártortalan el-

vetése tanúsítja, milyen széleskörű még ma is — a szülők és a pedagógusok részéről a gyermekek veréssel történő fegyelmezése. Erre mutatnak egyéb tapasztalataim is. Ismerek olyan iskolákat, ahol néhány nevelő kivételével rendszeresen alkalmazzák a testi fenytést és egyes nevelők még elméleteket is gyártanak „nevelési módszerük” jogosultságához. Baráti beszélgetések, családi összejövetelek alkalmával számtalanszor elhangzik, hogy a társasághoz tartozó anya vagy apa miért és milyen módon verte meg a drága — nem ritkán agyonkényeztetett — csemetéjét.

A felsorakoztatott nézetek, tapasztalatok a mögöttük levő valósággal könnyen meggyőzhetnek arról is, hogy itt nem egyedi esetekről, hanem egy pedagógiai, egyben társadalmi jelenségről van szó. Méghozzá egy olyan társadalmi jelenségről, melynek megítélésében a társadalom tagjai, a nevelők, a szülők nem egységesek. Az egyes szubjektív nevelési tényezők szavakban és tettekben megnyilvánuló nézeteltérései — ha a közvetlen kiváltó okai széles skálán mozognak is — mindig világnézeti tartalmúak. Valamilyen formában állást foglalnak a társadalmunk egész lététől idegen gyermeki testi fenytés mellett vagy ellen. Megjegyzem, itt az esetek döntő többségében nem valami tudatos társadalmi állásfoglalásról van szó. Inkább a gyakorlat bonyolult szövevényeiben való tévelygésről, a következtelen gondolkodásról és cselekvésről, a régebbi társadalmakat jellemző szokások, nézetek továbbéléséről beszélhetünk.

Mivel a helytelen gondolkodás, a hamis nézetek természetüknél fogva csak eszmecserekből, vitákból tisztázódhatnak, a helyes gyakorlat pedig határozott meggyőződésen nyugodhat, feltétlen helyesnek tartom, hogy a fegyelem és fegyelmezés társadalmi és pedagógiai vonatkozásairól — más társadalmi kérdésekhez hasonlóan — őszinte és nyílt vitát folytatunk a tantestületeken, a családokon túl a szélesebb közönséghez eljutó sajtó hasábjain is. *Helyes, ha az élő és nem*

is periférikus problémákat a maguk értékrendjében időben feltárjuk, hogy az érintettek széles körével együtt megkeressük a helyes megoldást. Akik egy létező és negatívan ható jelenséget nem létezőnek vagy századrendűnek tekintve agyon akarnak hallgatni, kárt okoznak, eltorlaszolják megszüntetésének lehetőségeit. A nevelés gátjainak megszüntetését célzó véleménycsere, a szocialista nevelés tökéletesítése szempontjából csak hasznos lehet, még ha olyan kényes kérdés is, mint a gyermekek testi fenyegetésének elítélése. A széleskörű vita feltétlen elősegítheti a legkülönbözőbb nevelési alakzatok összhangjának megteremtését, amely a gyermekek személyiségének alakításánál nagyon lényeges.

A fegyelem és fegyelmezés vita létjogosultsága vázlatos indoklásán túl szükségem érzem a témához kapcsolódó néhány gondolatom részletesebb kifejtésének. Úgy gondolom, könnyű belátni néhány utalás alapján is, hogy a fegyelem mindenkor fontos alkotó eleme volt a társadalmi együttélésnek. Nélküle lehetetlen a sokféle társadalmi viszonyulás rendje, az emberek együttműködése. A közös emberi tevékenység minden fajtája magában foglalja a fegyelem elemeit, a vezetés és engedelmeskedés különböző formáit. Ezek a függési viszonyok mindig valamilyen érdekből vagy érdekekben alapulnak. Ez a sajátosságuk meghatározza a fegyelem jellegét, tartalmát és formáját.

Az előző osztálytársadalmak fegyelme a kizsákmányolás érdekeit szolgálta, a nép túlnyomó többségét alárendelték az uralkodó kisebbség akaratának. Mivel ez a fegyelem ellentétes volt a milliók érdekeivel, csakis kényszerű, minden tudatosságot nélkülöző szolgai engedelmeskedés lehetett. A tőkés gyárban a munkás már egészen a gépi berendezés részévé válik, és éppen úgy nem lehet saját akarata, ellenvéleménye, mint a gépnek. A fegyelmezés kelléktárában a kényszerű jellegnek megfelelően megtalálható a kegyetlen brutalitás, a bot és az éhség eszköze, az erőszak minden lehetséges formája.

Az osztálytársadalmakban létrejön egy másik fegyelem is, amelyet az elnyomók elleni küzdelem hív életre. Az elnyomottak fegyelmit legmagasabb

szintre a minden emberi kizsákmányolás megszüntetésére törekvő munkásosztály emelte. A hatalom kivívása után a munkásosztály a régi fegyelem megszüntetésével egyidőben fokozatosan megteremti a gazdasági és kulturális alapját, hogy a saját fegyelmit magasabb szintre emelve uralkodóvá tegye az egész nép számára. Ez a fegyelem már az új társadalmi rend fegyelme, amelynek alapja az emberek érdekazonossága, a szabadság és szükségyszerűség kölcsönösségének felismerése. Fő eszközei pedig a közös célkitűzések megvalósítására mozgósítás, az érdekszférák tudatos feltárása és a meggyőzés. Az ember eszménye a közösség célkitűzéseit aktívan tevékenykedő, a társaiért minden körülmények között felelős, a fegyelmet tudatosan vállaló ember.

A gyermekeket mindig annak a fegyelemnek a szellemében nevelték és neveljük ma is, amelyet később, ha felnőnek, megkívántak, illetve megkivánunk tőlük.

Az osztálytársadalmakban a fellövekvő nemzedéket a legváltozatosabb eszközökkel és eljárásokkal igyekeztek engedelmes alattvalókká idomítani. A burzsoá állam iránti feltétlen hűségre, az uralkodók iránti tiszteletre nevelés érdekében nem riadtak vissza a testi és lelki nyomorítás, az akarat durva elfojtása, a szellemi torzítás egyetlen formájától, módozatától sem. A fasiszta Németországban ezeket a célokat ebbe a rövid mondatba tömörítették: „A német ifjakat úgy kell nevelni, hogy megszokják a kegyetlenséget és eltűnjék a verés.”

A szocialista társadalom már előzőekben említett fegyelme zűszégszerűen megköveteli, hogy a gyermekek személyiségének alakításánál fő feladatunknak tekintsük a közösségi és egyéni érdek összhangjának megértésén nyugvó aktivitás és tudatos fegyelem vállalás (amennyire a gyermek életkora megengedi) kibontakoztatását. *A fegyelem ebben a vonatkozásban olyan erkölcsi jelenséggé válik, amelynek kialakítása nem oldható meg különböző rendszabályokkal, vagy visszatartásokkal.* A fegyelem tudatos, önkéntes vállalására szoktatás, a gyermek akaratának nevelése kizárólag a jól szervezett, folyamatos tevékenység és széleskörű hatásterendszer eredményeként valósulhat meg. *Mivel a testi fenyegetés csupán a*

cselekvéstől való elriasztást, a passzivitást, az alázatos alkalmazkodást szolgálja, nem illeszthető semmiképpen ebbe a hatásrendszerbe. Alkalmazása rendkívül káros, ezért elítélendő. Vagyis nem azért nem szabad a gyermekét megverni, mert rendszabályok tiltják, hanem azért vannak a gyermekeket védő, testi fenyítést tiltó törvények, mert a gyermek verése gátolja egészséges testi és szellemi fejlődését. Meggyőződésem, hogy a fegyelemre nevelés feladataival, a fegyelmezés helyes módozataival, a testi fenyítés káros hatásával a nevelők, de a gyermekekért felelősséget érző szülők egy része is tisztában van. Mind többen vállalkoznak a verés nélküli nevelésre, mégis önkéntelenül felmerül a kissé türelmetlenné tűnő kérdés: miért ilyen lassú az új, közös tevékenységen, kölcsönös megbecsülésen alapuló felnőtt és gyermek viszony kialakítását gátló, negatív jelenség felszámolása. Miért nem került még ez az elavult, ártalmas eszköz megfelelő helyére: a történelem lomtárába. A válasz nem olyan egyszerű, hiszen mindjárt az első áttekintésre az egymással szorosan összefonódó okok egész láncolatával találkozunk szemben magunkat. A rendkívül bonyolult szövevényből megkísérlek egy néhány, véleményem szerint alapvető okot kiragadni.

A testi fenyítés tovább élésének egyik igen jelentős oka a nemzedékről nemzedékre származó, régihez, megszokotthoz való kényelmes ragaszkodás. A helyzet legjobban úgy jellemezhető, a tételt már nagyon sokan megtanulták, de a meggyőződésen alapuló alkalmazáshoz vezető fáradságos út végigjárására csak az igényesebbek vállalkoznak. A nagyon is sokrétű gyakorlatban való eligazodáshoz szükséges politikai és világnézeti meggyőződés kialakulása, a nevelési eljárások eredményes alkalmazására történő gondos felkészülés, a hivatásból eredő tudatos fegyelem vállalás, a nevelőtől és a szülőtől egyaránt nagy erőfeszítést kíván. Ebben a magasabb emberi és pedagógiai szintre törekvésben igen sokszor a legjobb szándék is zsákutcába kerül. Időleges vagy végleges megreked. Ilyenkor tolakodik elő, mintegy öngazolásul a Makarenkó-i pofon demagógiája. (még olyan szülőknél is, akik mindössze csak emyit hallottak a szocialista nevelés e nagy úttörő-

jéről) a számtalan gondra, idegállapotra, felnőttek tekintélyére való hivatkozás. Azt hiszem ezeket a gondokat, a gyorsan változó életünkből fakadó nagyobb mértékű idegi megterhelést senki sem tagadja. De vajon a gyermekek életét teljesen gondtalanná tettük már. Nekik nincsenek nagyon is reális és mégis elérhetetlen törekvéseik, nem lehetnek valóságos, vagy vált sérelmeik, ők kevésbé önérteteseek? Úgy gondolom erre nem lehet egyértelmű választ adni. Bizony, sok gyermek — ha figyelembe vesszük korával járó, nagyobb fokú érzékenységét — elég súlyos terhet hord a vállán, minden oka meglenne a panaszkodásra, helytelen tette mentegetésére. A szülők, a nevelők ennek ellenére — helyesen — megkövetelik tőlük a fegyelmezett magatartását, néha olyan szigorúan, hogy igazságtalan bántalmazásokkal megtoldják bajaikat, egy-egy, hosszú ideig nehezen gyógyuló sebbel. Ha a valósághoz egészen hűek akarunk maradni, még azt is be kell vallanunk, hogy a legtöbb verést éppen a nehéz körülmények között élő gyermekek kapják.

Szinte hallom a megjegyzést; ez igaz, de mit tegyünk azzal a gyermekkel, aki szemtelenül megszegi az iskola szabályait, vagy az otthon rendjét. Itt már meg is érkeztünk a másik igen lényeges okhoz, a tehetetlenséghez. A látványlag kényelmes megoldást kereső szülő vagy nevelő szükségszerűen szembekeverül a helytelen nevelése eredményével, a rendszabályok, tilalomfák gátja mögül kitérő gyermekkel. A különböző élethelyzetekben, tevékenységben nem tudatosult, rend, törvény, tiltás értelmetlen szólam szintjére súlylyedt, nem jelent többé visszatartó erőt. A felnőttekkel szemben bizalmatlanná vált gyermek csak a saját tapasztalatára épít, amelynek feldolgozása a bizonytalan értékítélet miatt torz, így természetesen helytelen cselekvésre, viselkedésre ösztönöz. Ekkor rendszerint előkerül az egyetlen, időlegesen hatékonynak tűnő eszköz, a testi fenyítés, amelynek hatása alatt a gyermek tudatában még hamisabbá válik a világról és önmagáról kialakított kép.

A torz világkép, a hamis tudat, a bizalmatlanság — amely lassan állandósul és kölcsönös jellegűvé lesz — teljesen megmérgezi a felnőttek és a

gyermek közötti viszonyt. Ez a helyzet megnehezíti a gyermek megismerését, a nevelésben elengedhetetlen alkotó együttműködést.

A felnőttek és a gyermekek közötti szakadékot nyugodtan vehetjük a harmadik jelentős oknak. A nevelők és szülők tekintélyes hányada nem ismeri eléggé a tanulókat, vagy saját gyermekét. Helytelenül értékeli tulajdonságaikat. Tetteik, megnyilvánulásai megítélésénél csak kevesen vizsgálják az indítékokat, cselekvésük mozgató rugóit. Egyformán minősítik a megválaszolatlan érdeklődés által vezetett gyermeki tapasztalanságból származó és a közösség érdekeivel tudatosan szembehelyezkedő gyermek fegyelmezetlen magatartását. Mindezt igen gyakran betetőzik a pillanatnyi hangulattól, idegálapottól függő, legönkényesebb büntetések kiszabásával. Hányszor találkoztunk igazságtalanul megbántott, önrzetében mélyen sérített gyermekkel.

A szándékoktól függetlenül, felületesen értékelt cselekvésekre indokolatlanul kiszabott büntetések, a felnőttek mögötti alattomos megnyilvánulásra készítetik a gyermeket. Az ilyen „meg nem értett” gyermekeket elég könnyen megtévesztik a megértést színlelő, felelőtlen magasabb korúak, akiknek a társaságát és tanácsait elfogadva, kivonják magukat a szülők, a nevelők, a közösség szabályai és hatása alól, „új baráti körükkel” sajátos törvényeket alkotva hozzákezdenek a környező valóság tapasztalatainak gyűjtögetéséhez. Megszületik a gyermekbanda, a galeri, a heitelen tettek láncolata, amelyért aztán legtöbb esetben senki sem akar felelősséget vállalni.

A magasabb korúak — közöttük néhány szülő — felelőtlenége magasan föl emelkedik az előzőekben említett okoknak. Ezek az elemek rendszertelen életmódjuk következtében maguk is szembekerülnek a szűkebb, vagy tágabb „közösségükkel”, nem ritkán az egész társadalommal. Létüket csupán a farkastörvény szabályozza. Körükben az ütlegetés, a brutalitás nemeinek alkalmazása, a mások megkárosítása, a közösség tulajdonának elcsajátítása teljesen természetes. Magatartásukkal bomlasztják környezetüket és szellemileg, erkölcsileg deformálják saját, vagy a hatókörükbe ke-

rülő gyermekeket. Ezek a gyermekek, a felnőttektől szenvedve, félve, maguk is kis ragadozókká válnak. Egész lényüket átszövi a dacos ellenállás, a gyűlölet, az agresszivitás, a durvaság. Csavarognak, állandó hordozóivá lesznek a hazug képmutatásnak.

Az ilyen erősen sérült gyermekeket ténylegesen rendkívül bonyolult, és sok türelmet igénylő munka árán lehetséges csak a közösségbe beilleszteni. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az ilyen irányú nevelő munka lehet igen eredményes is. Ugyanis az ilyen erősen sérült, bizalmatlan gyerek ragaszkodása egy idő után nagyon erőssé válhat az őket szerető, legfőképpen tisztelő felnőtt-höz, vagy az általa szeretett közösséghez. En inkább ebben a kérdésben hivatkoznék Makarenkóra, aki a testet, lelket ölü háború kegyetlenségében erkölcsileg sérült gyermekeket és fiatalokat kiváló pedagógiai tapintattal, szocialista emberre jellemző humanumon nyugvó tisztelettel vezetett vissza a becsületes, fegyelmezett emberek sorába.

A nevelés egységes hatásrendszer jellegéből kiindulva a testi fenytés tovább élésének alapvető okai közül csupán azokat igyekeztem feltárni, amelyek a szülőket és a nevelőket közvetlenül érinti, ezért legtöbb helyen együtt szóltam mindkét tényezőről. Ez egyáltalán nem jelenti, hogy a testi fenytést is végérvényesen felszámoló szocialista nevelés megvalósításában a nevelők és szülők egy szinten állnak, vagy azonos elbírálás alá esnének. Ebben az esetben is érvényes a közösség érdekeiből kiinduló, egyéni megítés.

A bátor következtetések levonásával, a szocialista szellemű nevelés hatékonyabbá tételével nem lehet egymásra várni, nem szabad a számlákat ide, oda tologatni, vagy hamis elvek ből kiindulva esetleg elsikkasztani.

A nevelők marxista világnézeti meggyőződésének további formálása, helyes cselekvések által történő szilárdítása, pedagógiai és lélektani ismereteinek gyarapítása, alkalmazási készségeinek magasabb szintre emelése nem tűr halasztást. Ez a folyamat szükségszerűen megköveteli a nevelőtestületet légkörének pozitívabbá vá-

lását, feltételezi a nevelők közötti eszmei, ideológiai vitákat, a pedagógiai és közéleti megnyilvánulások bátor, őszinte értékelését. A szocialistává váló életünk, nevelésünk egy-egy kérdésének, vagy éppen egy nevelési helyzetnek a nyugodt mérlegelése rendkívül tanulságos lehet.

Az egészséges pedagógiai légkör kialakításánál nem csak a negatív helyzetek boncolgatására gondolok. Sokkal fontosabbnak tartom a „nehéz” problémák eredményes megoldásának ösztönző tanulmányozását, vagy a kihasználatlan lehetőségek feltárását. Ott van például az ifjúsági szervezetek munkája, a gyermekek nagy erkölcsi gyakorlótere. Valljuk be csak őszintén — különösen néhány iskolagazgatótnak tanácsos önvizsgálatot végezni — az ifjúsági szervezet tevékenysége, közgonddá tétele, az úttörő és KISZ közösségek (örs, raj) együttélésének tökéletesítése hányszor tehetné elkerülhetővé a pofont, a vonalzót, vagy térképmutatót pálcá rendszeres használatát.

A nevelőtestületekben kialakított helyes szocialista nevelési gondolkodás és cselekvés nem marad meg az iskola falai között. Tovább gyűrűzik a szülők, a társadalom körében. A szülői értekezleteken, személyes beszélgetéseken még tapasztalható gyermekeket elmarasztaló beszélgetést felválthatja az eredményesebb, hatékonyabb, nevelés segítő pedagógiai tanácsadás. A verésre jogosító, burkolt igény benyújtását, az eltérő formában megfogalmazott engedélyadást kiszűrhetjük, a nagyjából azonos problémákkal foglalkozó szülők hasznos tapasztalatcseréje.

A legtöbb esetben ösztönösen nevelő szülők pedagógiai ismereteinek növelésére, nézeteinek formálására az

említettekén kívül még sok lehetőség kínálkozik. Gazdag a választék a TV adásaitól a TIT előadásokon keresztül a népszerű szakkönyvek kézbeadásáig. Kérdés; milyen széles körben, mely rétegekben, milyen hatékonysággal hasznosítják e kiváló lehetőségeket. Úgy gondolom ezen érdemes gondolkodni.

Ha százalékosan nem is számottevő, a demoralizáló hatásuk miatt, mégis legnagyobb gondot okoznak a felelőtlen, nehezen megközelíthető szülők. A változás lehetősége itt is fennáll, de a folyamat rendkívül lassú, amelynek meggyorsítása rendkívül szükséges. Sokat tehetnek ezért a munkahelyi vezetők, a kollektívák, akik nem lehetnek közömbösek beosztottjuk, munkatársuk családjával szemben. Ha valahol, akkor itt lehet és kell a gyermekek érdekében alkalmaznunk a legszigorúbb törvényeket. A másik oldalról pedig egy pillanatilag sem szabad szem elől téveszteni, hogy a legnagyobb megértésre, türelemre, szeretetre éppen ezeknek, a gonoszágoktól meggyötört, eldurvult gyermekeknek van szükségük.

Befejezésül megjegyzem, hogy a testi fenytés problematikája általában nem központi kérdése a nevelésnek, de nagyon fontos fokmérője lehet a szocialista nevelés hiányának. Fontos hangsúlyozni, ahol a testi fenytés, a gyermeki akarattal megtagadás, a megalázás bármelyik formája jelen van, nem beszélhetünk teljes értékű, szocialista nevelésről. Amíg a káros pedagógiai jelenségek léteznek, jogosult és szükségesszerű a megszüntetésükért folytatott küzdelem.

Nádházi Lajos

KÖZIZLÉS ÉS NÉPMŰVELÉS

„Új kultúráért, azaz olyan új morális életért vívott harcról kell beszélni, amely a legszorosabb benső kapcsolatban áll egy új életlátással, míg végül is a valóságérzés, és valóság szemlélet új módjává a „lehetséges művészekkel” és a „lehetséges műalkotásokkal” bensőségesen egybeforott világgá nem válik” — írta a 20-as évek elején Antonio Gramsci századunk kiváló marxista teoretikusa a művészetről szóló cikkei egyikében. Lenin hasonló általánosítást tesz, amikor a művészet népi jellegét hangsúlyozva az alkotók és a befogadók közti dialektikus egységnek „az egybeforott világnak” a megteremtéséért száll síkra: „Nem az a fontos, hogy mi hogyan vélekedünk a művészetről. Még csak nem is az a fontos, hogy mit ad a művészet néhány száz, sőt néhány ezer embernek, amikor népünk milliókat számlál. A művészet a népé. A széles dolgozó tömegekben kell mély gyökereit eresztetnie. El kell érnie a tömegek megértését és szeretetét. Az ő érzésüket, gondolkodásukat és akarataikat kell összefognia és felemelnie. Bennük kell felfednie és kifejlesztenie.”

Szocialista forradalmunk szerves részeként kibontakozott kulturális átalakulás pezsgő légkörében napjainkban a marxista elmélet gyakorlati megvalósítására kerül sor, a művészetek tudatformáló hatásának, szerepének problémája egyik központi kérdés. Az MSZMP VIII. Kongresszusán meghatározott közművelődési célkitűzések, valamint az Ideológiai Irányelvek a népművelés egyik legfontosabb feladatként éppen az esztétikai és művészeti nevelésnek, a lakosság ízlésének gyors fejlesztését, a műélvezők körének bővítését jelölik meg. Az egyre magasabb szintre emelkedő műszaki technika, amely közvetlenül is hatással van a termelőerők alakulására, alkotó fantáziájú embereket kíván. Ez pedig csak az olyan sokoldalúan képzett embernek lehet, aki fogalmi úton szerzett intellektuális műveltsége mellett esztétikai kultúrával is rendelkezik. Ilyen vonatkozásban az esztétikai nevelés mint az érzékek, az érzelem, a fantázia és az ízlés kimű-

velésének eszköze mind a technikai fejlődés, mind pedig a közhasznú termelés szempontjából általános jelentőséggel bír. Elhanyagolásának káros következményei jól tettenérhetőek már azoknak a közszükségleti tárgyakkal a kivitelezésben is, amelyeket naponta használunk, a munkahely az otthon berendezési tárgyaiban, tehát abban a legközvetlenebb milióban, ahol a munka és a pihenés óráit töltjük.

Ez azonban a kérdésnek csak az egyik oldala. Az esztétikai nevelésnek a gyakorlati élet szempontjából meglévő jelentőségén kívül van még egy egyetemesebb, még fontosabb emberi jelentősége is. A művészi alkotások megértésére, élvezésére való nevelés alapvetően szükséges a harmonikus személyiség kialakításához, a szocialista ember eszmei, erkölcsi arculatának formálásához. Olyan emberek neveléséhez, akiknek van szeme a természeti és a művészi szép meglátásához, akik élvezik és igénylik is ezeket a magasrendű élményeket. Az esztétikai nevelés nélkülözhetetlen eszköze a humanum formálásának. A teljes emberséghez hozzátartozik az az érzéki és szellemi, az érzékelés és gondolkodás harmóniája.

Az általános feladatok megvalósításához, — amelyek helyileg párosulnak a kultúrcentrum kialakításának feladataival — elengedhetetlen az eddigi eredmények és hiányosságok számbavétele, hiszen a számvetés sok esetben önkéntelenül is megmutatja a „hogyan tovább” útjait, azokat az utakat, amelyekre az objektív és szubjektív lehetőségek egyaránt módot adnak.

A megye, s még inkább a megyeszékhely kulturális fejlődésének elmentmondásai jórészt az egykori „kenyeretlen Tarján”, a mondvacsinált város káros eszmei örökségében gyökereznek. Ezt az örökséget — amely bizonyos fokú kulturális igénytelenségben és a polgári ízlés iránti fogékonyságban mutatkozik meg — a rendkívüli méretekben fejlődő új szocialista város még nem tudta teljesen

levetközni. A városközpont végleges kialakítása — néhány teljesen kész, impozáns épület ellenére — még néhány évet várat magára. Az építkezésekkel járó ideiglenes környezet nem szerencsés az esztétikai nevelés szempontjából. Ennek ellenére a legmodernebb stílus szerint épített új középületek és lakóházak a lakosság zömének megnyerték tetszését. Az izléses külsejű lakásokban legtöbbször új, modern bútor kerül, még akkor is, ha nem fiatal házások költöznek be, sokan kicserélik régi bútoraikat. Ez azt bizonyítja, hogy a mindennapos környezet esztétikus kialakítása egyike a legfontosabb, alig észrevehetően, de folyamatosan nevelő tényezőknek. Ugyanakkor a főként magánházakból álló lakótelepeken (Béke-telep, Rokkant-telep) sajátos antimodern építkezési stílus, az úgynevezett kerlkultúra kezd újjáéledni. Úgy tűnik, a saját házhoz jutó kétkezi munkás az egykori polgár családokat utánozza. A kertekben megjelenő díszítő elemek (törpe, vár, színes gömbök) álromantikájukkal károsan befolyásolják az esztétikai izlés helyes irányban való fejlődését.

A lakások belső díszítése nincs egyenes arányban a modern, praktikus bútorok iránti igénnyel. Széles tömegek hozták magukkal a múltból fogékonyságukat a hamisan csillogó dekorativitás, egy lesüllyedt szecesszió termékei s a szórakoztatóipar izgató és bódító áruiról. Ezt, a sajnos még mindig tömegigényt főként a piaci árusok elégítik ki gicces készítményeikkel. A kisiparosok termékbemutató kiállításai ráadásul még reklámozás is csinálnak ezeknek az áruknek, diszpárnák, csiszolt tükrök, falvédők, biszu stb.) Alakult egy népművelőkből álló bizottság, amely minden igyekezete ellenére sem tudja megakadályozni ezeknek az áruknek a készítését és terjesztését. Országos szervek közbenjárására lenne szükség. Helyi feladat viszont több lakberendezési kiállítás, szakmai tanácsadás rendezése, illetve szervezése. Jól ki kell majd használni a Képcsarnok Vállalat új salgótarjáni galériájában rejlő nevelési lehetőségeket.

A művészeti ágak közül a legnagyobb fejlődés a képzőművészet területén tapasztalható. A képzőművészek

nógrádi csoportja az észak-magyarországi területi szervezet tagjaként az elmúlt néhány évben országosan is rangot, nevet szerzett magának. Eredményes munkájukról a gyakori magas színvonalú, reprezentatív kiállításokon tesznek többezt között tanúbizonyságot. A kiállítások látogatottsága viszont azt bizonyítja, hogy az eredményekkel párhuzamosan, mondhatni azok függvényeként fokozódott a közönség érdeklődése is a képzőművészet iránt. Egy-egy kiállítást átlagosan 3—4 ezren tekintenek meg. Például az I. Észak-magyarországi Térileti Képzőművészeti Kiállítást 3521-en, a besztercebányai vendégművészek tárlatát 3100-an, a Nógrád megyei Képzőművészeti Stúdióbemutakozó kiállítását is több ezren látták. Kétségtelenül örvendetes jelenséget takarnak a számok, hiszen azt mutatják, hogy a város lakóinak tíz százaléka állandó tárlatlátogató. Akkor persze téves képet nyernénk, ha az egyes kiállítások látogatóinak számát összeadva próbálnánk egy év mérlegét megvonni, hiszen a tapasztalat azt mutatja, hogy szinte mindig ugyanazok tekintik meg a kiállításokat. Nem készült statisztika a látogatók társadalmi megoszlásáról, de a felületes felmérés alapján azt mondhatjuk, hogy főként diákok, — őket kísérő pedagógusok —, népművelők, az állami és a pártapparátus dolgozói közül kerülnek ki a „törzstagok”. A széles tömegek még nem képviseltetik magukat megfelelő arányban. Ebből következik, hogy népművelési munkánk egyik aktuális feladata a szélesebb rétegek bevonása a képzőművészet kinalta művelésébe. Ez azonban túl a szervező munkán, a tömegek direkt esztétikai nevelését is megköveteli.

A látáskultúrára való nevelés ésenek lényege a képzőművészeti műveltség alapjainak elsajátítása még messze vezet elmarad más művészeti ágak szervezett rendszerezett ismertetése mögött. Ez az oka, hogy szinte naponta találkozni emberekkel, akik fanyalagva jönnek ki egy-egy kiállításról, ahová éppen a hangos, de nem hivalkodó hírvérés csalogatta be őket. Keserű szájújuk oka elsősorban a művek megismeretése. Ez az érzés akarva-akaratlanul a modern képzőművészet elleni protestáláshoz vezet, amely

vagy az alkotók és a közönség közti feszültség, vagy pedig a közöny formájában fejeződik ki. Ezt lehetett például tapasztalni Tar István Tereferélők című szép, hangulatos köztéri szoborkompozíciójának fogadtatásakor. Vannak olyanok, — szerencsére a városban kevés számban —, akik nehogy a modernség elítélésének vádjával illessék őket, szívesen fogadnak minden, számukra új, szokatlan, sőt érthetetlen, kétes értékű képzőművészeti jelenséget. Mások — ők vannak a legtöbben — a megnemértés miatt közönyösen elfordulnak a képzőművészet bármilyen új eredményétől.

Elmaraszthatók e vajon ezért? Hibájukul róható e fel, hogy érték-rendszerük, esztétikai műveltségük nem elég fejlett? Természetesen nem. De a művésztől sem várhatjuk, hogy ellentmondva koruk, „mesterségük” alkotta fejlődési tendenciáknak, csupán másolói legyenek a környező valóságnak. Herbent Read angol műtörténész A modern festészet című művében ezt az ellentmondást más vonatkozásban így fogalmazza meg: „A művészet egész története a vizuális észlelés különféle módozatainak története. Azoknak a változó szemzőeknek a története, amelyekből az ember látta a világot. A tapasztalatlan laikus ezzel kapcsolatban azt mondhatná, hogy a világot csak egyfélékppen lehet látni, — ahogyan az ő érzékei megragadják. Ez tévhit. Mi azt látjuk, amit megtanultunk látni, és eképpen a meglátás szokás-sá, konvencióvá válik, részleges kiválasztása mindannak, ami nézni való, és torzított összefoglalása a többinek. Azt látjuk, amit látni akarunk — és amit látni akarunk, az meghatározott. Nem az optika merev törvényei által, vagy még inkább az önfenntartás ösztöne által, hanem azon kívánság által, hogy felfedezzünk, illetőleg szerkesszünk magunknak egy elképzeltető világot.”

Azt kell tehát világosan láttatnunk az emberekkel, hogy a műalkotás szépsége nem az ábrázolt tárgy tökéletes természeti hűségén múlik. Hiszen nincsen olyan művész, aki a természetben látható tárgyakat olyan pontosan tudná reprodukálni, mint például a fényképezőgép. Nem ebben

áll tehát a képzőművészet funkciója. Az igazi művészet feladata nem az, hogy azt tükrözze, amit a valóságból az érzékszervek vesznek tudomásul, hanem mindazt, amit az érzékszervi tapasztalatból az összefüggéseket kutató értelem ismerhet csak fel. Nem a jelenséget, a felszínt, hanem a lényegét kell a képzőművészet nyelvén, sajátos formaeszközzel tolmácsolni. Egy vizuális élmény az asszociációk sorát idézi fel a művészen, kialakult az úgynevezett képszerű gondolat, aminek segítségével az egyedi látványt a művész általánosítja, bizonyos érzelmi-gondolati eszme jelképpé formálja, vagy pedig a benne élő tartalmakat vetíti ki az emberek és a tárgyak csoportjára.

Bizony elég keveset tettünk még annak érdekében, hogy a közönség ilyen aspektusból szemlélje a műalkotásokat. Nem elég, ha csupán a katalógusokra, művészeti könyvekre, a televízió esztétikai előadásaira, és egyéb spontán alkalmakra bízunk az ízlés alakítását, a látáskultúra nevelését. Nem elegendő az esztétikai ismeretterjesztő előadások száma és színvonala sem. Meg kell magyarázni, hogy a modern, haladó törekvések elismerése nem jelenti a dekadens, antihumanus, anarchista művészet felkarolását. Vitákra alkalmas fórumokat kell biztosítani a nagyközönség részére is. Szervezetesebbé kell tenni a tárlatlátogatásokat, művészetbarát körökre van szükség. Képzőművész-közönség találkozókat kell szervezni. Vannak műtermes lakásaink, amelyeknek kisebb csoportos meglátogatását a házigazdák nem vennék rossz néven. Nem „titkáikat ellesni szándékozók”, hanem tanulmánygyókök keresnek fel őket. Meg aztán a művész sem tekintheti befejezettnek tevékenységét egy-egy kép megalkotásával. A közönséggel való intenzív kapcsolat nemcsak a téma, hanem a fentiek szempontjából is gyümölcsöző lehet.

Az örvendetes jelenségek ellenére sok tehát még a tennivaló a művészek és a közönség közti összhang megteremtése, az újszerű törekvések elfogadtatása terén. Hasonló gondjaink persze más művészeti ágak területén is vannak.

Az irodalomban a közízlés Jókai, Gárdonyi, Mikszáth színvonalán áll.

Felmérések bizonyítják, hogy az olvasók többsége megrekedt ezen az épséggel nem érdektelen, de avult szinten. Népművelő tevékenységünk sok éven át nagy igyekezettel népszerűsítette a múlt század klasszikusává vált remekműveit, s századunk művészeti alkotásaiból azokat, melyek leghívebben őrizték a klasszikus művészet tradíciókat. Ez érthető és helyes volt. A nem-olvasóból olvasót kellett nevelni, a bűnügyi ponyvaregény ellen kellett Jókait felvonultatni. De mintha mindez túlon-túl jól sikerült volna, Fel nőttek tömegének serdülőkori izlése van. Elég erős még a giccs, a bestseller, a félművészet sekélyebb termékeinek az izlésromboló hatása. A mai magyar irodalom még nem érte el a jogos megbecsülést, a tömegek körében. A maiak közül Berkesi és Szilvási könnyű fajsúlyú regényei a legnépszerűbbek. Kevesen olvassák irodalmi folyóiratainkat, alig néhány előfizetője van a város lakói közül az Új Írásnak, a Nagyvilágnak és az Élet és Irodalomnak. Nőgrádi antológiánk a Palócföld ezek után érthető, hogy nem tud maga mögé állandó olvasó derékhadat felsorakoztatni.

A szakadék az olvasók többségénél inkább a szándékban, mint a műveltségben van. Egy francia író megfogalmazása szerint kétféle irodalom van: a lusták, és a vállalkozó kedűek irodalma. A mi közönségünk zöme inkább az előbbiben válogat. Azt tartja egy mondás, ugyanolyan kevés jó olvasó van, mint amilyen kevés jó író. A különbség azonban lényeges; az író születik, az olvasót nevelni is lehet. Ezt kell a népművelésnek kihasználnia.

A film iránti érdeklődés a nagyszámú, — több mint ötezer — televíziós készülék ellenére jónak mondható. Főként a kalandos, izgalmas filmek, utóbbi időben a krimik a legnépszerűbbek. A mélyebb gondolati elemeket tartalmazó filmek, és a magyar filmművészet alkotásai még valóban kimagasló művészi színvonal esetén sem — ezeideig még nem nyerték meg a nagyközönség tetszését. Nagydíjas filmünk majdhogyan megbukott Salgótarjánban, alig harminc százalékos házzal vetítették. Galambos Lajos regényéből készült

filmváltozatnak, a Szentjános fejevé telének egyik esti előadásán ötvenen alul volt a nézők száma a November 7 filmszínházban, a megyeszékhely központi mozijában. Mindez nem írható az elavult, korszerűtlen épület számlájára, hiszen a Korzókai testvérek, a Püpos, és a Cartouche vetítésekor szinte lehetetlen volt jegyet kapni.

Nem kapunk reális képet színházi és zenekultúránk helyzetéről, — a közizlet csak sejtetni lehet —, hiszen mindezeideig objektum hiány gátolta e két művészeti ág hatásának kibontakozását. A tapasztalat minden esetre azt mutatja, hogy a Déryné Színház átlagos előadásainak színvonalán túlnőtt közönségünk. Ha összehasonlítjuk két zenés, vidám darab a Titanic keringő és a Mária főhadnagy nézőinek számát, nagy különbséget tapasztalunk. Az előbbi 110-en az utóbbi 420-an látták. Az előbbi a Déryné Színház, az utóbbi az Egri Gárdonyi Géza Színház mutatta be. Viszont ugyancsak az egriek előadásában a Stuart Máriát mindössze 180-an nézték meg.

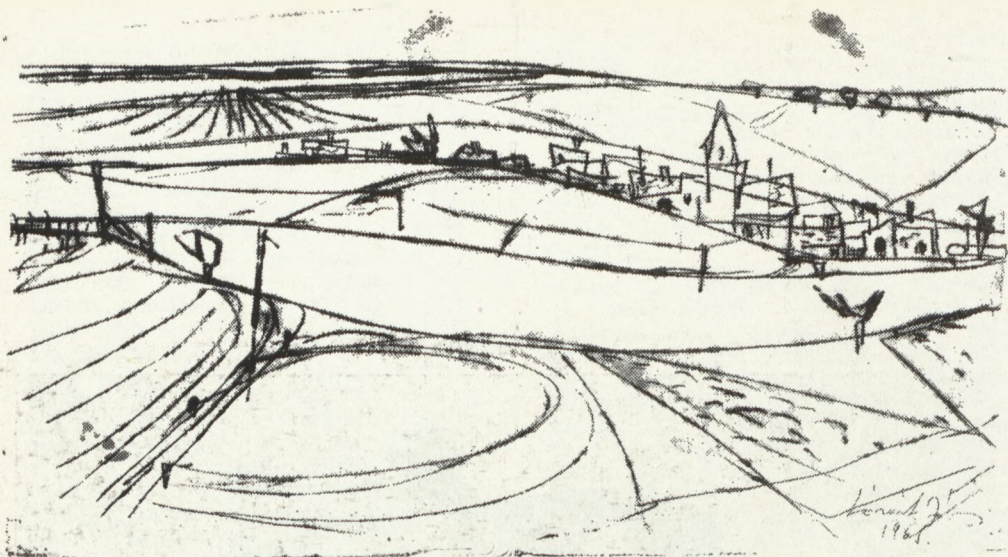
Az új megyei művelődési ház ideális környezete jól átgondolt műsorpolitika alapián remélhetőleg felszámolja a színházról, és a gondolati drámától való bizonyos fokú idegenkedést, és segít megszerettetni széles tömegekkel a komolyzat, Beethoven, Liszt és Bartók muzsikáját.

Amint a fenti vázlatos áttekintésből is kiderül nem kis feladatok várnak a népművelésre a közizlet fejlesztése, az esztétikai nevelés területén. Lenin és Gramsci gondolatának megvalósítása az aktuális feladat. Az kétségtelen, hogy éppen a népművelés hatékonysága folytán rengeteget fejlődött a közizlet az elmúlt két évtizedben. A további fejlődés záloga a kultúra új formájának megteremtése, amelyben az ember nemcsak mint befogadó van jelen, hanem mint saját belső énjének megteremtője, saját személyiségének birtokbavevője, amelynek révén képessé válik történelmi jelentőségének, az életben betöltött funkciójának, jogainak és kötelességeinek a megértésére.

Csongrády Béla

ID. SZABÓ ISTVÁN: PÁSZTOR

LÓRÁNT JÁNOS: FALU

LÓRÁNT JÁNOS: BALATONI TÁJ

RÉTI ZOLTÁN: HORGÁSZOK

CZINKE FERENC; ZODIÁK JEGYE

NÓGRÁD MEGYE TÁRSADALOMRAJZA (RÉSZLET)

A MUNKASSÁG

1. A NÓGRÁDI IPARMEDENCE

A megyében foglalkoztatott mintegy harminckétezer ipari munkásból csupán hatezernyi dolgozik a salgótarjáni járáson kívül, amelynek területe nagyjából a nógrádi iparmedence határait tölti ki. Ez a nagyfokú centralizáltság teszi, hogy Nógrádról mint erősen iparosodott megyéről beszélünk, holott a keresők kétharmada mezőgazdasági munkából él. Hevesben például — abszolút számban — több az üzemi munkás, de míg a negyvenezer lakosú Eger negyven ipartelepén csak mintegy ötezer ember dolgozik, addig a harmincháromezer lélekszámú Salgótarján harmincegy vállalatánál több mint tizenkétezeren — köztük a három nagyobb üzemben hét és félezren!

Salgótarján és a központi járás mintegy kilencvenötezer lakosából minden negyedik ember a szocialista iparban dolgozik (és ezt az arányt a medencén kívülről bejárók sem változtatják meg lényegesen). S ha mindehhez azt is hozzászámítjuk, hogy ennek a létszámnak majd kilencven százaléka a nehéziparban (bányászat, fémipar, üvegipar) dolgozik, mégpedig nagyrészt még a múlt században alapított vállalatoknál, és figyelembe vesszük, hogy itt sohasem volt jelentős kisiparos, kereskedő, tisztviselő réteg — akkor érthetővé válik, hogy a nógrádi iparmedence miért játszott és játszik olyan fontos szerepet hazánk huszadik századi történelmében.

Szinte keresni kell az országban még egy olyan iparvidéket — Budapestet, Miskolcot is beleértve — ahol a nehézipari munkásság ilyen túlsúlyban van! S elsősorban ez adott módot a nógrádi munkáságnak, hogy több ízben döntőleg szóljon bele a politikai — társadalmi életbe (1918 ősze, 19 tavasza, a 26—28-as sztrájkok, éhség-

tüntetések, éhségmenetek).

Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a Horthy-rezsim helyi és országos urait is ez a tény kényszerítette a fokozott szociális—kulturális—vallási offenzívára ezen a vidéken. Ezért épült itt annyi templom a két háború között, hogy ha ma Tarját és környékét járjuk, méltán csodálkozhatunk a minduntalan égrebökő tornyok láttán. Szerzetesrendek települnek ide, és folytatják „áldásos” munkájukat az „istenadta” nép között. Más városokban, ahol van jelentős polgárság, kispolgárság, az egyház és az állam csak fanyalogva támaszkodik a munkásokra és azok gyermekeire, itt azonban a munkás vagy altiszt gyereke, nagyon jó Mária-lánynak, cserkésznek... A kazári származású alispán „művi úton” fel-támasztja szülőfaluja népviseletét (eleinte állítólag két pengőt fizetett annak, aki ősei ruhájában ment vasárnap templomba) — amit persze mi most megköszönünk neki, de ő nagyon jól tudta, hogy a régi ruhákkal az emberek a feudális világ jobbagykötöttségeinek egyikét-másikat is magukra öltik.

Szabó Zoltán annakidején örömmel eszeltte a „Rimai birodalom” tarjáni részét, amely „a sorompón túl” kezdődött, és ahol a munkás jóval többet keres, gyermekei a hidegtől és az éhezéstől nem satnyulnak el, sokan polgárba, kereskedelmibe járnak, de legtöbbször mégsem hagyja oda a nagyapja foglalkozását, hanem kovács, dróthúzó, öntő lesz az Acélárugárban. A fejezet végén féltően emelte fel szavát, hogy jó lenne, ha az anyagi módhoz a szervezett munkás öntudata is járulna... A Cifra nyomorúság megírását követő évtized a medence többi dolgozójával együtt a rimai munkásnak is módot adott, hogy gondolatait, igazi szándékait cselekedetekben nyilvánítsa:

Igaz ugyan, hogy a háború alatt az Acélárugyárban viszonylag sokan vettek részt a nyilas mozgalomban, de ez ott egyrészt a tőkés rend iránti elégedetlenségnek a jele, másrészt csupán ideig-óráig tartó politikai (és nem osztályhovatartozási!) eltévelyedés volt, amit mi sem bizonyít jobban minthogy a felszabadulás utáni negyvenötös, negyvenhetes „harci” választásokon — a bányászokkal és a többi nagyüzemekkel együtt — a rimaiak zöme is a kommunista pártra szavazott!

Ha csupán e két választás itteni eredményét hozzuk fel bizonyítékkul, akkor is világosan lemerülhet, hogy a Horthy-korszak keresztény szellemi kurzusa lényegében hatástalan volt az iparmedence munkásai között. Ugyanakkor még ma sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a kevés kispolgárság, a vékony tisztviselőréteg és a bányák, üzemek úgynevezett altisztikarának nagy részében erős gyökeret vert a katolicizmus, vagy annak valamilyen demokratizált, hogy azt ne mondjuk: „szocializált” válfaja. Ez a szellem vagy torzult alternatívája egyes emberekben (és családokban!) tovább él és — a domináló politikai meggyőződés kontrasztjaként — sokkal erősebben, mint esetleg másutt. Társadalmi hatóereje nincsen, csupán olyan esetekben, mikor a szocialista építésben, a kommunista politikában hibák, hasadások keletkeznek (lásd 1955—56).

A felszabadulás utáni első tíz évben Salgótarján és környéke saját kiemelt politikai, társadalmi szerepét szemlélhette az országos politika tükrében. Ötvenkettő—ötvenháromban azonban már világossá vált, hogy ez a kiemelt szerep jórészt csupán dicséretekben és elvárásban realizálódik, ahelyett, hogy az igazi megbecsülés a társadalmi aktivitás fejlesztésében, a város és községpolitikában vagy a termelési—technikai szint emelésében jelentkezett volna. Ez persze tulajdonképpen megegyezett az országos helyzettel, de itt azért volt élesebb a kontraszt, mert a nógrádi munkásság az évtizedek során és a felszabadulás után is igazán rászolgált arra, hogy deklarációk helyett anyagi, szellemi, kulturális helyzetének lényeges megjavítását kapja! Hogy a kummadarasi gazda vagy a szabocsi szegényparaszt elé-

gedetlen volt az ötvenes évek közepén, az lehetett keserű valóság, de nem volt meglepő — a nógrádi bányász vagy ipari munkás fenntartásai azonban már nem csupán meglepőek voltak, hanem komoly figyelmeztető jelek is!

Nem a felszabadulás utáni első tíz év hatalmas, új korszakot nyitó politikai, gazdasági társadalmi változásainak figyelmes kívül hagyásáról van itt szó. Azok történelmi tények, még letagadni sem lehetne közülük egyetlen egyet sem. Az is tény azonban, hogy az iparfejlesztésben, a város és a községpolitikában, a munkások anyagi helyzetében, szellemi-kulturális életében 1958-tól indult meg az az erőteljes fejlődés, amelyik ma már lehetővé teszi, hogy ne a távol vagy közelmúlt bűneit, hibáit, hanyagságait emlegessük, hanem a jelen helyzetet, a nógrádi iparmedence új arcát próbáljuk megrajzolni!

2. BÁNYÁSZOK

A harminc, harmincöt éven aluli bányász ma már csak az öregek ebeszéléséből, leírásokból és filmekről ismeri a régi életformát. S ez a régi nem a múlt századi Szent István Kőszénbánya Társulat idejét jelzi, hanem a felszabadulás előtti kort. Ha egy nyugdíjas bányász ma a nyolc általános és három MTH-t végzett vajúrók előtt a napi tízenkét órai munkáról, az öt gyermeknek jutó három pár cipőről és a bérfizetés napján megjelenő kakastollakról beszél, akkor a fiatalok először kimeresztik a szemüket, majd türelmesbuzgón bólogatnak, és később, egymás között megállapítják, hogy ez az öreg se megy a szomszédba egy kis parázs fantáziáért.

Sok idős bányász — többek között — ezért nem szereti a mai fiatalokat: ez a jelenség a nemzedéki probléma taglalása nélkül is kiválóan mutatja, hogy huszonegy év alatt mennyit változott a világ, a nógrádi bányászok világa.

Ennek a változásnak legszembetűnőbb jelei a nyolcezer lakosú nagybányai bányaváros, a modern Rákóczi-telepi, mátranováki, homokterenyei stb. telepek, a betonba öntött filmszínházak, művelődési otthonok, munkásszállók, utak és járdák, a mindig

élénk forgalmú nagy üzletházak, az emeletes, büszkehomlokú iparitanulótintézetek és gimnáziumok.

E hevenyészett felsorolásba nem kerültek be az új általános iskolák, mert ezek már annyira természetesek: nem a volt bányakastélyokba, és tisztai kaszinókba költözött kultúrintézmények, mert azok lassan kiöregsenek, vastag falaikkal, aránylag kicsi ablakaikkal korszerűtlen, ósdi benyomást tesznek ránk...

A további jelek ugyanilyen számbetűnőek: egy pesti ismerős kora tavasszal végigautóztat a 21-es országutat, és Tarjánban kiszállva megjegyezte; azt gondolta, hogy határmenti város-hoz közeledvén egyre csökken majd a közúti forgalom, de csodálódott, mert éppen ellenkezőleg történt... A bérházakon a tévé antennák erdeje; egy családnál két rádió, az új zeneszekerény a nappaliban, a régi rádió a konyhában, amit a gyerekek is nyúzhatnak.

Minderről elég gyakran írunk, s a beszámolóknak, jelentéseknek és ünnepi beszédeknek szinte szerkesztési és tévé-előfizetők (a rádió már nem érdekes), a motortulajdonosok (a kerékpár bagatell) számának gyarapodása. És újságírók, tanácsai, tömegszervezeti vezetők, társadalmi aktívák hőkkel jeligyik meg a beszélgetésekben, hogy mindezek ma már nem „hatják” meg a bányászt: természetesnek veszik, vagy esetleg még egy türelmetlen kézműdolgot is tesznek.

Valóban. Mert ami van, az már van! A bányász gondolataiban a jelenlegi helyzet mindenestre eredmény — de ma már nem annyira vívmány, mint mindennapi munkájuk természetes velejárója.

S örülhetünk annak, hogy idáig haladtunk: ez a felfogás világosan jelzi az emberek biztonságérzetét.

Van azonban még egy dolog, amire egy jószemű pedagógus hívta föl a figyelmemet, s a múlt-hoz viszonyítva tálán ez a legjellemzőbb kép:

Huszonöt évvel ezelőtt este hatkor és reggel hatkor bizonytalanul lassú léptű, foltosruhájú emberek cammogtak elő a tárnák ásitó torkából; szénportól fekete arcukon az izzadság húzott sokszoros csíkokat — úgyhogy in-

kább valami bányarémhez hasonlítottak, mint emberi lényekhez. Ma minden huszonnégy órában háromszor van műszakváltás és az emberek megmoskodva, legtöbbször ruhát váltva mennek haza, járásuk gyorsabb, tartásuk egyenesebb, és szemükben nem az állati fáradtság parazsa hamvad.

— Megváltozott tudatvilágukon túl egyszerű biológiai tényről van szó — mondta ismerősöm. — Napról napra kipihenik magukat, kielégítően táplálkoznak, tehát nem rablógazdálkodnak szervezetükkel!

Szó sincs persze arról, hogy a bányász napi munkája ma már valami minduntalan megismétlődő gépesített diadalmenet odalatt a föld gyomrában — különösen a nógrádi feltárásoknál, ahol legtöbb helyen vékony a ki-termelhető szénréteg, s a korabeli kéreggyűrődések következtében nem egy vágaton elég gyakran nagy hurkokat vet föl-le, mint a hullámvasút a Városligetben.

A rendelkezésre álló legújabb (1965-ös) statisztikai kimutatás szerint a nógrádi trósztnél a munkahelyi szállítási hatvanhét, a szénfelrakás harminckilenc százalékban gépesített, míg viszont a szénjövésztés csupán két százalékban (külfejtés nélkül). A jövésztés gépesítésének ilyen alacsony foka az előbb említett szeszélyes vonulási és vékony szénrétegekben leli magyarázatát.

Az viszont ezek után világos, hogy a nógrádi bányásznak van mit megfognia; s a bőven alkalmazott dinamit inkább a termelékenységet emeli, mert a fúrásoknál éppen elég a húszegynéhány kilós gépet tartani. A mélyszint egyéb nehézségei mellett elsősorban ez teszi, hogy a nógrádi bányász még ma is nehéz fizikai munkás. S ugyanez az oka, hogy az MTH-t végzett fiatal vajúrók és az idősebb bányászok között ellentét érezhető.

Szabó Zoltán annakidején említett arról, hogy az igazi bányászok lenézték a télire föld alá húzódo parasztokat, akiket megtúrt, ügyetlen és bamba vendégeknek tekintettek a széntermelésben. Mára megfordult a dolog: az idősebb bányász rendszert saját fiát sem tekinti igazi tár-sának, mert az három évig tanulta az elméletet, a gépek kezelését, a

modern szénjövésztés módszereit, s mikor lekerül a szénfal mellé, „csak ujjahegyével fogja a csákányt, mint a szegénylős kislány”, és közülük nagyon sok igen hamar búcsút is mond apái foglalkozásának. — Míg viszont a faluról bejövő markos legény semmit sem tud a modern gépekről, ő pénzt akar keresni, amire módja is nyílik, ha nem sajnálja a tenyerét, és az izzadságot a fűrőgéptől, a csákánytól és a lapáttól!

Ez a széles körben megfigyelhető tény érdekes helyzetet teremthet körülünk egyik jelentős mozgalmában, a szocialista brigádok vetélkedésében. A mottó közismert: „Szocialista módon dolgozni, tanulni, élni!” E hármas jelszó nem csupán a munkára vonatkozik, hanem az emberek egész élettevékenységét átfogja, a munkaerőköltéstől a szakmai és általános műveltség emeléséig, a kultúrált viselkedéstől a gyermeknevelésig. Elméletben.

A nógrádi széntrösztnél szinte egyetlen főaknász vagy üzemvezető sincs, aki ne ismerté volna föl, e mozgalom jelentőségét — elméletben csakúgy, mint a gyakorlatban. Nemritkán győz azonban a szűk, prakticista szemlélet: a csákányt markoló bányásznak, és a gazdasági mutatókért felelős vezetőknek ugyanis van egy alapvetően közös érdeke, amit az előbbi úgy fejez ki, hogy „Forint”, míg az utóbbi „tonnaterv”-nek hívja...

Az is tény persze, hogy az utóbbi években a bányászok körében észrevehetően csökkent a duhajkodások, verekedések száma; ma jóval több rendezett családi életet találhatunk, mint tíz évvel ezelőtt. Mindez nem csupán a gyors lakásépítkezések, az anyagi, kulturális szint általános emelkedésének köszönhető, hanem a szocialista brigádmozgalmal életre hívott új életnormák is közrejátszanak benne.

Viszont teljesen haszontalanul, és értelmetlenül csapnánk be magunkat, ha nem akarnánk észrevenni, hogy a tonnaterv teljesítése és a „nagyobb forint” megszerzése jelenleg ellentétben áll a hármas jelszó második részével (szocialista módon tanulni). A nógrádi bányásztelepeken járva nem

egy és nem tíz fiatal panaszkodott, hogy sem brigádtársai, sem a főaknász nem engedték tanulni. Ugyanakkor egészen értelmes brigádtagok, sőt brigádvezetők, főaknászok, elmondták, hogy ők elvben helyeslik a tanulást, de a gyakorlatban számtalanszor tapasztalták, hogy ha egy fiatal vájár két technikumot elvégez, akkor már követeli az íróasztalt. És közben is sok baj van vele: tanulmányi szabadságra megy, konzultáció miatt műszakot cserél, és a többi. Úgyhogy az üzemvezetőségek sok esetben ma már egyszerűen ezt írják a felvételt kérő ívére: munkája jobb elvégzéséhez nem szükséges! S a fiatal mehet az atyáúristenhez.

Sok bányász és bányavezető beszélgetések során azt is kifejezésre juttatja, hogy a hetedik, nyolcadik általános elvégzése szerinte ugyanilyen fölösleges: „A szénlapát attól nem lesz könnyebb, se okosabb. Sőt, sokszor nehezebb.”

És be kell vallanunk, hogy nem tudjuk megdönteni érveiket. Igazuk van — ma még...

Ennek az igazságnak a súlya azonban a következő egy-két évtizedben a bányászat nehéz fizikai jellegének fokozatos megszüntetésével egyenes arányban fog csökkenni. Ugyanakkor látnunk kell: a nehézséget okozó elmentétet az teremtette, hogy a mozgalom megindulásakor, és a későbbiekben sem differenciáltuk eléggé a hármas jelszót az egyes szakmák, sőt azokon belül az egyes vidékek helyzetére. Mert teljesen kézenfekvő, hogy objektíve, másként érvényesül a jelszó pl. a műszeriparban, mint a vastómegcikk gyártásban, és ismét másként a jobban gépesített (és gépesíthető) tatabányai trösztnél, mint a nógrádi bányavidékeken.

Ezt a differenciálást még ma sem volna késő elvégeznünk. Sőt, a mozgalom fejlődésével sürgetőbb mint valaha, hiszen az előbbiekből látható: ahogyan emelkednek a követelmények, úgy nő a távolság az országos szint, és a nógrádi bányákban követhető gyakorlat között, ami pedig fölösleges visszavonásokat, megfontolásokat támaszt ezen a téren mind a vezetők, mind a munkások között

egyrészt, másrészt viszont egyre csökkenti a mozgalom realitását és ezen keresztül hatóerejét.

Elfigyelem a nógrádi bányavárosok, bányatelepek lakóit: hogyan lépnek az utcán, hogy villan a szemük, milyen csillanása van a nevetésüknek. Fejtartásuk, kézmozdulataik, hanghordozásuk akár az utcán, vonaton, vendéglőben vagy a Karancs presszójában gyakran eszembe juttatja: ez a felszabadult, nyílt, természetes tartás történelmünk legutóbbi huszonegy éve alatt lett sajátjuk. A negyvenes évek közepén, hirtelen, földrengésszerűen gördült le róluk az a soktonnás teher, amit a fejlődésellenes, anakronisztikus, feudálkapitalista állam jelentett számukra. „Hazátlan bitangokból”, kénytelen kelletlen megtúrt „szükséges rossz”-ból — régi kifejezéssel élve — elítélsapat lettek, az uralkodó munkásosztálynak is külön megbecsült gárdája, akikhez az elmúlt két évtized során időről időre ellátogatnak az ország vezetői: Kádár János ötvenkilencben művelődési házat avat Karancslapujtón, aztán — egy újabb látogatáskor — ingújjban sétál a nagybátonyi bányavárosban. — A nógrádi bányász, bányászfeleség és bányászfiatal tudatában, mondataiban és mozdulataiban mindez akkor is benne van, ha nem beszél róla...

... Elfigyelem őket és keresem magatartásukban, tetteikben a gögőt, vagy az egyszerűbb és szimpatikusabb büszkeséget.

Itt-ott előcsillan: egy ismerősöm például hat gépelt oldalon tudta rögzíteni egy bányászasszony felsorolását, amiből kiderült, hogy lányuk lakodalmán hányféle és milyen mennyiségű étel-ital fogyott, hányféle és milyen hozományt kapott a fiatal pár... Utánaszámoltunk — és óvatosan dobálva a forintokkal — kiderítettük, hogy a négy napig tartott mennyegző mintegy tizenhat-tizennyolcezer forintjába került a két családnak, míg a hozomány értéke negyvenezer körül lehet — nem számítva az esküvő után rögtön rendelkezésükre bocsájtott kétszoba összkomfortos új villát.

A két családból négyen dolgoznak

bányánál, s közülük hárman a földalatt, ami azt jelenti, hogy havonta minimum tízezer forint megy a két háztartásba. Öt ezer forint havi jövedelem egy budapesti — vagy akár salgótarjáni — értelmiségi családnak nem jelent ekkora akkumulációt:

Meglátogattuk a fiatal párt, mert kíváncsi voltam a proletárgőgre, á la 1966. Kicsit szegyenkezve mutogatták végig a berendezést, a törülközők, ágyneműek, férfiingek meg a jó ég tudja micsodák garmadáit a három nagy szekrényben, aztán kávét főztek a tiszteletünkre. Ital is került az asztalra — frissen hozott sör. Más-különből otthon nem tartanak sem pálinkát, sem bort, a kávéét csak vendéglátáskor isszák. A helyi vendéglőbe vagy presszóba hébe-korba látogatnak, moziba hetenként ha egyszer. Tarjánba, Pestre nagyon ritkán mennek: „Minek, hisz itt a tévé!” A fiatalasszony idegenkedik a félkész ételektől csakúgy, mint a konzervgyári befőttektől. Téliszalámit nem az ára miatt nem vásárolnak, hanem azért, mert a kolbászt is hagyományos módon állítják elő. Fridzsider nem kell, mert a pince hűse talán még jobb is...

Teljesen világos, hogy ilyen életvitel mellett a havi jövedelem sokkal többet jelent, mint egy tipikus városlakónál. — S ezt a hagyományos életmódot folytatja a többemeletes házakba beköltözött bányászcsaládok nagy többsége is: saját befőtt, rokonoknál hízlalt disznó, semmi nyaralás, vagy pesti színházjárás, vajmi kevés könyv, kép, művészeti tárgy... Elsősorban tehát ez az oka annak, hogy manapság országszerte legendákat mesélnek a bányások jó módjáról; így kerül sor arra, hogy egy-egy hűségpénzhez hozzácsapják a többi, és minden OTP-részlet nélkül vásárolják meg a bútor, tévét zeneszekrényt — nemritkán egyszerre...

Gondolkodók, filozófusok, forradalmárok évszázadok, évezredek során számtalanszor kifejtették, hogy mik a demokrácia, a szabadság mutatói.

A szóbanforgó lakodalom két örömapja közül az egyik „csak” tizenöt éve bányász. Azelőtt cseléd volt. A másik régi bányászcsaládból származik: apja az első világháború alatt, ő maga horthyék idején tette le több ízben a csá-

kányt. Mert szabadságot akart; gondolati és szólásszabadságot, törvény előtti egyenlőséget, nyolc órai munkát, és nagyobb akkordbért. — A felszabadulás harmadik évtizedének legelején ez az ember a szabadságot úgy realizálta — és mutatta meg! —, hogy lánya kiházasításához mintegy ötvenezer forinttal járult hozzá.

És büszke erre. Nem gógós, nem hiú; nem veri a mellét, és nem húzatja egy százasért a cigánnyal. Csak látszik a lépésén, a fejtartásán, érződik a hangján, a kézfogásán... Felrójzuk neki?...

Annál inkább sem, mert a lánya, a szöszerinti újházás fiatalasszony múlt ősszel iratkozott be gimnáziumba. Sokáig faggatóztam, hogy mi akar lenni. S a sorozatos, „Semmi” feleleteknek márcsak azért sem hittem, mert jelenleg nem dolgozik. (Szívesen menne pedig valahová, de őt is sújtja az a tény, hogy a nógrádi iparmedencében jelenleg még elég kevés az asszonyok számára létesített munkaalkalom.) Hiteltenségemtől ösztönözve nagynehezen kilépett szegénylős szükségességéből, és elmondta, hogy nagyon szereti Jobbágy Károly verseit és Szilvási Lajos könyveit. Mindkét író volt már lent náluk és megdöbben, mikor rájött, hogy beszédüknek a felét nem érti, és hogy mikor a vendégek biztatták őket, hogy szóljanak, kérdezzenek, akkor sem ő, sem mások nem nyitották ki a szájukat — mert félték, hogy butát mondanak!

S valahogy ugyanígy járt a televízióval: ül, ül a készülék előtt, és érti, hogy mit akar mondani Shakespeare a Rómeó és Júliában, sőt mi több, még azt is, hogy Benedek István mit fejtetget a divatos stressz-elmélettel kapcsolatban — és mégsem érti. Mert inkább csak sejti, és kihallja a számára érthetetlen szavak, mondatok, gondolatfűzések mögül!...

... Beszélgetésünk során végülis tréfásan megesküdtök, hogy nem akar íróasztalt valahol az érettségi bizonyítvány után — tulajdonképpen az érettségi bizonyítványt sem áhítja, hanem művelt akar lenni. „Mert — mint mondta — Benedek István nem számolhat azzal, hogy a sok tévé készülék előtt az országban hány tanult ember, és hány buta bányászfeleség ül!...”

Ez az uralkodó osztály az, amelyik nemcsak abban különbözik összes többi „elődjétől”, hogy nem szákmányol ki senkit, hanem abban is, hogy csak mértékkel büszke, és hogy a tudományt, a művészeteket nem bitorolni akarja, hanem birtokolni és úgy felhasználni.

Ennek igazolására szabad legyen felhoznom, hogy Salgótarjánban ma a középiskolák esti tagozatainak több diákja van, mint a nappali osztályoknak. És hogy Mátranovák-Bányatelepen a fenti fiatalasszonyon kívül még tizenhat háziasszony jár dolgozók középiskolájába — s a férjek csak egész ritkán morognak ezért.

Például olyankor, ha éppen rosszkedvűen mennek haza délután, és maguknak kell megmelegíteni a vacsorát. S talán ez jellemzi legjobban a nagymúltú nógrádi bányászok mai életszemléletét, világképét.

3. GYÁRI MUNKÁSOK

A statisztikai évkönyvben megtalálható, hogy a Nógrádi Szénbányászati Trösztnél a fizikai munkások átlag kétezeröt száz felett keresnek, míg a többi nagyvállalatoknál ezerhat—ezernyolcszázat.

Számottevő különbség, de figyelembe kell vennünk, hogy míg a bányászok zöme a fenti átlagot keresi, addig a gyárakban a szakmunkások (az összlétszám kisebb hányada) körülbelül ugyanannyit, a betanított rutinmunkát vagy a könnyűfizikai és kiegészítő munkát végzők — nagyrészt nő és fiatal — általában ezerkét-ezernégyszáz forintot. S ez utóbbi kisebb keresetűek rendszerint a szakmunkások feleségei, családtagjai.

A bányász és gyárimunkás átlagkeresete közötti különbség ilymódon közelíti egymást, de teljesen nem nivellálódnak, s ez nem is lenne méltányos, — amit mi sem bizonyít jobban, minthogy a bányákban mindig van munkásfölvétel, míg a gyárakban — a tarjámi nagyüzemekbe — elég nehéz bejutni.

„Nógrádi iparmedence” — a kifejezés országszerte ismert, és inkább talán úgy, hogy szénmedence. Pedig lassan meg kell szoknunk, hogy a bányák összesen sem foglalkoztatnak

tizenötezer embert, míg a nehézipar többi ága több, mint húszszáz. S, ha azt tekintjük, hogy melyik hozza a nagyobb pénzt a megyébe, akkor méginkább a gyárak, vállalatok jávára billen a mérleg: A négyezer fős Acélárugyár egyedül kétszerannyi forintértéket termel egy évben, mint az egész széntröszt. .

Nógrádi iparvidéket mondunk, de — a bányákon kívül — elsősorban és majdnem kizárólag Salgótarjánra gondolunk, ott is a három „hagyományos” nagy gyárra, ahol összesen hét-ezerháromszáz fizikai munkás dolgozik. S akik az utóbbi tíz-tizenöt év ilyenirányú fejlődését nem kísérték figyelemmel, vagy nem fordítottak rá elég gondot, azoknak meglepetés, hogy nem csupán az Acélárugyár, és Tűzhelygyár létszáma nőtt meg jelentősen, hanem korábbi kis vállalatokból olyan új nagyüzemek létesültek a városban, mint a Síkúveggyár, a Bányagépgyár, vagy a teljesen új Ötvözetgyár. Ez utóbbiaknak ezerkilencszáz fő a fizikai állománya, és akkor még be kell számítanunk az állami és tanácsi építőipari vállalatot, az ÉMÁSZ dolgozóit, a Töltőtollgyárat és több kisebb üzemet, hogy a városban dolgozó mintegy tíz és fél-ezer munkást mind „megtaláljuk.”

A városi tanácson úgy számítják, hogy körülbelül ötezerkétszáz munkás jár be naponta — vagy hetente dolgozni a városba, a kijárók száma viszont hozzávetőlegesen másfélszer; ezeknek legnagyobb része a dél felé húzódo szénmezőket követi.

Mindent összevetve tehát Salgótarjánban, a magyar ipari munkásság egyik fellegrárában mintegy hétezer fizikai munkás él, kiknek túlnyomó többsége bányában, valamint vasgép- és üvegipari nagyüzemekben dolgozik. Statisztikai átlagban számítva minden ötödfél lakos!

A város fő jellegzetességét ez adta a múltban, ez adja ma — s egy jó darabig még ez lesz jellemző.

Teljesen természetes, és a feltételezhető proletár lokálpatriatizmusnak csak motivációs szerepe volt abban, hogy a megyeszékhely ide került; a környéki lakótelepek becsatlolásakor

is nyilván az volt az elsődleges szempont, hogy a nagyobb lélekszámra nagyobb beruházást összegeket kapnak, a sorozatban felhúzott hét-nyolcemeletes épületeket megint csak kiváloán indokolják a hosszú, keskeny völgy rossz térvizonyai — mindebből együtt azonban már kiderült, hogy hétezer salgótarjáni munkás a fel-szabadulás után az eddig csak termelési értékekben, számokban és kommunista múltban összegeződött monumentalitást lakóhelyének nagygyá, széppé, impozánsá tevésével is realizálni akarta és akarja.

S ezen még mosolyognunk is szabad, de ez a mosoly semmiképpen nem lehet elítélő vagy lekicsinylő: ennek a városnak nem csupán múltja miatt van jövője, hanem azért is — és ma már elsősorban azért — mert szinte naponta szerszámokkal, gépekkel vas- és üvegáruval telt szelvények indulnak ki belőle, s nemcsak belföldre, hanem mind az öt lakott világrészbe!

S az emberek — kiknek rendszerint már dédapjuk is itt vájta a szemet kovácsolta a vasat vagy fújta az üveget — jellegzetes egyenesvágású kék szemmel, könnyen ráncbaszaladó homlokkal, markáns arcvonásokkal és akaratos metszésű szájjal járkálnak műszak után az utcán, vetnek egy nyugodt pillantást a negyven méter magas építőtornyokra, és nem bosszankodnak, ha lebontották az épületet, ahol a múltban még megszokott borbélyukat találták, és most a Megyetanácsoshoz kell legyalogniuk egy másik fodrászüzletbe. Pesten és Miskolcon, Gyöngyösön és Szegeden tapasztaltam, az ingerültséget, amelyet a szükséges — sőt: sürgős — építkezésekkel járó elkerülhetetlen kellemetlenségek váltottak ki. Ebben a városban még egyetlen ilyenirányú kifakadást sem hallottam.

Talán éppen a magabiztos nyugalom a legjellemzőbb ma a tarjáni munkások többségére: Dédapja, nagyapja még megtűrt jövevény volt, akinek kezényomán hatalmas kémények okádták a füstöt a békés palóctáj makacs zöldjére, és olykor szén-monoxid szorult a szűk völgy apró háztetői alá; apja — s ha idősebb, akkor még ő maga is — időnként

sztrájkkal, tüntetéssel demonstrált azért, mert éveken át leszorított karokkal hallgatta végig a mester reggeli parancsát — ő maga és minden-napi alkotása már a palóctáj szer- ves része, és magyarságát ugyanúgy nem lehet vitatni, ahogy a kunokét, besenyőkéét, vagy a pesti munkáséét, a komlói bányászéét sem lehet: tettekkel bizonyított és bizonyít.

Ezért magabiztos és nyugodt.

Elégedett? Természetesen, nem. S a miért? kérdésre a választ igen egyszerű volna úgy mondani, hogy mert még többet, még jobbat akar, még gyakrabban — s ez a summázás úgy nagyjában egészen igaz is lenne, de nem mondana sokat.

Hasonló profilú pesti nagyüzemnek munkásai bizony riadtan curukkol- nának vissza a kapun, ha munka- könyvvel a kezükben egy-két mű- helyt megtekinténe.

Az Acélárugyár három év múlva lesz száz éves, s területén nem kell hosszan kutatni azok után a téglák után ame- lyeket az alapítás évében raktak egymásra a kőművesek: akadnak még bőven. Száz éves gép már nincs az üzemben, de a vizeskőszőrűn például kilencven évvel ezelőtt is olyan ne- ház volt a munka, mint ma. A fel- szabadulás óta persze emeltek új csarnokokat is, vásároltak új gépe- ket is, de nem egy munkás úgy véli, hogy az impozáns irodaház sikerül- hetett volna kisebbre, és mellette még felhúztak volna egy kovácsmű- helyt például. A többszázmillió for- rinttal épült és berendezett hideg- hengerműnek mindenki örül csakúgy, mint az eléggé újtipusú szögverő gépeknek, de azt megjegyzik, hogy ez utóbbiakat nem ártott volna gumiba ágyazni.

Az Óblösüveggyár hutái előtt tátott szájjal áll meg a látogató: azt a mű- vészti ügyességet csodálja, amivel az egymás hegyén-hátán álló fúvók el- kerülik, hogy a másikat szembe, ol- dalba vágják a képlékeny üvegmasz- szával. A Finomcsiszolóban egymásra torlódnak az áruk, és a toldott-fol- dott, mindenféle zsúkszerű, de zsű- folttságot teremtő berendezések között jóvalosan csetlenek-botlanak az em- berek: Mi lenne ott tűz esetén? El- gondolni is borzadály.

Pedig ez a két üzem még istenes a Tűzhelygyárhoz, vagy a Bányagép- gyárhoz képest, ahol egyszerűen nincs hely újabb zuhanyozók felállítá- sához, és vannak akik műszak után nem fürdenek, csakhogy elkerüljék az idegtépő várakozást, tusakodást, kölcsönös szemrehányást.

Ez a két gyár annyira régi, toldott- foldott, s annyira nem tudtak meg- szabadulni egykori butik-jellegűktől, hogy az ember ünneplés hangulá- tában hajlandó lenne lenni a kalap- ját a munkások előtt, akik ilyen kö- rülmények között elsőosztályú ex- portminőséget gyártanak! Ennek a két gyárnak — ellentétben a többivel — még csak rekonstrukciós terve sincs: mindkettőt új helyen, az első téglá- tól az utolsó szögig újonnan fogják megépíteni! S ezt nem csupán az ille- tő üzemek vezetői mondják el, hanem brigádmegbeszéléseken és fehér asz- tal mellett a munkások is megemlítik.

Az első, igazán langyos tavaszi dél- utánokat idős férfiak fogadják a nagy zajú, élénkforgalmú város köze- pén, ahol húsz évvel ezelőtt még li- bák legeltek, s ma a szép parkot sokan „nyugdíjas pihenő”-nek hí- vják. Ha leülts közjűk és beszédüket hallgatod, apró témáikból kicsendül a halkmosolyú öregség öröme, melyet csak a télettség fel-feltörő kínjai za- varnak. Sokuk rendszeresen akkor is eljár a gyárba, ahol évtizedeket töl- töttek, ha nem „ötszázforintosak”, mert a volt kollektíva időről-időre meghívja őket. „Ápolnak bennünket, hogy ne kritizáljunk!” — dohogja egy ferdevállú bátyó, és akkurátusan nyírt bajszát igazítja.

Az ilyen „ápolgatások” előtt a vé- nek rendszerint végigmennek az üze- men, megtapogatják az ismert gépe- ket, vagy sejtett csodálattal végigme- rik a számukra ridegen fényes-csillo- gó újat, de közben persze sokminden olyanon megakad a szemük, „amire csak ezek a mai fiatalok képesek”. — Jóítéletű gazdasági vezetők mondják, hogy észrevételeik egy részét az öreg- kor értetlensége, természetes emberi irigység inspirálja, de tévedéseik,

akadékoskodásaik között vaskosan bújnak meg a méltánylandó megjegyzések. Ezeknek nagyrészt a sokéves tapasztalatból eredő szakmai fogás, mesterségbeli tudás teszi, míg van egy mennyiségileg kisebb hányad, aminek ez a minduntalan visszatérő refrénje: „A kapitalistánál bizony ezt nem tehetted volna, mert repültél volna, mint a madár!”

A dohogásoknak ez a része az anyagtakarékosságra, a munkafegyelmre, a tisztaság és rend betartására vonatkozik... Más vidékről jött műszakiak mondják, hogy a tarjáni gyárakban sokkal több időt kell elvesztegetniök a munkások meggyőzésével, mint előző helyükön. Ha másutt általában természetes, hogy a mérnök kiadja az utasítást, a munkás pedig végrehajtja, akkor ez itt nem mindig van így: „Igenám, mérnök elvtárs, de a múltkor is azt mondták, hogy... aztán kiderült, hogy...” — mondja a szegkovács, és kicsit fapofával, kicsit összehúzott szemmel, de mindenesetre ott áll, és néz a főnök szemébe. A technológus vagy műhelyfőnök ilyenkor aztán — vezetési stílusa, vérmérséklete vagy éppen pillanatnyi hangulata szerint — többfélét tehet: Nevet, és elüti a dolgot egy tréfával; komolyan „neki-dől” a problémának és magyarázni kezd; esetleg káromkodik egyet, és a vesztélyben forgó premcsire gondol. Ez az utóbbi típus ritkább, de mindenesetre van.

Meglehetősen nehéz volna eldönteni, hogy az ellenvetéseket tevő tarjáni munkások közül hányanok vagy hányszor van igaza. Az mindenesetre biztosnak látszik, hogy ebben a városban azért szólnak többet és többször az emberek, mert „Kis-moszkvában” vagyunk. Ez benne van a levegőben. Itt a munkás másképp lép be a gyár kapuján, mint az ország sok más részében, s ha az udvaron áthaladva rádtekint, önkéntelenül is köszönsz, még akkor is, ha erről esetleg elfeledkeztél volna: ő ugyanis itthon van, ez látszik minden mozdulatán.

Az sem lehet vitás, hogy akadhatnak esetek, mikor egyesek önös érdekből, igaztalan célokért szólnak, kihasználva a tarjáni szellemet. Ez a

megállapítás azonban semmiképpen sem jelentheti, hogy a város, az üzemek politikai-gazdasági vezetői akár egy esetben is csak úgy általában visszavágjanak, anélkül, hogy a konkrét esetet, annak tartalmát és körülményeit megvizsgálják. A régi elv alkalmazása látszik itt ésszerűnek: inkább tíz szem konkoly kerüljön a mag közé, mint egy szem búza is kárba vesszen!.. Már csak azért is, mert végeredményben búza mindig sokkal-sokkal több van, mint konkoly.

Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy évente sokkal több kiváló dolgozó oklevelet, jelvényt, szocialista brigád címet osztanak ki, mint ahány munkásnak fegyelmet kell adni. A kettőt szinte arányítani sem lehet.

Idős acélgyári munkások visszaemlékezéseiből kiderül, hogy az ésszerűsítő és újító mozgalom nem a női demokratikus rendszer találmánya. A második világháborút megelőző években a mérnökök és gyári vezetők egyre gyakrabban és egyre több szakmunkást szólítottak föl, hogy gondolkozzanak, találjanak ki új termelési eljárásokat, új gépeket, berendezéseket. S, hogy ebből a kincstári kezdeményezésből miért nem lett semmi (vagy majdnem semmi), azt itt talán nem kell hosszabban fejtegetni, ugyanakkor ebből a tényből evidens látszik a kapitalistáknak és műszaki-gazdasági alkalmazottaiknak az a reális felismerése, hogy nem elég a munkás két keze, fizikai ereje: a szívükre, a lelkükre, alkotói energiájukra is szükség lenne!.. A közvetlen anyagi érdekeken túl benne van ebben a tényben az a késő és tehetetlen felismerés, hogy egy osztályt, egy népet nem lehet tartósan és büntetlenül csak a gyomorra és az élet ösztöneire aspirálva dirigálni. Mert lehet bármilyen vad, kegyetlen és embertelen egy rendszer, a munkás — ha az erőviszonyok az uralkodó osztályoknak kedveznek — időszakos sztrájkokon túl mégiscsak dolgozni fog, hiszen enni kell, élni kell, gyerekeket kell nevelni — de a lelkét nem adja oda! az eszmét, a szakmai tapasztalatait nem adja oda!.. S a történelem számos példával igazolja, hogy a parancs uralmi rendszerek mindig emiatt az alapvető ok miatt semmisülnek meg.

Egészen bizonyosnak tűnik, hogy a nagy és kis rimai urak ilyen messze nem mentek el a következtetésekben. Ők csak nagyobb darab kenyeret adtak, jobb lakásokat építettek, mint a többi kapitalista az országban. Ennek ellenére könnyedén megszámlolhatnánk, hogy hány olyan ésszerűsítést és újítást sikerült díjazniok, amit munkások nyújtottak be.

Mindez új motivációt szolgáltat annak megértéséhez, hogy a felszabadulás után szinte egycsapásra tömegmozgalommá vált újitómozgalomnak milyen nagy — a társadalmi rendszer milyenségét, tartalmát igazoló — jelentősége volt és van, ugyanúgy, mint a frisebb keletű szocialista brigádmozgalomnak.

S. ha most, az újitómozgalom javításának szükségessége kerül szóba, az azért történik, mert a szocialista társadalmi rendszer, társadalmi mechanizmus kiépülésével bizonyos mértékig csökken a spontán kezdeményezések ereje, pontosabban szólva: fokozódik az állami-politikai-gazdaságvezetési ráhatás, ami törvényszerű, ha figyelembe vesszük, hogy egész vezető mechanizmusunk a munkásosztály (és a többi dolgozó réteg) alkotóerejének kiteljesítésére, a nép vágyainak-álmainak szolgálatára jött létre — ugyanakkor azonban időnként és helyenként fűkezhethet is bizonyos tendenciákat, mint ezt a gazdaságirányításnál felvetődött problémákból is láthatjuk.

Az is törvényszerű viszont, hogy a kialakult mechanizmus — a vezetés tömegkapcsolatai és elemzései révén — mindig alakul, a fejlődő élet új követelményeihez igazodik. Addig lehetünk nyugodtak, míg ez időről-időre — az objektív körülményeknek megfelelően — bekövetkezik: addig vehetjük biztosra, hogy államrendszerünk, társadalmi életformánk nem merevedett el.

... Az újitómozgalom évek óta stagnálni látszik a nógrádi iparvendécsében, helyesebben szólva: nem fejlődik arányosan a munkások és műszakiak szakmai műveltségének, tapasztalatainak gyarapodásával.

A szükséges és kimerítő elemzést a gazdasági-politikai szakemberek végzik, vagy fogják elvégezni, itt csupán néhány motívumot, a teljesség igénye nélkül:

Mindenekelőtt szögezzük le, hogy az egyes gyárak és vállalatok újítási iródaírn tekintélyes garmadában tornyosulnak a benyújtott és ügyintézés alatt lévő javaslatok leírások, rajzok. Ez örömteljes dolog, de az illetékes előadóknek és a vezetőknek az már kevésbé, hogy ezeknek nagyobb hányada használhatatlan.

Vagy ezért, vagy amazért.

Sokszor azért, mert a javaslat nem ér semmit. Ilyen esetekben a benyújtó társadalmi aktivitását lehet becsülni, és ez sem jelentéktelen szempont.

Máskor azért, mert bár az ötlet életrevaló, de vagy a technológia fog amúgyis megváltozni, vagy megszűnik az illető termék gyártása. Ezesetben arról van szó, hogy az illető dolgozó nem ismerte pontosan a gyár fejlesztési tervét.

Ismét máskor azért, mert jó ugyan az ötlet, szükség is lenne rá, de nincs hely, idő, mód, pénz a kikísérletezésre (legalábbis: a régi gazdasági mechanizmus mellett gyakran előfordult ez).

Aztán van eset mikor minden meg lenne csupán egy dolog hiányzik: a feketével fehéren kimutatható haszon.

Méltánytalanság lenne persze azt állítani, hogy a nógrádi iparvidék gazdasági vezetői csak olyan újításokat támogatnak, amiből előbb-utóbb kijön a forint. Egyszerűen tényekkel lehet igazolni, hogy számos olyan új dolgot vezettek be, valósítottak meg, amik következtében „csupán” a munkások munkakörülményei javultak, könnyebbedtek. Főként áll ez a bal-és jobboldali intézkedésekre. — Meggondolandó viszont, hogy — a szóbanforgó üzemeket járva — több olyan dolog ötlük az ember szemébe, ami kisebb vagy nagyobb pénzzel el-tüntethető lenne, s azáltal lényegesen kisebbbedne a munkások fizikai-idegi igénybevétele.

S itt nem a vezetés gondatlanságáról van talán szó. Személyes tapasztalat alapján is tudom, hogy gazdasági szakemberek vissza-visszatérő gondja egy-egy ilyenfajta elégtelenség megszüntetése. Ám az is igazság, hogy míg a balesetek megelőzése lényegesen „zsebbevágó” ügy, addig a munkások munkakörülményeinek javítása elsősorban a nagy beruházások velejárója, nem pedig állandó, mindennapos törekvés és gyakorlat! S itt — az anyagi ösztönzés hiányán túl — egy olyan régebben kialakult és azóta sem korigált általános nézetről van szó, amelyik az ember, a munkás védelmében szívesen részesítette előnyben a látványos eredményeket a kevésbé dekoratívaknál. Mert ismerjük be, hogy a felírás: „Ebben a műhely-

ben 24 napja nem volt baleset!” — sokkal meggyőzőbb, kézenfoghatóbb realitás, mint az, ha egy idegileg fárasztó munkát könnyebbé teszünk.

Hiszen ez utóbbit semmilyen adat-földolgozó gépbe nem lehet betáplálni, s ráadásul az is megtörténhet, hogy a munkást baleset éri, mert eleinte szokatlan számára az új munkakörülmény.

Mindezek ellenére azonban nem nehéz talán belátni, hogy hosszabb távon ez az utóbbi módszer a hatásosabb balesetvédelem — ami megállapítás nem jelenti, hogy annak hagyományos formáit elhanyagolhatnánk!

Kunszabó Ferenc

PATAKI JÓZSEF: FRÍZ

A GAZDASÁGI MECHANIZMUS HELYES ÉRTELMEZÉSÉÉRT

A proletárhatalom kivívása után nincsenek még meg a szocialista gazdaság kész formái.

Ezért a proletárforradalom feladata az, hogy megteremtse a munkásosztály vezette dolgozók hatalmát, felépítse az új szocialista gazdaságot.

A szocialista társadalmi rendben — a tulajdonviszonyok forradalmi megváltozása után — a népgazdaság irányításának átfogó módszereit, a tervgazdaság követelményeinek kellett kialakítani.

Ma már a világ számos országában léteznek, épül szocialista típusú gazdaság. A termelési viszonyok konkrét, végtelenül változatos megjelenési formái átfogják a gazdasági élet egészét.

A társadalmi termelési folyamat egészében gyökeres forradalmi átalakulás megy végbe a szocialista tulajdon létrejöttével. Megváltozik a termelés célja, a cél elérését szolgáló eszközök (hisz a szocializmus gazdasági-alaptörvénye ezt szükségképpen követeli) de átalakul a termelési folyamat jellege is.

A termelési folyamat jellemző vonásává válik a társadalmi, népgazdasági méretben érvényesülő tervszerűség, a szakadatlan növekedés és a növekedés belső egyensúlya, arányossága.

A szocialista társadalom céljainak megvalósítása szükségképpen igényli a gazdasági folyamatok társadalmi méretekben történő felmérését, nyilvántartását, ellenőrzését, valamint a népgazdasági tervezést, amelynek folyamatában konkretizálhatók a népgazdaság fejlesztésének a társadalmi érdekeket legjobban szolgáló fő irányai.

A korábbi termelési módoknak is megvoltak a maguk sajátos intézményei, szervezetei, gazdasági eszközei.

A kapitalizmusnak például hosszú évtizedek, évszázadok alatt kifejlődtek olyan eszközei, mint a pénz, a bank, a piac, a kereskedelem, a monopóliumok stb., amelyeket a gyakorlat állandóan tovább fejleszt és tökéletesít.

Már Lenin utalt arra, hogy a szocialista állam a népgazdaság tervszerű, tudatos irányításában felhasználhatja a megelőző korszakok különböző intézményeit és eszközeit.

A feladat újszerűségénél fogva azonban alapvetően a szocialista forradalom alkotó erőire, új eszközök és intézmények, valamint szervezeti formák létrehozására, ezeknek a gyakorlat talaján való szüntelen fejlesztésére és tökéletesítésére kell épülnie.

A szocialista gazdaságvezetési módszerek elsőként a Szovjetunióban alakultak ki, s azokat befolyásolták a társadalmi gazdasági viszonyok és történelmi adottságok, valamint az a tény, hogy évtizedeken keresztül a Szovjetunió volt az egyetlen szocialista állam a világon.

A második világháború után a szocialista fejlődés útjára lépő országok a Szovjetunió példája nyomán megkezdték a tervgazdálkodás megvalósítását saját országukban.

A Szovjetunió és a népi demokráciák a tervgazdálkodás rendszerében gyorsabb fejlődési ütemet értek el, mint a tőkés országok, történelmileg viszonylag rövid idő alatt megváltoztatták a népgazdaság struktúráját, új termelési ágak egész sorát hozták létre.

A tervgazdálkodás ma már sokoldalú elméleti irodalommal és változatos gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezik, emellett szüntelenül gazdagodik a különböző országok fejlődésének sajátos vonásaival.

A fejlődés során azonban bebizonyosodott, hogy a tervgazdálkodás konkrét rendszerének különböző fogyatékoságai vannak, amelyek leküzdésével gyorsítani lehet és kell a szocialista gazdaság fejlődését, hogy a termelőerők és termelési viszonyok fejlődése objektíve is szükségszerűvé teszi a gazdaságirányítási módszerek továbbfejlesztését.

Abból helyes kiindulni, hogy a szocialista gazdaság jellegéből nem következik az, hogy csak egyféle gazdaságirányítási rendszer van, továbbá az sem következik, hogy az alkalmazott gazdaságirányítási rendszer örök időkre szóló, változtathatatlan lenne. A termelőerők a szocialista gazdaságban szakadatlanul fejlődnek, a termelési viszonyokat — azon belül elsősorban a gazdaságirányítási rendszert — időnként hozzá kell igazítani a termelőerők fejlődéséhez. Ezt a termelőerők és termelési viszonyok összhang törvénye is megköveteli.

Hazánkban is nyilvánvalóvá vált, hogy gazdálkodási rendszerünk túlzottan centralizált, hogy a tervek részletes lebontásának rendszere bürokratikus kötöttségeket eredményez, gátolja a vállalatoknál adott lehetőségeket és erők kibontakozását.

Ebből eredően a gazdasági fejlődés jó-néhány ellentmondása jelentkezett a gazdasági élet felszínén.

Például:

— Aránytalanságok jöttek létre a gazdaság különböző területein, ezek felszámolásában nem haladunk elég gyorsan. Évek óta jelentős elfekvő készleteink vannak. Ezeknek javarésze nem realizálható. A realizálatlan készletek létrejöttével egy időben számos termékből hiány van.

— A termelés és termékek műszaki színvonala és döntően ennek következtében a termelékenység nem emelkedik kielégítően.

— Termékeink minősége, választéka sokszor jogosan kifogásolható.

— A gazdasági döntéseknél számos esetben nem a gazdaságosság a meghatározó. A mennyiségi szemléletnek még mindig nem tudunk gátat vetni.

— A beruházások hatékonyságának növelését és koncentrált felhasználását még nem tudjuk megfelelően biztosítani.

— A kooperáció bonyolult, az üzemen belüli munkaszervezés színvonalá elmarad a technikai feltételektől.

Ezek a felismerések sok éve érlelődtek, és az utóbbi években számos olyan feltevés és kísérlet látott napvilágot, amely az említett fogyatékoságok kiküszöbölését célozta, és arra irányult, hogy a tervgazdálkodás lehetőségeit jobban aknázzuk ki a szocialista fejlődés meggyorsítása érdekében.

Különösen az ellenforradalom után indult meg erőteljesebben a közgazdasági vita a tekintetben, hogyan lehetne a tervgazdálkodás módszereit megjavítani. Számos intézkedés történt a tervlebontások rendszere bürokratikus kinövésének lenyesegetése érdekében. Csökkent a tervmutatók száma. Széles méretű vita bontakozott ki a szocialista árrendszer és ártípus továbbfejlesztéséről, és részben e viták eredményeit is felhasználva, részleges árrendezések történtek. Az árrendszer fogyatékoságainak kiküszöbölésére, a gazdasági döntések jobb megalapozására viszonylag széles körben alkalmazásra kerültek a különböző beruházás-, export- stb. gazdaságossági számítások. Nagyjából súlyt kapott az anyagi érdekelttség a vállalati gazdálkodásban.

Pártunk Központi Bizottságának 1964. decemberi határozata szerint a szakemberek elvégezték eddigi gazdálkodási módszereink kritikai felülvizsgálatát, kidolgozták az új irányítási rendszer kiinduló irányelveit.

Az eddigi viták közre adott anyaga is azt mutatja, hogy a leendő új gazdálkodási módszereink újfajta gondolkodásmódot, a gazdasági kérdések korszerűbb felfogását követelik meg. A mennyiségi célok helyett mindenütt a gazdaságossági célok, a minőségi feladatok kerülnek előtérbe. A gazdasági egységek nagyobb önállósága, anyagi érdekelttsége, s e viszonyok között a népgazdasági tervnek, a központi akaratnak elsősorban közgazdasági eszközökkel való érvényesítése, különösen az első időkben feltétlen

nehezebb, de várhatóan kedvezőbb feltételeket teremt a gazdasági vezetők, a vállalati kollektívák számára, a termelés gazdaságosságának javítására, az általános fejlődés meggyorsítására.

A vita ez időkig főleg a szakemberek körében folyt, de felkeltette a közgazdasági kérdések iránti érdeklődő szélesebb közvélemény érdeklődését is. Ez teljesen érthető és indokolt.

Az ország közvéleménye nagy érdeklődéssel és várakozással tekint az MSZMP Központi Bizottságának irányelveiben körvonalazott reform elé, amely hivatott arra, hogy gazdaságirányítási rendszerünkben — a szocialista tervgazdálkodás hatékonyabbá tétele érdekében — átfogó reformot hajtson végre. E program joggal tart számot arra, hogy a szocialista Magyarország életében legnagyobb horderejű gazdasági és társadalmi változásokkal egy rangra emeljük.

A Központi Bizottság irányelveiből kitűnik, hogy az új mechanizmus adta lehetőségek kibontakozása azt is megkívánja, hogy gazdálkodásunk új feltételeinek és módszereinek kérdéseivel mind szélesebb körben foglalkozzanak, váljanak ezek ismertté, a gazdaság alsóbb vezetői, a párt és a társadalmi szervek aktivistái előtt is.

Rendkívül fontos a magyar közgazdasági irodalomban meghonosodott szóhasználatnak a „gazdasági mechanizmus” fogalmának pontos értelmezése. azért, hogy ugyanazon a kategórián vagy meghatározáson mindenki megközelítőleg ugyanazt értse, mert különben igen sok a félreértés.

Szükséges továbbá azért, mert a különböző szaklapokban, folyóiratokban azonos lényegi dolog magyarázatánál használják a „gazdasági irányítási rendszer, „gazdasági környezet”, „akarattáviteli szervezet”, „két modell elmélet”, „sőt harmadik modell elmélet is) „centralizált — decentralizált piaci mechanizmusok” stb. kifejezéseket, holott ezek nem jelenthetnek azonos tartalmat, vagy más esetben mindenki úgy értelmezheti őket, ahogyan akarja, ez pedig megnehezíti a közös nyelv kialakítását, és bonyolult félreértésekre vezethet.

Nem kívánunk hosszadalmas terminológiai fejtegetésekbe bocsátkozni, csak megjegyezzük, hogy a „gazdasági mechanizmus” — bár eléggé közhasználatúvá vált — tartalmát tekintve vitatható, sőt vannak, akik kétségbe vonják a fogalom használatának létjogosultságát.

Ismételnünk hangsúlyozzuk — mivel a magyar közgazdasági irodalomban polgárjogot nyert — szükséges a fogalom egységes értelmezését megkísérelni, természetesen semmiképp sem a véglegesség, vagy a csálhatatlanság igényével.

Helyes azonosítani véleményünket dr. Nagy Tamás és dr. Csapó László álláspontjával (szemben a „gazdasági-politikai kisszótár”-ban rögzítettekkel.)

Miszerint:

„Helyesebb a gazdasági mechanizmus, és nem csupán a gazdaságirányítási rendszer átalakításáról beszélni. A szocialista termelési viszonyok alapvető vonásainak konkrét megjelenési formáját, vagyis a szocialista gazdaság konkrét rendszerét és működési módját kell érteni. Ennek a mechanizmusnak része a társadalmi-gazdasági folyamatok tudatos központi irányításának rendszere, a gazdaságirányítási rendszer.”

(Megjelent a Közgazdasági Szemle 1966. 1. számában)

Vagy:

„A gazdasági mechanizmust legáltalánosabban úgy határozhatjuk meg, mint a termelési viszonyok és ezek egyes elemei közötti kapcsolatok konkrét megjelenési formáját a társadalmi fejlődés adott időpontjában.”

Ugyanitt, máshelyen:

„A gazdasági mechanizmus fogalma magában foglalja mindazokat a gazdasági kapcsolatokat és gazdasági intézményeket, amelyekben az emberek gazdasági tevékenységének kölcsönös cseréje, a termelés, az elosztás, a fogalom és a fogyasztás során végbe megy.”

(Megjelent a Társadalmi Szemle 1966. 2. számában.)

Miért kell egyetérteni a már említett két közgazdász véleményével?

Azért, mert a termelőerők fejlődése a szocialista társadalmi formán belül is, időről-időre kikényszeríti a termelési viszonyok formaváltozását, a termelési viszonyok konkrét megjelenési formáinak felcserélését azonos típusú formákkal, függetlenül az egyes emberek szubjektív szándékától.

Objektív kategóriának nevezzük tehát a gazdasági mechanizmust, mert a termelési viszonyok formaváltozásának törvénye általános, vagyis minden társadalomra (így a szocializmusra is) jellemző gazdasági törvény.

A gazdasági törvények objektív jellege nem vitatott.

A gazdasági mechanizmus olyan objektív kategória, mely egyben az objektív viszonyok kifejezője is, ugyanakkor nem magáért, nem magától, — hanem az adott gazdaságpolitika által meghatározott — funkcionáló rendszer, melynek valamennyi elemét a szocialista állam az objektív gazdasági törvények tanulmányozása alapján hozza létre.

Nem mellékes annak hangsúlyozása sem, hogy a mechanizmus-rendszer, az emberek gazdasági cselekvésein keresztül érvényesül, a cselekvések viszont éppen a mechanizmus által meghatározott célok érdekében történnek, ennek során pedig az ellenhatások, reakciók — egész sora lép a gazdasági élet felszínére, amely visszahat az objektív gazdasági viszonyokra.

Ilyen reakciók megjelenésének nap mint nap mi is tanúi vagyunk.

Például:

— A termelők mereven ragaszkodnak a hagyományos gyártmányokhoz, hajlamosak a tartalékolásra, a termelés növekedésének útját a munkatermelékenység növelése helyett a létszám növekedésében vagy a kapacitást bővítő beruházásokban látják stb.

— A megrendelők egyre inkább ragaszkodnak az optimális időben szállított, a minőségi követelményeknek megfelelő korszerűbb, olcsóbb termékekhez.

Számtalan példát lehetne még elmondani, különösen a termelő és felhasználó szférák kölcsönös kapcsolatában.

Nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a gazdasági mechanizmusnak olyan-nak kell lennie, hogy az — az egyének és csoportok cselekvésein keresztül — érvényre juttassa a szocializmusnak azt az alapelvét, hogy „ami előnyös a társadalomnak, annak előnyösnek kell lennie a vállalatok és az egyének számára is.”

Az egységes értelmezésre javasolt — fentebb idézőjelbe írt — meghatározások, mint definíciók, természetesen nem lehetnek tökéletesek. A valóság sokkal bonyolultabb, semhogy definíciókban lehetne rögzíteni. Arra azonban mégis jó, hogy a szóban forgó jelenség leglényegesebb összefüggéseit leegyszerűsítve megközelítsük.

E cikk keretében nincs mód arra, hogy a már említett sok-sok „új terminológiát” — mely a mechanizmus vita során született — magyarázzuk, értelmezzük, esetleg elvessük, csupán annak helyes értelmezésére szorítkozunk, hogy a gazdasági mechanizmus nem azonos a gazdasági irányítási rendszerével, az utóbbi egyes elemei, például a tervezés, a gazdasági irányítás pénzügyi intézményei, a bankrendszer, hitelrendszer stb. és az egész irányítási rendszer egésze is csak részei a gazdasági mechanizmusnak, de nem azonosak vele.

Ugyanez a helyzet a piaci mechanizmusokkal is (árrendszer, kereslet-kínálat működése stb.) csupán elemei a gazdasági mechanizmus egészének.

A gazdasági mechanizmus ezeknél tágabb fogalom.

Az új gazdasági mechanizmusban, amelynek irányelveit a legközelebbi jövőben fogja jóváhagyni a Párt Központi Bizottsága, a jelenlegihez képest gyökeres változást jelent úgy a Párt, mint az állami irányítás, valamint a vállalatok tevékenységében és életében.

A mechanizmus reform sikerének fontos előfeltétele a jó előkészítésen kívül az átmenet zökkenőmentes biztosítása is. Az átmenettel kapcsolatos feladatok között nagyon fontos a vállalatok vezető dolgozóinak megfelelő felkészítése.

A vállalatok vezetői megszokták, hogy tevékenységük túlnyomórészt a felülről kapott utasítások végrehaj-

tására terjed ki. Ez sok szempontból kényelmes helyzetet is teremtett és gyakran előfordult, hogy egyes vezetők még azzal a kevés önálló döntési lehetőségekkel sem éltek, amelyet a jelenlegi irányítási rendszer is biztosít számukra.

Már most, az átmeneti időszakban — de valószínű az új gazdasági mechanizmus életbelépése után is — a vezetők megfelelő továbbképzéséről gondoskodni kell. Az új gazdasági mechanizmusban hozzá kell szokni az önálló gazdasági döntésekhez és a nagyobb felelősség és kockázat vállalásához. Az újnak, a haladónak a magunkévá tétele azonban önmagában még nem elégséges.

Semmiképpen sem elégedhetünk meg a gazdasági mechanizmus reformjának üdvözlésével, a Központi Bizottság koncepciójának helyeslésével, különösen ha kiderül, hogy éppen a lényegét nem értik, lelkesen helyeselnek, de nem tudják miről van szó, nem értik, hogy mit helyeselnek.

Nem kell hosszú magyarázat, hogy ez nem jó dolog, ilyen esetekből komoly problémák származhatnak.

Az új gazdasági mechanizmusban, de már most az átmeneti időszak-

ban is a vezetésnek gazdasági jellege feltétlen megköveteli a tudományos megalapozottságú mélyreható közgazdasági ismeretek megszerzését, fejlesztését.

Ezen ismeretek megszerzésének helyül minden érdeklődő számára a Nógrád megyei Pártbizottság mellett működő Marxizmus—Leninizmus Eseti Egyetemének szakosított tanfolyamait javasoljuk.

Azt kell várni elsősorban a vezetőktől, hogy — elsajátítva, megértve és magukévá téve a gazdasági mechanizmus reform célkitűzéseit — élenjáró propagandistáivá lesznek már az átmeneti szakaszban a reformnak. Ahhoz, hogy az előkészítő, átmeneti szakaszban ilyen természetű feladataiknak is megfelelhessenek, állandóan tanulmányozniuk kell a hazai reform és a baráti országokban megvalósuló hasonló intézkedések mozzanatait, alapelveit, eredményeit és esetleges hibáit is.

Jogos az a remény, hogy a vezető dolgozók a maguk részéről mindent meg fognak tenni a reform megvalósítása és zökkenőmentes bevezetése érdekében.

Illés Miklós

A RERUM NOVÁRUM MEGJELENÉSÉNEK ELŐZMÉNYEI

A katolikus egyház, tanításaival a feudalizmus leghűségesebb ideológiai támasza volt. Az egyház és a nemesség közti kapcsolat az európai feudális államokban ezerháromszáz éven át fennállt, vagyis mindaddig, amíg a polgárosodás megindulásával, a polgári forradalmak lezajlásával a nemesség helyét a feltörekvő polgárság el nem foglalta.¹

A Füzdelem megindulásával, a szoros kapcsolat miatt, a polgárság első csapásait az egyházra, a feudalizmus ideológiai támaszára mérte. A polgári forradalmak európai hulláma után az egyház államon belüli vezető szerepe megszűnt, a politikai élet irányításából néhány évtizedre az akkor még haladást szolgáló liberális szellemű burzsoázia kizárta. Ezért a sérelemért az egyház a polgári forradalmakat a társadalmak rákfenéjének, gaztettnek és az emberiséggel szemben elkövetett súlyos törvénysértésnek tartotta. Nem szentesítették máig sem az 1789-es francia és 1848-as európai forradalmakat.²

A Vatikánt azonban az államok strukturájában végbement változás, nemzetközi tekintélyének nagyarányú csökkenése és hatalmának gyengülése, hamarosan a sérelem féltételére készítette.

A manufaktúra s gépi nagyipar egy új osztály kialakulását segítette elő, amely egyre határozottabban követelte a burzsoáziától érdekeinek figyelembevételét és szociális problémáinak megoldását. Erejének növekedését és politikai öntudatának határozottabbá válását az angol, francia és német munkások XIX. század elején lezajlott tüntetései és nyílt megmozdulásai jelezték.

1848. februárjában Marx és Engels megírták a Kommunista Kiáltványt. 1864-ben megalakult az I. Internacionálé, 1871-ben — ha rövid időre is — a párizsi munkásság a Kommün kikiáltásával kezébe vette sorsának irányítását. 1889-ben megalakult a II. Internacionálé is, amelynek következtében

megegyesültek a szociáldemokrata pártok és szakszervezetek. Erejüket demonstrálta az 1890-es május elseje megünneplése. Ezek egy közelgő vihar jelei voltak. A tények a burzsoázia előtt világossá tették erejük összpontosításának szükségességét az új ellenféllel, a munkásosztállyal szemben.

A munkásság vallástól való eltávolodása, az uralkodó osztállyal szembeni követelése elősegítette az egyház és a burzsoázia szövetségének létrejöttét. Azonban nem szabad azt hinni, hogy ez valamiféle szerelmi házasság volt, hiszen még ma is gyakori az egymással való szembefordulás.⁴ Az egyezséget a megváltozott társadalmi és politikai viszonyok sürgették.

Nem hagyhatók figyelmen kívül azonban az ideológiai mozzanatok sem, amelyek megkönnyítették a szövetség kialakulását, amelyekkel az egyház előrelépését segítette. Ugyanakkor az osztályviszonyok konzerválására való egyezséget a burzsoázia helyzetét stabilizálta.⁵

Munkásosztálynak a magántulajdon megszüntetésére irányuló törekvése súlyosan érintette az egyházat, mivel hatalmas vagyonnal rendelkezett, és a burzsoáziát is, mint a tőke tulajdonosát. Ezért a szociális problémák megoldására való törekvés súlypontjában a tulajdon kérdése áll. Az egyháznak az osztályokról, a munkáról, a szervezkedésről vagy munkaidőről kifejtett nézete is ebben a relációban érthető meg.

Szociális problémák megoldásáról vallott felfogását elsőként XIII. Leó pápa fogalmazta meg Rerum Novarum kezdetű enciklikájában, amelynek megszövegezése előtt több évig tanulmányozta a társadalmi problémákat. 1843—1845. között nuncius volt Brüsszelben, ahol a korai polgári forradalom miatt már fejlett nagyipari termelésnek volt a szemtanúja. Diplomáciai tevékenysége idején ellátogatott Franciaországba és Angliába is, ahol ugyan-

csak fejlettebb volt az ipar, mint Európa más országaiban, és ennek következtében a munkásosztály is. Brüsszeli tartózkodása és perugiai püspöksége idején felismerte, hogy a munkásosztály helyzetének romlása az egyháztól való eltávolodáshoz vezet, ezért nagy lendülettel kezdte tanulmányozni a munkás és tőkés viszonyt. Már az 1877-ben kiadott „Kultúra és egyház” c. püspöki körlevelében „bűnös uzsoráról”, „tiszteletlen nyereségről” beszél. Kezdeményezésére más országokban is megindul a kutatás, és 1884-ben a svájci Freiburgban megalakították a Freiburgi Uniót, vagyis a Nemzetközi Katolikus Egyesületet, a gazdasági és társadalomtudományi tanulmányozás céljából. Magyar részről gróf Eszterházy Móric volt a tagja. A szervezet kutatásainak eredményeire és saját tapasztalataira támaszkodva adta ki 1891. május 15-én az egyház számára napjainkig érvényben levő, szociális kérdésekkel kapcsolatos állásfoglalását.⁶

Az enciklika alapvető célja az, hogy a munkásosztály, burzsoázia és egyházzellenes törekvését megváltoztassa, hogy a vallásos ideológia befolyását növelje és megakadályozza a szocializmus eszméinek terjedését. Ezt hivatalos egyházi személyek sem titkolták, sőt, mint mondták: „a pápai állásfoglalás közvetlen indoka a szocializmus fellendülése, mint az enciklika első részében erősen tanúskodik, annak fontossága, hogy visszautasítja a magántulajdonnal szemben tanúsított magatartást.”⁷

A MAGÁNTULAJDON EREDETE

Az egyház felfogása szerint „a magántulajdonhoz az embernek természetes joga van.”⁸ A természetes jog magyarázatát Aquinói Tamás Summa Theologica c. művében fejtette ki. Eszerint a társadalom két alapelve a tulajdon és a munka, melyek közül a tulajdon az elsődleges, mert munkát csak tulajdon esetén végezhet az ember. Ez a tomista felfogás azonban hamis, mert a tulajdon nem oka a munkának, hanem fordítva, a munka vezet el a tulajdon, a magántulajdon kialakulásához is. Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete” c. munkájában bebizonyította, hogy a három nagy társadalmi munkamegosztás végbemenése teszi lehetővé az egyes

tárgyak bőségének előállítását, amely aztán elvezet a magántulajdon kialakulásához.

Aquinói Tamás a magántulajdon természetjogiságát az érvek sokaságával igyekezett bizonyítani.

Az érvek első csoportjába az emberi önzésből származó bizonyítékok soroltak, mondván, hogy az emberek jobban törődnek a saját tulajdonukkal, mint a közössel.

A bizonyítékok második csoportjába a társadalmi egvensúly követelményéből származó érvek tartoznak. Tamás szerint az egvensúly csak akkor tartható fenn, ha az emberek maguk tartalmelnek. Közös termelés esetén nem tudnák felmérni a szükségletet és az egvensúly felbillenne.

Harmadik csoportba a társadalmi béke követelményeit biztosító érvek tartoznak. Eszerint a béke csak úgy biztosítható, ha az embereknek magántulajdonuk van. Közös tulajdon esetén az emberek torzsalakodnak, a viszály fokozódik és állandó háborúskodáshoz vezet.⁹

Aquinói Tamás érvei tudománytalanok, megszerkesztésében kizárólag egy cél vezette, az egyház tulajdonáról vallott felfogásának bizonyítása. A tudományos vizsgálódás azonban ezt nem igazolja. A tulajdonnak nem ez az igazi eredete. Eredetét tudományos megalapozottsággal Marx és Engels, említett művében tárta fel. Marx már az 1844-ből ránkmaradt Gazdasági—

Kéziratokban azt írta, hogy „A magántulajdon szubjektív lényege, a magántulajdon mint magáért való tevékenység, mint szubjektum, mint személy: a munka.”¹⁰ Bár ezen a megállapításon még erősen érződik Hegel hatása, de a lényegen a Tökében sem változtat. csak sokoldalú tapasztalataival még kiegészíti. Marxnak ez a megállapítása semmiképpen sem igazolja Aquinói Tamás fejtegetését, ellenkezőleg; cáfolja.

A tulajdonnak a magántulajdon csak egy formája, a történelem során azonban nem ez alakult ki legkorábban az emberi társadalom létrejöttével, hanem a közös tulajdon, mivel a társadalom primitív formája ezt „követelte”. A magántulajdon akkor jött létre, amikor már a társadalom termelőerői — fejlettségüknél fogva — a ter-

mékek olyan mennyiségét hozta létre, hogy felhalmozódott, a közösség már nem fogyasztotta el, így a nemzetségek vezetői a maguk hasznára tulajdoníthatták el. A tények tehát sokkal inkább azt bizonyítják, hogy a tulajdon ősi formája a köztulajdon. Afrika ma a fejlődés alacsony fokán élő népeinek példája ezt még napjainkban is bizonyítja. Amikor tehát az egyház a magántulajdont öröktől levőnek tünteti fel, úgy viselkedik, mint Eugén Dühring úr az áltudós, aki egy szót sem tud a törzs és faluközösségekről.

MAGÁNTULAJDON VÉDELME AZ ENCIKLIKÁBAN

Az enciklika egyik központi kérdése a magántulajdon, illetve a tulajdon problémája. Ellentétben azonban a marxizmussal, a szociális kérdések megoldásában nem ennek tulajdonítja XIII. Leó a legnagyobb szerepet. Persze az egyház a szociális kérdéseket a vallás szempontjából értékeli. Madarász István kassai püspök szerint „A szociális kérdés elsősorban erkölcsi és lelki probléma, s csak másodsorban gazdasági kérdés.”¹²

A XIX. század vége felé a munkásosztály helyzete olyan súlyossá vált, amit már nem lehetett eltitkolni, és különösen akkor nem, ha befolyását továbbra is meg akarta az egyház tartani a munkások között. Ezért volt kénytelen állást foglalni és nézeteit a kérdésben kinyilvánítani. Tovább várni és hallgatni veszélyessé vált, és bár az állásfoglalástól is félt a pápa „mert nyugtalan és ravasz emberek könnyen hamis beállításokra és a tömegek felizgatására kihasználják” mégis megtette.

Kiinduló pontja a tömegek súlyos helyzete: „a legszegényebb sorsú embereken hamarosan és alkalmasan segíteni kell, mert az emberiség nagy része méltánytalanul szomorú és nyomorult viszonyok közt tengődik.”¹⁴ A bajok orvoslását azonban nem a magántulajdon megszüntetésében, illetve annak közös tulajdonná alakításában látja. Sőt igyekszik a szocialistákat is megcáfolni, akik a bajok forrásának a magántulajdont tartják, ezért fel akarják számolni. „Azt hiszik ugyanis, hogy a jelenlegi bajokon segítenek, ha a magántulajdont eképpen elközösítvén egyenlően osztják fel — mond-

ja a pápa — a polgárok közt a vagyont, s az abból származó előnyüket. De tervük a szociális kérdések megoldására annyira alkalmatlan, hogy maguknak a munkásoknak is kárakra volna: azonkívül nagyon igazságtalan is, mivel erőszakot követ el a jogos birtokoson — megernyeszti az állami rendet, s alapostul fölforgatja a társadalmat.”¹⁵

A szocialisták tervének megvalósítása, az egyház szerint, tehát a munkásra nézve káros volna, ezért amikor tiltakozik a magántulajdon felszámolása ellen, akkor látszólag a munkásosztály érdekeit képviseli.

Valójában miről van szó? A munkás, munkájáért kapott bérért a tulajdonnak valamilyen formájára szert tehet. Vehet magának bizonyos dolgokat; házat, ruhát, esetleg kevés földet. Így bizonyos mennyiségű tulajdonnal rendelkezhet. De ezáltal a termelési viszonyokon belüli helyzete vajon megváltozik? Nem. Továbbra is kizsákmányolt marad, sőt sorsát még jobban a tőkéshez köti, mert a magántulajdon ilyen mennyiségének fenntartása a munkás számára költséges és csak úgy lehetséges, ha munkabérének egy részét is erre fordítja; megművelésre, stb. Ha viszont a tőkessel szembeáll, utcára kerül és sorsa teljesen bizonytalanná válik.

A pápa ezzel a tételével tehát egyáltalán nem a munkás érdekét képviseli, hanem a tőkését, mert a tőkés és munkás közti éles viszony tompítását, illetve elsimítását szolgálja.¹⁶ Az eféle javaslat tehát a tőkés gazdasági érdeke mellett a politikai érdekét is képviseli. A nyomaték kedvéért érdemes utalni Engels megállapítására, mely szerint a kistulajdon szolgálékot tud nevelni, amint azt bebizonyítja Sax úrral vitatkozva.¹⁷ A kistulajdonossá válás tehát nem felel meg a munkás érdekeinek, mivel ez csökkenti bérét és fokozza kizsákmányolását.¹⁸ A munkás igazi tulajdonossá csak a társadalmi viszonyok gyökeres megváltozásával válhat, amikor a termelőeszközök magántulajdonát közös tulajdonná alakítják át, ez viszont csak a szocialista termelési viszonyok között lehetséges. Ezt XIII. Leó is jól tudja. Hogy azon-

ban a munkás még csak ne is gondoljon erre, erkölcsileg elítéli a „felforgatást” és rossznak nevezi.

Vizsgálódásának egyik területe az állat és az ember összehasonlítása. A célja ezzel az, hogy az emberi tudatra hivatkozva is indokolja felfogását. Ugyanis az állatnak, mivel nem tudottal rendelkező lény — szerinte — két alapvető dolog determinálja mozgását, mégpedig az élet fenntartása és védelme, valamint a fajfenntartás. „Ami az emberben kitűnik és kimagaslik, ami az embert emberré teszi és az állatoktól megkülönbözteti, az az ész.”¹⁹ Mivel az ember tudatosan cselekvő lény, ezért javasolja, hogy a javukat ne csak használatra, hanem örök tulajdonul kapják meg. Azt azonban már a pápa sem magyarázza meg, hogy mi okozta hát mégis a tulajdon nagyságának különbözőségét és azt, hogy az emberek nagy része nem rendelkezik magántulajdonnal. Igaz, a pápa ezt nem tartja tragikusnak, mert „akiknek birtokuk nincs, azoknak munkaerejük van”. Ez azonban nagy különbség, mert az emberek társadalmi termelésében elfoglalt helyét a termelőeszközökhöz való viszonyuk határozza meg. A termelés irányát, méreteit és ebből következően a javak elosztását nem a munkaerejükkel rendelkezők határozzák meg, hanem azok, akiknek kezében a termelőeszközök összpontosulnak.

Természetesen az előfordulhat, hogy a munkás is szerez tulajdont szorgalmával, fizikai erejének maximális kizsigerelésével, de a kapitalizmusra mégsem ez a jellemző, hanem az, hogy a kistulajdonosok is elvesztik birtokukat a nagyarányú tökekoncentráció és centralizáció következtében. Pedig azt senki sem vitatja, hogy a „szorgalom” elsősorban a munkást és a kistulajdonost jellemzi. A tőke mennyisége mégsem ezek kezében összpontosul, hanem a nagytőkés kezében.²⁰

A természetjog másik pillére, amire hivatkozik az egyház, a család. „Még élesebben tűnik fel a magántulajdon jogosultsága, ha az embert mint társas lényt, éspedig a családi életre való hivatásában vesszük szemügyre.”

A család, amelyre a pápa hivatkozik, a társadalmak fejlődésének késői szakaszában alakult ki, az egynejlésen alapuló polgári család, amely még nem mentes a patriarchális viszonyoktól. A történelem azonban nemcsak monogám, hanem poligám családformát is ismer, amely az összközösségi viszonyokra sokkal inkább jellemző, mint az előbbi.²¹ A családon belül betöltött szereptől függően hol az anya, hol az apa volt a meghatározó. A történelmi és etnológiai kutatások megsemmisítően cáfolják az egyházi felfogást, mert a családnak is története van, éppúgy, mint a társadalomnak, vagy államnak, és nemcsak „sejt” a társadalomban, hanem „egyszersmind társadalmi viszony.”²²

A monogám házasság létrejötté csak a magántulajdon kialakulásával együtt érhető meg. A magántulajdon létrejötté és annak jogi szentesítése vezetett a házasság monogám formájának jogi rögzítéséhez. Ezért a polgári család létrejöttében a gazdasági tényező az, amely közbeszól, mint Engels mondja: „az uralkodó osztályon... gazdasági befolyások uralkodnak és így igazán szabadon kötött házasság ott csak kivételesen fordul elő...” majd így folytatja: „a házasságkötés teljes szabadsága tehát csak akkor érvényesülhet majd általánosan, ha a tőkés termelésnek és az általa létrehozott tulajdonviszonynak a megszüntetése kiküszöbölte mindazokat a gazdasági mellékszempontokat, amelyeknek most még oly óriási befolyásuk van a párválasztásnál. Akkor valóban a kölcsönös vonalom lesz az egyedüli motívum.”²³

Az egyház felfogásával ellentétben a történelmi tények tehát azt bizonyítják, hogy a család jogi szentesítését a magántulajdon öröklésének átruházása sürgette.²⁴

A magántulajdon a polgári család összetartásában valóban jelentős szerepet játszott, kiváltképpen a földtulajdon. „A név a földhöz kapcsolódik, a házasságok a rödtől függenek, a családi folyamatosságot a gyermek földhöz juttatása biztosítja.”²⁵ Ez azonban nem jellemzi a munkás családokat, azoknak semmijük nincs, ugyanakkor mégis magasabbrendű erkölcsiséggel rendelkeznek, mint a

tökén és magánnyereszkedésen alapuló burzsuá családok.

A családról szóló pápai felfogás bírálatánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt a burzsoáziától átvett hamis szólamot sem, amely a szocialistákat a nő- és gyermekközösség bevezetésére való törekvéssel vádolja a családdal szemben, amelynek elkerülését a magántulajdon fenntartása esetén látja csak lehetségesnek. Pedig, mint Marx és Engels mondja: „A kommunistáknak nem kell a nőközösséget bevezetniök, mert ez majdnem minden korban megvolt.”²⁶ Ugyanez vonatkozik a gyermekközösségre is. Tehát, ha valóban igaza volna XIII. Leonak, ez akkor sem jelentene mást, mint a burzsoá családviszonyok konzerválását. Valójában azonban nem erről van szó, hanem a család felszabadításáról, a családok polgári kényszerformáját kialakító tényezők likvidálásáról és a szocialista család létrejöttéhez szükséges feltételek megteremtéséről.

A gyermek a szocialista családnak is része, alkotója, ezért a társadalom számára nem közömbös nevelése. A nevelés tartalmát a szocialista társadalom céljai szabják meg. Érdemes idézni ismét Marx és Engels szavait, amelyeket a burzsoázia rágalmaival állít szembe: „Vajon a ti nevelésüket nem a társadalom szabja-e? Nem szabják-e meg azok a társadalmi viszonyok, amelyek közt a nevelés végbemege, a társadalomnak az iskola, stb. révén történő közvetlen vagy közvetett beavatkozása? Nem a kommunisták találták ki a társadalom hatását a nevelésre; ők csupán megváltoztatják e hatás jellegét, kiragadják a nevelést az uralkodó osztály befolyása alól.”²⁷

Noha a Kommunista Párt Kiáltvány-nya már az enciklika kiadása előtt 43 évvel megjelent, XIII. Leo nem vette figyelembe a tulajdonról elmondottakat, és a Rerum Novarumban a kommunistákat a tulajdon minden formájának megszüntetésével vádolja.
28

Pedig a kommunizmust nem az jellemzi, hogy meg akarja szüntetni általában a tulajdont, hanem az, hogy a polgári tulajdont akarja megszüntetni... ebben az értelemben a kommunisták ebben az egyetlen mon-

datban fejezhetik ki élméletüket: a magántulajdon megszüntetése.”²⁹ A kommunisták tehát nem a munkabé- rükön szerzett személyi tulajdon megszüntetéséről beszélnek. Ellenkezőleg, annak megvédéséről. Ugyanis a tőke nem gazdasági tényező elsősorban, hanem emberek közti viszony és ez viszont olyan, amely nem nyújt védelmet a munkásnak, sőt annak kizsoltását segíti elő.

AZ EGYHÁZ JAVASLATA A BAJOK ORVOSLÁSÁRA

Miután az enciklika leszögezte, hogy a magántulajdont nem lehet megszüntetni, mivel az isteni eredetű és egyébként sem oldaná meg a súlyos társadalmi problémákat, megpróbálja összegyűjteni érveit és javaslatait a bajok orvoslására.

Mint már korábban jeleztem, a szociális problémákat erkölcsi és lelki problémának tartja és másodsorban gazdaságinak, ebből kiindulva tesz javaslatot a megoldásra is. Erkölcsi és lelki bajok orvoslását eredményesen „csak” az egyház képes végezni, ezért feladatának is tartja, hogy közreműködjön az eredményes gyógyításban.

Fő célkitűzése az, hogy a munkásokkal megértessék a problémákat. Ugyanis „az emberek természetlő fogva sokban és nagyon különböznek egymástól; nem egyenlők elméleti tehetségeik-, szorgalmuk-, egészségük-, erőiknél fogva, s e tényezők különbözőségeiből származik a társadalmi állapotok különfelesége is.” Eszerint hiába is próbálna változtatni a munkás helyzetén, úgysem lehet, mert a társadalomban elfoglalt helye is istentől ered, hiszen ő teremtette az embereket ilyen változatossá. Legjobb tehát az, ha belenyugszik és ellátja az istentől rendelt feladatát.

Eme pápai javaslattól azonban több mint egy félévszázad telt el és ez alatt a Föld egy jó részén ez a „tehetségtelen”, „egészségtelen” és egvő jelzőkkel illetett munkásosztály vette kezébe országa és népének irányítását, amely bizonyítja, hogy igen is alkalmas a vezetésre.

A testi munka indoklására az „első emberpár” büntetések elhangzott átokra hivatkozik. „Átkozott a föld munkád alatt; fáradalmak árán egyél

abból élted valamennyi napja alatt.
(I. Móz. 3,17.)”³¹

Vajon miért kell a testi munka szükségességénél még a Bibliára is hivatkozni? Talán a munkásosztály nem érti a munka társadalomban betöltött szerepét? De igen, érti. És éppen ezért kell, mert tudja, hogy a társadalom nem lehet meg munka nélkül, az anyagi javak megteremtésének ez az alapja. Ha tehát nem dolgozna a munkás, akkor a tőkés sem létezhetne.

A munkás nem tiltakozik általában a munka ellen, csak annak burzsoá módját akarja megszüntetni. Az enciklika azonban a paradicsomi kiátkozásra hivatkozva fölösleges erőfeszítésnek tartja. A munkának ez a felfogása teljes mértékig megegyezik a burzsoázia érdekeivel, mivel célja a vagyoni egyenlőtlenség fenntartása. Ehhez még hozzájárul az osztályellentétek elsimítására való törekvés is. Az egyház szerint ugyanis a társadalomban az egyetértés és béke visz szépséget, ezért az örökös harcot meg kell akadályozni, egyébként is: „sem a töké, munka nélkül, sem a munka töké nélkül fenn nem állhat.”³²

Az ellentétek csak a tenmelőeszközök magántulajdonának szocialista tulajdonná változtatásával szűnnek meg. Ezt az egyház is jól tudja és azt is látja, hogy ezek önmagukban a munkásoknak nem nyújtanak vigaszt. Ezért a földi élet helyébe a túlvilági boldogság elérését helyezi kilátásba: „akkor fogunk igazán élni, amikor majd erről a földről elköltözünk. Isten az embert nem ennek a múlandó, törékeny földnek, hanem az örökké való mennyországnak számára alkotta, s a földet neki nem állandó lakásul, hanem ideiglenes zarándoklás helyéül rendelte... Isten szemében a szegénység nem gyalázat, s nincs mit szégyenkezni rajta.

Az egyháznak ezek a vigasztaló szavai a munkások elégedetlenségét, az uralkodó osztály — köztük a hatalmas vagyonnal rendelkező egyház — elleni harcát akarja megszüntetni azáltal, hogy sorsába való belenyugvásra inti.

XIII. Leo a magántulajdonról szóló állásfoglalását a munkabérral zárja, amelynek sem alsó, sem felső határát nem határozza meg. A munkabér megállapításának jogát a tőkére bizza, aki viszont szigorúan a létminimum fenn-

tartását veszi alapul.³⁴ Az enciklika igazságosnak tart minden olyan bért, amit közös megegyezés alapján állapítottak meg. Ez a közös megegyezés azonban tudjuk mit jelent. Nem más, mint a tőkés által odavetett összeg elfogadását. Ha a munkás nem fogadja el, munka nélkül marad. Családja fenntartásának kényszere azonban minimális összegű bér elfogadását is szükségessé teszi. Eszerint az egyház tehát a leginszégesebb életfeltételeket biztosító munkabért is igazságosnak tartja. Azt azonban már nem kell külön bizonyítanunk, hogy ez az összeg egyáltalán nem elégséges, különösen a monopolkapitalizmus időszakában, semmiféle magántulajdon megszerzéséhez.

XIII. Leo magántulajdonról vallott felfogása, mivel egy történelmi korsszakkal elmaradt az ételtől, pusztulásra volt ítélve, nem tudta megakadályozni a munkásosztály előretörését.³⁵ Nem tudta megakadályozni a monarchiák összeomlását, a polgári demokratikus és szocialista forradalmak lezajlását, amit a Szovjet—Orosz ország létrejötté, és a Magyar Tanácsköztársaság is bizonyít.

A QUADRAGESIMO ANNO

A Rerum Novarum enciklika megjelenésének 40. évfordulójára adta ki XI. Pius a Quadragesimo Anno kezdetű bullát, amelyben a kor viszonyaihoz alkalmazkodva fejti ki nézetét a magántulajdon és más szociális kérdésekben. Ez egyben alkalmat ad a pápának a XX. század elején kialakult teológiai viták lezárására is. Az osztrák püspökök 1925-ben követelték, hogy a Rerum Novarumban XIII. Leo által képviselt pogány római jogot el kell vetni, a magántulajdon abszolutizálása ugyanis helytelen, a kor követelményeivel nem áll összhangban. Ezzel szemben a rainai püspöki kar XIII. Leo mellett foglalt állást. A vitát XI. Pius — miután szentesítette a Rerum Novarum elveit — lezárta. Enciklikájában azonban szélesebb horizonton vizsgálja a társadalmi kérdéseket, így a magántulajdont is, igyekszik összeegyeztetni a kor követelményeivel.

A magántulajdont XIII. Leohoz hasonlóan, a természetjogból vezeti le, de annak erkölcsös használatát már

nem. Látszólag erkölcstelennek tartja a kizsákmányolás extrém formáját, de ennek ürügyén a magántulajdon kisajátítását mégsem tartja jogosnak, sőt a természetjoggal össze nem egyeztethető cselekedetnek nyilvánítja. Ez viszont világos állásfoglalás a magántulajdon fenntartása mellett.³⁶ Ezért fontos feladatnak tartja a Rerum Novarum elveinek megvédését mindazokkal szemben, akik „rágalmazták” annak tanításait. A magántulajdonról szóló felfogás bármily mérvű bírálatában is veszélyt lát, mert félt, hogy a kollektívizmus elvének elfogadásához vezet.

Az enciklika új módon foglalkozik az állam beavatkozási jogával. XIII. Leo még óva intette, hogy tartózkodjon a magántulajdon ügyeibe való beavatkozástól, ne háborgassa azt még akkor sem, ha egyes embercsoportok hiányt szenvednek. Legteljebb azoknak nyújtson segítséget bizonyos alamizsna juttatásával, akik arra rászorulnak, — vagy akkor avatkozzon be, ha a „közjó” érdeke azt megkívánja. XI. Pius pedig az államnak a magántulajdon megvédésében határozott szerepet szán. „Az állam tehát — mindig a természetjog és az isteni jog keretein belül — a közjó valóságos követelményei alapján, pontosabban és részletesebben előírhatja, mi szabad a tulajdonosoknak a tulajdon használatában, és mi tilos.³⁷ Ugyanakkor, a félreértés elkerülése végett figyelmeztet arra is; ez a beavatkozás csak segítség lehet, elvenni a magántulajdont nem szabad, mert az már a tulajdonjog isteni eredetét sértené. A magántulajdon jelentősége tehát XI. Piusnál sem csökkent.

Az enciklikában világosabban kifejezésre jut az előzővel szemben a közös tulajdon, egyéni tulajdont segítő szerepe. A szubszidiaritási elv az egyház szociális tanának egyik lényeges pillére. Eszerint a közösségi tulajdon akkor tölti be feladatát, ha mindig figyelemmel kíséri az egyéni tulajdon helyzetét, és ha segítségre van szükség támogatja, védelmet nyújt a veszéllyel, pusztulással szemben. A kötelesség természetes az egyénnel szemben is fennáll, ő is köteles az államot támogatni. Az állami beavatkozástól elvárja az egyház,

hogy támogassa és fejlessze a magán-gazdaságokat, mert ha a beavatkozás iránya olyan, hogy korlátozza, akkor a szubszidiaritási elvnek nem tett eleget.³⁸

A „közjó” elve alapján való beavatkozást tehát névleg az egyház elismeri már csaknem egy évszázada. Ezt a gyakorlatban azonban pont akkor nyilvánítja ki, amikor a kapitalizmus kezd államkapitalizmussá átalakulni. Hogy itt valóban alkalmazkodásról van szó, az a Quadragesimo Anno megjelenése után még inkább kiderül, amikor XI. Pius utóda XII. Pius. nagy gondot fordít arra, hogy beszédeiben, üzeneteiben és nyilatkozataiban az államnak ezt a jogát bizonygassa.³⁹ Azt azonban valamilyen nyien leszögezik, hogy elsősorban kiegészítő jellegű legyen, mert a tulajdonhoz viszonyítva az állam csak másodrendű, mivel később jött létre. Az állami beavatkozás tartalmát tehát a magántulajdon szolgálata határozza meg.⁴⁰

Az állami monopóliumok kezdenek egyre nagyobb teret hódítani, ezért azzal nem szállhat szembe az egyház, sőt igyekszik bizonygatni azt, hogy az állami monopóliumok és a kis magántulajdon jól megférnek egymás mellett.

Amikor a munkások helyzetét elemzi, leszögezi, hogy a munkás munkabéretét úgy kell megállapítani, hogy takarékossgal bizonyos mérvű tulajdont gyűjtessen. Az egyház képviselői a magántulajdont napjainkig a szorgalom, a takarékossg és a javak kíméléséhez szükséges emberi erények forrásának tartja, amint azt Havas András kalocsai érsek kifejti, és ezzel a „proletársors” megszüntetését is biztosítani akarják.⁴¹

Azzal azonban a pápa is tisztában van, hogy ez nem lehet több, mint kis „családi vagyonka”, de úgy gondolja, hogy ezzel már a proletársorsból kiemelkedik, proletár mivoltja megváltozik, mivel tulajdonossá válik. Nagyon hasonlít ez a szociáldemokráta és reformista szólamokra, amelyeknek a célja a munkás öntudat forradalmiságának megszüntetése, mert mint mondja: „Ily módon ugyanis a tisztviselők bizonyos fokig társbirtokosok, a kezelésben és a haszonban

részesek lesznek.”⁴² Igazságos bér-ről beszél, azonban ez csak erkölcsi követelmény mindaddig, amíg konkrét intézkedésről nincs szó, mert ebben az esetben viszont már az uralgó osztály érdekeinek védelme szempontjából vizsgálja. A munkabér konkrét mértékét XI. Pius sem határozta meg. A Quadragesimo Annoban is csak arra utal, hogy milyen tényezőket vegyenek a tőkésék figyelembe.

Első és látszólag legfontosabb tényezőnek tartja a munkás és családjának életszükségletét. Hogy azonban a tőkést nehogy megsértse mindjárt leszögezi: „a család egyéb tagjainak is kötelességük erejükhez mérten a közös háztartás szükségleteihez hozzájárulni, amint földműves-, kisebb iparos- és kereskedő családokban látjuk.”⁴³ Tehát a tőkés a családfenntartáshoz szükséges összegnek csak egy részét fizesse a munkásnak, a családfőnek és dolgozzanak a család többi tagjai is, a munkás felesége és gyermeke is. Világos, hogy itt sem a munkás érdekeit védi, hanem a tőkését. Ez jut kifejezésre a másik két tényezőben, a vállalat jövedelmezőségére és közjó érdekének szem előtt tartásában is.

Ezek után a cinizmussal határos az az egyházi inspiráció, amely a munkást magántulajdon szerzésére buzdítja, mert abból az összegből, amit a tőkéstől kap, családját eltartását is alig tudja biztosítani.

A munkás követelésének viszont nem ad helyet, mert ha követelni mer vagy célja eléréseért sztrájkol, a hatóság szigorú közbelépését is szükségesnek tartja.

A kapitalista tulajdonviszonyok fenntartását célozza a gazdaságot szabályozó elv elfogadásának sürgetése is. A piac és a szabadverseny spontán fellépő szabályozó szerepét fenntarthatatlannak tartja, sürgős intézkedést, tervszerű irányítást követel. A tőkés vállalatok érdekeinek ütközése miatt azonban valójában megoldhatatlan. De a követelése, törekvése világosan és egyértelműen bizonyítja a kapitalista viszonyok fenntartására való törekvést. A problémákat tehát, ha óvatosan is, de felveti, a megoldási javaslat azonban eredményre eleve

nem vezethet, mert azok megoldásához a kapitalizmus lényegének felszámolására van szükség.

A bajok teljes és végleges orvoslását a szocialista társadalmi rend megteremtése jelentené, a pápa azonban minden olyan nézetrel, javaslat-tal szemben áll, amely a szocialista eszmékhez közel áll, vagy azok uralgóvá válásához vezetne: „a szocializmus, mint tan, mint történelmi tény, mint mozgalom, ameddig igazi lényegében szocializmus marad, a katolikus tannal összeegyeztethetetlen, ha egyes kérdésekben az igazsághoz és igazságossághoz el is jutott, mert az alapfölgósa az emberi társadalomról a keresztény igazságtól eltérő.”⁴⁴

Az egyház felfogása a magántulajdon és a társadalom kérdésében elántoríthatatlan, még a közéletet sem tartja megvalósíthatónak, csak egyedül a kapitalista viszonyokat tartja jónak. Miután sorra megvizsgálta a társadalom problémáit, kivezető útként a következőt javasolja: „Egyetlen hatásos orvoszer a lelkek szántalmas romlása ellen, amely minden törekvést a társadalmi megújulására megüjít, az őszinte és teljes visszatérés az evangélium tanításához, annak a Krisztusnak parancsaihoz, akinél az örök élet igéi vannak, olyan igék, amelyek, bár az ég és a föld elmúlnak, sehol el nem múlnak.”⁴⁵

XI. Pius sem tud tehát többet ígérni a munkásoknak itt a földön, mint XIII. Leo, a vallásos életet, hogy majd a túlvilágon aztán „elnyerje jutalmát.” Csakhogy az 1940-es években nem lehet ilyen egyszerűen elhallgattatni a munkásokat, mivel van olyan állam, amely megmutatta a szociális problémák megoldásának egyetlen lehetséges módját.

MATER ET MAGISTRA

A II. világháború után bekövetkezett változások, a szocializmus előretörése, a gyarmati felszabadító harcok fokozott fellángolása, és a már két ízben megtartott kommunista és munkáspártok értekezlete arra készítette az egyházat, hogy a megváltozott helyzetben kifejtse álláspontját ismételten a szociális kérdésekről.

Az enciklika — épp úgy, mint a korábbiak — bővelkedik kétértelműséggel. Hogy ebben több ilyen fogalmazás is van, mint az előzőekben, az a világ lényeges változásával magyarázható. A kétértelműség mellett a pesszimizmus is jellemzi, amely nem csoda, hiszen a 81 kommunista és munkáspárt közös nyilatkozata korunkat hősi korszaknak nevezte, és többek között úgy jellemezte, hogy „egyre több nép szocialista útra térésének, a szocializmus és a kommunizmus világméretű diadalának korszaka.”⁴⁶

XXIII. János pápa célja az enciklika kiadásával az, hogy ellensúlyozza a munkásmozgalom előretörését és gátat vessen a további győzelemnek. XIII. Leo és XI. Piushoz hasonlóan együttérzését fejezi ki a munkásosztály sorsával, azonban ez a helyzetet mit sem változtat, ugyanakkor a kapitalizmus szót — mintha tabu volna — nem is használja. Csak úgy általában itéli el a társadalom visszaéléseit és nem a kapitalizmust bírálja. Ez nem is várható tőle azok után, hogy már az enciklika bevezetőjében leszögezi: „Bár hosszú idő múlt el azóta, ma is hatékony még az az üzenet, nem csupán a XIII. Leo után következő pápák megnyilatkozásaiban, akik szociális tanításukban mindig Leo enciklikájára hivatkoztak, hogy ihletett merítsenek belőle vagy, hogy megvilágítsák jelentőségét, mindig buzdítván a katolikusok tevékenységét; hanem maguknak a népeknek rendjében is.

Ez azt mutatja, hogy elődünk nagyszabású enciklikájában foglalja magában a mélyreható elvek, történelmi útmutatások és atyai felhívások máig is érvényesek, sőt új, eleven gondolatokat sugallnak, hogy az emberek megítélhessék a szociális kérdés tartalmát és arányait, ahogyan ma jelentkezik és elhatározzák magukat a rájuk háruló felelősség vállalására.”⁴⁷

Amint látható, az egyház és a burzsoázia magántulajdon szentesítésén alapuló együttműködése jut kifejezésre ebben az enciklikában is. A Vatikán a vallást ugyanúgy, mint azelőtt, a magántuladonosi rend védelmére és a munkásosztály forradalmi harcainak leszerelésére használja fel.

Az enciklika lényegét azonban nem érthetnénk meg, ha a Vatikánt is csak egy tőkés szervezetnek tartanánk. A Vatikán nemcsak a tőkés világszervezetnek az egyik eleme, hanem a katolikus egyház ideológiai, politikai központja is. Az egyház nemcsak a vatikáni kuriából vagy az egyházi személyekből áll, hanem elsősorban a katolikus hívők tömegéből, akik viszont zömmel a szegényebb népréteghez, a munkások és parasztok körébe tartoznak.

Egyik oldalon tehát az egyház reakciós politikája áll, amely kiszolgáltatja a rabszolgatartó Római Birodalom, támogatta a feudalizmust és most támogatja a monopóliumokat és az imperialista célokat maga elé tűző burzsoáziát. A másik oldalon pedig az imperialista politikával szemben álló tömeg, amelyről, ha nem akar lemondani, annak az érdekeit is képviselni kell.⁴⁸ A látszatképvisező szerepében viszont megmaradni egyre nehezebb a szocializmus előretörése miatt és csak úgy lehet, ha sikerült magát úgy beállítani a vallásos dolgozók előtt, mint az isteni gondviselés megbízottját, mint a dolgozó tömegek mindennapi gondját szíven viselő jószágos anyát.

Ebben a jóságos anya és tanítómeszter szerepében akar fellépni XXIII. János pápa is a „Mater et magistra” kezdetű enciklikájában, amint ez már a címben is kifejezésre jut. Hogy azonban az egyház társadalmi szerepe korunkban sem változott és fő feladatának a tőkés társadalmi rend magántulajdonának védelmezését tartja, ez a magántulajdonról szóló fejezetben kifejezésre jut.

XXIII. János megállapítja, hogy az utóbbi időben bizonyos kétely merült fel a magántulajdonnal kapcsolatban, ezért leszögezi, és nyomatékosan kiemeli, hogy: „Ez a kétely nem jogosult. A magántulajdon joga a termelő javakra vonatkozólag is állandó érvényű, éppen azért, mert természetes jog, amely az egyes emberi lény ontológiai és finalisztikus elszántságán alapszik a társadalommal szemben. Egyébként hiábavaló lenne a magánkezdeményezés szabadságát hirdetni gazdasági téren, ha a kezdeményezéshez nem engedhetnék meg a szükséges eszközökkel való szabad

rendelkezés.⁴⁹ Megállapításából kifejezésre jut a magántulajdon sérthetetlenségének elve, az Aquinói Tamás által megfogalmazott természetjog alapján. Felfogása szerint ez a szabadságnak is feltétele, mivel csak ott van szabadság, ahol magántulajdon van, ahol azt megszüntették ott nincs. Következtetése bizonyos mértékig helytálló. El kell ismerni, hogy kapitalista viszonyok között, akinek nincs magántulajdona, az valóban nem rendelkezik szabadsággal sem, csak a tőkések rendelkeznek szabadon magukkal, a tulajdon nélküli tömegek sorsa az uralkodóktól függ. A szocialista társadalom viszonyai között éppen az képezi a dolgozó tömegek és ezen belül az egyén szabadságát, hogy minden dolgozó tulajdonosa a társadalmi termelési eszközöknek.

A dolgozó tömegek bizalmának megnyerése érdekében átveszi az oppor-tunista szociáldemokrata szólamokat a tőke demokratizálódásáról és a népi kapitalizmusról. Ennek szellemében azzal a követeléssel lépnek fel, hogy a munkást is tulajdonossá kell tenni mint mondja: „állhatatosan küzdeni kell a tulajdon eredményes elterjesztéséért minden társadalmi osztály körében.”⁵⁰

A magántulajdon létjogosultságát azzal akarja elfogadtatni, hogy ma már mindenki szerezhet a gyors fejlődés következtében magántulajdont, ha másként nem népi részvények formájában. Ugyanis a tulajdonszerzésnek kétféle módját ismeri el, mégpedig az el nem foglalt terület használatbavétele vagy a munka útján. Mivel napjainkban minden területet elfoglaltak, ezért a munka az egyedüli út.

A népi részvényekről szóló elmélet azonban megtévesztő, mert köztudomású, hogy még az USA-ban is legfeljebb a munkások 5 százaléka rendelkezik valamilyen értékű részvény-nyel, amely az osztókéhez viszonyítva jelentéktelen.

XXII. János pápa enciklikáját Jan Kanapa francia filozófus találóan az állammonopolista kapitalizmus kiáltványának nevezte.⁵¹ Megjegyzése találó, mert a társadalmi bajok orvoslására vonatkozó pápai javaslatok nincsenek ellentétben a kapitalizmus ér-

dekeivel, sőt annak védelmét szolgálják. A kapitalizmus életének meghosszabbítását igyekszik elősegíteni a tervszerűség megvalósítására tett javaslatra is, amelynek biztosítására az állami beavatkozást és egyes hitelek állami tulajdonba vételét is elképzelhetőnek tartja. Néhány magyar teológus, köztük Mihelics Vid, ezt már úgy próbálja értelmezni, mint a társadalmi köztulajdonba vétel elvének elfogadását. Ez azonban túlzás, ugyanis az enciklika egyáltalán nem ismeri el a szocialista társadalmi tulajdon jogosságát, amit a pápa úgy fejez ki, hogy: „Ma mind az állam, mind a közintézmények kiterjesztették és továbbterjesztik részvételük és kezdeményezésük területét. Ez azonban nem csökkenti a magántulajdon szociális funkciójának létjogosultságát, mint azt egyesek tévesen gondolni hajlamosak.”⁵² Az enciklika tehát nem ismeri el a tulajdon más formáit, de a magyar teológusok magarázatai viszont azt bizonyítják, hogy az egyház és állam közti megegyezés alapján kialakult együttműködés következtében a pápai állásfoglalással szemben a realisabb nézeteket képviselik. A realis helyzetet veszik alapul és ebből kiindulva elismerik a szocialista országokban — köztük hazánkban — kialakult különböző tulajdonformákat. Ezt juttatja kifejezésre Hamvas András kalocsai érsek is, aki — bár a Katolikus Erkölcstan c. hittankönyvben a tulajdonformák között elsőként a magántulajdont említi — elismeri, hogy „A magántulajdon mellett közösségi tulajdon is van, így az állami, községi, szövetkezeti, egyházi tulajdonok stb.”⁵³

A pápa viszont határozottan támadja a szocialista tulajdont: „A tapasztalat valóban azt bizonyítja, hogy ahol hiányzik az egyesek egyéni kezdeményezése, ott politikai zsarnokság van, és ugyanakkor visszamaradtak a gazdasági élet azon területei, amelyek főként fogyasztási javakat állítanak elő, valamint azok a területek, amelyek az anyagi szükségleten kívül a szellem szükségleteit elégítik ki, tehát azok a javak és szolgáltatások, amelyek különösen igénybeveszik az egyesek teremtő szellemét.”⁵⁴ A szellemi szükséglet kielégítésének lehetősége valóban azoknak biztosított, akik a termelőeszközök tulajdonával ren-

delkeznek. Ezért nem juthat ezekhez hozzá a munkás, burzsoá viszonyok között, mert azokkal nem ő rendelkezik, hanem a tőkés, ő csak mozgásba hozhatja, hogy mindezeket biztosítsa a tőkésnek.

Új vonása az enciklikának az előzőekkel szemben, hogy nemcsak a munkások, hanem a mezőgazdasági dolgozók helyzetét is próbálja elemezni. Nagyobb sikerre azonban a dolgozó parasztság körében sem számíthat, mert javaslatai nem változtatnak a parasztság helyzetén, mivel az alapvető problémát nem oldják meg.

A parasztság problémáival foglalkozó részben találhatók a valóságot helyesen tükröző megállapítások is. Valóban igaz, hogy az utóbbi évtizedben megnövekedett a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság áramlása a városok felé, mivel az egyháznak az utolsó bázisát is elérte az iparosítás ami együtt jár a „dekrisztianizálódás” gyorsabbá válásával. A kapitalizálódással és a monopóltőke behatolásával a paraszti tömegek arra kényszerülnek hogy egyre erősebb harcot folytassanak ellene. Világszerte határozottabbá válik a földreform követelése. Mindez hatással van az országok politikájára is, magára az egyházra is, és ha nem akarja elveszteni befolyását, akkor legalább látszólag a jóságos anya gondozásával kell körülvenni. Miben nyilvánul meg gondoskodása? Helyesen állapítja meg, hogy a falu viszonyai rendkívül elmaradtak a városok mellett, ezért javasolja, hogy az utakat, hidakat, ivóvízszolgáltatást javítsák meg. A mezőgazdaság elmaradottságának leküzdésére olyan gazdaságpolitikát javasol, amely hitellel támogatja — alacsonyabb kamattal — a kisgazdaságokat, hogy megóvják a pusztulástól.⁵⁵ Fontos elvként szögezi le, hogy: „a mezőgazdaságban, mint egyébként a termelés minden ágazatában is, manapság döntő fontosságú tényező a szövetkezés”. Hogy azonban nehogy félreérthető legyen és valaki is a szocialista szövetkezésre gondoljon, gyorsan hozzáteszi: „A mezőgazdaságban már csak azért is fontos, mert annak alapja a családi jellegű vállalkozás.”⁵⁶

XXIII. János pápa is csak a magántulajdonon alapuló szövetkezéstről beszélt, csak annak előnyeit hajlandó elismerni.

Az enciklikában található néhány reális felismerés és javaslat nem oldja meg a parasztság problémáját. A tőkés monopóliumok elleni harcról nem szól, noha a történelmi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy az ellenük folytatott harc nélkül és a parasztság földhöz juttatása nélkül a helyzet nem változtatható meg. A tőkés nagyüzemek ugyanis szükség-szerű fölényben vannak, amelyeket ellensúlyozni a kisgazdaságok képtelenek. A földreform azonban érzékenyen érintené az egyházat is, mivel számos félféudális országban egyik legnagyobb földbirtokos, az egyház. Így hiába tartja eszményképnek a paraszti gazdaságot, amely nem alkalmaz „bérmunkát”, ha a fenyegető veszély igazi okát és felszámolásának módját nem tárja fel.⁵⁷

EGYHÁZI IDEOLÓGIA ÉS TÁRSADALMI TANÍTÁS

A szociális enciklikák tulajdonról szóló részeinek áttekintése után látható, hogy több mint 7 évtizeden át, lényegük nem változott. XIII. Leo, XI. Pius és XXIII. János is szigorúan a magántulajdon mellett foglalt állást. Változás csak a megfogalmazásban van, amelyet a kor viszonyainak változásaihoz való látszólagos alkalmazkodás miatt kényszerültek megtenni. Ez azonban csak taktikai változás, amely a XX. században végbement nagy társadalmi átalakulás miatt elkerülhetetlen volt.⁵⁸

Az enciklikák a munkásosztály és a parasztság érdekképviselőjének igekeznek feltüntetni magukat, valójában azonban javaslataik a burzsoázia pozícióinak megerősítéséhez vezettek. Ha a dolgozók betartották volna az enciklikák javaslatait, lemondtak volna az osztályharcról, a kommunista pártok megszervezéséről, nem győzött volna a szocializmus már 14 országban. Ez azonban a pápák részéről csak naív, szubjektív óhaj volt, mert az osztályharc objektív tendenciája a világ proletárjainak felszabadulásához és a kommunizmus világméretű győzelméhez fog vezetni. Ezt megakadályozni nem képesek, azt azonban ismét bebizo-

nyitották a munkások és parasztok előtt, hogy az igazi érdekeik képviselése az egyháztól nem várható. Egyre többen látják ezt és ez viszont a népek egyháztól való eltávolodásához vezet, amit fokozott hitbuzgalmi munkával sem tudnak megakadályozni. Nem a papok győzik meg a munkásokat, hanem a munkások állítják maguk mellé a papokat.

A II. világháború után Franciaországban azzal a céllal indította el az egyház a munkáspapi mozgalmat, hogy az eltávolodó munkásokat visszahozza istenhez és felújítsák vallásukat. A mozgalom azonban nem az egyház elképzeléseinek megfelelően alakult, mert a papok, megismerve a munkások élet- és munkakörülményeit, nekik adtak igazat, és követelték a viszonyok elviselhetőbbé tételét. Ezért a munkáspapi mozgalmat hivatalosan be is tiltották, és ez egyben a szociális enciklikák gyakorlati vereségét is jelentette.

Az egyház és az enciklika mozgalom képviselői az enciklikák megjelenését követő mindenféle szociális intézkedését a pápai bulla következményeként igyekeztek feltüntetni. Hazánkban az élenjáró európai kapitalista országokhoz viszonyítva a munkásmozgalom viszonylag későn indult el a munkásság fejletlensége miatt. Ez azzal a következménnyel járt, hogy a munkást védő törvények is csak később láttak napvilágot, nagyrészt a század elején, tehát a Rerum Novarum megjelenése után. Ezért mindezeket az enciklika következményének tartották.

A tények azonban nem ezt bizonyítják, hanem azt, hogy mindenféle szociális intézkedésre akkor szánta el magát a burzsoázia, amikor már nem tudott a munkásság nyomásának ellenállni. Azok a törvények, amelyek nálunk csak a 20-as, 30-as években jelentek meg, Franciaországban vagy Angliában évtizedekkel ezelőtt megjelentek.

Hazánk teológusai a szociális kérdések vizsgálatában közelebb jutottak a realitáshoz. A „Katolikus Erkölcstan” c. könyvben Hamvas érsek azt mondja: „A jelenkor szociális kérdését a magántulajdonban jelentkező kiáltó ellentétek váltották ki”.⁵⁹

Bár a bajok igazi okát látja, a helyes megoldáshoz azonban ő sem tud eljutni, mivel az már az egyház érdekeit is sérti.

Az utolsó 70 év története tehát azt bizonyítja, hogy a társadalmi bajokat a keresztény-szociális tanítás alapján megszüntetni nem lehet. A társadalmi problémákat csak a marxizmus—leninizmus alapján álló munkásosztály képes megoldani, a burzsoá társadalmi rend felszámolásával.⁶⁰

Felhasznált irodalom

1. Világosság, 1961. 5. szám, 13. oldal.
2. J. Kanapa: Az egyház társadalmi tanítása és a marxizmus, 9. oldal.
3. Világosság, 1961. 5. szám, 14. oldal.
4. J. Kanapa: i m. 9. oldal.
5. Világosság, 1961. 5. szám. 14. oldal.
6. A Rerum Novarum közvetlen előzményei. Írta: Dr. Leopold Antal kanonok. Rerum Novarum Emlékbizottság kiadványa, 1941. Szerkesztette: Dvihalj Géza.
7. Jean-Yves Colvez — Jaques Perin: Egyház és gazdaságos társadalom. 109. oldal. Idézi J. Kanapa I. munkájában, 224. oldal.
8. Rerum Novarum Emlékbizottság kiadványa, 1941. 8. oldal. (Az enciklika Prohászka O. fordítása.)
9. Világosság, 1962. 9. szám, 7. oldal.
10. Marx: Gazdasági-filozófiai kéziratok, 1962. 62. oldal.
11. J. Kanapa I. m. 86. oldal.
12. Dr. Madarász István kassai püspök: Egyházi és világi apostolok közreműködése a szociális probléma megoldásában. R. N. Emlékbizottság kiadványa, 1941. 43. oldal.

13. R. N. i. m. 7. oldal.
14. U. o.
15. U. ó.
16. J. Kanapa i. m. 89. oldal.
17. Marx—Engels : Válogatott Művek I. kötet, Kossuth, 1963. 578. oldal.
18. J. Kanapa i. m. 90. oldal.
19. R. N. i. m. 8. oldal.
20. Világosság, 1961. 5. szám, 17. oldal.
21. Bodrogi Tibor: Társadalmak születése. Gondolat, 1962. 67. oldal.
22. J. Kanapa i. m. 333. oldal.
23. Marx—Engels : Válogatott Művek II. kötet, Kossuth, 1963. 214. oldal.
25. U. o.
26. Marx—Engels A Kommunista Párt Kiáltványa, Szikra, 1952. 53. oldal.
27. U. o. 52. oldal.
28. R. N. i. m. 9. oldal.
29. M. E. i. m. 48. oldal.
30. R. N. i. m. 10. oldal.
31. U. o.
32. U. o. 11. oldal.
33. U. o. 12. oldal.
34. U. o. 17. oldal.
35. Béke és Szocializmus, 1961. 12. szám, 71. oldal.
36. Világosság, 1962. 9. szám, 9. oldal.
37. Segédanyag a katolikus egyház szociális tanának tanulmányozásához. Pártfőiskola összeállítás, 1964. 60. oldal.
38. Világosság, 1962. 9. szám, 9. oldal.
39. J. Kanapa i. m. 293. oldal.
40. U. o. 298. oldal.
41. Dr. Hamvas András: Katolikus erkölcsstan, 1965. 79. oldal.
42. Segédanyag... 67. oldal.
43. U. o. 68. oldal.
44. U. o. 84. oldal.
45. U. o. 91. oldal.
46. A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. Kossuth, 1960. 13. oldal.
47. Segédanyag... i. m. 100. oldal.
48. Béke és Szocializmus, 1961. 12. szám, 78. oldal.
49. Segédanyag... i. m. 124. oldal.
50. U. o. 125. oldal.
51. Béke és Szocializmus, 1962. 1. szám, 61. oldal.
52. Segédanyag... i. m. 127. oldal.
53. Dr. Hamvas András: Katolikus erkölcsstan, i. m. 80. oldal.
54. Segédanyag... i. m. 112. oldal.
55. Béke és Szocializmus, 1962. 1. szám, 70. oldal.
56. Segédanyag... i. m. 136. oldal.
57. Béke és Szocializmus, 1962. 1. szám, 71. oldal.
58. Világosság, 1961. 5. szám, 19. oldal.
59. Dr. Hamvas András: Katolikus erkölcsstan, i. m. 84. oldal.
60. Világosság, 1961. 5. szám, 20. oldal.

A karancsaljai Munkás és Földműves Tanács választási jegyzőkönyve

Egy korábbi, 1964-ben megjelent Palócföldben Kazár község történetével foglalkozó dolgozatomban vázlatosan ismertettem a Tarácskőztársaság idején keletkezett helyi jegyzőkönyveket. Ezek, bár szám szerint négy volt belőlük, nem idézték olyan hatásosan a kor szellemét, eseményeit, mint az az 1919. április 9-én írott jegyzőkönyv, melyet Szöllös Péter karancsaljai lakos ajándékozott a Nógrád megyei Munkásmozgalmi Múzeumnak. Az ő birtokába ez az irat a huszas évek elején került és azóta őrizte féltő gondjal.

A két összehajtott lapból álló dokumentum megsárgult papírja a hajtások vonalán már kopott, töredezett, de a szöveg még jól olvasható:

„VÁLASZTÁSI JEGYZŐKÖNYV,

Felvétett Karancsalja községben 1919. évi április 9-én. Jelen voltak alulírtak:

Tárgy: a forradalmi kormányzó tanácsnak XXVI. számú rendelete alapján Karancsalja községben a munkás és földműves tanács tagjainak (1450 lélek után) 16 tagnak megválasztása.

ELJÁRÁS:

Csermák Gáspár ideiglenes munkástanács elnökének indítványára a választók a választási eljárás vezetésére elnöknek Jarosek János elvtársat választják meg, aki a megbízatást köszönettel fogadja, az egybegyűlt választókat üdvözlí és felkéri őket, hogy úgy a választás alatt, mint a szavazatok összeszámlálása, nemkülönbön az eredmény kihirdetése alkalmával higgadtan, nyugodtan és fegyelemezten viseljék magukat.

Elnök felkéri a választókat, hogy a választás ellenőrzésére saját kebeléből válasszon 4 bizalmi férfit, akik közül 2, a választásnál folytan jelen kell hogy legyen.

Választók jogukkal élve bizalmi férfiakkul Csernák Gáspár, Tóth Mátyás, Szöllös János huszár és Menczel János választókat választják meg.

Elnök felkéri a választókat, hogy szavazatok összeszámlálására a saját kebeléből válasszon 3 tagú bizottságot.

Választók ezen jogukkal élve a szavazatszedő bizottságba Tóth Pál, Csernák Mátyás és Csernák Sándort választják meg.

Elnök felolvassa a rendeletet és a választást megnyitja:

Leszavazott 329 választó, akik 130 jelöltre leszavaztak.

Legtöbb szavazatot nyertek:

1. Tóth Pál 272, 2. Tóth Mátyás 263, 3. Csernák Gáspár 259, 4. Menczel János huszár 238, 5. Jarosek János 210, 6. Szöllös János huszár 191, 7. Godó János 181, 8. Menczel János honvéd 172, 9. Menczel Mihály 131, 10. Kozik Ferenc 128, 11. Szöllös Gáspár baka 123, 12. Híves István 118, 13. Csernák Sándor 112, 14. Pál András 111, 15. Nagy János 111, 16. Rüschschloss János 108 szavazatot.

Ennél fogva fenn nevezettek a munkás és földműves (tanács) tagjaivá megválasztattak.

Elnök a választás eredményét ilyen értelemben kihirdeti.

Ezzel a választási eljárás befejeztétven aláíratott a jegyzőkönyv.

Kelt mint fenn.

P. H.

Tóth Mátyás	Jarosek János elnök
Menczel János	Tóth Pál
Szöllő János	Csernák Mátyás
Csernák Gáspár	Csernák Sándor

Eddig a jegyzőkönyv. A bélyegző jobb- és bal oldalán levő 4—4, összesen 8 eredeti hitelesítő aláírást nem számítva a jegyzőkönyv két kéztől származik. Szöllös Péter és Tóth Mátyás tőgyör egybehangzó közlése szerint a jegyzőkönyv előre elkészített szövegét Kovalcsik (később Csáki) József jegyző írta, míg a kipontozott

helyekre a választások eredményeit Jarosek János igazgató tanító jegyezte be.

Tóth Mátyás tőgyör a 16 tagú karancsaljai Munkás és Földműves Tanács egyetlen még életben levő tagja értékes adatokkal egészítette ki a választási jegyzőkönyv alapján kirajzolódó képét és több a tanács működésével szorosan összefüggő figyelemreméltó adatot közölt. Visszaemlékezésében ez áll: „1919. április 9-e szerdai napra esett. Ahogy a jegyzőkönyv is megörökítette a választásban 329 karancsaljai lakos vett részt. Minden szépen, rendben zajlott le. A nép az iskolában gyülekezett. A gyűlést Csernák Gáspár ideiglenes elnök nyitotta meg, majd a választási eljárás elnökéül Jarosek Jánost, a köztisztviselőben álló igazgató tanítót választottuk meg. A választáson két pesti elvtárs is jelen volt. Mindketten, katonásan fel is szólaltak. Én is szót kértem. Bár sok mondani valóm volt, az előttem szólók példáját követve, csak röviden beszéltem. Amikor felszólalásom végére értem, az egyik pesti elvtárs odajött hozzám, megölelt és azt mondta: „Nekünk ilyen emberekre van szükségünk, mint te.” Szavaira általános tetszésnyilvánítás volt a válasz. A választáson is Tóth Pál után én kaptam a legtöbb szavazatot. 263-an szavaztak rám.

A választás lezajlása után elnökké véglegesen is Csernák Gáspárt választottuk meg. Nagyon sok dolgunk volt, de egyik legfontosabb tennivalónknak azt tartottuk, hogy Balla Géza 1200 holdas birtokán, ahonnan a tulajdonos elmenekült rend legyen. Egyelőre Tóth Pált bíztuk meg a birtok vezetésével. Később többi megbízatásom mellé a birtokvezetői munka is rám hárult. Közben az elnök

a frontra ment és az ő munkáját is nekem kellett elvégezni. A birtokon Ozsvárh Mihállyal, az ottani bérsgazdával láttuk el a munkát.

A termelés és a front egyaránt sok gondot okozott nekünk. Bár Tarjánban leállt a termelés, Gusztáv aknán folytatni kellett azt, a munkaerőhiány ellenére is, mert a vonatoknak kellett a szén. Még a termelés megszervezésével kapcsolatos tenni-valóknál is több bajt okoztak a frontra irányított fuvarosok. Majd minden hadi fuvarba küldött fogattulajdonos halálos ellenségünk lett. A szesztilalom szigorú betartása, az üzletek és a kereskedelem zavartalan működtetése szinte emberfeletti feladatokat jelentettek.

A bukás után Ozsvártt! együtt elvittek bennünket. A kastélyból, ahol egy teljesen üres szobában tartották, négy szurony között kísérték a cseh parancsnokságra. A csehek engedtek bennünket, de a csendőrség minden nap jelentkeznünk kellett.

Azóta is sokat fordul meg a fejemben az, amit Kun Béla elvtárs egy tarjáni gyűlésen mondott, amikor egy társunk azt mondta elkesceredve: „Mi lesz velünk, Kun elvtárs, hisz teljesen körül vagyunk zárva”. Kun elvtárs azt válaszolta: „Nem baj, ha el is veszítjük ezt a háborút az urak ellen, de a magot elvetettük.”

Szöllös Péter évtizedeken át gondosan megőrizte a fentebb bemutatott jegyzőkönyvet, mely nemcsak hiteles történelmi forrás, hanem annak is ékes bizonyítéka, hogy a mag, melyről Kun béla a panasztévő munkásnak beszélt a tarjáni gyűlésen, Karancsalján is jó talajba hullott.

Kovács János

A salgótarjáni országos krónika-író tanácskozás után

Az elmúlt évek során bebizonyosodott, hogy a falukrónikák a jelenkor történetének gazdag és hiteles forrásanyagai lehetnek, ha megfelelő szervezethez és alapossággal vezetik. A falu átalakulásának, a szocializmus építésének, eseményeinek és adatainak páratlan értékű, új, szocialista adattára a falukrónika, ami megőrzi és nyomon követi a forradalmi változást, megörökítve a gazdasági, társadalmi és kulturális harc győzelmét, a közeleső eredményeket lelkesítésre, az esetleges hibákat okulásra. Hiteles, megbízható és viszonylag teljes képet tudnak nyújtani — egy-egy községre vonatkoztatva — a szocialista nagyüzem megerősödéséért, az egységes paraszti osztályért, az új embertípusért folytatott harcról. S a legnagyobb éppen az, hogy ezt vele egyidőben, a fejlődés folyamatában tudja rögzíteni a jellemző események és adatok kiválasztásával. Mind politikai, mind társadalmi és tudományos szempontból rendkívül nagy, ma még felbecsülhetetlen értékű anyaggyűjtést végzünk a falukrónikával.

Az elmondottak után nézzük meg, hogy milyen gyakorlati tennivalók merülnek fel a krónika-írás és szerkesztés területén.

Ezeket két pontban foglalhatjuk össze. Az egyik feladat: minél szélesebb körben el kell terjeszteni a krónikát, beleértve a falukrónika mellett a tsz-krónikát, üzemkrónikát is. A másik feladat: tartalmasabbá kell tenni a krónikákat, egységes elvi és szerkesztési mód kialakítását minél hamarabb el kell kezdeni.

A korábbi években vezetett krónikák kísérletnek tekinthetők, arra voltak jók, hogy tisztázódjanak a legfontosabb elvi kérdések: lehet-e írni napjaink történetét, milyen módon, egyéni vagy kollektív legyen, s természetesen a hitelesség és objektivitás kérdését is felvetette, végül tudományos értékük is vita tárgyát képezte. Hogy ma a krónikákat a jelenkor szocialista típusú forrásainak tekintjük — illetve azzá akarjuk fejleszteni —, azt bizonyítja, hogy a

kísérlet eredményes volt, kiállta a próbát. Különösen elmondhatjuk ezt azután, hogy Salgótarjában országos krónika-író tanácskozás volt. A 42 nógrádi krónikás munkája, eredménye alapján új állomáshoz érkezett a krónikaíró mozgalom, Nógrádban a krónika-írás megyei programmá vált. Az elvi kérdések mellett az volt a legfontosabb, hogyan lehet a krónika-írást az egész megyében általánossá tenni. S ha Nógrád megye ezt megvalósítja — amiben nem lehet kételkedni —, akkor még tovább kell lépni a krónika elterjesztésében. Tovább kell lépni földrajzi értelemben is, de úgy is hogy üzemekre, üzemezőkre, intézményekre, iskolákra, szocialista brigádokra is kiterjesztjük a krónikát. Az ipar és a kultúra területének eseményei sem kevésbé fontosak a szocialista átalakulás egészét tekintve, mint a falu szocializálása. Itt is ugyanúgy meg vannak a lehetőségek és éppolyan fontosak, legfeljebb eddig még nem kíséreltük meg és értékét nem tehetjük mérlegre.

A másik feladat — amit párhuzamosan kell megoldani az elsővel — tartalmasabbá kell válniok a krónikáknak. Ahhoz, hogy gazdag forrása legyen a szocialista építésnek, rendszeres és sokoldalú adattárnak kell lennie. A romantika minden maradványától tisztítsuk meg, ami a „krónika” szóhoz tapad, hiteles adatokkal, reálisan rögzítsük életünket. A gazdasági élet mint alap különösen fontos. Az eredmények mellett a munkaszervezést, a gépi ellátottságot, a termelékenységet is rögzítsük. Nagyon hasznos, az időjárásnak mint befolyásoló tényezőnek a természetmenny, munkavégzés vonatkozásában való vizsgálata. A piaci árak alakulása sok azonosság mellett is igen értékes adatokat tartalmaz a helyi viszonyokat illetően.

Most nem lehet feladatom a krónikába kíváncsózó adatok, témák felsorolása. A gazdasági vonatkozások közül a legfontosabbakat említettem a krónikák tartalmasabbá tétele érdekében. Szintén csak ilyen

célzattal említem meg a falu lakosságának életét megmutató demográfiai és szociográfiai témakört, az elvándorlást, az ipari munkavállalást, a tsz-tagok életkori átlagát, kulturális ellátottságát. S ha ehhez még a néprajzi és nyelvjárási lehetőségeket is hozzávesszük, krónikánkból kirajzolódik a közös vonások ellenére is a „mi falunk” a maga sajátosságával, s ez ugyanolyan fontos feladat, mint az általánosan érvényesülő folyamat megmutatása. Így érjük el, hogy a kép és újság dokumentáció mellett — ami szintén nélkülözhetetlen —, a helyi szöveges bejegyzés lesz a krónika igazi gerince, legfontosabb anyaga, amit azok csak kiemeltenek, szemléltetnek.

Az elvi szempontok és az egységesebb szerkesztés lényege az elmondottakban benne van. Egy falu népének alakuló, változó anyagi, társadalmi és kulturális életét csak az adatok sokféleségével mutathatjuk be. Mivel mindent nem tudunk lejegyezni, a válogatás szempontja csak az lehet: mennyire lényeges, mennyire jellemző.

A krónikával kapcsolatban támasztott igények viszonylagosak. Számos tényező befolyásolja, csökkenti egy-egy krónika értékét, de inkább azt vizsgáljuk, hogyan lehet emelni a színvonalat, milyen feltételek szükségesek hozzá. Az anyagi feltételek megteremtése éppúgy a helyi párt és tanácsi szervektől függ, mint a tartalmi színvonal emelése. Amennyiben a helyi szervek megértik a krónika fontosságát, a művelődési otthonokon keresztül meg lehet találni az anyagi támogatást (papíryanag, fényképezés stb.), másrészt a község életére vonatkozó adatok (termelés, munkaszervezés) összegyűjtése könnyebbé válik a krónikások számára. A leghelyesebb, ha részt vesznek a krónika-írásban, mert a párt és a tanácsi vezetők adatközlési biztosítékot jelentenek a hitelességre vonatkozó-

an. De ezt úgy is fogalmazhatjuk, hogy a szocialista építés helyi irányítói és vezetői számára is rendkívül hasznos anyag gyűlik össze, amit érdemes figyelemmel kísérni.

A krónika tehát csak kollektív munkával lehet igazán egy falu életének hűséges tükré, csak közös anyaggyűjtésből származhat ehhez elegendő anyag. S ez a legfontosabb: az anyaggyűjtés, amiben a krónikások (vezetők és a közösség életét figyelemmel kísérő emberek) egyaránt részt vesznek. Az összegyűjtött anyag elrendezése, a megszerkesztés már szűkebb csoport feladata is lehet, hiszen ez jórészt technikai munka, de nem mellékes, mivel a kronológiai sorrend és a képanyag elrendezése, esztétikailag jó megoldása néha sok nehézséget jelent a szerkesztőknek.

A kollektív munka teszi lehetővé, hogy a közösség (falú, tsz, üzem) életének egyidejű és hiteles megőrzése mellett, éppen a hitelesség érdekében a krónikairó kollektíva az eseményekkel kapcsolatban állásfoglalását is rögzítse. Az egyszerű regisztrálásnál magasabb szintű, ha véleményünket is kifejtjük, értékelünk is. Céljaink ismeretében képesek vagyunk erre, éljünk hát a lehetőséggel.

Befejezésül ismét hangsúlyozni kívánom, hogy a krónika-írás területén kettős feladat áll előttünk: Nógrád példáját követve minél több helyütt kell megindítani a krónikát, mozgalmá kell fejleszteni, másrészt magasabb szintre kell emelni tartalmi szempontból. Ennek feltétele viszont, az, hogy a kibontakoztatáshoz nagyobb támogatást kapjon ez a törekvés. Csak közös erőfeszítéssel tudjuk megteremteni jelenkorunk történetének gazdag adattárát a krónikákkal, s társadalompolitikai és tudományos szempontból egyaránt nagy jelentőségű lesz a szocialista építés megörökítése.

Kuczy Károly

A „MÓZES“ FELTÁMADÁSA

„Jaj a népnek, ha nincs költészete,
Lelkét elfojtja a körültekintés,
S csak lelkesülés szült mindég nagyot. —
Ismerjete meg — én Mózes vagyok,
Zsidó miként ti, — testvéretek, — barátok.”

(Madách Imre: Mózes)

Az irodalomtörténet hosszú időn át az egyműves alkotók közt tartotta számon Madách Imrét. Bíráloi a Tragédián kívül alig említik más műveit, azokat is legfeljebb azért, hogy mennyire hatottak a Nagy Mű eszmei vagy stílusai előkészítésében így olvasztja össze Szerb Antal a madáchi életművet a Tragédia elemzésével, mint a két összefüggőt és elválaszthatatlant és az 1963-as kiadású, a Gondolat gondozásában megjelent „A magyar irodalom története” második kötetében Sötér István is csupán csak nevével nevezi Mózeset, melyben a korábbi szándék folytatódik. Viszont az Akadémia Kiadó hatkötetes magyar irodalomtörténetében már Sötér is külön fejezetet biztosít a Mózes-drámának. Természetesen csak feltételezni merem, hogy nem csupán a hat kötet előnyös terjedelmi szempontjai, hanem esztétikai megfontolások is közrejátszottak Madách posztumusz drámájának újraértékelésében.

S hogy ez a Madách-dráma élő valóság, elidegeníthetetlen és jelentős alkotóelem az életműnek és jeles állomása a magyar drámai irodalom kialakulásának és fejlődésének, azt a veszprémi Petőfi Színház vakmerő kezdeményezése, a Mózes-dráma irodalomtörténeti jelentőségű színrevitele ékesen bizonyítja. A Mózes, mely nemcsak a kritikában, hanem mindannyiszor a színpadon is süllyesztőbe került, ezúttal véglegesen feltámadt: él, hódít és legutóbb már a televízió műsorának színvonalát emelte.

Mindenesetre titokzatos, hogy egy dráma, mely egy évszázada nyomtatásban megtalálható s amelynek színrevitelében neves rendezők szándéka szünetelt kudarcot, most egyszeriben székhez szegezi a színházlátogatót és a színészek minden este vastapsot kapnak alakításukért. Az új sikersorozatnak kétféle magyarázata lehet. Az egyik: a Mózes-dráma átdolgozása Keresztury Dezső által, a másik: az újszerű rendezői és színészi felfogás és megfogalmazás.

IRODALMI ÉS SZÍNPADI ELŐZMÉNYEK

Nem az első eset, hogy valaki avatott kézzel hozzányúl a stílusában, szókinésében, mondatszerkesztésében elavult műhöz, amely tartalmában mély és maradandó értéket őriz. Móríczy Zsigmond ilyen megfontolásból vállalkozott Tolnai Lajos regényeinek és elbeszéléseinek restaurálására, s nagy kár, hogy elhatározását, a port letörölni az avított művekről, nem sikerült végigvinnie. De bátran, a felfedező örömeivel és az alkotó vakmerőségével nyúl örökségünkhöz Illyés Gyula is, aki nekünk áporodott komédiák, elfelejtett színművek köszönhették megújulásukat. Illyés alkotó keze nyomán Teleki Kegyencéből például új dráma született, amelynek francia nyelvű bemutatóján a közelmúltban tapsolt a párizsi közönség. S az átírás hasznos és egészséges hagyományaihoz sorolhatjuk Arany János restaurátori munkáját is a Tragédia többemeletes épületében.

Keresztury Dezső Mózes átdolgozása mégis túlhaladja hagyományainkat: olyan műhöz nyúlt gondos szeretettel, olyan alkotásra szentelt időt, fáradságot, amelynek

értékét százöt éven át még az irodalomtörténészek és a műértők sem kivétel nélkül ismerték el, s amely a nagyközönség előtt minden egyes alkalommal formálisan megbukott.

Madách Imre Mózes, ez a 2470 soros monstre-dráma már bemutatása előtt süllyesztőbe került és évszázados pályafutása során olyan megpróbáltatásokon esett át, mint a cimadó hős, aki hasztalan kereste népével Kánaánt.

Madách már Az ember tragédiája fényes sikerének tudatában látott hozzá a Mózes megírásához, a Tragédia első kiadását már szedték a fővárosi nyomdászok, és a költő politikai pályáján is sikereket ért el, következetesen negyvennyolcas, töretlen elvi álláspontjával. (A Mózes születésének és elutasításának időszakára esnek fontos és nagy visszhangot keltő országgyűlési beszédei: A felirat vagy határozat kérdésében, A nemzetiségek ügyében, A választókhöz az 1861. országgyűlés után). Madách joggal bizott tehát a sikerben, amikor tizenhét hónapos munkássága után benyújtotta a drámát az Akadémia karácsonyi pályázatára. De a bíráló bizottság (Arany János, Bérczy Károly, Jókai Mór, Kemény Zsigmond és Pompéry János) elutasította a drámát azzal az udvarias, kitérő indoklással, hogy másformájú mű, mint ami a pályázat célja volt.

A balassagyarmati származású Bérczy Károly, akit megyei irodalmi nagyjaink közül méltatlanul mellőzünk, és akinek mellesleg híres Anyegin fordítása éppen az idén százszentdős, — írta meg a bíráló bizottság jelentését és a mű főhibáját a következő tömör szavakkal jellemezte: „dramatizált eposz.”

A kifogás száz év távlatából és egy új sikersorozat idején egyáltalán nem meggyőző, hiszen a klasszikus drámában Szofoklész től Racine-ig nem egyedülálló az olyan példa, amelyben túlteng az epikus, az elbeszélő elem, nem is szólván a színpadra vitt oratóriumok meg-megújuló sikereiről, amihez éppen a tavalyi szegedi szabadtéri játékok szolgáltatnak illusztrációt. Bár a Mózes dramaturgiailag valóban nem tökéletes mestermű, mégsem nélkülözi a nagy konfliktusokat és a színpadon számos nagy összecsapás zajlik le, sokkal nyíltabban, mint teszamazt az epikus részekkel hatásosan tűzdelt Antigoneban, vagy más közismert, klasszikus drámában. (S hasonló indokok, a dramaturgia szabályainak sorozatos megszegése miatt Shakespeare hány drámáját vihethénnk terítékre!)

Sokkal inkább arra kell gondolnunk, hogy a bírálók is, mint később sokan mások, kulcsalaknak fogták fel Mózeset, s ezért Kossuthnal azonosították, szemükben a magyar nép és az osztrák monarchia szembenállását jelképezte a zsidóság meg-megújuló, keserves, olykor reménytelennek látszó küzdelme Egyiptom önkényével. S a hatvanas években már annyira szokatlan harcoss, negyvennyolcas hangvétel joggal elriaszthatta a megbékélő Aranyt és Jókait, s a Kemény opportunizmusához csatlakozó és alkalmazkodó Bérczyt és Pompéryt. (Kemény szerint egyén és nemzet egyaránt elpusztulhat, ha nem tanul meg „nagy önismerettel alkalmazkodni a kérelhetetlen történelemhez s nem szabja, mérsékeli ehhez sztoikus önfegyelmel vágyait és tetteit.”)

A Mózes útját azonban a továbbiakban sem kísérte szerencse. Kolozsvárott, ahol 1888 februárjában első ízben mutatták be, formálisan megbukott, a nagyjelenetek alkalmával kacagott a közönség, amit később a színházigazgató kegyetlen húzásával és a műben található néhány madáchi közhellyel magyaráztak. S két évvel később, a Nemzeti Színház első teljes Mózes előadása előtt hiába nyilatkozott Hevesi Sándor úgy, hogy „a Mózes Az ember tragédiája mellett a legnagyobb műve a költőnek és az egész magyar drámai irodalomban a leghatalmasabb színpadi allegória,” a közönség, Kárpáti Aurél szavaival élve, „langyos érdeklődéssel fogadta a bemutatót.”

S napjaink kritikusa a felfedező örömeivel állapítja meg, hogy „százöt esztendő alatt a Mózes feleannyiszor sem ment az ország színpadain, mint ahányszor most a veszprémi Petőfi Színház műsorán szerepel.”

AZ ÁTDOLGOZÁS

A Mózes-dráma tehát feltámadt és bevonult a játszott és játszható drámák sorába.

Keresztúry Dezső költő és irodalomtörténész olyan felelősségérzettel nyúlt az eredetihez, mint annak idején Arany a Tragédiához, de olyan bátran, ahogy Illyés ad új atmoszférát és lendületet avitt színműveknek. Nemcsak a stílust csiszolta, faragta vésője, de szükségszerűen változtatott a mű struktúráján is. Rövidített a szöveget, helyenként átcsoportosított, hogy így egyenlítse ki az átmenetet egyik színből a másikba, s ugyanakkor gondosan ügyelt, hogy lehetőleg semmit el ne vegyen a gondolatok eredetiségéből és a madáchi mondatok jó ízéből. Úgy alkototta újat, hogy megőrizte a régi varázsát.

A szövegmódosításoknál mindez azzal járt, hogy nem átírta, hanem helyenként javította és rövidítette, tömörítette Madách eredeti szövegét.

Íme, néhány példa (előljáróban Madách, utána Keresztúry szövegezése)!

MÓZES:

Nem Pháraó! — ez trónodhoz nem illő.
Küldd őket el, rideg, szilárd parancsal.
Ne tükkel szürkáld, — karddal vágd agyon.
S mondd nekik, hogy ezt javad kívánja. —
A férfiasságban, hidd, bűverő van.
Mely megdöbbsent és tiszteletré kész.
Ki a sakállal küzd élet-halálra,
Lemondással fogadja az oroszánt.

MÓZES:

Nem pháraó! — trónodhoz ez nem illik.
Küldd őket el, rideg, szilárd parancsal.
A férfiasságban, hidd meg, erő van,
Mely megdöbbsent, tiszteletet parancsol.

ORSZÁGLÁR:

Ha Pháraónak tetszik e tanács,
Am lépj helyembe. — Én sosem bírnám
Levetni az embert, a díszruhát
Magamra öltve. Tán erősebb leszesz. —
Az szent igaz, hogy így már törni fog,
Mit én csak ingaték, a büszke fa,
De az ég tudja, hogy kire esik. —

ORSZÁGNAGY:

Ha Pháraónak tetszik a tanács,
Am lépj helyembe, emberségem én
Le nem vettem, amikor a köntöst
Felöltöttem. Te erősebb lehetsz. —
Az szent igaz, hogy így már törni fog,
Mit ingattam csak én, a büszke fa,
De az ég tudja, hogy kire zuhan.

Most néhány példa arra is, hogy a jambusokba erőszakolt közhelyek, hétköznap, irodalomellenes kifejezések milyen bántó módon megbonthatják a mű hangulati egységét. Az ünnepi lüktetésű, páthosszal telített szövegbe belopott egyszerű, odavetett szavak valóban nevetségesek és sértik a jóízűt. (Egyebkent nasonlóval találkozhattunk nemrégiben Szomorj Dezső II. József császár című drámájában is, amelyet a rádió és a televízió is közvetített. Hátborzongató volt, amikor a császár és a kancellár nagyjelenetében a páthosszal telített, fennkölt mondatok közt fel-felbukkan a zsidóbarusok és a zálogházi alkuszok zsargonja!) De mulatságos a kenetteljes, cirádás hang is ott, ahová valóban az egyszerű kívánczik. A Mózes-ben mindkettőre található példa:

MÓZES:

Ne izgass asszony, csak rólam beszélj. —

MÓZES:

Anyám ne kinozz, csak rólam beszélj!

ÁRON:

Szerencsétlen! Mi szót merél kiejteni.

ÁRON:

Szerencsétlen! Mit mertél mondani?!

CIPPORA:

Ha annak tartják, bépróbalta azt.

Próbáljon más is, ő már megpihenhet.

CIPPORA:

Bizonyrágot tett róla már, hogy az.

ÁRON:

Hát Isten neki!

ÁRON:

Akkor hát — legyen.

Az elhagyások és szerkezeti átrendezések is mintaszerűek, mindig előnyére válnak az előadásra szánt darabnak. Helyesen járt el az átdolgozó ott is, ahol kiirtotta az olyan előremutató elemeket, amelyek lényegében indokolatlanul megelőzték s ezáltal elsőkélyesítették Mózes fejlődésének nagy állomásait. Jó például, hogy az arany borjút imádó nép fölött monológban ítélkező Józsué az új változatban nem mondja ki a szörnyű jóslatot:

„Akkor majd számolunk, — majd számolunk. —”

Meglepő, és hatalmas így később a kegyetlen, a gyilkosságtól sem megriadó, az erős és erősítő Mózes.

Viszont amennyire helyes az efféle sorok mellőzése, annyira hiányoznak azok az utalások, amelyek mintegy magyarázatot adnak Mózes látszólagos diktátori túlkapásaira.

Jokhebed, Áron és Mózes anyja mondja Madáchnál:

Két pálmaszál, vállvetve az eget
Hordozni teremtett, míg ha zsörtölődtek,
Egymást fogjátok hitványan letörni,
Nagy öröme a középszerűnek.

Az utolsó sort az átdolgozó törölte, s így történt ez a dráma más helyén is. Pedig Mózes nagysága ellenpárjában, az önzőben, a tudálékosban, a gyávában, tehát a középszerűben mutatkozik meg igazán.

Az átdolgozás egészében véve kiváló. Új magyar drámát adott színházainknak. S mint már egy ízben felvettem, nagyon érdemes lenne elsőként nálunk, Nógrád megyében, a Múzeumi Füzetek sorozatban megjelentetni.

AZ ELŐADÁS

S a veszprémi bemutatóra visszaemlékezve, felújítva az élményt a televízió képernyőjéről is, teljes egyetértéssel és együttérzéssel idézem Barna Tibornak, a Nógrád március 20-i számában megjelent kritikájából az óhajt: „Őszintén örülnénk, ha Mózes, Madách szülőföldjén, Nógrádban is viszontláthatnánk.”

A veszprémi színház Turián György rendezésében és Bicskey Károly főszereplésével olyan művet vitt a közönség elé, amely leszámolt mindazokkal a tradíciókkal, amelyek minden egyes bemutató alkalmával magukban hordták a sikertelenség magvát. A veszprémi színpadon a siker legalább annyira a helyes felfogásnak, mint a jól átdolgozott, színpadra alkalmazott Keresztúry-féle szövegnek köszönhető. Veszprémben nem kísérleteztek a kényszeredett allegória feltámasztásával, ezzel szemben Mózes azzá lett, aki volt és amivé a darab kényszeríti: prófétává: a korát megelőző, meg nem értett, nagy egyéniséggé. S ezen az sem változtat, hogy Madách sokat adott önmagából, és hogy Madáchra semmi sem hatott úgy, mint forradalmi hite, elhivatottságérzete, amellyel csalódását, nagy lelki válságát is legyőzte.

A veszprémi színpad Mózesét már nem Kossuthhoz, hanem sokkal inkább Mátyás királyhoz, Nagy Péter cárhoz és minden olyan diktatórikus, egykézrendszerű uralkodóhoz hasonlítja, aki kegyetlenségre is bármikor kész, ha a nép iránti szeretete, a jövő csak általa látott perspektívája megkívánja. De Mózes nem hasonlít kegyetlensége ellenére sem a népellenes, néptől elszakadt és önző diktátorokra. A nagy egyéniség dialektikus ellentmondásait Sötér így fogalmazta meg: „A néppel állandóan összeütközésbe kerülő Mózes alakjában Madách végelemzésében azt a hőst rajzolta meg, aki azonosult a néppel.”

A veszprémi színház bátor kezdeményezése minden dicsőretet megérdemel, s nagyon várjuk, hogy a salgótarjáni művelődési ház korszerű színpadán felzengjenek a mottóban idézett mózesi sorok: „Jaj a népnek, ha nincs költészete...”

Hisszük, hogy a város és a megye közönsége nemcsak a dzsesz-fesztiválokért lelkesül, hanem komolyabb és értékesebb művészi élvezetekért is.

Madách írta: „Csak a lelkesülés szült mindég nagyot...”

Lakos György

VIHAR BÉLA KÖLTÉSZETÉRŐL

„Harminc éve, hogy az első
verseskönyvem megjelent.
Fejem hajtom asztalomra,
velem szemben ül a csend.
Az én fámon, kicsiny fámon,
mily kevés gyümölcs fakadt,
ám annál több sebhely rajta.
és e sebhely megmarad.”

Szerb Antal megbocsáthatóan elfogult meghatározása szerint a vers az emberi világ legnagyobb teljesítménye. E teljesítményt vizsgálva mondta Illyés Gyula, hogy „poétikus nép vagyunk”, de már Ady is poétásnak nevezte nemzetét. A magyar falu jellegzetes típusai között minden évszázadban megtaláljuk a hajdani regősök utódait, s nem marad el a magasabb költészet kivirágása sem. Olvastam már olyan vélekedést is, mely szerint nemzetünk kicsiségéhez képest irodalmi kultúránk túlméretezett. Ez kicsit paradox állítás, mint minden panasz, amit éppen úgy lehetne dicsekvésnek fogalmazni, de maga a tény tagadhatatlan. A mi kicsi és világirodalmi viszonylatban sajnos még mindig meglehetősen ismeretlen népünk feltűnően nagy és magasértékű irodalmat és művészetet hozott létre. S mégis azt látjuk, hogy az évszázadok folyamán ezek az alkotások „nem igen tápláltak és öntözték a nemzet millióinak lelkét”. A miértekre adott feleletek között a gazdasági elmaradottság, a kielégítetlen szellemi éhség mellett a közönyt emlegetik leggyakrabban, amely a megnemértés gyakran áttörhetetlen falát vonta a kitárulkozó lelkek elé. S ha ma büszkén vallhatjuk is, hogy a költészet új reneszanszát éli, ha népek és irodalom még soha nem is volt annyira egy ebben az országban, mint napjainkban, törleszteni valónk még mindig akad.

Hat verseskötet sorakozik szerényen asztalomon, és vall egy költő életútjáról. A kötetek mögött Vihar Béla áll, aki hisz a költészetben, mert hisz az emberi lélekben és hirdeti, „hogy túl a gyomor éhségén, él bennünk az igény az igazság és a szépség kenyerére.” Szerény ismertetésünk célja: néhány vonással bemutatni, közelebb hozni a költőt az érdeklődő olvasóhoz, hogy jobban megismerve magukhoz bocsájtás, s elfogadják tiszta költészete és élete ajándékait.

„Bolyongó voltam, kerestem a fény
szigeteit, s itt állok vallani:
az ember annyi, mint a harcai...”

Vihar Béla 1908. május 23-án született Hajdúnánáson. Négy esztendősen korábban Szécsénybe költöznek és nógrádi hazájában, amelyet azóta is szülőföldjének tart, ismerkedett meg a mesék világával, az agyagpadkán ülő palóc anyókák regéivel. „Engem ott a szécsényi éjszakában, Árgirus királyfi, a rút kis kacsa, a mostohája által elkergetett Árva Jankó, meg a hamuba sült pogácsával vándorló szegénylegények és erdej remetéik figyelmeztettek első ízben a humánus igazságára, a gyengék, szenvedők halhatatlan álmára és a népre, amely e történetekben küldött híradást reményeiről, fájdalmairól. Ha jól számba veszem a dolgokat, minden további irodalmi élményem csupán ezeknek a lázas óráknak ismétlése volt.”

A szécsényi szép gyermekkor emlékei a férfikor delén is vissza-vissza térnek és a költő látja magát, mint vizet húzó fiút, akit a dicsőség láza sarkallt, hogy megpróbálja az ősvilági mélységet. Vizet húzott, de

„Benne az ég fényét,
tükrén az ég ezer csillagát.

„Sistergő tűz lobogott, parázslott,
a mindenség ékszereivel,
s húztam egyre följebb a világot:
ringatózott a piciny veder.

Azóta is állok a kút mellett,
a küllőkön lankad már kezem,
a mélységgel vívom a küzdelmet,
sugaradért habzó végtelen.”

(A kút fia)

A gyermekkorban keresett és megtalált csillag, költészetének minduntalan viszatérő motívuma, fokozatosan az ember ötágú csillagát jelenti, amely felé „szüllessék bár kinnal is a jövőendő... tör az emberiség,” és a költő is, aki esküvessel vallja:

„Hiszek, hiszek Szilveszter álmában,
Nyilas Misiben, Jeanne D'Arcban, a Szűzben.
Latinka Sándor hú csontjaiban.
Hiszek, hiszek, az elbukottakban.
Hiszem, hogy a mártírok vére
s a költők tolla alól a tinta
oly magot öntöz, amelyből majd fa nő,
évigérő, lombjában madarakkal.”

(Istenek vetése)

Az ifjúkor lázas útkeresésében nagy hatással van rá Ady lírája és a Nyugat első nemzedéke költőinek hatása. Önvallomása szerint ez a líra sodorta az anarchizmus örvényeibe, kérdéseket vert fel benne, amelyekre Baudlaire-nél Nietzsche-nél, Wilde-nál és Marx-nál kereste a választ. Egyszerre volt szocialista és misztikus, a 150 millió költője, Majakovszkij oldalán géppuskát ragadni kész forradalmár és Verlaine vendége az elefántcsonttoronyban.

Ezekben az években lesz tagja a Vági—Gógös—Hámán vezette Magyarországi Szocialista Munkáspártnak. Élethivatásul a pedagógiát választja, tanítóképzőt, majd a felszabadulás után főiskolát végzett. Egy ideig pedagógusként működött Hajdúsámsonban, Miskolcon, majd iskolaigazgató volt Budapesten.

Első versei a Magyar Írás című folyóiratban jelentek meg, majd Őt önmagadtól (1933) és a Betűk békeességében (1941) című kötetekkel jelentkezett.

Am a betűk békeességébe pusztító rontással szólt bele a II. világháború, a faszizmus embertelensége. Munkaszolgálatosként került ki a frontra, ahol „kicsiny buk-dácsoló pont” gyanánt végigjárta a borzalmak útját. Neki sikerült megmenekülnie, de apját és anyját elvesztette:

„... — óh miként is mondjam —
hogy megölték apám és anyám.

Róluk álmodtam az elmúlt éjjel,
és, mint régen, láttam mosolyuk...
Anyám kávéfőzőt, kék kötényben,
s szíve felett tátongott a lyuk.”

(Emlék)

A felszabadulás után összeállított egy antifasiszta dokumentumgyűjteményt Sárga könyv címmel. 1949—54-ig a Népművelési Minisztériumban dolgozott, mint a nemzetiségi ügyek referense. 1959-től napjainkig az Élet és Tudomány olvasószervezője.

Költészete alakulásába az eddig említett hatások mellett megtaláljuk az exp-resszionista és szürrealista költők hatását is, de mint a költő mondja: ezek nem a szélsőségek felé, hanem a líra ősi forrásaihoz, Homéroszhoz, a zsoltárokhoz, az Énekek Énekéhez vezették vissza. A felszabadulás után fokozatos átalakuláson ment keresztül és vezérlő eszméje a dialektikus materializmus bölcselete rendet teremtett az addigi eszmei hatások kuszaságában.

Kötetei: A szerelem születése (1958), Baráti asztal (1960), Ónarckép (1962), A négy felelet (1965) fogadtatása során a kritikusok szinte egybehangzóan állapították meg, hogy e költészet egyik legfőbb jellemzője a szerénység. Nem valami áll szemérmes visszahúzóds, önsajnálkozásból eredő magatartás ez, hanem annak a költőnek életelve, aki megjárván a lélek tisztítóüzét egyre magasabbra emeli ön-maga számára az elérendő csúcsot és ugyanakkor tudja: „Néha akkor érintjük homlokunkkal a csillagot, amidőn lehajtnak fejünk.”

Világnézete sok-sok humanizmussal átítatott szocializmus, amelynek útjain az éltető közösség és az igazság szolgálata vezet:

„... úgy gyarapszol, ha elosztod magad,
s amennyit juttatsz, vele a világ
vissza ragyogja arcod sugarát.
S ama árkon, melynek neve élet,
úgy emeljen engem át a lélek,
hogy felette bátor és szép ívben
az igazság két szárnya repítsen.”

(Elégia az önbizalomról)

Az igazság esztétikailag is gyönyörködtet, az igazság szép — vallja a költő. Az igazság keresése és szolgálata állítja őt a munka tisztelői közé. „A munka, ami ösz-szekapcsol népet népeknek millióival”, ebben látja „a világot áthálózó nagy alkotórőt”, amely megvalósítja azt az álmot, melyet a századok képzelete szőtt.

„Amit mítoszok, hitelvek hiába
ígértek nekünk, azt az értelem
általatok alkotja meg a gyárban,
körüskörül a kontinenseken;
általatok, ti technikusok, öntők,
kik fém és üveg szobrászaiként
mintázzátok jelenből a jövődöt.”

(Látomás az üveggyárban)

A jelen szépsége sokszor úgy lesz láthatóbb és érzékelhetőbb, ha a múlt nyom-szató emléke is feltűnt. Bányászszociográfia 1930-ban című verse, mint a Nóg-rádi úti képek egyik darabja remek példája ennek:

- Miért hideg kályhánk anyám?
- Kevés a szén, fiam.
- Miért kevés a szén, anyám?
- Apád állástalan.
- A bánya miért küldte el?
- Mert sok a szén, fiam.

A múlt és a jelen együttélése, az elbocsájtó és megtartó szülőföld és népe iránti szeretet csendül ki a „Szécsényi vásár” soraiból:

„Gyűrű, karperec és mézeskalács.
A laci-konyhán izzik a parázs,
sül a rablöhús, pöfög a gulyás,
forog a vonó, nagy a vidulás.

Örök népszínmű kellékei, ők,
a gyermekek, a férfiak, a nők,
éppúgy mint régen, sok száz év előtt.

A változás? Ott ri egy kis vadóc,
csokoládét majszolgató palóc:
Anyoám, vegyen má' nékem ürhajót"

A Palócföld 1965. évi első számában mi is közöltük Vihar Béla döbbenetesen megrázó nagy versét „Az isten halálát”. Ez a 37, hat soros versszakot tartalmazó alkotás maradandó emléket állít az 1944-ben koncentrációs táborban elpusztult Dr. F. D. prédikátornak és a fasizmus többi áldozatának is. A prédikátor, aki erőt és vigaszt nyert a hitből, elhagyja istenét, mert biztos tudja, hogy nem lehet az út, az igazság s az élet az, aki tétlenül nézi milliók méltatlan pusztulását és ártatlan gyermekek halálát.

Vihar Béla eddigi költészete csúcspontját az „Egy katona megy a hóban” című poémája adja. Ebben a hatalmas áramlású költeményben sikerült a költőnek látomás és valóság összeillesztése, sikerült az egyénileg is átélt borzalmakat mindannyiúnk közös fájdalmává tenni, de úgy, hogy közben nem monoton gyászzenét hallunk, hanem a győztesen küzdő élethimnuszát. Időtlen idők óta megy a katona a hóban — de aktualizálhatjuk a verset a II. világháború Don-kanyarban lejátsszó magyar tragédiájára epizódjaként is —, hogy a rettenet borzalmait közepette viaskodjék a megmaradásért. A „tizenhét nap és tizenhét éjszaka” időtlenségbe nyúló szenvedései alkalmat adnak a költőnek arra, hogy egyrészt szinte a haditudósító megdöbbenően éles pillanatképeit vetítse elénk, másrészt pedig felvonultassa azokat az eszményeket, amelyekért érdemes még embernek megmaradni a világban. A katona és a mögötte vergődő százezrek míg az irdatlan hőmezőben bukdácsolnak, tudják, hogy nem a saját háborújukat vívták, értelmetlenül és céltalanul engedelmeskedtek egy tőlük idegen akarat parancsának. A havas éj határtalanságában „az ősfélelem”, az emberi gyengeség szíren hangjai már-már megadásra készítetik, de akkor szent fogadalomként újra meg újra feltámad a dacos elszánás: menni kell tovább, hogy egyszer megáldhassa majd a napot, „amely felkel majd a béke ragyogásával”.

„s végre jó lesz embernek lenni.
Ó, tiz lépés éretted, feltámadó igazság,
ki azt mondog a kunyhók mezítlábasainak,
szántásátok fel a földet, tiétek!
Tíz lépés azért,
hogy részese legyek annak a világnak,
amely kitörli a nemzetek szótárából e szavakat:
szegénység, becstelenség, félelem;...

Csak tallózásszerűen mutattunk rá Vihar Béla költészetének néhány vonására. Egy kérdésre kellene még válaszolnunk: hol jelölhetjük meg Vihar Béla helyét a magyar irodalom nagy egészében? A kérdést jogossá teszi az a sok töprengő vívódás is, amellyel maga a költő igyekszik a válasszal szembenézni.

„Óh mi marad
meg belőlem,
ha fekszem a temetőben?
Az a kevés, amit adtam?
megőrzi, hogy e világban
Vajon a nagy láncoltatban
— köd előttem, köd utánam —
valaha én is itt jártam?”

A feleletet ma még korai lenne véglegesen megfogalmazni. Mindenesetre az idén adományozott József Attila-díj szép elismerése egyre kristályosuló költészetének. Az a középtermetű ember pedig, aki a felsorolt kötetek verseivel a szívünkbe lopja magát hittel hiszi, hogy „költészet nélkül még az úrhajó is csak száguldó börtön vagy koporsó” — és ez a mélységes elhivatottság még nagyon sok szép dalt ígér.

„Nemcsak a hegycsúcsok, nemcsak az égbe nyúló ormok szépek. Tiszteljük a lankás dombokat is! Nem csupán a hömpölygő nagy folyó, az erecske által is nagyobb lesz az óceán”-mondja egy prózaversében. Vihar költészetének nemcsak erecskéje van immár, hanem olyan folyami szakasza is, amely nagy óceánjáró hajókat is megbír. Kívánjuk, hogy tovább gvarapodva fusson be a szent Óceánba.

Csukly László

T A R T A L O M

SZÉPIRODALOM

AVAR PÁL: Az orvos is meghal	3
TÓTH ELEMÉR: A mindenség érzete	11
Intím római képek	11
VIHAR BÉLA: Pásztorének	14
VÁRSZEGI GYÖRGY: Nagy voltál középcsatár	17
JOEBÁGY KÁROLY: A „Szügyi út”-on	40
ANDRÁS ENDRE: A dezertőr	42
POLGÁR ISTVÁN: Átváltozás	45
Laokoon	46
GYÓRI LÁSZLÓ: Élnek férfiak	48
Hóna alatt piros alma gömbölyű	48
BARNA TIBOR: Csillagok, csillagok... ..	50
NAGY ISTVÁN: Meditáció	54
JÁNOSY ISTVÁN: Az eljövendő	55
Paróczai Gergely halála	57

ANULMÁNYOK

Pszichológia:

MURÁNYI MIHÁLY: Mi a lélek	58
----------------------------------	----

Pedagógia:

SZABÓ KÁROLY: Érzelmi nevelés a történelemtanításban	65
NÁDHÁZI LAJOS: Megjegyzések egy vitához	70
CSONGRÁDY BÉLA: Közízlés és népművelés	75

Szociológia:

KUNSZABÓ FERENC: Nógrád megye társadalomrajza	79
---	----

Közgazdaságtan:

ILLÉS MIKLÓS: A gazdasági mechanizmus helyes értelmezéséért	90
---	----

Történelem:

GORDOS JÁNOS: A Rerum Novarum megjelenésének előzményei	95
KOVÁCS JÁNOS: A karancsaljai Munkás és Földműves Tanács választási jegyzőkönyve	108
KUCZY KÁROLY: A salgótarjáni országos krónikaíró tanácskozás után	110

Irodalom:

LAKOS GYÖRGY: A „Mózes” feltámadása	112
CSUKLY LÁSZLÓ: Vihar Béla költészete	117

Képzőművészet:

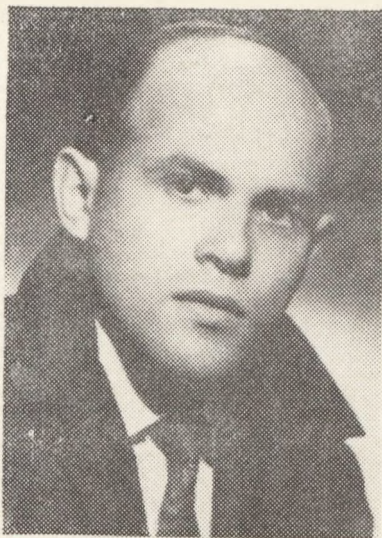
Reprodukciókkal szerepelnek:

Czinke Ferenc, Farkas András, Iványi Ödön, Lóránt János, Pataki József, Radics István, Ráti Zoltán, id. Szabó István.

KÖNYVTÁR

KÖNYVTÁR

1	AVAR BAI, AL SZÉKES BÉNYÓ
2	BEKÉNYI BÉNYÓ
3	BEKÉNYI BÉNYÓ
4	BEKÉNYI BÉNYÓ
5	BEKÉNYI BÉNYÓ
6	BEKÉNYI BÉNYÓ
7	BEKÉNYI BÉNYÓ
8	BEKÉNYI BÉNYÓ
9	BEKÉNYI BÉNYÓ
10	BEKÉNYI BÉNYÓ
11	BEKÉNYI BÉNYÓ
12	BEKÉNYI BÉNYÓ
13	BEKÉNYI BÉNYÓ
14	BEKÉNYI BÉNYÓ
15	BEKÉNYI BÉNYÓ
16	BEKÉNYI BÉNYÓ
17	BEKÉNYI BÉNYÓ
18	BEKÉNYI BÉNYÓ
19	BEKÉNYI BÉNYÓ
20	BEKÉNYI BÉNYÓ
21	BEKÉNYI BÉNYÓ
22	BEKÉNYI BÉNYÓ
23	BEKÉNYI BÉNYÓ
24	BEKÉNYI BÉNYÓ
25	BEKÉNYI BÉNYÓ
26	BEKÉNYI BÉNYÓ
27	BEKÉNYI BÉNYÓ
28	BEKÉNYI BÉNYÓ
29	BEKÉNYI BÉNYÓ
30	BEKÉNYI BÉNYÓ
31	BEKÉNYI BÉNYÓ
32	BEKÉNYI BÉNYÓ
33	BEKÉNYI BÉNYÓ
34	BEKÉNYI BÉNYÓ
35	BEKÉNYI BÉNYÓ
36	BEKÉNYI BÉNYÓ
37	BEKÉNYI BÉNYÓ
38	BEKÉNYI BÉNYÓ
39	BEKÉNYI BÉNYÓ
40	BEKÉNYI BÉNYÓ
41	BEKÉNYI BÉNYÓ
42	BEKÉNYI BÉNYÓ
43	BEKÉNYI BÉNYÓ
44	BEKÉNYI BÉNYÓ
45	BEKÉNYI BÉNYÓ
46	BEKÉNYI BÉNYÓ
47	BEKÉNYI BÉNYÓ
48	BEKÉNYI BÉNYÓ
49	BEKÉNYI BÉNYÓ
50	BEKÉNYI BÉNYÓ
51	BEKÉNYI BÉNYÓ
52	BEKÉNYI BÉNYÓ
53	BEKÉNYI BÉNYÓ
54	BEKÉNYI BÉNYÓ
55	BEKÉNYI BÉNYÓ
56	BEKÉNYI BÉNYÓ
57	BEKÉNYI BÉNYÓ
58	BEKÉNYI BÉNYÓ
59	BEKÉNYI BÉNYÓ
60	BEKÉNYI BÉNYÓ
61	BEKÉNYI BÉNYÓ
62	BEKÉNYI BÉNYÓ
63	BEKÉNYI BÉNYÓ
64	BEKÉNYI BÉNYÓ
65	BEKÉNYI BÉNYÓ
66	BEKÉNYI BÉNYÓ
67	BEKÉNYI BÉNYÓ
68	BEKÉNYI BÉNYÓ
69	BEKÉNYI BÉNYÓ
70	BEKÉNYI BÉNYÓ
71	BEKÉNYI BÉNYÓ
72	BEKÉNYI BÉNYÓ
73	BEKÉNYI BÉNYÓ
74	BEKÉNYI BÉNYÓ
75	BEKÉNYI BÉNYÓ
76	BEKÉNYI BÉNYÓ
77	BEKÉNYI BÉNYÓ
78	BEKÉNYI BÉNYÓ
79	BEKÉNYI BÉNYÓ
80	BEKÉNYI BÉNYÓ
81	BEKÉNYI BÉNYÓ
82	BEKÉNYI BÉNYÓ
83	BEKÉNYI BÉNYÓ
84	BEKÉNYI BÉNYÓ
85	BEKÉNYI BÉNYÓ
86	BEKÉNYI BÉNYÓ
87	BEKÉNYI BÉNYÓ
88	BEKÉNYI BÉNYÓ
89	BEKÉNYI BÉNYÓ
90	BEKÉNYI BÉNYÓ
91	BEKÉNYI BÉNYÓ
92	BEKÉNYI BÉNYÓ
93	BEKÉNYI BÉNYÓ
94	BEKÉNYI BÉNYÓ
95	BEKÉNYI BÉNYÓ
96	BEKÉNYI BÉNYÓ
97	BEKÉNYI BÉNYÓ
98	BEKÉNYI BÉNYÓ
99	BEKÉNYI BÉNYÓ
100	BEKÉNYI BÉNYÓ

TÓTH ELEMÉR

Publikációi eddig a Magyar Rádióban, a Zeneműkiadó Vállalatnál, a Jelenkor és a Napjaink című folyóiratokban, stb. jelentek meg, első kötetét most készíti. Egy Vas megyei faluban, Vasszilvágyon született 1940-ben. Újságíró — jelenleg Salgótarjánban.

A pontosan és világosan fogalmazott szándékon túl a kitűzött cél tisztasága teszi rokonszenvéssé alábbi sorait is:

„A rém alakot ölt, nekem is alakot kell öltennem — ellene. Ez nemcsak származástól, nemzedéki hovatarozástól és minden egyébtlől független önvédelem, hanem a becsület és az emberi tisztesség dolga.

A faszizmus, amelyet a múlt fényében szoktak megvilágítani, nemcsak a múlt problémája, hanem a jelené is. Lehet-e antifaszista, aki a faszizmussal kapcsolatban csak irodalmi emlékekre hivatkozhat? Nem válik-e fogadatlan prókátorává, profanizálójává — szándékán kívül — az eszmének? Hiszen bármennyi eredendő tragikum van a témában, külsőséges idézgetése nem leplezi a felületességet. Az antifaszizmus azonban számomra sem elsősorban program, hanem a magatartást meghatározó egyetlen lehetséges erkölcsi állapot. Következésképpen nem merül ki a faszista múlt elítélésében. A jelenben is létező hasonló jellegű tendenciák elleni küzdelem szükségességéből sarjad, irányuljon bár a nacionalizmus és tarozékai, vagy a Nyugat-Európában és másutt klasszikusabb — embertelenebb — formájában jelentkező megnyilvánulásai ellen.

A lényeg természetesen nem a szándék, hanem a megvalósulás. Ez az életem célja.”

Ára : 8. — Ft.